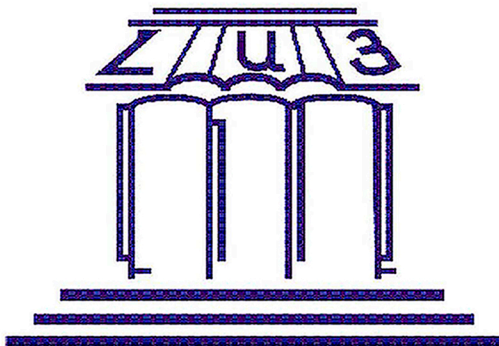

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

6235

1088

84
4-67

ARMENIAN LIBRARY
401 SHAWMUT AVE.

(1088)

FEB 1 1931
MAR 29 1931
JUN 20 1931
SEP 11 1932
SEP 28 1932
OCT 12 1933

[illegible]

Հրատարակիչ՝ Գ Ա Ղ Ի Ն Ա Կ՝ Ս. Բ Ի Ի Ր Ա Տ

1925 ԵՐԶԵՐԵԱՆ ԳՐԱՏԱՐԱՆ

HARRY G. BERBERIAN

27 WASHINGTON ST.

3003 ЯРА 02

235

18 MAY 2010

(Faint red stamp and handwritten notes)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ
Ե. ՊԱՆԵԼԻՍ

3003. 70

Շ. ԲՕԼ ՏԸ ՔՕՔ

ԿԻՆ, ԽԱՂ, ԳԻՆԻ

Ա.

ԴՐԱՑԻՆ ԵՒ ԴՐԱՑՈՒՇԻՆ

Դրացունի՛ր. Անիթան պիտի պարէ՞ այս գիշեր:

— Անիթան, այո՛ դրացի, խաղին տասնե-
րորդ և տասնըվեցերորդ պատկերներուն մէջ:

— Ընդամէնը քանի՞ պատկեր է այդ նոր
խաղը:

— Կարծեմ 25-26 մը ըլլալու է:

— Բոհլ է աղէկ չգիտէք:

— Ո՛հ, մինչեւ վերջին արարուածը գործ
չունենալու համար՝ հոգս չէ, տասնըվեցերորդ
պատկերը լմննալուն պէս տուն կերթամ:

— Ուրեմն ներկայացուժը չատ ուշ կը լմննայ
այս գիշեր:

— Անկարելի է որ սկսուած օրը լմննայ, հիմա
եթէ ներկայացումները կէս գիշերը չանցնին ամէն
մարդ դժգոհ ետ կը դառնայ:

— Ճշմարիտ է. հասարակութիւնը ծակ աչք
եղաւ, ամէն ատեն՝ բանի մը յատկութեանը չը
նայիր, այլ քանակութեանը:

— Անշուշտ այս գիշեր թատրոն կուգաք :

— Նայի՛մ, այս գիշեր մօրեղբորս տունը պիտի ճաշեմ, եթէ կարենամ փախչիլ, կուգամ :

— Ա՛հ, ըսել է այս գիշեր ընտանեկան սեղան պիտի բազմիք. այդ աղէկ :

— Ի՞նչ աղէկ պիտի ըլլայ, մօրեղբայրս միշտ կը յանդիմանէ զիս :

— Իրաւունք ալ ունենալու է, քանի որ ձեզի համար կըսեն թէ ցոփակեաց էք :

— Կըսեն մի՛, և ո՞վ է ըսողը :

— Գրեթէ ամէն մարդ :

— Ամէն մարդ ալ կը սխալի :

— Ա՛հ, Պարոն Յէլիքս շատ գէշ համբաւ մը ունիք :

— Յիկառօս պէս, բայց եթէ կարծուածին պէս չէ՛ :

— Կըսեն թէ գինի, խաղ և կինները կը սիրէք :

— Եթէ ես ձեր տեղն ըլլայի կինները կը նախադասէի. կարծեմ անոնք ամէն բանէ առաջ են. Ասկից զատ միթէ յանցանք է զանոնք սիրելը : Եթէ՛ կին չսիրող մէկը տեսնէիք, ի՞նչ պիտի ըսէիք այդպիսիին, «կոպիտ մէկն է» կ'ըսէիք անշուշտ :

— Լաւ, ես այդ պակասութիւնը կը ներեմ :

— Եւ կարծեմ, աւելի ճշմարիտ պիտի ըլլար, եթէ կը յարգեմ ըսէիք :

— Բայց սա կայ որ բանի մը չափն անցունելու չէ, վասնզի՝ երբ մարդ ամէն կանանց սէր տայ, ըսել է թէ և ոչ մին կը սիրէ :

— Իրաւ. Բայց գինիներուն ամէն աղէկ տեսակները սիրելուս համար, միթէ և ո՞չ մէկը կը

սիրեմ. այսպէս ալ՝ կանանց գեղեցիկները սիրելուս համար միթէ անոնցմէ և ոչ մէկն ալ չսիրած կ'ըլլամ :

— Ըսել է թէ ձեր սիրուհիին երբէք հաւատարիմ չէք :

— Ամենեւին :

— Բայց Պարոն սոսկալի է այդ :

— Իմ այս խօսքս մարդոց երեք չորրորդ մասին խորհածն է, միայն սա տարբերութիւնը կայ, որ անոնք բացայայտ չեն ըսեր, անոնք կեղծաւոր են և ես համարձակախօս : Ասկայն աշխարհի մէջ ալ համարձակախօս ըլլալն աղէկ բան չէ : Աւելի պակասութիւն մը կը համարուի քան թէ բարեմասնութիւն մը :

— Ուրեմն՝ ըսեմ Աղէքսանդրիս որ ձեզի հետ չտեսնուի. զլխէ պիտի հանէք զինքը :

— Հա՛, հա, հա, որչափ բարեմիտ էք. ձեր Աղէքսանդրն ալ զլխէ ելնելիք չունի. մի՛ վախ՛նաք :

— Ի՞նչ ըսել կուգէք պարոն :

— Ի՞նչ ըսել պիտի ուզեմ, անիկա ինձմէ հարիւր անգամ աւելին ըրած հին անառակին մէկն է :

— Ինչո՞ւ համար հին անառակ կը կոչէք զինքը. տակաւին շատ երիտասարդ է :

— Շատ երիտասարդ. առնուադն երեսուն և ինը տարեկան կայ :

— Ո՛չ պարոն, դեռ երեսուն և հինգ տարեկան է :

— Եթէ կուգէք թող քսան և հինգ տարեկան ըլլայ :

— Բայց դուք ալ անոնց չափ տարիքոտ կերեալք :

— Ե՞ս. չնորհակալ եմ. վեց ամիսէն քսան երեք տարեկան կըլլամ :

— Բայց ինչ կեցւայ ատկից, Աղէքսանդրը քեզմէ մատղաշ կ'երեւայ :

— Հա, հա, հա. ճշմարիտ՝ դրացունի, այս առաւել շատ զուարճալի էք եղեր. ատկիւ շատ աղէկ ըսիք. զարմանալի է, թատրոնը այդչափ բնական չէք. ինչո՞ւ արդեօք :

— Պարոն Ֆելիքս, ալ տաղակալի եղաք. զիս մի բարկացնէք, ապա թէ ոչ վերատեսչին կ'ըսեմ որ ձեզի տեսարանի վրայ, քուլիսներուն մէջ չը թողու. չգիտեմ, ինչպէս կ'ըլլայ որ կը ներեն ձեզ, վասն զի ոչ մուտք ունիք, ոչ հեղինակ էք, ոչ խմբագիր, ոչ զձագրիչ և ոչ ալ թարգմանիչ էք :

— Բան մը մոռցաք դրացունի, յուշարար ըսելու մոռցաք, սակայն և այնպէս կը փափաքիմ երբեմն այդ պաշտօնը կատարել : Դերասանունիներուն սրունքները մինչեւ իսկ ծնրակապերը տեսնելու համար շատ յարմար ըլլալու է այդ ծակը :

— Ուրեմն ի՞նչ կեցեր էք, յուշարար չըլլա՞ք :

— Այդ պակաս էր, եթէ մօրեղբայրս ատանկ դիտաւորութիւն մը ունենալս իմանայ, ի՞նչ կ'ընէ :

— Զձեզ ժառանգութենէ կը զրկէ, և աղէկ ալ կ'ընէ :

— Եւ որովհետեւ մօրեղբայրս երեք որդի և աղջիկ մը ունի, ես իր ժառանգութենէն բան մը պահանջելու իրաւունք չունիմ, ուստի ժառանգութենէ զրկուելէ ի՞նչ պիտի վախնամ :

— Ուրեմն զինքը սրդողցնելէ ինչո՞ւ այդչափ քիչ վախնաք :

— Ի՞նչ ըսել է, մօրեղբայրս իմ միակ պաշտպանս է. զի տղայութեանս ատեն հայրս ու մայրս կորսնցնելու դժբաղդութիւնն ունեցեր եմ : Մօրեղբայրս դաստիարակութեանս ինամբ տարած, վաճառականութիւն սորվեցուցած է, ասոր համար երախտապարտ եմ իրեն :

— Միթէ մօրեղբայրդ հարո՞ւստ է :

— Կարծեմ մէկ միլիոնի մօտ հարստութիւն ունենալու է :

— Այ անիծեալ, երբեմն թատրոնը ներս չը բերէ՞ք :

— Միթէ անոր քուլիսներու մէջ մտնելը գէշ բան մը չըլլար :

— Մի՛ բարկանաք սիրելիս, ես կատակի համար ըսի :

— Ո՛չ, ես չեմ սրդողիր էրմանս, քանի որ գիտեմ թէ չար մտքով չէք ըսեր. դուք ձեր Աղէքսանդրէն զատ ուրիշը չէք մտածեր գիտեմ. գովելի է այդ. ուրիշներն իրենց սիրահարները ծաղրած ատեն, դուք ձերը կը պաշտպանէք, ըսել է անոնց ամենէն աւելին կարժէք. գալով իմ մօրեղբորս, երբէք մի՛ մտածէք որ տեսարանը դայ, խոտարարոյ մէկն է, ամենեւին երեսը չ'իսկար. և եթէ իմանայ որ ես իր քեռորդին՝ դուլիսները կը յաճախեմ, կ'ընամ ըսել որ իր տունը սօք կոխելու կ'արգիլէ :

Տէր ողորմեա՛. բայց անտանելի է այդ. ուրեմն իր զաւակները բնաւ օր տեսած չ'ունին :

— Զաւակներն ըսիք. խիստ կը պահէ՞ զանոնք. պարահանդէս, սրճարան մտնելին արգիլած է. երբեմն կը թողու որ թատրոն երթան, այն ալ շատ քիչ. բայց անոնք ալ շատ խելօք են. վերջապէս շատ քիչ տեսնուած երիտասարդներէն են:

— Ուրեմն ձեզ չեն նմանիր:

— Ո՛չ, իրա՛ւ որ եթէ ես ալ անոնց պէս ասպրեկու ստիպուած ըլլայի, չէի կրնար տոկալ:

— Անտարակոյտ իրենց հօրը հետ կը բնակին:

— Այո՛, միեւնոյն տունը: Ո՛չ նախաճաշէն և ո՛չ ընթրիքէն վարկեան մը ուշանալու չեն, ապա թէ ո՛չ սաստիկ կը յանդիմանուին: Ասկից զատ՝ իրաւ մեծ հարստութիւն պիտի ժառանգեն, բայց կ'երդնում որ, իրենց բաղդին երբէք չեմ ցանկար:

— Իսկ օրիորդը:

— Մօրեղբորս դուստրը. շատ աղնիւ, շատ քաղցրաբարոյ է, սակայն դեռ տղայ է. տասներհինգ տարեկան չկայ: Մօրեղբայրս անոր այնչափ խստութիւն չընէր, երբեմն միատեղ թատրոն կը տանի, բայց էմմա ալ իր այս շնորհը չզեղծանէր, հօրն առջեւ եղբայրներուն չափ կը դողայ:

— Տէր Աստուած, ժամը քանի՞ն է. այս առտու փորձի պիտի երթամ, բոլորովին մոռցեր էի: Կեցիք, հիմա կ'ըսեմ, տասներմէկը հինգ է անցեր:

— Տասներմէկ. ա՛յ, քառորդ անցած փորձ կայ, և ես դեռ հագուած չեմ. տուժեցինք: Յանցանքը Աղէքսանդրինն է, որ երեք չարաթէ ի վեր ժամացոյց մը խոստացած է և չըբէր:

— Նայեցէք ձեզի ըսեմ դրացունի, եթէ ամիսը անցնի և սիրահարնիդ իր խոստումը չկատարէ, հաւանական է որ դուք այդ ժամացոյցը չունենալով երբէք չպիտի կարենաք ժամանակնիդ հասկնալ:

Բայց դրացունին արդէն պատուհանէն քաշուելով, դրացին ալ նոյնպէս ըրած էր:

Այս լսած խօսակցութիւննիս Մաղակոյտ փողոցի տան մը հինգերորդ յարկի երկու վարձակալներու մէջ կը կատարուէր, որոնց մէկը յառաջակողմը և միւսը բակին վրայ գտնուած փոքր սենեակ մը կը բնակէր. բայց բակը այնչափ պղտիկ էր, որ դրացիները առանց ձայներնին բարձրացընելու կրնային խօսիլ:

Ինչպէս որ ընթերցողն հակցաւ. դրացունին դերասանուհի մըն էր, որ Օրէնայի և Թէաթրը Ֆուանտէի թատրոնները չմտած, Պլուվառ Տիւթամբլի վրայ Տէլասըման քովիք թատրոնը մտնել հարկ դատած էր: Կարծեմ անօգուտ է յարել թէ այն ատեն այս պղտիկ թատրոնը տակաւին փրկուած չէր, և այս աղքատիկ Թամբլի Պուլլովառը բոլոր իր թատրոններովը, նարնջավաճառներովը, փոխանիչ ծախողներովը կը փայլէր: Դրացունին յառաջակողմի դատիկոնը կը բնակէր, իսկ ճաշասենեակի պատուհանն եկած ատեն՝ խիստ հանգիստ կերպով իր երիտասարդ դրացունիին սենեակը կը տեսնար:

Դրացունիին անունը Ֆելիքս Ալպոէօն էր, գեղեցիկ պատանեակ մը, աչքերը սեւ, որոնք գեղատեսիլ կլին մը տեսած ատեն՝ կարկեհանի սկէջ

կը փայլէին միջակ յարմար հասակ մը . և զուարթադէմ, խօսակցութենէն հասկցաք, որ այս երիտասարդը վաճառականութեան մէջ է, սակայն ցոփակեաց, վերջապէս գինի, խաղ և կինները սիրելու մեծ պակասութեանց վատահամբաւը ունէր : Վերջէն կը հասկնանք թէ արդեօք Ֆելիքս Ալպուէօն այս համբաւին արժանի էր :

Գերասանները գիւրաւ ծանօթութիւն կը վատարկէին : Օրիորդ Էմմանս մէկ քանի անգամ՝ իր թատրոնի քուլիսներուն մէջ զայն տեսնելով ճանչցած էր : Ասկից զատ այս օրիորդին սիրահարը՝ գեղեցիկն Աղէքսանդր՝ օր մը ճաշասենեակի պատուհանին մէջ սիկառ ծխած ատեն՝ ճանչցած էր Ֆելիքսը Սիւքի սրճարանը անոր հետ յաճախ խօսած ըլլալուն համար : Ասկից ի վեր դրացիք սերտ բարեկամ եղած էին, և որ աւելի նշանակութեան արժանի է՝ Ֆելիքս երբէք սիրահարութիւն ընել չէր մտածեր իր բարեկամին սիրունիւն հետ, և բնաւ յաղթանակել չէր խորհեր :

Այս մասնաւորութիւնը հարկ էր որ հոս նշանակէինք՝ իրրեւ ընդհանուր կանոնի զարտուղութիւն մը :

— Անտարակոյս պիտի տուժէ, կրսէր յնքնի բնն Ֆելիքս, պահարանին մէջ չապիկի ճերմակ օձիք մը փնտռելով . այս օրչափ ատեն է իր թուալէթին կ'զրադի : Կէս օրէն առաջ անկարելի է որ թատրոնը գտնուի : Բայց Աղէքսանդրին գէշ, տուզանքը ինք պիտի վճարէ, օձիք չկայ հոս . ինչ պէ՞ս ճերմակ օձիքս չէ մնացեր : Բայց և այնպէս մօրեղբորս տունը ճաշի երթալու համար հատ մը

պէտք է : Եթէ ամէն կողմն չնորհքով չըլլայ անտարակոյս պիտի ըսէ թէ «իմ տունս ճաշի եկած ատենդ ընաւ զարդարանքիդ չես նայիր» . Մօրեղբայրս ասանկ բան մը տեսած ատեն խիստ բժախընդիր է . յաղթութիւն, ահա հատ մը գտա՛յ . բայց կարծեմ վերջինն է այս . ա՛յ չարաճճի . ասոր ալ կապը չկայ . թշուառութիւն, թշուառութեանց . բայց առանց կապի անկարելի է գործածել :

Ֆելիքս օձիքը ձեռքը պատուհանը դառնալով սկսաւ պօռալ :

— Դրացունհի միթէ ասոր կապ, չէք կրնար կարել . ճերմակ ըլլալով միայն այս մնացեր է : Հէ՛, ինծի նայէ դրացունհի . — ա՛յ անիծեալ իր սենեակին յառաջակողմը դացեր էր . Չայնս չ'սեր . . . հիմա միայն մէկ միջոց մը կը մնայ ինձ . յարգելի Տիկին Ռապոթօ դոնապանիս սենեակը երթալու եմ : Գիշերները ուշ գալուս, և երբեմն ձեռքը բան մը չտալուս համար իր յայտագրերոյն մէջ աղէկ նշանակութիւն չունիմ : Չգիտեմ թէ երբեմն ձեռքը բան մը տուա՞մ եմ . ինչ որ է՝ այս անգամ դոնէ կէս ֆրանք մը տալու է : Ասոր հետ մէկտեղ եթէ քիչ մը աղաչեմ, չուանին վրայ կը խաղայ ալ :

Բ .

Կ Ա Յ Ե Ղ Բ Ա Յ Ի Ը

Երիտասարդը սենեակին դուռը բանալու կը վազէ, բայց դուռն ելնելու ատեն՝ աւելի կարճ բան թէ միջակ հասակաւ, ուժեղ, հաստաբաղուկ քսանըջորս տարեկան երիտասարդի մը դէմը կ'ելլէ .

որուն ձեռքերը ճիշդ տոփան կը նմանէին: Դէմքն անհասկոյ չպիտի ըլլար եթէ ապշութեան տիպար մը չըլլար: Բայց կերպարանքի նշանակութիւն չը տուող անձանց համար գեղեցիկ երիտասարդաց մէջ կրնար դասուիլ, որովհետեւ զուրս ցցուած խոշոր աչեր, գեղեցիկ ակռաներ, առոյգ բերան մը, գեղեցիկ գոյն մը ունէր, որմէ ինչ աստիճանի ոյժ և առողջութիւն ունենալը կը հասկցուէր:

Այս գիրուկ երիտասարդը Յէլիֆսը տեսնելուն պէս:

— Ա՛հ ի՜նչ երջանկութիւն, հոս է եղեր. որովհետեւ դռնապան կինն ըսած էր. «Ծշմարիտ չգիտեմ, իր սենեակն է. Պ. Ալպուէօն օրը հարիւր անգամ կերթայ կուգայ. ամէն ատեն ետեւէն նայելու չեմ ետ. վեր ելէք նայեցէք անգամ մը» բայց գո՛հ եմ զձեզ գտնելուն:

— Այո՛, հոս եմ. բայց ի՜նչ կ'ուզես Տիւֆիլէ, ինծի գալուդ պատճառը. ի՜նչպէս կրլայ որ խա՜նութիւ թողեր ես. դեռ մտավաճառ չե՞ս. այսինքն, մտավաճառի վարպետիդ քովէն ելա՞ր:

— Հապա, հապա. բայց շատ ատենուան համար չէ:

— Վարպետդ քեզմէ գո՛հ չէ՞:

— Ի՜նչհակառակը շատ գո՛հ է, անցեալ չարթու երկու ոչխար մորթեցի, և եթէ քիչ մըն ալ յառաջանամ, գալ շարթու ինծի կտրել պիտի տան:

— Բե՞զ կտրել պիտի տան:

— Այո՛, հորթ մը կամ եղ մը:

— Խեղճ անասուններ, քու վիճակդ ամենեւին չեմ սիրեր Տիւֆիլէ. սակայն կը խոստովա՞ս

նիմ որ պառակն ալ շատ կը սիրեմ: Վերջապէս ինչո՞ւ համար ատանկ հագուած եկար. որովհետեւ կը տեսնեմ որ սեւեր հագած և ճերմակ փողկապ ես գրեր:

— Անտարակոյս սեւեր հագած եմ, և եթէ կարող ըլլայի քիչ մըն ալ աւելի գեղեցկանալու կ'աշխատէի, բայց չկրցայ. հոգ չէ, ձեզ հոս գրտնելու համար շատ երջանիկ եմ, ձեր դռնապանունին ըսաւ թէ «շատ կարելի է որ հոն չըլլայ, որովհետեւ...»

— Էյ բաւական է, բաւական է, մէյ մը ըսածներդ նորէ՞ն պիտի կրկնես: Ըսէ ի՜նչ կուզես

— Նայէ ի՜նչ է սիրելի եղբայրս. որովհետեւ ձեր կաթ եղբայրն եմ, գիտէք ա. Մէտէօնի մէջ Տիկին Միչօնին կաթը կերած ենք երկուքնիս ալ. ի՜նչ ալ աղէկ մայր ունէր սա մայր Միչօն:

— Ընչա՞ն է որ քեզ աղէկ սնուցանեց, Սամսօնի պէս ուժեղ ըլլալու ես:

— Սամսօն ո՞վ է չեմ ճանչնար:

— Հոգ չէ, ես քեզի չափ զօրաւոր չեմ, բայց առողջ եմ, ամենէն աւելի պէտք եղածն ալ այս է: Դուն իմ կաթ եղբայրս ես, այս յայտնի է, ասկից դատ բարի և պարկեշտ տղայ մը ըլլալուդ համար՝ տեսած ատենս կ'ուրախանամ, և ընտանեւար եղակի կը խօսիմ հետդ. դուն ինչո՞ւ ինծի պէս չես վարուիր:

— Ո՛չ, ո՛չ, ես յարգանք ըսած բանդ կը ճանչնամ, նաեւ պարտքս ալ գիտեմ:

— Վերջապէս՝ հիմա յարգանքը մէկդի թողունք, ի՜նչ կ'ուզես, ան նայինք:

— Բայց եթէ հոս չգտնայի ալ, անպատճառ պիտի փնտռէի:

— Տիւֆիլէ եթէ չլմնցնես, հիմա դուրս պիտի ելլամ:

— Հա՛, կաթ եղբայր իմ, ձեզմէ մեծ ծառայութիւն մը կը խնդրեմ:

— Երաւայութիւն մը, շատ աղէկ, սիրով կը կատարեմ, բաւական է որ դրամի խնդիր չըլլայ, որովհետեւ շատ քիչ կը պատահի որ ունենամ, մանաւանդ որ հիմա ջուրերը քաշուած են:

— Ձէ, խնդիրը դրամի վրայ չէ, գիտէք որ այսօր կ'ամուսնանամ:

— Այսօր կ'ամուսնանա՞ս: Չգիտէի, հիմալ որ կ'իմանամ:

— Ի՞նչպէս, հրաւիրագիրս չընդունեցի՞ք:

— Ես բան մը չընդունեցի:

— Չարմանալի բան, նամակներն ես անձամբ նամակատունը տարի, ձերն ալ աղէկ գիտեմ որ մէկտեղ էր:

— Ո՞րչափ ժամանակ է:

— Վեց օր առաջ ձեռքերնիդ հասած ըլլալա՞ւ է:

— Դռնապանուհիին մէկ չարութիւնն է, հիմա վար իջած ատեննիս կը հասկնանք: Վերջապէս՝ այսօր կ'ամուսնանաք, շատ լաւ, թերեւս զիս ալ հարսանեաց ճաշին հրաւիրած էի:

— Անշուշտ, միթէ չպիտի՞ դայիք, եղբայր իմ:

— Անիծեալ դռնապան. պէտք չէ՞ր որ գիտնայի. այսօր մօրեղբորս տունը պիտի ճաշեմ, չը

գիտեմ ինչ պատճառաւ հանդիսաւոր խնճոյք մը կրնէ, անկարելի է որ չգտնուիմ:

— Ի՞նչ ձախող դիպուած. եկու տես որ մենք ալ մասնաւոր խնամքով պատրաստուած գեղեցիկ խնճոյք մը ունէինք. Պէլվիլի մէջ Աէն Ֆառօֆ պարտէզին լճակին քով. որովհետեւ օրիորդը Պէլվիլէն է:

— Կինդ գեղեցիկ է:

— Անտարակոյս. կանանց մէջ ամենագեղեցիկը կրնայ համարուիլ, ինչպէս որ ես արանց գեղեցիկը կը համարուիմ. հիմա կը հասկնաք թէ ինչ աղէկ յարմարած ենք:

— Իրա՛ւ որ սքանչելի բան պիտի ըլլայ. ըսել է թէ հարսին ձեռք տալու համար զիս փնտռելու եկած էի:

— Մինակ այդ չէ, ուրիշ բան ալ կայ. մտածեցէք անգամ մը, նախ՝ կնոջս եղբայրը Մէսիւ. չէն պատուոյ երիտասարդ պիտի ըլլար, յետոյ աներոջս բարեկամներէն Պարոն Կոանսէնֆը պիտի ըլլար, ես այնչափ չէի ուզեր որ այդ պարոնն ըլլայ, որովհետեւ կաղ է, բնականաբար կնոջս ձեռքէն բռնած ատեն կաղալով ծուռ ու մուռ պիտի քայեցնէ. բայց աներս կ'ուզէր որ Կոանսէնֆ անպատճառ պատուոյ երիտասարդ ըլլայ, ես ալ չէի կրնար մերժել. Այս առտու դեռ նոր հագուեր էի, աներս մարդ շրկեի էր ինձի՝ իմացնելու համար թէ այդ Կոանսէնֆ բարեկամը ոտքը պալար մը հաներ է, չձակիր, և զինքը այնչափ կը նեղէ որ քաղաքապետին պալատն ալ չպիտի կրնայ երթալ, հետեւաբար անմիջապէս ուրիշ պատուոյ երիտա-

սարգ մը պատրաստել կը պարտաւորիմ: Յանկարծ ձեզ յիշեցի, ուստի կազաչեմ որ այս պատիւը չը պահար:

— Շատ աղէկ, սիրով կ'ընդունիմ բարեկամ:

— Կ'ընդունի՞ք. ա՛հ որչափ բարի էք կաթ եղբայրս:

— Այո՛ կ'ընդունիմ, բայց սա ըսէ թէ ամուսնութիւնը ո՛ւր պիտի կատարուի:

— Պէլվիլի մէջ:

— Այ սատանայ, ուրեմն Պէլվիլի քաղաքապետական պալատը պէտք է երթալ:

— Այո՛ մէկ ժամու գործ է:

— Շատ աղէկ, անգամ մը վաճառատուն երթալու եմ, բայց հոգ չէ, ժամանակ ունիմ, ժամը մէկին Պէլվիլի քաղաքապետին օրահը կը գրտնուիմ:

— Պարոն Կաւանսէֆի տեղը պիտի անցնիք. ա՛հ ի՜նչ երջանկութիւն. դուք չէք կազար:

— Ո՛չ, խօսքը մէջերնիս մնայ սիրելիս Տիւֆիլէ, հաբոնիքիդ մէջ ատանկ Կաւանսէֆ անունով մէկը գտնուիր ալ աղէկ նշանակութիւն չունի:

— Հա՛, հա՛, հա՛, այո՛ կը հասկնամ. աղուոր կատակ. Կաւանսէֆ եղջիւրներուն համար... Անտարակոյտ:

— Ա՛, ես անանկ կին մ'ունիմ որ կատակել չգիտէ. անցեալօր կատակի համար մէկ տեղը կըսմըտեի ուղեցի. գիտէք ա՛, իրարու հետ ընտանութեան նշան մը. երեսիս անանկ ապտակ մը իջեցուց որ ճշմարիտ ոչխար մը կ'սպաննէր. «եթէ իրեն սէր յայտնողներուն ալ այս կերպ վարուի, շատ հանգիստ կ'ըլլամ» ըսի ինքնիրենս:

— Կնոջդ անունը ի՜նչ է:

— Լօռէթ, Լօռէթ Մէսիւլէ, հայրը որմնագիր է, անունն ալ Մէսիւլէ Տիւֆիլէ... աղէկ նոյնապանգ, իրեն հետ ամուսնանալու էի:

— Եթէ ամեն նոյնապանգ անուններ իրարու հետ ամուսնացնէին, քիչ մը շատի կ'երթար: Ի՛նչ, հիմա ես ալ զարդարուելու եմ: Մօրեղբօրս տունը ճաշի պիտի երթամ:

— Ինծի նայեցէք, Պ. Թէլիքս... ատանկ ի՜նչ պէս եմ... նոր սէթրի, նոր բանթալօն... աղէկ վալլեր է:

— Նայիմ, ետիդ դարձի՛ր... այո՛ դեռ չէ, սակայն թեւերուդ տակ կարծեմ քիչ մը կը նեղէ:

— Այո՛, սակայն դերձակը ըսաւ որ ինքնիրեն կը շտկուի ըսաւ:

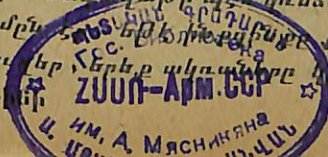
— Միայն բան մը պակաս է... Կօչիկներդ աղէկ չեն. ատոնք չէ վայրեր:

— Այո՛ դիտեմ, հիմայ գացած ատենս զոյգ մը պիտի գնեմ, որովհետեւ «Եթէ փայլուն Կօչիկներ չառնես. քեզի հետ չեմ կորդուիր» ըսաւ Լօռէթ:

— Նշանա՞ծդ ըսաւ... ուրեմն, բարեկամ չուտ վաղէ ա՛ռ: Ժամանակ կորսնցնելու չգար, ժամը տառնըմէկը քսան կ'անցնի:

— Կեցի՛ր մէկտեղ իջնանք, սա նամակիդ վրայ դռնապանէն տեղեկութիւն ուղեմ:

Կաթ եղբայրները հինգ յարկը իջան, և Տիկին Ռապօթօի սենեակին առջեւ հասան: Դռնապանուհին չորցած և հին մարդկային կոնճաճ կարճահագակ կին մըն էր. կրկին քիչ մը սիրուն ցուցնել ուզէր, երբ ակամար կը ցուցնէր, Պիլի, Խաղ, Գիլի:

որոնց մէկը վերը միւս երկուքն ալ վարը կարծես թէ քեզ խածնել կուզէ։ Ֆէլիքս խցիկը բացաւ, Տիկին Ռապոթօ իր շուշին լուերը կը քթուէր, այս կարեւոր զբաղումը չընդհատեց։

Տիկին, ըսաւ Ֆէլիքս, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ վեց օր առաջ այս պարոնին ղրկած մէկ նամակը ձեռքս չանցնիր, զոր ինքը անձամբ նամակատունը ձգած է եղեր։

— Աղւոր հարցումներ, ի՞նչ պիտի ըլլայ, կը կարծէք թէ ձեր նամակը կ'ուտեմ ես։

— Ո՛չ, բայց կրնայ ըլլալ որ ինձ տալու մոռցած կամ կամ կորսնցուցած կ'ըլլաք։

— Ո՛չ, ես ամենեւին նամակ չեմ կորսնցներ... հանդիստ կեցիր, սրիկայ... ո՞ւսկից ալ կը գտնաք։

— Ձի՛ կրնար ըլլար որ նամակը կորսուի, ըսաւ Տիւֆիլէ, որովհետեւ շատ հաստ և երկայն էր։

Հա՛, ըսել է որ Երջաբերապան էր, այդ ուրիշ բան. պարօնը ստանկ նամակ ստացած ատեն «ի ծի ատանկ բան պէտք չէ, ի՞նչ ալ զլխու ցաւ են այս տպագրութիւններն» ըսելով՝ դեռինը կը նետէ ուստի ես ալ մտածելով որ այդ տեսակ գրութիւն մըն է, վառարան վառելու գործածեցի, «նամակը տանելու նեղութիւն չարժեք» ըսի ինքնիկեմ։

— Բայց իմ ամուսնութեան և հարսնիքի խնջոյքի հրաւիրագիրն էր որ վառեք էք։

— Այդ գէշ, կը ցաւիմ ուրեմն... բայց ի՞նչու համար այս պարոնն ալ այդ տեսակ Երջաբերապան-նէր իմ սենեակս կը թողու։

— Տիկին, ասկից ետքը նայեցեք որ իմ անու-

նիս ուղղուած նամակները ինծի տաք, ապա թէ ո՛չ տանտիրոջ կը բողբոքեմ։

— Լաւ, լաւ, էյ ատանկ հարսնիքի նամակի մը համար ալ այդչափ պոռալ կանչուըռտել կ'ըլլայ մի՛ եղեր։

— Կին չէ այս, հրէշ է։ Ասկից ետքը տասնոց մը անգամ չեմ տար, պօռաց Ֆէլիքս։ Օձիքս փոխանակ կարկտելու նոր մը կառնեմ, ի տեսութիւն Տիւֆիլէ ճիշտ ժամը մէկին Պէլվիլի քաղաքապետական սրահը կը գտնուիմ։

— Վստահ եմ եղբայր, ես շուտ մը երթամ Ղոյգ մը փայլուն կօշիկ առնեմ։

Գ.

Փեսիկ կօշիկները

Ֆէլիքս իր թուալէթը լմնցուց բացի օձիքէն, որ իր ճերմակեղէնի վաճառականէն առնել որոյցեց։ Իր վաճառատունը վազեց, բայց տարւոյն տշնպիսի եղանակի մը մէջ ենք ուր մուսուլին և ներկուած կտաւներու առեւտուրը դադարած է։ Երիտասարդը որ տեւական պաշտօնեայ մը չէ, և որ միայն յաճախորդներուն մէջ եղած գործառնութեան պատասխանատու է, այս օր աղատ էր. ուստի Պէլվիլի դացող հանրակառք մը նստաւ։

Սա ալ չը մոռնանք ըսելու որ այս դէպքը՝ Փարիզ իր սահմանները ընդարձակելէ երկու տարի առաջ տեղի ունեցած է, հետեւ արար Պէլվիլ ալ մայրաքաղաքին մէջ չէր։

Ֆելիքս քաղաքագետական պալատը մտած
ատեն ժամը մէկ զարկաւ։ Ամուսնութեան սրահը
հարցնելով և տեղեկանալով — « Սա իմ ճշդութեանս
խօսք չկայ » ըսաւ ինքնիրեն։

Այս միտ սրահին մէջ շատ բազմութիւն կար,
որովհետեւ նոյն օրը հինգ ամուսնութիւն կար
կատարուելիք։ Ամեն կողմ ուրիշ բան չէր տեսնուեր
եթէ ո՛չ զարդարուն մարդիկ և կիներ։ Իրաւ այս
բոլոր զարդարանքներն այնչափ չէին յարմարած,
բայց ամենը իրենց կարողութեան չափով։ Ընդ-
հանրապէս ամեն գէժք ուրախ, և ամենքն ալ
զրօններու որոշ միտում մը կը յայտնէին։ Նաեւ
աւելի քան իրենք կը տեսնուէին որոնց կարմը-
րած դէմքը, այլալայտ զուարթութիւնը, կը
յայտնէր թէ քիչ մը կանուխ ճամբայ ելած և հաս-
նիլ ուզած են։

Ամեն ամուսնացող աւանդական թուալէթն
ունի, նարնջի ծաղկեփունջը պակաս չէ, եթէ
ուրիշ բան պակաս ալ ըլլայ հարսն իրաւունք ունի
ըսելու։

Եթէ պակաս բան մը կայ

Գէթ ծաղկեփունջս կ'երեւայ։

Ֆելիքս բոլոր այս հարսերը կը տեսնար, ընդ
ամենը չորս հատ կային, բայց երկուքը տգեղ, մին
միջակ և վերջապէս մին գեղեցկագոյն՝ բայց մա-
ղերն ստեղծին պէս կարմիր։

Իրաւ ինծի գէշ կ'երեւայ այս գոյնը, ըսաւ
երիտասարդը ինքնիրեն, սակայն անանկ մարդեր
կան որոնց խիստ հաճելի՝ միանգամայն հրապուրիչ
է, չըլլայ որ Տիւֆիէլէի կիներ ըլլայ... Բայց զինքը

չեմ տեսնար... հարցնենք անգամ մը, գիտեմ որ
աներոջն անունը Մէուրիչէ է։

Ֆելիքսի քով կարճահասակ պարոն մը կար,
որ կարծես ամենքը կը ճանչնար, որովհետեւ ամեն
հարսնոցներու երեւմն յայտնի կատակներ կ'ուղղէր
և յետոյ սրահը թնդացնելու չափ բարձրաձայն կը
խնդար, եւ այս ծիծաղն ամենուն ալ ազդե-
լով՝ հոն գտնուողները այս զուարճասէր պարոնին
կը համաձայնէին։ Սակայն անանկներ ալ կային, որ
քիչ մը ուշ կը համաձայնէին։ Ֆելիքս՝ նստարան-
ներուն ծայրը գիւղացիի ձեւով բարձրահասակ
մէկը տեսաւ նստած. ամեն մարդ խնդալը լմացնե-
լուն պէս խնդալու կ'սկսէր, և տարօրինակ տըպա-
րուէթիւն կ'ընէր ամենուն։

— Պարոն, կերեւայ որ դուք հոս ամեն մարդ
կը ճանչնաք, միթէ կը բարեհաճիք ինծի ըսելու թէ
սա հարսերէն ո՞րն է Օրիորդ Լօուէթ Մէուրիչէն։
— Լօուէթ Մէուրիչէն. հա՛ ժէոս մէուրիչէ
որմնագիրին աղջիկը ըսել կ'ուզէք։

— Այո՛, պարոն

— Որ Փարիզի մտավաճառներէն Նիքօլա Տիւ-
ֆիլէ անուն երիտասարդին հետ կ'ամուսնանայ...
և որ ամիս մը ետքը իր կոնջ բերած օժիտովը
գործ մը պիտի հաստատէ և իր տիրոջ խանութը
ձեռք պիտի անցնէ...

— Այո՛, շատ աղէկ տեղեկութիւն ունիք եղեր
նաեւ ինձմէ ալ աղեկ, այս վերջին մանրամաս-
նութիւնները չգիտէի։

— Ա՛, ի՜նչ ըսել է, ես ամեն բան գիտիմ։
Պէլլիլի մէջ մարդ չկայ որ չճանչնամ. քսաւը հինգ

տարի է որ հոս կը բնակիմ, կալուածատէր եմ: Ես ամենեւին գործ մը չունիմ, բայց ընկերութեան օգտակար ըլլալ կ'ուզեմ, ասով ամենուն յանձնարարութիւնները կը կատարեմ և հաճոյք կ'զգամ որովհետեւ ինձ զբաղում մը կը համարեմ եթէ մէկը Փարիզէն բանի մը պէտք ունենայ և ժամանակ չունենայ երթալու. կուգայ զիս կը գտնէ և կ'ըսէ « Սիրելի Տառտառ » — անունս է, Միհրդատ Տառտառ ձեր ծառան — « Սիրելի Տառտառ միթէ կը բարեհաճիս Փարիզ երթալ ու այսինչ կամ այն ինչ բանը գրնել » . ես ալ սիրով կ'ընդունիմ ու յանձնարարութիւնը կը կատարեմ... ամեն ատեն ալ առանց պակաս բան ընելու: միայն թէ ասկից ութ օր առաջ հիւանդ տղու մը լափա ընելու համար ծեծած կտաւատ ուզեր էին, ես սխալմամբ ծեծած մանանիս տարեր եմ, այս ալ անմիջապէս իր արդիւնքն ունեցեր և տղան մեռեր է, որովհետեւ չէր կրնար ետ դառնալ:

— Ուստի, Պարոն Տառտառ, քանի որ ամենքը կը ճանչնաք, միթէ կը բարեհաճի՞ք ինծի ցուցնել Օրբորդ Լօռէթ Մէուիւշէն, ես իր պատուոյ երիտասարդն եմ, իր նշանածն այս առտու ինծի եկաւ աղաչեց որ այս ծառայութիւնը ընեմ:

— Հարցուցածնիդ կը ցուցունէի. բայց դժուարութիւն մը կայ որ ինքը հոս չէ... հա հա հա սքանչելի պատճառ... դեռ Մէուիւշէի հարսնիքը չեկաւ... ուշացան երկրորդն են... այս օր հինգ հարսնիք կայ և Պարոն քաղաքապետը գալուն պէս պիտի սկսի:

— Ուրեմն սպասենք, հաւանական է որ չեն ուշանար:

— Հա, դուք Տիւֆիէլի պատուոյ երիտասարդներէն էք:

— Այո՛, պարոն:

— Կը հասկնամ, Պարոն Կռանսէնֆի տեղ անցած էք. խեղճ Կռանսէնֆի, որչափ կը տառապիր պալարին ցաւէն, յատկապէս Փարիզ դացի խիւս մը առի, որ անմիջապէս բժշկուելու էր... բայց վրան դնելուն պէս ցաւը սաստկացեր է:

Յիշիքս ինքնիրեն մտածեց որ, եթէ այս պարոնը հիւանդ տղուն խիւսին պէս բան մըն ալ Կռանսէնֆի պալարին ըրած է, զարմանալի չէ որ խեղճ պատուոյ երիտասարդը պաշտօնը չէր կրցած կատարել:

— Մէկ օրուան մէջ հինգ հարսնիք, ասիկայ խելօքիս դէմ բան է, կըսէր Տառտառ, պէտք է հասկնաք որ ամեն կողմէ ալ հրաւիրուած եմ. հինգ կտոր չեմ կրնար ըլլալ. չորս ըսես, ինչ որ է... գէշ չէ սա բառը... աղէկ ըսեր էի հարսնեւորներու «դուք ժամը երկուքին պիտի ճաշէք, դուք չորսին, դուք ալ վեցին...» այս երեք խընջոյքներուն ալ կրնայի գտնուիլ... բայց մտիկ չըրին, ամենքն ալ ժամը չորսին պիտի ճաշեն:

— Միթէ երեք անգամ կրնայի՞ք ճաշել.

— Այո՛, քիչ մը զգուշութեամբ կը վարուէի. մէկէն քիչ մը վառեակ... միւսէն օձաձուկ... ամեն սեղանէ ալ մէյ մէկ քիչ վարունգի թթու, որովհետեւ ամեն տեղ ալ կայ... հա՛, հա՛, հա՛, անանկ չէ՞ Տիւֆիօն, ամեն հարսնիքի վարունգի թթուն պակաս չէ...

Տիւֆիօն բարձրաձայն խնդալ սկսաւ, քովին.

ներն ալ միացան և վերջապէս երբ ամենքն ալ ծիւծաղներն կտրեցին, նստարանին ծայրը նստող գիւղացին ալ սկսաւ առանձին խնդալ:

— Հա, ահաւասէկ Մէուլիւշէի հարսնիքը, պօռացին խուժք մը կիներ պատուհանէն նայելով: Ֆէլիքս ալ պատուհանը վազեց և տեսաւ իր կաթեղըօր ապառնին, կարմիր այտերով, հաստանդամ գեղեցիկ աղջիկ մը, որ գոռոզութեամբ հարսանեկան ծաղկեփունջը դրած՝ բնաւ վախկոտութիւն չէր ցուցունէր: Հայրը ձեռքէն բռնած էր, ետեւնուն Տիւֆիլէ պառաւ ազգականունիի մը թեւը մտած, փեսան սովորականէն աւելի կարմրած՝ կարծես դժուարութեամբ կը քալէր:

Այս հինգերորդ հարսնիքն ալ սրահը մտաւ:

— Կարծես փեսան կը կաղայ, ըսաւ Պ. Տառտառ, աօրկա գէշ նշան մըն է ամուսնութեան մէջ:

Տիւֆիլէ կաթեղալարը տեսածին պէս ուրախութեան ճիչ մը արձակեց: Դէպի Ֆէլիքսին վազեց, զայն իր ապագայ կնոջը ներկայացնելով ըսաւ.

— Ահաւասիկ իմ պատուոյ երիտասարդս... կը յուսամ թէ Կռանսէոֆէն նախապատիւ է սա...

Օրիորդ Լօռէթ խիստ հաճոյալի ժպիտ մը ուղղեց Ֆէլիքսին և ըսաւ.

— Անտարակոյս աւելի սիրելի է ինձ այս պարոնը, նախ՝ քանի որ երիտասարդ է, որովհետեւ անձոռնի բան է ձեր պատուոյ եղբայր ունենալը:

— Ինձի նայէ, Պ. Ֆէլիքս, ապառնիս գեղեցիկ է ըսելով ձեզի խաբած չեմ հէ՛... վերջն ալ ամենազգեցիկ կին մը պիտի ըլլայ... և որովհետեւ...

— Օն, Տիւֆիլէ, էշութիւն պետք չէ, միթէ պարոնը չը տեսնար ի՞նչպէս ըլլալս:

— Անտարակոյս, Տիկին, և այդչափ գեղեցկութիւններու տիրացողին իմ բարեմաղթութիւններս յայտնելէ ուրիշ բան չեմ կրնար ընել:

— Գեղեցկութիւնն ալ խօսք է, և ի՞նչ գաղտնի գեղեցկութիւններ ունի գիտէ՞ք:

— Պիտի լռե՞ս Տիւֆիլէ ապա թէ ոչ հայրեկին կ'ըսեմ...

— Բայց չատ ուշացաք:

— Յանցանքը Տիւֆիլէինն է, էգ բաղի մը պէս կը քալէր... Կարծեցի որ ճամբան պիտի մնայ:

— Յանցանքը կօշիկներուս է... ա՛հ, անիծեալ կօշիկ. գիտէ՞ք ի՞նչ կը քաշեմ. կօշկակարն ըսաւ թէ քալելով կը բացուի... ընդհակառակը սարսափելի կը ցաւի:

— Սակայն ոտքերդ ալ շնորհքի եկեր են, ըսաւ օրիորդ Լօռէթ, ահաւասիկ քաղաքապետը մենք երկրորդ ենք, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, այո՛, տակաւին ժամանակ ունինք... ալ չեմ կրնար դիմանալ քիչ մը հանգստանամ:

Տիւֆիլէ նստարանին ծայրը նստող և ամենէն ետքը խնդացող գիւղացիին քով գնաց նստաւ, կամաց մը ծռելով կօշիկները հանեց, ուրախութեանէն օ՛հ մը արձակեց: Այդ միջոցին՝ Օրիորդ Լօռէթ իր հօրը, եղբօրը, ազգականներուն և հարսնեւորներուն ներկայացուց Պ. Ֆէլիքսը. Պ. Մէուլիւշէ, Ֆէլիսֆի ձեռքը այնպէս թոթվեց, կարծես մատները տեղէն պիտի հանէր. յետոյ գնաց խօսակցութեան սկսաւ Պարոն Միրդհատ Տառտառի հետ որ ամեն տեսակ փաստերով համոզեց թէ ժամը վեցին ճաշելը աղեկէ: Սակայն տեղւոյն հողարարձուն կամ

տնտեսը կորսնցուց իր ճարտարախօսութիւնը : գործը այնպիսի մարդոց հետ էր , որոնց ակորժակը միշտ բաց , և ամենեւին չը գոցուիր , ուստի Մէլիւշէի պատասխանեց անոր :

— Ի՞նչ մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ , և խեղճ Կռանսէնֆի կողմէ կը դանդաւորիմ :

— Բարեկամսիդ Պ . Կռանսէնֆի , ինչո՞ւ : Եթէ իր պալարը չէր հասեր , յանցանքն ի՞մա է :

— Անտարակոյս , կ'երեւայ թէ անոր ապսպրած սպեղանին չէք բերեր . դժբաղդտրար դեռ այս առտու կարդաց տուփին վրայ , թէ քիթէնի (նաոքր) սպեղանի է այս և ոչ պալարի :

— Անկարելի է... չառ աղէկ գիտեմ որ ես բիթէնի սպեղանի ուղեցի և ոչ թէ պալարի : Եթէ դեղագործը սխալեր է , միթէ յանցանքը ի՞մա է : Մնաց որ ես աղէկ գիտեմ թէ երկուքն ալ միեւնոյն արդիւնքը ունին , վերջապէս պալար է եղեր , բիթէն է եղեր , գրեթէ միեւնոյն բանն է :

— Ի՞նչ կ'ըսես , միեւնոյն բանը չէ և ապացոյցը կը կենայ : Կռանսէնֆի աւելի կը տանջուի :

— Պիտի բժշկուի , անոր համար է :

— Մէլիւշէի հարսնիքը , կարգը Մէլիւշէի հարսնիքին է , պօռաց դիւանատան սպասաւորներէն մին . սրահին մէջ պտտելով :

— Կարգը մերն է , մեզի կը կանչեն ըսաւ Օրիորդ Լօռէթ , Ուր է Տիւֆիլէ :

— Փեսաս , ո՞ւր է փեսաս . միթէ ամուսնանալու վարկենին փնտուելու է զինքը : Նայէ գացեր նստարանին ծայրը նստեր է , հարկաւ զինքը կանչելին չ'իմանար :

— Երթամ բերեմ , ըսաւ Տիւֆիլէս , բազմութիւնը ճեղքելով :

— Տիւֆիլէ խեցքետինի պէս կարմրած՝ ոտքին մէկը ծունկին վրայ դրեր , և փայլուն կօշիկին մէկը ձեռքը բռներ էր :

— Բայց միթէ չե՞ս լսեր , քեզ կը կանչեն ըսաւ Տիւֆիլէս , կարգը քուկդ է... օ՛ն ելիր շուտ , կնոջդ համբերութիւնը կը հատնի :

— Այո՛ , այո՛ , զիս կանչելնին իմացայ , բայց յանցանքը իմա չէ... կօշիկներս այնչափ կը նեղէն որ քիչ մը հանգստանալու համար հաներ էի...

— Հագի՛ր շուտ...

— Իմ ըսածս ալ ի՞նչ է... բայց չեմ կրնար , կ'երեւայ թէ ոտքերս ուռեցեր են... ա՛յ թշուառական չը մտնար կոր :

— Ի՞նչ է այս , փեսայ , միթէ մեզ կը ծաղրե՞ս ... այսպէս սպասցնելով աղջիկս , քաղաքապետը որ ձեզ ամուսնացնելու համար կը կանչէ , ասիկայ մարդու տեղ չդնել ըսել է , ըսաւ աները , բարկութեամբ հոն գալով :

— Ծանցանքը իմա չէ , աներ , կօշիկներս չեմ կրնար հագնիլ :

— Ինչո՞ւ համար հանած էիր , պարոն , միթէ մարդ ամուսնութեան կէտին կօշիկները կը հանէ :

— Վերջապէս մէկը հագայ :

Այդ միջոցին սպասաւորն սկսաւ պօռալ :

— Թիւ երրորդ Ժիկօթօի հարսնիքը... Ժիկօթօի հարսնիքը ուր է... Մէլիւշէի հարսնիքէն առաջ պիտի անցնի , որովհետեւ անոնք չեն ներկայացած :

— Ահաւասիկ Ժիկօթօյի հարսնեւորները ահաւասիկ մենք ենք :

Թիւ երրորդ հարսնեւորները քաղաքապետին առջեւ գացին կեցան:

— Տեսար մի եղածը պօռաց Մէռլիւշէ, մեղմէ ետքը եկողները մեղմէ առաջ անցան, պատճառը դուն ես, փեսայ:

— Ո՛չ աներ, յանցանքը կօշիկներուս է որ... ի՞նչ կ'ըլլայ, մենք ալ ետքը կ'երթանք:

— Հայր Մէռլիւշէ գնաց աղջիկը գտաւ, որ անհամբերութենէն ոտքերը գետինը կը զարնէր թէպէտ Ֆէլիքս զայն հանդարտեցնելու համար կաշխատէր և կ'ըսէր:

— Ներելու է Տիւֆիլէին, կօշիկները հանած ըլլալով չը կրնար հագնիլ:

— Բայց յանցանքը իրեն է, ի՞նչու համար կօշիկները հաներ էր:

— Որովհետեւ ոտքերը կը ցաւէին, անտարակոյս տեսաք որ կը կաղար:

— Ի՞նչու կ'երթայ այդչափ նեղ կօշիկներ կ'առնէ. էշութենէ ուրիշ բան ըրած չունի: Եթէ այսպէս չարունակէ վերջն աղէկ չը պիտի ըլլայ:

— Փեռաս արժանի չէ տուած աղջկանս, ըսաւ որմնաւորը, միթէ մարդ ասանկ անպատեհ բաներ կրնա՞յ ընել... քաղաքապետին կոչմանը չը հասնիլ... որահին մէջ կօշիկները հանե՛լ... տեսնուած բան չէ:

— Իրաւ է, միթէ ժամանակն էր ըսաւ Տառտառ:

Երբ ամենքը կ'աշխատէին որ հարսն ու հայրը հանդարտեցնեն, Տիւֆիլէ փոխանակ միւս կօշիկը հագնելու, այնչափ դժուարաւ հագածն ալ հանեց:

Պահի որ ուրիշներ անցան մեր տեղը, ի՞նչ հարկ կայ որ այնչափ ատեն ինքզինքս... ա՛յ թըշւառական կօշկակար, ինծի կ'ապահովէիր թէ կը բացուին... դոնէ 18 ֆրանք չտամ... ի՞նչ կ'ընես, գործածելու է... արդեօք գուլպաներս հանե՞մ... անշուշտ աւելի դիւրին կը հագնուի... բայց առանց գուլպայի ալ կ'ամուսնացուի՞, անհանգիստ կ'ընէ կինս ըսաւ Տիւֆիլէ:

Վերջապէս Մէռլիւշէ հարսնեւորները քիչ մը հանգարտեցան, հարսը Ֆէլիքսին ըսաւ.

— Կը տեսնե՞ք, անպիտան ապուշը կը համարձակի՞ քովս գալու:

— Որու համար կ'ըսէք, զեղեցիկ Լօւէթ:

— Որո՞ւ համար պիտի ըլլայ, ապառնիիս, որ փոխանակ քովս գտնուիլու, գացեր նստեր է: Պացէք ըսէք իրեն, որ թէ ես և թէ հայրս կը ներենք իրեն, թող անմիջապէս քովերնիս գայ... ասոր փոխարէն ես ալ կը թողում որ ծնրակապս դուք առնէք:

— Ստանկ ակնկալութեամբ մարդ ինչե՛ր չընէր. Տիւֆիլէի քովը երթամ:

Ֆէլիքս փեսին քով գնաց, որ կօշիկները հանած ըլլալուն՝ ինքզինք չափէն աւելի երջանիկ դգալով, կը ժպտէր:

— Բայց հոս առանձին ի՞նչ կ'ընես բարեկամ, կնոջդ քով չի գա՞ս:

Մտաւաճառը ժպտեցաւ իր կաթ եղբօր երեսնի վեր և պատասխանեց.

— Ոտքերս ազատած ըլլալուս, երջանիկ եմ:

— Ի՞նչ, կօշիկներդ նորէ՞ն հանեցիր:

— Երկուքն ալ հագած չէի... ոտքերս ա՛յնչափ կը ցաւէին որ...

— Բայց հիմակ նորէն պիտի կանչեն, այն ատեն ի՞նչ պիտի ընեն.

— Ա՛, դեռ չատ ատեն ունիմ:

Այս միջոցին դիւանատան սպասաւորին ձայնը նորէն լսուեցաւ, որ կը պօռար:

— Անտարակոյս Մէռ իւշէի հարսնիքն եկած է հիմայ... կարգը անոնցն է. քաղաքապետին առջեւը ներկայանան:

— Ա՛յ սատանայ, կարգերնիս եկաւ, բսաւ Տիւֆիլէ, կօշիկները առնելու համար ծռելով. չէի կարծեր որ այսչափ շուտ պիտի գայ:

— Աճապարէ՛ խայտառակ. նշանածիդ համբերութիւնը հատաւ:

— Աճապարեմ, ըսելը դիւրին է. գոնէ կօշկակալ մը ունենայի, ատիկա՛ ալ չունիմ:

Սպասաւորը աւելի բարձր կը պօռար:

— Օ՛ն, Մէռ իւշէի հարսնեւորեն՛ք, քաղաքապետը կ'սպասէ:

Խեղճ Տիւֆիլէ արիւն քրտինք կը թափէր, բայց չէր կրնար կօշիկները հագնիլ, վերջապէս աները կատաղի կերպարանքով աչքերը չլմորած, հայհոյելով վրան եկաւ:

— Բայց խայտառակ սրիկայ, ասիկայ վաւե լե՛ց մի... ուրեմն միտքդ դրած ես որ աղջկանս հետ միանալուդ պահուն սաղի պէս ջո՛ւրը ձգես զայն:

— Բայց ո՛չ, սիրելի՛ աներս, կը տեսնէք որ կարելի եղածին չափ կ'աճապարեմ կօշիկներս հագնելու, ոտքերս անանկ ուռած է որ չեմ կրնար ըսել:

— Այդ կօշիկներովդ զիս էշու տե՞ղ դրեր ես,

աղջիկս ալ կը ծաղրես... հիմայ քեզ գետինը կ'անցունեմ:

— Հա՛, եղաւ, մէկը մտաւ:

Դիւանատան սպասաւորը այս անգամ չորրորդ հարսնիքը կը կանչէր, քանի որ երրորդ թիւը նորէն չերեւցաւ:

— Դարձեա՛լ կարգերնիս կորսնցուցինք, ըսաւ որմնադիրը գաւազանը գետինը զարնելով, բայց անտանելի է ասիկա, եթէ աղջիկս խօսքս մտիկ ընէր, քեզի շատոնց նետած էի և Կռանսէնֆի ոտքի պալարին բռնկուելուն սպասելով, անոր հետ կ'ամուսնացնէի:

Հարսը բարկութիւնէն կուլար, սակայն անմէս եւսին չէր ուզեր Կռանսէնֆի հետ կարգուիլ: Մէլիքս իր կաթ եղբօր ըրածին ներումն խնդրելու համար քոյն եկած ըլլալով, Լօռէթ կ'ըսէր.

— Կը տեսնա՞ք պարոն, Տիւֆիլէի այս ըրածը կը վայլէ. ամեն մարդ խնդալով երեսը կը նայի. «չպիտի առնէ անոր համար ոտքերը ցաւիլ կը կեղծէ դիտմամբ, բայց սուտ է» կ'ըսեն:

— Ծշմարիտ, գեղեցիկ Լօռէթ, վստահ եղեք որ խեղճ Տիւֆիլէ այդպիսի գաղափարներ ունենալու անկարող է:

— Կարելի է, պարոն, բայց կը ճանչնամ ես իմ հայրս, եթէ առաջին անգամ կանչեն և ամբիպէս չը ներկայանայ, պիտի երթայ երեսին ապուկ իջեցունելով, ամուսնութիւնս չպիտի կատարուի:

— Դուք անհոգ եղեք, այս վերջին անգամ կանչե՞նուն՝ ամուսինդ չը պիտի սպասցնէ: Ես ընելիքս գիտեմ:

— Ահ, երախտապարտ կ'ըլլամ ձեզ պարոն:
Ֆէլիքս հարսին քովն զատուելով գնաց
փեսին քով որ կօշիկին մէկը հագած ըլլալով ի զուր
կ'աշխատէր միւսը հագնելու:

— Տիւֆիլէ, գիտեմ որ հարսնիքի մը օր ասանկ
վարուիլդ յիմարութիւն է:

— Օն, հիմայ ալ եկեր կաթեղբայրս զիս կը
յանդիմանէ, իրրեւ թէ ասոնք իմ յանցանքս ըլլար:

— Անշուշտ յանցանքը քուկդ է, եկած ատենդ
կօշիկներդ ոտքդ էին, հանելու չէիր:

— Բայց ոտքի վրայ չէի կրնար կենալ:

— Ասանկ գեղեցիկ կ'ին մը ունենալու համար
համբերել գիտնալու է:

— Բայց սա միւսը չեմ կրնար հագնիլ. . .
կօշկակալ մը ունի՞ք:

— Ո՛չ, ես անանկ բան չեմ պահեր վրաս:

— Տէր Աստուած, մատներս կոտրուեցան, դեռ
չեմ կրնար հագնիլ:

Դիւանատան սպապաւորին ձայնը նորեն լսուե-
ցաւ.

— Եթէ Մէուրիշէի հարսնիքը եկած է, թող
քաղաքապետին ներկայանայ:

— Տէր Աստուած, տակաւին չը կրցի հագնիլ,
միմնչեց Տիւֆիլէ:

Սակայն Ֆէլիքս առանց ժամանակ կորսնցնելու
զայն գրրկածին պէս քաղաքապետին տարաւ
սպաւորով:

— Ահաւասիկ փեսան:

Հիմա ալ Օրիորդ Մէուրիշէի կ'սպասեն:

Սահայն Լօուէթ չը սպասցնելով՝ երկու բոպէն

իր ապառնիին քով գնաց, որ շփոթած առջին կը
նայէր և ձախ ձեռքը կռնակը տարած՝ որովհետեւ
կօշիկները բռնած էր: Բարեբաղդարար քաղաքա-
պետը այս մանրամասնութիւնը չէր նշմարած,
հարսնիքը եղաւ, թէպէտեւ փեսային մէկ ոտքը
բոպիկ էր:

Ֆէլիքս իր ճակատէն վազած քրտինքը կը
սրբէր, որովհետեւ փեսան տանելով՝ քաջութեան
գործ մը կատարած էր:

Արարողութիւնը լմնալուն պէս պատուիրեց
փեսին որ երթայ ուրիշ կօշիկ մը գնէ: Յետոյ բոլոր
հարսնեւորները Սէն-Պառօի լճակի ճաշարանը եր-
թալու համար ճամբայ ելան, ու Ֆէլիքս ալ խոս-
տացաւ որ երեկոյն երթայ հարսը խաղնցէ ու ծն-
րակապի մաս մը ուղէ, քոնի որ վաստկած էր:

Գ.

Մօնլօռան բնտանիք

Հիմայ Մօնլօռանի գերդաստանին հետ ծանօ-
թութիւն ընենք, որ Ֆէլիքսի մօրեղբորմէն, անոր
երեք տղաքներէն, և մէկ աղջիկէն կը բաղկանար:
Նաեւ պառաւ աղբական մըն ալ կայ զոր մոռնալու
չէ, որովհետեւ Մօնլօռանի տունը կը բնակի և
մասնաւորապէս օրիորդ Էմմայի դաստիարակու-
թեամբը կ'ըզրաղի:

Պ. Մօնլօռան թէեւ վաթսուէ տարեկան, սա-
կայն տառն ալ աւելի կը ցուցնէ, որովհետեւ նիհար
գեղնած, ակտաւոր է, թէպէտ միշտ զգուշու-
նիւն, Լադ, Գիւնի

թեան կանոններուն կը հետեւի և ուրիշ բան չուտեր բացի իրեն օգտակար դատած կերակուրները։ Աղէկ ապրելու համար բոլոր այս զգուշութիւնները իր հիւանդոտ վիճակէն չէին ազատէր զինքը, թէեւ իր քեռորդին ֆէլիքս կը պնդէ թէ ասանկ զգուշութիւններ ընելուն համար է որ մօրեղբայրը միշտ հիւանդ է։ Պ. Մօնլօուան առաւօտեան նախաճաշին իսկ բողկ կ'ուտէր, որովհետեւ իրեն ըսած էին թէ բողկը քուն կը բերէ։ Ճաշի ատեն ջրկոտի մը և վայրի մանր եղերդ պակաս չէր որովհետեւ ըսած էին թէ արիւն կը մաքրէ։ Միշտ պնակ մը ստեպղին պէտք էր որովհետեւ կ'աղդուրիչէր։ Ծննդեկի ատեն ամեն օր ուտելու էր, որովհետեւ առողջարար է ըսած էին։ Իսկ ստամոքսը արդէն բոյսի ջուրերով խանդարուած ըլլալուն, բոլոր այս կերակուրները չէր յարմարեր, որոնք թէեւ առողջութեան աղեկ են, բայց իրիկուան խմած մոլոշի օշարակը խորթակը կը դոցէր։

— Պատիւի համար խիստ էր, ընտանեկան պարտաւորութեան հանգէպ անաչառ ու հաւատարիմ. Պ. Մօնլօուան գրեթէ անդադար կը յանդիմանէր, իր երեք զաւակներն ալ, Թերեւս իր վատառողջ վիճակէն և տամոքսի գէշութենէն յառաջ եկած ատեն շատ դիւրին է զուարթ ըլլալ, սակայն երբ ստամոքսը չկրնար մարսել, դժուար է խնդալը և մենք շատ ատեն ներողամիտ պիտի ըլլանք մեր բարեկամներու բնավորութեան, եթէ իրենց առողջութեան ստոյգ վիճակը մեզի ծանօթ ըլլայ։

Պ. Մօնլօուան որ խիստ ուղղամիտ էր, դործի

մէջ վաստկած էր իր հարստութիւնը, բայց երբեք չը վրիպելով իր պարտականութենէն և ոչ ալ իրեն եղած յանձնարարութիւններէն խարդախութիւն ընելու։ Ասոր փոխարէն ուրիշներէն ալ նոյն ճշտութիւնը կը ժահանջէր. խոստումը իրեն համար նուիրական էր, խօսք մը ստորագրութիւն ըսել է։

Այսպիսի մէկը յայտնի է՝ որ ամենեւին վատահութիւն չունի այն անխորհուրդներուն, որոնք կը զուարճանան առանց վաղուանը մտածելու, իրենց համար՝ անկարգութիւնը ամեն մոլութիւններու աղբւր է մինչեւ իսկ երիտասարդներու անկարգութիւնները չէր ներէր։ Ներողամտութիւնը իր առաքինութիւնը չէր, բայց անաչառ և խիստ ըլլալը չապացուցաներ որ մարդ ասոնցմով առաքինի ըլլայ։

Պ. Մօնլօուան խիստ կանուխ այրի մտացած էր. չորս զաւակ ունի որոնց երեքը մանչ և մէկը աղջիկ։ Ֆէլիքսէն անդրանիկ որդին, քսանը չորս տարեկան է, նոտարի մը քով։ Երկայնահասակ, խարտեաչ, բաւական գեղեցկադէմ երիտասարդ մը, բայց իր կապոյտ աչքերը շարունակ խոնարհած երբեք մարդու երես չը նայիր, խօսումածքը ծանր և մեղրածոր, կընծ մը առջին կը կարմրի, և կը յանդիմանէ իր հօրաքեռորդին ֆէլիքսը, երբ սա քիչ մը թեթեւ կառակ մը ըլլէ։ Այս երիտասարդը երբէք սիրունի ունեցած չէ, և կամ գոնէ մէկը չը գիտեր ունեցած ըլլալը։ Ամեն օր ժամը տասնին կը պառկի վերջապէս իր հօրը Բենեամինն է։

Երկրորդ որդին՝ Ատուֆ առաջինէն տարու մը պղտիկ է, երեսը կըրոր և բաւական զուարդադէմ։

Ասիկայ՝ եթէ համարձակէր, պիտի խնդար և որովհետեւ հօրմէն շատ կը վախնայ, շարունակ երեսը կը նայի, միայն շրթունքներուն ծայրովը կը խնդայ և այսպէսով կը կեղծէ թէ գինիին մէջ աւելի կը դնէ ջուրը իմացած ըլլալով որ հայրը գինովներուն դէմ կը բարկանայ. Ասիկա վաճառատունի մը մէջ գործակատար է:

Վգրջապէս Վիքթօռէն՝ երրորդ որդին, քսան տարեկան, հօրը պէս նիհար և տկար է, բայց աչքերուն մէջ այնպիսի փայլ մը կայ, որ աշխոյժ կիրքեր կը յայտնէ. ջրային կաղմուածք մը, որ զըսպուելուն համար՝ երբեմն կը տանջուի: Ասիկա սեղանաւորի մը քույրն է: Երբեմն աշխոյժով կը խօսի սակարանին մէջ վատտկող իրենց յաճախորդներուն վրայ. ինքն ալ ասանկ մեծ շահեր ընելու համար ունեցած բաղձանքը չի պահեր. իսկ հայրը խիստ ձայնով մը կը պատասխանէ անոր.

— Շատ աշխատեցէ՛ք, կարգ կանոն պահեցէ՛ք: Գիպուածին կարեւորութիւն մի՛ տաք և այն ատեն կը հարստանաք: Սովորանք կարճ միջոցի մը մէջ շահուած մեծ գումարները նորէն խաղի ընթացքին կը փճանան: Միայն աշխատութեամբ ու նեղութեամբ շահուածը չի փճանար: Բնաւ մի՛ խաղաք, ամենագեղեցիկ հարստութիւններն իսկ խաղի մէջ կը խորասուզուին և մոլութեամբ վարակուածներուն վրայ ո՛չ ոք կը գլխայ:

Վիքթօռէն ալ կը պատասխանէր.

Սիրելի՛ հայրս ես երբէք չեմ խաղար, մինչև իսկ պիտրաօ խաղալ անգամ չեմ գիտեր:

— Շատ լաւ զաւակս, պիտրաօն վտանգաւոր

է և յիմար ծախքերու կը մղէ երիտասարդները. ատենէ մը ի վեր ո՛րչափ ալ տարածուեցաւ. վրան հարիւր պիլարսոյով սրնարան դրուած տեսած մէկ տեղս միտքս կը բերեմ թէ՛ ո՛րչափ գործաւորներ պիտի երթան հօն կորսնցնեն, իրենց ընտանիքը գրկելով:

Այս երեք տղաքներէն վերջ կուգայ փոքրիկ Էմման, որ տասնընորս տարեկան պիտի ըլլայ: Դիւզի՛ առանց գեղեցիկ ըլլալու, ազնիւ՝ առանց հետամուտ ըլլալու, շնորհալի՝ առանց ուղեւու, սիրուն և բարի աղջիկ մըն է: Կը սիրէ իր հայրը, որ անոր հաստատամիտ քաղցր բնաւորութենէն յուզուած՝ այնչափ խիստ չէր վարուեր հետը՝ և կ'ուզէր որ աղջիկը միշտ զուարթ ըլլայ: Քիչ անգամ կը պատահէր որ Պ. Մօնթօռան աղջիկը յանդիմանէ և ինչո՞ւ յանդիմանէ, մինչդեռ միշտ հիւս և հնազանդ է: Սակայն բան մը կայ որ երբեմն օրիորդը կըշտամբանք կը հրաւիրէ, այն է թէ իր ֆէլիքս հօրաքեռորդին պաշտպանել կը փորձէր հօրը քով:

Այն ատեն Պ. Մօնթօռան կոշտ ձայնով մը Էմմանին կ'ըսէր.

— Դուն ի՞նչ կը խառնուիս, ինչո՞ւ համար կը ջանաս պաշտպանել անդգամ մը, որ շատ մը պակասութիւններ ունի և ուրիշ բան մը չը պիտի կրնայ ըլլալ, եթէ ո՛չ ցոփակեաց մէկը:

— Բայց, հայր իմ, ֆելիքս ձեր քեռորդին է. շատ անգամ ձեր բերնէն լսած եմ որ՝ կը սիրէիք ձեր քոյրը և թէ չէք ուղեր տղան երեսէ ձգել:

— Ես ալ գինքը երեսէ ձգած չեմ. դատարարակել տուած, վաճառատուն մը դրած և երկար

ատեն ծախքերը ե՛ս եմ ըրած. բայց ինքը ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ պարապ պտըտիլ, զուարճանալ և գէշ տեղեր յաճախել. վերջապէս պարտքեր կ'ընէ... անգամ մը վճարեցի, բայց ա՛լ բաւական է. թող չը վստահի ինձ:

— Իսկ ես վստահ եմ որ պիտի ուղղուի:

— Ձէ՛, չէ՛, ալ լմնցած է, մէկ մը չը ծռի... ամեն մոլութիւն կայ վրան. խաղացող, գինեմոլ, կնա... վերջապէս դուն չես կրնար հասկնալ զաւակս, դարձեալ կը կրկնեմ, Ֆէլիքս դատարկապորտին մէկը պիտի ըլլայ:

Էմմա չէր համարձակեր աւելի դիմադրելու, կը հառաչէր և բաւական կը համարէր խորհիլ թէ՛

— Խեղճ տղայ, մեզք որ այդչափ ցոփակեաց մէկն է եղած, քանի որ շատ ազնիւ է:

Գանք Տիկին Սառժէին՝ Պ. Մօնլօռանի հեռաւոր անգականուհիին:

Ասիկա պառաւ այրի մըն է որ երկու հազար ֆրանքի եկամուտ ունի. Տիկին Սառժէ փառամոլ չըլլալուն համար այսչափով իր փափաքները կրնայ յազեցնել: Իր միակ պտկասութիւնը ինքնասիրութիւնն է. դժբաղդաբար անանկ քիթ մը ունի, որ իր հաճելի ըլլալու տենչին արգելք եղած է, որովհետեւ այնչափ երկայն, այնչափ սրածայր է, որ մարդ ինքնիրեն կը մտածէ թէ՛ ի՞նչպէս եղած է որ ատանկ քիթի մը տէր կ'ընր առնող մէկը գտնուեր է: Անտարակոյս լուսահոգի Պ. Սառժէ, իր կ'ընր դէմ առ դէմ չէ կրցած համբուրել. բայց միեւնոյն ատեն շատ մարդիկ կան, որոնք աւելի կ'ուզեն իրենց կ'ընր քովընտի սիրել:

Ասոնց ամուսնութենէն պտուղ մը դոյացած էր: Տիկին Սառժէ այրի մնացած ատեն հանգուցեւոյն յաջորդ մը առ ուզած ըլլալու է, բայց գտնուած չէ անանկ մէկը, որ այնչափ սպառնալից քիթ մը դիմադրաւել համարձակի: Խեղճ կ'ընր ի դուր խնամք կը տանի իր թուալէթին, և ամուրիի մը հետ խօսած ատեն հաճոյական կերպարանք մը կ'առնէ. ուստի պէտք եղաւ որ իր այրիութեան տիտղոսովը ծերանայ. այնպիսի վիճակ մը, որուն շատ կ'ընր փափաքի, և շատ կ'անարգէ: Տիկին Սառժէ հաճելի ըլլալու բաղձանքէն զատ, որ յիսուներ ինը տարեկան հասակին մէջ կը պահէր նաեւ տուն մը և խնամքով կ'առաւարել գիտցող կ'ընր մըն էր: Պ. Մօնլօռանի համար խիստ հազուագիւտ ու թանկագին ըլլալով, սա առաջարկած էր որ զայ իր տունը բնակի և տղջկան Մէնտօրն ըլլայ: Տիկին Սառժէ ընդունած էր անոր առաջարկութիւնը սա պահմանաւ որ ինքը թոշակ չստանայ. յուսալով որ օր մը Պ. Մօնլօռան աւելի քաղցր մակդիրը տայ, որովհետեւ ան ալ այրի էր՝ սակայն այս յոյսը պարապը ելաւ: Պ. Մօնլօռան համոզուած էր որ ամուսնութիւնը առողջութեան փնտաւար է և նորէն կ'ապուելու ամենեւին փափաք չուէր:

Օրիորդ Էմմա խիստ աղէկ կը համաձայնէր Տիկին Սառժէի հետ, որ շատ կ'ուրախանար երբ իրեն ըսէին թէ գլուխը աղէկ չտկած է և աղէկ վայլած: Պ. Մօնլօռանի ազաքներն ալ իրենց պառաւ ազգականին քթին բաւական չուտով վարժուած էին և ալ ուշադրութիւն չէին ընէր: Բայց Ֆէլիքս անանք չէր, որովհետեւ շատ զուարդ բնա-

ւորութիւն մը ունենալով և շատ պղտիկ պատ-
ճառով մը երկար բարակ բարձրաձայն խնդալու
հաճոյք մը ունենալուն, առաջին անգամ Տիկին
Սառժէն տեսած ատեն չէր կրցեր ինքզինքը բռնել :
Տիկինը շատ զարմանալով թէ ինչո՞ւ համար արդ-
եօք այս երիտասարդ քեռորդին խնդալէն այնչափ
կը մարի, ըսած էր թէ՛ :

— Ի՞նչ եղար բարեկամ՝ այդչափազանց ուրա-
խութեանդ պատճառն ի՞նչ է :

— Խնդալուս պատճառը... հա՛, հա՛, դուք
աղէկ գիտէք :

— Ըջմարիտ չգիտեմ, մտքիս ալ չանցնիր,

— Իէ՛հ, ատանկ չինձու քիդ մը ղնելով մեկ-
տէղ ի՞նչպէս չէք ուզեր որ ասանկ խնդամ :

— Շինձու քիթ մը... ի՞նչ կը նշանակէ :
Աղէկ գիտցէք երիտասարդ որ ես չինձու բան չեմ
գործածեր :

— Կատակ կ'ընէք : Կաղաչեմ, հանեցէք քիչ
մը, տեսնամ ի՞նչպէս չինուած է :

— Պ. Ֆելիքս, կաղաչեմ մի՛ ծաղրէք զիս...
ես ատանկ բան չեմ սիրէր, և ձեր տարիքն եղող
չարածձի մը պէտք է յարգէ ինձի պէս կին մը :

Արդարեւ Ֆելիքս այն ատեն տառնընթել տա-
րեկան էր : Վերջապէս համոզուելով որ Տիկին
Սառժէն քիթը չինձու չէ. ամեն անգամ այս տի-
կինը դէմը ելած ատեն չէր կրնար խնդալը բռնել,
որով տիկինը անոր դէմ գաղտնի հակակրութիւն մը
ունեցաւ :

Վերջապէս տարեգլխի ատենները՝ խիստ ցուրտ
օր մը Ֆելիքս Տիկին Սառժէն մեծ պատեան մը
նուիրելով ըսաւ .

— Տիկին, ձեր քիթն համար է, ջերմաչափը
զէրօնէ 10 աստիճան վար իջած է... եթէ այդպէս
մերկ ցուրտին հանելու ըլլաք, պիտի սառի :

Այս նուերը ամենեւին պառաւ կնոջ գործին
չեկաւ, ու ասոր համար Ֆելիքս իր մօրեղբորմէն
սաստիկ յանդիմանուեցաւ, որուն պատասխանեց .

— Ամեն մարդ մարմնոյն վրայէն զգեստ կը
հագնի, որունքները պահելու համար գուլպայ և
ձեռքերը պահելու համար ձեռնոց կը գործածէ...
ես ալ կարծեցի թէ երբ մարդ այդչափ երեւելի քիթ
մը ունենայ ի հարկէ անոր ալ բան մը հագցնելու
է :

Պ. Մօնյօռան իր ծննդեան տարեդարձին հա-
մար էր որ այս հացկերոյթը կ'ընէր, որուն հրա-
ւիրուած էր նաեւ իր բժիշկը, երբէք չը մոռցուիր
սա, միայն թէ Պ. Մօնյօռան ինքզինքը աղեկ չը
գտնելուն համար այնպէս կը հաւատար թէ իր բժի-
կութեան համար պէտք եղածը տալ չգիտեր ասի-
կայ, յաճախ կը փոխէր իր բժիշկը, միշտ յուսալով
որ նոր մը գտած ատեն պիտի աղեկնայ ինքը :

Ասկից զատ՝ բժշկին հետ դեղագործ մը հրա-
ւիրել երբէք չէր մոռնար Պ. Մօնյօռան որովհետեւ
մէկը յանկարծ հիւանդանալով բժիշկը դեղագիր մը
գրած ատեն անմիջապէս պատրաստի մէկն ունենա-
լու միակ միջոց մըն է : Երբեմն վիրաբույժ մըն ալ
կը հրաւիրէր, սակայն շատ անգամ ալ պէտք չէր
զգար : Վերջապէս հրաւիրած մէկ քանի բարեկամ
ներովր խնջոյքը կ'աւարտէր անոր, դրեթէ ամենքն
ալ ծանաղութիւն լրջամիտ անձեր որոնք խօսակցու-
թիւնէ աւելի ուտել կը սիրէին, այնպէս որ աւելի
ուտելու քործ կը կատարէին քան թէ խօսելու :

Պ. Մօնլօռան գրեթէ բնաւ կին չէր հարաւիրեր. ինքն այնպէս կը կարծեր թէ անոնց համար նեղուելու է, թէ շատ անգամ անոնց սպասելու է, և թէ անոնց հազուադէպ ուռած թեւերը սեղանին վրայ իրենց քովինը կը նեղէ, էմմա և այլքի Սառի առանձին՝ մարդկային սեռի գեղեցիկ մասը կը ներկայացնէին հոն. Մին իր անուշամբար ժամանի էր, իսկ միւսը իր քթին նախապատուութեամբը կրնար հռչակուիլ:

Ե.

Զուարճասէր բժիշկ մը

Պ. Մօնլօռանի տունը ժամը 5 ին կը ճաշէին: Եթէ հրաւիրուածներէն մէկը չգտնուէր, իր ճաշի ժամը չէր ուզեր անցնել աղէկ համողումը ըլլալով որ առողջութիւնը՝ կեանքի ամեն գործի մէջ ճշտութիւնը պահանջէր: Հրաւիրուածները Մօնլօռանի այս սովորութիւնը գիտէին, գիտնալով որ չ'սպասէր իրենց, միշտ ժամանակին կը գտնուէին: Բայց այս անգամ բժիշկը, որ մէկ քանի օրէ ի վեր դեռ նոր կը դարմանէր հիւրը, երկու վայրկեան ուշացաւ, որուն համար Պ. Մօնլօռան յոնքերը կնճռելով ինքնիրեն կ'ըսէր.

— Կարծեմ այս բժիշկը չպիտի կրնամ պահել, այս ալ գործիս չպիտի գայ:

Բժիշկը ներս մտած ատեն Պ. Մօնլօռան

— Կերակուրը բերէ՛ք, պօռաց:

Բայց տակաւին ֆէլիքսը չեկաւ, միմայ Էմմա երկուզով իր հօրը:

— Է՛հ, ինչո՞ւս պէտք. ի՞նչ, միթէ կը կարծես թէ անոր համար ճաշի սովորական ժամանակս ուշացնելով իմ ստամո՞քս պիտի վտանգեմ: Արդէն Պ. Բժիշկին պատճառաւ երկու վարկեան՝ ուշացանք այս ալ շատ է: Գալով Պ. Ֆէլիքսին, ամեն մարդ գիտէ որ ան ճիշտ ժամանակին չը գտնուիր. երբէք ճամբու չպիտի մտնայ այդ տղան:

— Բայց հրաւիրեալներէն մին պակաս է, ըսաւ բժիշկին սեղան նստելով, սպասին մէկը պարապ մնացեր է:

— Ա՛յ, քեռորդիս է և դուք աղէկ գիտէք որ մօրեղբայր մը իր քեռորդին սպասելու չէ... ասկից զատ ուրիշ մարդու չեմ սպասեր, և եթէ դուք ալ, Տօքթօր Ժուլէն, դուք ալ վարկեան մը աւելի ուշացած ըլլայիք, սեղանը պիտի գտնայիք մեզի:

— Զարմանալի բան: Ի՞նչ խոտութիւն. բայց ես ժամը հինգը երկու վարկեան անցած եկայ:

— Լաւ, ըսել է երկու վարկեան ուշացաք:

— Ի՞նչպէս, միթէ սա ընդհանուր կանոնը չէ՞ք յարգեր՝ մէկ քառորդ ժամ չնորհել չգիտէ՞ք:

— Երբեք, պէտք է ճշտապահ ըլլալ:

— Ամեն ատեն չը կրնար ըլլալ, կրնայ գործ մը պատահիլ որ արգիլէ:

— Ես չեմ ընդունիր այդ: Երբ մարդ ճաշի ժամը գիտէ, գործ մը չընէր, և եթէ չատախօսին մէկն ալ պատահելու ըլլայ, ամենեւին առանց պատասխանելու՝ երես դարձնելուդ պէս, խօսակցութիւնը կը վերջանայ:

— Բայց խիստ անաչառ էք:

— Ի՞մ սովորութիւնս այս է, ես կեանքիս մէջ մարդ սպասցուցած չեմ. ուստի ինձ այնպէս կը թուի թէ ամեն մարդ ալ ինծի պէս կրնայ ընել:

— Պ. Մօնլուան, մարդ իր ծանօթները չկրնար ուղղել, զանոնք իրենց պակասութիւնովը տանելու է. այնպիսի անձեր կան, որոնց համար այնչափ անկարելի է մտադիր ըլլալ, որչափ ձեզի համար խօսքէն վրիպիլ:

— Ատանկ անձեր իմ տունս չեն կրնար ճաշել: Ասկից զատ միթէ շիտակ չէ՞ որ՝ ճաշը ատենին ընելը առողջութեան անհրաժեշտ է:

— Օ, անհրաժեշտութիւնը տակաւին հաստատուած չէ... անշուշտ աղէկ բան է, սակայն կէս ժամ կանուխ կէս ժամ ուշ, միաս չունի:

Պ. Մօնլուան յօնքերը պրտելով ինքնին կ'ըսեր.

— Այս բժիշկը իմ գործիս չպիտի դայ. նախ՝ երիտասարդ է... ո՞ւսկից խելքիս փչեց, որ երիտասարդ բժիշկ մը գտնամ. որ միշտ կը խնդայ: Սա անպիտան դելադործը յանձնարարեց... այս ալ պիտի փոխեմ:

— Բժիշկը իրաւ է թէ տակաւին երիտասարդ՝ զուարճասէր, սիրուն, զուարթ մէկն էր, և մարդ երեսը նայած ատեն չէր հաւատար որ ախտի կամ հիւանդութեան վրայ խորհի: Բայց Պ. Մօնլուան, այն պէս համոզուած էր թէ աղէկ բժիշկ մը ծանրաբարոյ, նաև խստաղէմ ըլլալու է: Երբէք խնդալու չէ:

— Ապուրը լմնալէն վերջը՝ եթէ Ֆէլիքս դեռ չդայ իր սպասը վերցուցէ՛ք, ըսաւ Պ. Մօնլուան սպասաւորին:

— Ահ, հայր իմ, ըսաւ էմմա, Ֆէլիքս անսպասձառ պիտի գայ... սպասը վերցնել մի՛ տաք:

— Ես օրիորդին համամիտ եմ ըսաւ Տօքթօրը: Ձեր ազնիւ զաւակները ճանչնալու պատիւը ունեցած ըլլալով, ձեր քեռորդիին տեսակցութիւնն ալ վայելելուս շատ ուրախ պիտի ըլլամ:

— Դէշ ծանօթութիւն պիտի ըլլայ սրիկայ մը ցոխակեաց մըն է...

— Բայց շատ սիրուն օրիկաներ կան:

— Ձեմ կարծեր:

— Օրիորդ ձեր հօրաքեռորդիին օգտակար վարուելակերպ մը կայ, ըսաւ Տօքթօրը, մեր ապուրը շատ կամաց կ'ուտենք, նորէն կ'ուզենք ինչպէս որ հիմայ պիտի ընեմ... ասոր հետ մէկտեղ աղէկ կ'երեւայ ինծի, որովհետեւ շատ աղւոր եղեր է:

Էմմա ժպտեցաւ, Պ. Մօնլուան յօնքերը վեր պրկեց, բայց դուռը բացուեցաւ և ուշացած պարօնը ճաշասրահը մտաւ՝ ու անդամ մը բարեւելով հրաւիրեալները ըսաւ.

— Ներեցէ՛ք, ինձ մօրեղբայր, յանցանքը իմս չէ, ամուսնութեան մը վկայ կամ պատուոյ երիտասարդ ըլլալուս հրաւիրեցին զիս:

— Ո՛հ, այդ յայտնի է որ ամենեւին յանցանքը քուկդ չըլլար, և ինքզինքդ արդարացնելու համար պատրաստի պատմութիւն մը կը գտնաս միշտ... բայց գիտցիր որ ատով չես կրնար խաբել:

— Կաթ եղբայրս էր ամուսնացողը մօրեղբայր:

— Միթէ առաջունէն չգիտէիր:

— Ո՛հ, որովհետեւ դռնապանունին հրաւիրազիրը ինծի տալը աւելորդ դատած էր:

— Պարոն, ըսաւ Տօքթօրը, որուն խիստ հաճոյալի կը թուէր Ֆէլիքսի համարձակ խօսուածքն ու հանճարեղ կերպարանքը. պատճառ եղաք որ դեռ ապուր կ'ուտեմ. բայց չեմ զղջար և հաւատարիկ օրիորդը որ քիչ առաջ ձեզ կը պաշտպանէր:

— Ո՛հ, ես չատ աղէկ գիտեմ որ անիկա բարեփրտ է ինձ հանդէպ պատասխանեց Ֆէլիքս, գեղեցիկ կերպով մը բարեւելով այս պարոնը՝ զոր աճապարանքով իր ապուրը կուլ կուտար. երկրորդ պնակը լմնցնելէն ետք Տօքթօրը՝ որ աչքերովը մատէս կը փնտռէր և չէր գտած դեռ, սովորական գինիէն խմել որոշեց և իր քովի օրիորդին տալով ըսաւ.

— Օրիորդ, ապուրէն վերջ գինին աղէկ է:

— Գինի՞... ա՛հ, պարոն, ես երբէք չեմ խմեր:

— Կը սխալիք... Պ. Մօնլօռան, ըսէ՛ք օրիորդին որ իրեն հրամցուցածս ընդունի:

— Անարատ գինի՞... զաւակներս ինծի պէս կ'ընեն անոնք բնաւ զուտ գինի չեն խմեր:

— Ի՞նչպէս, երբէք անարատ գինի չէ՞ք խմեր:

— Շատ կ'զգուշանամ:

— Կը սխալիք... զուտ գինին ոյժ կուտայ, ստամոքսը կը տաքցունէ. առողջութեան չա՛տ աղէկ է... չեմ ըսեր որ ճաշի ժամանակ շարունակ խմէք, թէեւ անանկներ կան որ գէշ չեն համարեր, բայց վե ջապէս խմելու է... ինչպէս ապուրին վրայէն մատէսի գինիէն աղէկ բան չկայ. փորձեցէք անգամ մը:

— Մատէս չունիմ:

— Բայց ունենալու էք. ես տարակոյս չունիմ որ ձեզի շատ աղէկ պիտի գայ: Պ. Ֆէլիքս դուք ալ ձեր մօրեղբորդիներուն կարծիքէն էք:

— Ոչ պարոն, ես սիրով կ'ընդունիմ անարատ գինին:

— Ես ալ, ըսաւ դեղագործը՝ որ մինչեւ այն ատեն խօսակցութեան խառնուած չէր. ո՛հ, ես, սիրելի պարոն, Տօքթօրին կարծիքէն եմ, կեցցէ՛ անարատ գինին... ասկից զատ՝ Իփօկրատ իսկ կ'ըսէ թէ առողջութեան համար մատ մը գործածելու է:

Պ. Մօնլօռան աչքերը վեր վերցուց. թէեւ հրաւիրեալներուն ճաշակը մեղադրելու չէր համարձակեր, բայց բարկութեամբ քեռորդւոյն երեսը նայեցաւ. Ֆէլիքս բնաւ ուշադրութիւն չընելով՝ գաւաթը բժիշկին երկնցուց: Պ. Մօնլօռան երեսը նորէն թթուեցնելով ինքնիքն կ'ըսէր. «բայց անկարելի է որ աս կա բժիշկ եղած ըլլայ»:

Ճաշի ատեն գրեթէ Պ. Ժուպէնն էր խօսողը, բարեբաղդաբար շատ հմուտ ըլլալով՝ վերջը չի բերաւ: Պ. Մօնլօռանի երեք զաւակները հազիւ կը համարձակէին երբեմն մէյ մէկ միաժամկ բաց արտասանելու, իսկ ծեր հրաւիրեալները առանց խօսելու կ'ուտէին. միայն Ֆէլիքս կը համարձակէր երբեմն բժիշկին հետ խօսելու և անոր կատակներուն միանալու. իսկ Մօնլօռան բողկ և ջրկոտի կ'ուտէր միայն, հազիւ երբեմն պիֆթէկի կտոր մը ուտելով և այս ալ՝ բժիշկը հրամայած ըլլալուն:

— Աղէկ միտքս եկաւ Պ. Ֆէլիքս, ըսաւ բրժիշկը, անոր զաւաթը լեցունելով, մոռցաք ըսելու թէ հարսն ի՞նչպէս է, գեղեցիկ էր:

— Այո՛ պարոն, բաւական կայտառ թուխ աղ-
ջիկ մըն է... բայց սովորական գեղեցկութիւննե-
րէն մին:

— Միթէ գիւղացի՞ են:

— Ո՛չ, գիւղացի չեն համարուիր, արուար-
ձաններէն են՝ Պէլլիլէն. աղջկան հայրը որմնագիր
է:

— Բայց ի՞նչպէս եղաւ որ հարսնիքի խնջոյ-
քին չը գտնուեցաք:

— Շատ փափաքեցան... իսկ ես մօրեղբորս
խօստացած էի... խօսքէս չէի կրնար չեղիլ:

— Միայն այդ էր պակաս՝ որ ելնէիր որմնա-
գիրներու... Տիւֆիլէներու հետ երթայիր, ըսաւ
Պ. Մօնլօռան:

— Մօրեղբայր, շատ համեստ մարդիկ են:

— Համեստ ըլլալով իրենց պարտքը կը կատա-
րեն:

— Իրաւ է, սիրելիս ըսաւ Տօքթօր, բայց շատ
մարդիկ կան որ այդ պարտքը չեն կատարեր...
այդ գործաւորներու հարսնիքին մարդ կ'ըրօսնու-
ո՞ւր է հարսնիքը:

— Սէն-Պառօօի պարտեղը, վերին Պէլլիլ,
ուր ճաչարան մը կայ, որ գեղեցիկ պարտեղի մը
մէջ լճակ մըն ալ ունի:

— Միթէ մարդ կրնա՞յ հոն խորասուզուիլ,
ըսաւ Ֆէլիքսիէն մրմուռով:

— Ուզողը կրնայ, բայց չեմ կարծեր որ Պ.
Մէռլիւշէ այս նպատակաւ իր աղջկան հարսնիքը
հոն կատարէ:

— Մէռլիւշէ՞... ա՛հ, որչափ գուարճաւի
անուն. երեկոյին ալ պիտի պարեն:

— Անտարակոյս, պարտեղը գեղեցիկ պարա-
տահ մը կայ:

— Բայց դուք չպիտի՞ երթաք պարելու:

— Խոստացայ... և... եթէ կարող ըլլամ...

Տանուտէրը. որ կ'երեւայ թէ անհամբեր մտիկ
կ'ընէր այս խօսակցութիւնը, ըսաւ մէկէն.

— Թող, Աստուածդ սիրես տա Մէռլիւշէնիդ
և գիւղական հարսնիքնիդ, ալ բաւական խօսեցար
ատանկ անվայել շատախօսութիւններ մտիկ ընելու
չհրաւիրեցի ես այսչափ մարդիկը, Պարոններ,
այսօր վաթսուներ մէկ տարեկան կ'ըլլամ:

— Ես աւելի տարիքոտ կը կարծէի ձեզ, մըր-
մուսաց հրաւիրեալներէն մին, որ դեռ խօսած չէր:

— Ի՛նչ ազնիւ է սա պարոնը, ըսաւ Տօքթօր
Էմմայի ականջէն: Դեռ բերանը բացած չէր, բայց
աղւոր սկսաւ:

— Այո՛ ըսաւ տանուտէրը, վաթսուներմէկ տա-
րեկան եմ և կը պարծիմ համեստաբար հարստու-
թիւն վաստկելուս և հօր մը սրբազան պարտա-
կանութիւնները կատարած ըլլալուս:

— Եւ ո՞վ կը տարակուսի ասոր, պօռաց դե-
ղագործը, գաւաթը բժիշկին երկնցնելով:

— Ներեցէ՛ք, Պ. Սինուան, բայց կ'աղաչեմ,
առանց խօսքս ընդմիջելու, թողէք որ խօսիմ: Ես
չեմ հաւատար, որ մէկն ամենաթեթեւ թշնամանք
մը ունենայ ինծի դէմ: Բայց այս ալ բաւական չէ.
ես ուզեցի որ զաւակներս ինծի արժանաւոր դա-
ւակ ըլլան, որ օր մըն ալ պատիւ բերեն, որպէս
զի ամօն մարդ զիրենք տեսած ատեն ըսեն թէ
«հարազատ որդին ճիշտ իր հօր նմանութիւնն է»

ես այս մտքով կրթեցի զիրենք: Այսօր խիստ մեծ հաճոյք կ'զգամ ըսելու թէ փափաքս կատարեցին և յոյսերս պարապը չհանեցին:

Իսկոյն երեք զաւակները ոտքի ելան ու խոնարհութիւն մը ըրին իրենց հօրը, որ շարունակեց.

— Ֆէլիքսին՝ անդրանիկ զաւակս. իմաստութեան տիպարն է, երբէք ուղիղ ճամբէն չեղած չէ իր նօտարը շատ գոհ է իրմէ՝ օր մը պիտի յաջորդէ իր վարպետին և ես ալ նօտարութեան գրասենեակ մը գնելու համար պէտք եղածը պիտի տամ իրեն: Ասկից զատ ամեն օր իրկուան ժամը տասնին կը պառկի, և կարծեմ բաւական մեծ գովեստ մըն է այս իր վարքին համար... քիչէն շատ հասկցէք:

— Դեղագործն ու բժիշկը իրարու երես նաշեցան և բժիշկը Ֆէլիքսին, որ տիկին Սառէի քիթը չտեսնալու և խնդալը յայտնի չընելու համար ետին դարձաւ:

Գ. Մօնլուան շարունակեց իր նաոը:

Երկրորդ որդիս Ատօլֆ իր անդրանիկ եղբորը չափ համեստ վարք մը չունի, սակայն ես ալ ըսելիք մը չունիմ... մանաւանդ յայտնի զգաստութիւն մը ունի... անկարելի է որ գաւաթ մը անարատ դինի խմցնես իրեն: Իր վաճառականը շատ գոհ է իրմէն և քիչ ատենէն իր վաճառականութեան մէջ շահու բաժին մը պիտի յատկացնէ իրեն այս ալ որոշուած է:

Ատօլֆ իր հօրն այս ճառախօսութեան ատեն, կեռասի պէս կարմրելով, աչքերը պնակին վրայէն չէր վերցնէր:

— Երրորդ որդիս Վիքթօռէն, իր եղբայրնե-

րուն պէս այնչափ հանդարտ բնավորութիւն մը չունի: Գլխուն մէջ քիչ մը փառասիրութիւն կայ, անպատճառ հարստանալ կ'ուզէ: Իր այս տենջը այսպանելի չէ, եթէ զայն յագեցնելու համար պատուաւոր միջոցներու ձեռնարկէ, ինչպէս՝ աշխատութիւն, յարատեւութիւն, համբերութիւն և իր պարտաւորութիւններուն մեծ ճշտութիւն գործածելու ըլլայ: Մնաց որ Վիքթօռէն միշտ իմ խրատներուն հնազանդ գտնուելով, չեմ կործեր որ օր մը պիտի յաջողի: Սա ալ կայ որ իր սեղանաւորը հաշուակալութեան մէջ ունեցած արագութեանը շատ կը զարմանայ: Էմմա աղջիկս՝ տակաւին տասն հինգ տարու չկայ. դաստիարակելու համար պիտի սպասեմ որ քսան տարեկան ըլլայ. ճիշտ այն հասակին մէջ է, որ կնոջ մը առողջութիւնը իր կատարելութեան կը հասնի:

— Բայց օրիորդն շատ առողջ կ'երեւայ, մերմնջից բժիշկը:

— Արդ կը համարձակիմ պարծիլ որ զաւակներս աղէկ կըրթած եմ: Զիրենք ուղիղ ճամբուն մէջ դրի, և հաստատապէս վստահ եմ որ հոնկից չպիտի շեղին: Ուստի կարծեմ այլ եւս, առանց թշնամութիւն հրաւիրելու և առանց խօսքի տեղ ձգելու, գործիս բեռը կրնամ ձեգել, և առողջութեանս խնամքովը զբաղիլ... որ այսչափ լաւ չէ:

— Մենք ձեզ կ'առողջացնենք և մեզի պէս ալ զաւարճասէր կ'ընենք, պօռաց բժիշկը: Բայց ամենէն առաջ, սիրելի պարոնս, մեր կանոններուն հետեւելու էք. դինի խմելու, խորտիկ ուտելու, բողկ, ջրկոտին, եղերդը մէկդի ձգելու էք, որովհետեւ բոլոր ասոնք ստամոքսնիդ կ'աւրեն:

— Տօքթօւ, կը վախճամ որ տակաւին իմ կազմուածքս աղէկ հասկցած չէք:

— Ձեր այդ եղանակին մարդ չկրնար դիմանալ: Բայց ալ բաւական խօսեցանք հիւանդութեան վրայ. ես ձաշի ատեն խօսակցութիւն չեմ սիրեր: Պ. Մօն-լօռան, ներեցէք որ խորհրդածութիւն մը բնեմ. ձեր զաւակներուն վրայ գովեստով խօսեցաք... անանկ գովեստներ, որոնց արժանի էին, չեմ տա-րակուսիր ատոր... բայց ձեր քեռորդուդն վրայ բան մը չխօսեցանք և ոչ ալ իրեն նկատմամբ ու-նեցած կարծիքնիդ յայտնեցիք... Պ. Ֆէլիքսին դէմքը այնչափ աղէկ կ'արտայայտէ իր բնութիւնն որ ես մէկէն իր բարեկամն ըլլալու տրամադիր զգացի ինքզինքս: Մ'ն, սիրելի պարոն, այդ երի-տասարդին նկատմամբ ի՞նչ կը խորհիք ընել, որով-հետեւ ես կը մեղքնամ զինքը:

— Քեռորդուդս... ես անոր բան մը ընելիք չունիմ... իմ զաւակներուս պէս կրթել կ'ուզէի... բայց անկարելի եղաւ... երբէք չհնազանդե-ցաւ ինձ...:

— Լսեցէք ուրեմն ամեն երիտասարդ ժամը տասնին չկրնար պառկիլ, ատոր համար մասնաւոր կազմուածք մը ունենալու է...

— Ասոր համար կ'ստիպէք զիս ըսելու, քե-ռորդիս ամեն տեսակ պակասութիւններ ունի: Կը սիրէ կինը, խաղը, ու գինին... մնացեալն ալ...

— Ահ, մօրեղբայր, պօռաց Ֆէլիքս, ձեր այդ քսածներն ես ուրիշ կերպով չեմ սիրեր եթէ ոչ... ամեն մարդոց պէս... ինչպէս որ ամեն երիտասարդ ալ կը սիրէ հաճոյքը...

— Ամեն մարդ... երիտասարդ... բայց պարոն, նայեէք անգամ մը իմ զաւակներուս... անոնք այդ պակասութիւններէն մին ունի:

— Բայց անոնք բնութեան զարտուղութիւններն են... ես անոնց նմանիլ չեմ բաղձար:

— Ահ, ես աղէկ գիտեմ որ անոնց չէք կրնար նմանիլ:

— Ո՛հ, սիրելիս, ձեր քեռորդիին համար այնչափ խոտաւիրտ մի՛ ըլլաք: Քիչ մը ներողա-միտ եղեք... ես մարդուն դէմքէն կը հասկնամ իր բնոյթը. և Պ. Ֆէլիքսի աչքերուն մէջ կը կար-դամ որ օր մը իր մօրեղբօրը արժանի պիտի ըլլայ:

— Շնորհակալ եմ պարոն, շնորհակալ եմ, ինձի նկատմամբ ձեր ունեցած կարծիքներուն համար, ըսաւ Ֆէլիքս ձեռքը բժիշկին երկնցնելով: Ինչ որ ալ ըսէ մօրեղբայրս, պիտի աշխատիմ ձեր կարծիքն արդարացնելու:

ձաշը բաւական պաղ վերջացաւ, որովհետեւ եթէ Պ. Մօնլօռան կը թողուր որ հրաւիրեալները խմէին, փոխարէն ինք չէր գրգռեր զանոնք որ կրկնէին և ոչ թէ միմեկ ինքն օրինակ չէր տար: Եւ զատ սրուակէ մը ինքը խմելով որդիներուն ալ անկից կուտար, և անոնք չէին կրնար մերժել:

Սեզանէն ելլելով սրահն անցան, Հոն՝ որով-հետեւ Պ. Մօնլօռան կը գարշի խաղէն, խօսակ-ցութեամբ անցնելու է երեկոյթը, եթէ օրիորդ էմմա չհաւանի իր դաշնակին առջեւ անցնիլ:

Արդէն գեղագործը անյայտացեր էր. բժիշկը գիշերուան վայելելիք զբօսանքը նախադրուով՝ Ֆէլիքսին մօտեցաւ ու ըսաւ ականջէն.

— Մէռիւշէի հարսնիքը չպիտի երթար:

— Ինչ ըսել է, խօսաւայ, ասկից զատ վըս-տահ եմ որ զսարձալի պիտի ըլլայ:

— Զիս ալ կը տանի՞ս :

— Ամենայն սիրով , Տօքթօս , և կրնամ ըսել մեծ հաճութեամբ :

— Բայց չըլլայ որ մեր այս ըրածը հարսնեւորներուն ու ծնողքներուն գէշ երեւայ :

— Ընդհակառակը՝ ո՛րչափ շատ մօրդ տանիմ՝ այնչափ դո՛ւ կ'ըլլայ փեսան . որ իմ կաթնեղբայրս է :

— Ուրեմն որոշուեցաւ , հինգ վարկեանէն կը մեկնինք , նախ և առաջ ես մօրեղբայրնիդ խօսքի բռնելով իր առողջութեան վրայ խօսած ատենս՝ գուք կը փախչիք : Վերջն ալ ես կուգամ վարը ձեզ կը գտնեմ . . . կառք մը կը նստինք և չիտակ Պէլ-վիլ կ'երթանք . . .

— Այո՛ , այո՛ , բայց մօրեղբայրս աղէկ զբաղեցունելու էք , որովհետեւ եթէ դրան կողմն երթալս տեսնէ , կրնայ որ զիս կանչէ ու վար դնէ :

Տօքթօս ժուպէն իր կարգադրութեան համեմատ Պ . Մօնլօռանը սրահին մէկ անկիւնը տարաւ ու բաւական երկար ատեն խօսքի բռնեց բուսաջուրերուն ու իր անմեղ դեղերուն վրայ խօսելով , յայտնելով միանգամայն որ եթէ աղէկ չեն ըներ , գէշ , ալ չեն կրնար ընել : Յետոյ հեռանալով Ֆէլիքսը գտաւ վարը : Ֆէլիքս Տօքթօսը տեսնելուն :

— Մօրեղբայրս չտեսա՞ւ մեկնիլս , չհարցո՞ւց զիս , ըսաւ :

— Ո՛չ , հոգ մը բնէք . ժամը իննու կէսն է , անտարակոյս բոլորը հիմակ պառկիլ կը խորհին . . . մենք ալ զուարճանալու կ'երթանք , չգիտեմ թէ առողջարար է սա , այսչափ միայն գիտեմ որ զբարձալի է :

Զ .

Մեւլիշէի հարսնիք

Ճամբան կառքով դացած ատեննին՝ առտուան քաղաքապետին պալատին մէջ կարգը Տիւֆիէի նշանածներուն եկած ատեն պատահած դէպքը Ֆէլիքսն Տօքթօսին պատմեց :

Պ . Ժիւպէն շատ խնդալով այս պատմութեան , ըսաւ Ֆէլիքսին .

— Բայց ի՞նչու համար ճաշին այս դէպքը չը պատմեցիր , դոնէ քիչ մը խնջոյքը կը զուարթացընէր , կարծես թէ մեռելներու խումբ մը նստած էր :

Ի՞նչ կ'ըսէք , միթէ ես մօրեղբօրս ներկայութեանը ատանկ բան մը կրնամ պատմել : Ես զինքը կը ճանչնամ , կը յանդիմանէ զիս , փեսան անանկ մէկ ոտքը բուլիկ քաղաքապետին առջև տանելուս կը բարկանար :

— Բայց եթէ ատանկ չընէիր՝ ամուսնութիւնը ետ պիտի մնար , ըսել է թէ յիշատ մը չունի : Զիս մտիկ ըրէ՛ք սիրելի Պ . Ֆէլիքս , ես տակաւին քիչ ատեն եղաւ որ ձեր մօրեղբօր բժիշկն եմ , բայց խօսքը մէջերնիս՝ կարծեմ սխալ ճանբայ բռնած է , ինչպէս իր զաւակներուն նոյնպէս առողջութեանը նկատմամբ : Ես ձեր մօրեղբօր որդիները աղեկ ճանչցայ . իրենց հօրն առջեւ կը դողան , բայց ի՞նչ կ'ըլլայ : Եթէ պակասութիւններ՝ նաև մօլութիւն-

ներ ալ ունին զգուշութեամբ կը պահեն զանոնք ճարտարութեամբ իրենց մտադրութիւնը կը կերպարանափոխեն։ Ասկից ի՞նչ կը հետեւի, գիտէ՞ք, եթէ անգամ մը ազատ մնան, և չպիտի ուշանայ ալ քանի որ Պ. Մօնյոռան տրդարեւ շատ վատառողջ է, երկարատեան չը պիտի կրնայ դիմանալ իր մոլորչին, ջրկոտիին և եղերդին եթէ անգամ մը ազատ մնան, հիմակուան ճնշումներուն միւտը պիտի հանեն ազատութեամբ։ Այն ատեն՝ չեմ հաւատար որ սա մեծ ֆէլիքսէն ժամը տանին պառկիլը շարունակէ, գիրուկ Ատօլֆը անտարակոյս գինի խմելը մերժէ, և նիւար Վիքթօռէն ալ թուղթի և գնդամուղի խաղէն զգուշանք յայտնէ։ Եւ ձեր մօրեղբոր տունին մէջ Էմմայէն զատ սիրուն մէկը չտեսայ։ Ան քաղցրարարոյ ու միամիտ բնաւորութիւն մը ունի, և սակայն վախկոտ, բայց խորհածն ալ չպահէր. ազնիւ կին մը պիտի ըլլայ։ Միայն ան կրցաւ ի նպաստ ձեզի խօսիլ իր հօրը, միւսները բառ մը անգամ չըսին։

— Գուցէ իրենց հօրը բարկանալէն կը վախնային։

— Բացակայ մարդը պաշտպանելէ վախնալու չէ երբեք, ասկից զատ պառաւ կին մը կար... որ տակաւին չէի ճանչնար... բայց ես միայն իր քիթը տեսայ, որ երեսին միւս մասը տեսնելու արգելք եղած էր։

— Տիկին Սառօն է, թէեւ բարի կին մըն է, բայց ամենեւին չքաշէր զիս։

— Եթէ այդչափ բարի է, ինչո՞ւ չպիտի քաշէ։

— Որովհետեւ որ մը իր քիթը ծաղրելու դժբաղդութիւնը ունեցայ։

— Սիրելի բարեկամս... դուք տակաւին երբ ասարգ էք, յիշեցէք ասիկա. կինները ուզածիդ չափ յանդիմանեցէք, խարեցէք, մատնեցէք, նաեւ կործանեցէք... կը ներեն. իսկ եթէ իր մարմնականին դպչիք, երբեք չեն ներեր։

— Ահաւասիկ Սէն-Պիառօի պարտէզի ճաշարանի առջեւն ենք։

— Քնարի ձայնը կը լսեմ... օն, ալ միայն զուարճութիւնը խորհինք, և ատոր համար մէկ միջոց մը կայ։

— Ո՞րն է։

— Մեր գանալիք մարդոցը հաւասարելու ենք. Հետեւաբար եթէ հարսնեւորները գինով ըլլան, մենք ալ անոնց հաւասարելու համար գինովնալու ենք։

— Իրա՞ւ, միթէ այս միջոցը կը դորձածէք։

— Միշտ և ամեն տեղ. ասկէ մէկ քանի օր առաջ միջին դասու կնոջ մը երեկոյթին հրաւիրւած էի... զացի... սրահը մտած ատենս, ուր վեց եօթը կին կային, զանոնք մէյ մէկ մարդու ծնկի վրայ նստած տեսայ. միայն մէկ պարոն մը առանձին մնացած էր իր աթոռին վրայ, անմիջապէս մօտեցայ բարեւելով ըսի անոր. « արդեօք կը ներէ՞ք որ ես ալ ձեր ծոռնկին վրայ նստիմ որ հոս գտնուողներուն նմանինք »... առաջարկս ամե՛քքը խնդալուց։

— Յետո՞յ։

— Տիկինները ոտքի ելան։ — Կառապան հոն մտիւր և սպասէ մեզի։

— Լաւ։

— Ըսէ որ քեզի խմելիք տան :

Պարի սրահը պարտէզին մէջն ըլլալով՝ անձրեւ եկած ատեն վրան ծածկոց կը քաշէին : Նուազը երեք քնարէ , մէկ փողէ և մեծ թմբուկէ մը կը բաղկանային , այնչափ ուժգին կը նուագէնի , որ հինգ հոգի քսանի չափ ձայն կուտային : Բայց գինիի դաւաթներն ալ պարապ չէ մնար : Երբ Ֆէլիքս իր նոր բարեկամին հետ սրահը մտաւ , հարսնեւորները ամենքն ալ կէս մը գինովցած էին , մէկ քանի կին ալ անոնցմէ վար չէին մնար :

— Էհ , ըսաւ Տօքթօռը , պարին մօտենալով , ձկան ապուրի հօտ մը կայ :

— Շատ համեստ էք , Տօքթօռ , գինիի հօտ է :

— Ասոնց նմանելու ըլլանք գէշ չպիտի ընենք :

Ֆիները արդէն ոտքի վրայ էին . քառեակ մը սկսած էր և նոյն գիշեր այս առաջին անգամն էր որ փեսան իր կնոջը հետ պիտի պարէր , բայց Ֆէլիքսը տեսնելուն՝ Տիւֆիլէ փոխանակ դէմ դէմի ելնելու , յանկարծ կանգ առնելով պօռաց .

— Կաթ եղբայրս... ա՛հ կեցցե՛ս եղբայր... կեցէ՛ք նուագածուններ... բայց կեցէ՛ք կ'ըսեմ , ի՞նչ աւանակ են , դեռ կը շարունակեն :

Տիւֆիլէ իր կինը ձգելով Ֆէլիքսին վրայ վազեց , որ ըսաւ .

— Կարգդ լմնցուր , ետքը կը խօսիս :

— Ո՛հ , ո՛հ... ես կ'ուզեմ որ դուն իմ տեղս պարես հարսին հետ... դուն պատուոյ երիտասարդ ես , իրաւունքդ է... կեցէ՛ք նուագածուններ :

— Բայց ես ետքը կը պարեմ... իմ բարեկամներէս մէկը բերի , բժիշկ մը որ զբօսանքը շատ կը սիրէ :

— Էհ , աւելի աղէկ... շատ աղէկ ըբիր որ եկար... միայն մէկ բարեկամ մը բերիր , բայց քիչ է... գոնէ չորս մը բերելու էիր :

— Պարոն , ձեզի հաճելի ըլլալու համար կ'աշխատեմ չորս հոգիի տեղ բանել , ըսաւ բժիշկը .

— Ահ , գիտէ՛ք , պարոն , ինչո՞ւ համար կ'ըսեմ ասիկայ , բան մը խօսած ըլլալու համար... անշուշտ կ'ընդունիք զաւաթ մը գինի... :

— Ի՞նչպէս... չէ թէ մէկ , այլ շա՛տ կ'ընդունիմ :

— Ահ , կեցցէ՛ք , որչափ ազատախօս էք... շատ աղեկ պիտի յարմարիք մեզի :

— Պիտի աշկատիմ կարելի եղածին չափ յարմարիլ :

— Է՛յ Տիւֆիլէ , պարելու կարգը ձերն է... եկեք տեղերնիդ կեցէ՛ք :

— Ամենեւին , ամենեւին , կաթ եղբայրս պիտի անցնի տեղս կեցէ՛ք նուագածուններ :

Վերջապէս նուագածուններուն պետը , որ փեսին ձեւերը կը տեսնար , մէկէն լռեցուց նուագածունները , որ բաւական պաղուծիւն պատճառեց սրահին մէջ . մարդիկ սրունքնին օդին մէջ բարձրացուցած մնացին , կիները առանցին կատարեցին իրենց ալեծաւմունք և Պ , Կռանսէռֆ , որուն պալարը ճաշի ատեն ծակեր ու հարսին ճիշդ դէմն էր պօռաց .

— Բայց աս ի՞նչ ըսել է... ի՞նչպէս , երբ ես ամենէն գեղեցիկ ձեւ մը պիտի պարէի... վասն զի պալարս ծակելէն ի վեր փետուրի մը պէս թեթեւացայ... բայց վերաւորական չէ՞ նուագին ընդհա-

տումը, ի՞նչ կը մտածէք հոռ... օն, օն, տաք-
ցուցէք պարը, մանաւանդ լա բըթթ լեթիեռ նուա-
գեցէք... ես ան կ'ուզեմ, այ՛ո կ'ուզեմ:

— Բայց Պ. կռանսէռֆ ամեն անգամ ատիկամ
չխաղցուիր, ըսաւ հարսը դեռ քիչ մը առաջ խա-
ղացինք:

— Ինչո՞ւն պէտք, ես քիչ մը առաջ չպարեցի
ձեր առջեւ գեղեցիկ լօռէթ, ես լա բըթթ լեթիեռը
կ'ուզեմ քանի որ ատոր մէջը մարդ իր դէմինը կը
համբուրէ:

— Գետինն անցնիս գուն ալ, լա բըթթ լե-
թիեռդ ալ մըմուաց հարսը:

Բայց Տիւֆիլէ Ֆէլիքսը ներկայացնելով ըսաւ.

— Ահաւասիկ իմ փոխանորդս... կաթ եղբայ-
րըս պիտի պարէ հետդ... հէ՞... կարծեմ չես
սրդողիր հէ՛:

— Ո՛չ, ո՛չ չիտակը աղեկ եղաւ պարոնին
գալը:

— Ծնրակապէդ ինծի ալ պահէցի՞ք:

— Այո՛, դիտմամբ դեռ չը թողուցի որ առ-
նեն:

— Տես կաթ եղբայր, կինս չէ թողուցեր որ
որ առնեն, ձեզի պահելու համար... չատ ազւոր,
չատ ազւոր... օ՛ն նուազածուններ քառեակը նորէն
պիտի սկսիք, կը հասկնա՞ք:

— Կաեւ արգիլէ որ լա բըթթ լեթիեռ չը
նուագեն. ըսաւ հարսն ամուսնոյն ականջին, որով
հետեւ չեմ ուզեր որ Պ. կռանսէռֆը համբուրէ
դիս:

— Ա՛հ, որչափ խորամանկ է կինս... կը հառ-

կընա՞ք Պ. Ֆէլիքս: Անհոգ եղիր, ես կ'ըսեմ... հա՛
լօռէթ, մոռցայ ըսելու թէ կաթ եղբայրս իր հետ
բժիշկ բարեկամ մը բերեր է... չատ գուարճալի է
... նայէ որ հիւանդ ըլլաս ամիջապէս կը դար-
մանուիս:

— Ծնորհակալ եմ, աւելի աղէկ է որ ես առողջ
ըլլամ, գնա՛ նուագածուններուն ըսէ:

— Ահաւասիկ կ'երթամ:

Ֆէլիքս նայեցաւ թէ հարսը, որ առտուն Դուբ
կ'ըսէր իր ամուսինին, հիմակ եզակի կը խօսէր
հետը. ասկից հետեւցուց որ ճաչէն ի վեր զոյգին
մէջ բաւական մտերմութիւն մտած էր:

Պարը վերսկսած ատեն Տօթթօը հարսին
ծնողքին հետ կը տեսակցէր, և այս տեսակցութիւնը
բնականաբար բաժակի ձեռքը կը կատարուի. կարգ
մը մարդիկ կան, որ չեն սիրեր անանկ ցամաք
խօսակցութիւններ:

Որմնադիր վարպետը պարին դէմ դրուած սե-
ղանի մը առջեւ նստած էր, որուն վրայ պարապ
սրուակներ մինչեւ այն ատեն եղած և տակաւին
չարունակելի գործողութիւններուն կենդանի վկայ
էին:

Հայր Մէուիւշէ կարմրած, երիտասարդական
կորովով մը կը փայլէր իր երկոտասանեակի չափ
բարեկամներովը չըջապատուած որոնք իրեն հետ
գաւաթներ բաղխելով կը ճառէր, և չատ անգամ
ալ պարբերականներու մէջ կը կորսուէր, դոր ո՛չ
ինք և ո՛չ ալ ունկունդիրները կը հասկնային:
Միայն սա կար որ ընդհանուր սքանչացում մը կը
տիրէր:

— Տիւֆրիլէ իր աներոջ ներկայացնելով Տօքթօնը ըսաւ .

— Ահաւասիկ կը ներկայացնեմ քեզի հղբօրս բարեկամներէն մին որ բժիշկ է , այսինքն կաթնեղբայրս չէ , զուարճասէր մէկը . . . որ մեզի հետ զուարճանալու և բաժակ պարպելու եկած է . . . հայր՝ Մէնուիւշէ :

Բաժակ պարպելու բառը լսելուն պէս որմնագիր վարպետը օտարի ելլելով լեցուն գաւաթ մը ներկայացուց բժիշկին պոստոյ ձայնով մը ըսելով .

— Պարոն եթէ մեր բարեկամին բարեկամներէն էք մեզմէ կը համարուիք , ինչպէս առակը կ'ըսէ «մեր բարեկամներուն բարեկամները . . .» ալ մնացածը գիտէք .

— Այո՛ , պարոն , ըսաւ բժիշկը իրեն հրամացուցած գաւաթը առնելով՝ ես ուրախութեամբ կը հրճուիմ որ ձեզի և ձեր յարգելի ընկերութեան հետ տեսակցելու պատիւը ունեցայ :

Այս պատասխանը և խօսուածքին կերպը հարսնեւոր բազմութեան մեծ հաճոյք մը պատճառեց , որ գինովներէն մին իր հիացման մէջ՝ բժիշկին հետ գաւաթ բաղխելու համար առաջիններէն մին ըլլալ ուզելուն գաւաթը անոր գաւաթին հետ կոտորեց , իսկ սպասաւորը իսկոյն ուրիշ մը բերաւ , և այս պատահարը ընդհանուր ցնծութիւն պատճառեց :

— Պարոն , ըսաւ Տօքթօն Ժիւլյէն , Պ . Մէնուիւշէի և իր գեղեցիկ աղջկան կենացը կը խմեմ մէկ շունչով :

Այս ըսելով Տօքթօն մէկէն պարպեց իր գաւաթը . այս ըրածը սքանչացուց բոլոր գինովները

որոնք թէեւ անոր նմանիլ ուզեցին , բայց երեք մասը մէկը շունչէ խմել ուզելուն մոլոր փախցուց ցին :

Այի առաջինը լմնալէն ետքը Տօքթօն նորէն լեցնել տալով իր գաւաթը և բարձրացուց զայն ըսելով :

— Այս երկրորդ բաժակը Պ . Տիւֆրիլէի փեսին և ամբողջ ընկերութեան կենաց կը խմեմ և որուն գարձեալ մէկ շունչով կը պարպեմ :

Սքանչացումը կրկնապատկուեցաւ , ընկերութիւնը դարձեալ կեցցէներու աղաղակներ հանեց . որմնագիր վարպետը ճառ մը սկսիլ ուզեց , մինչեւ որ իր առաջին բառը գտաւ , բժիշկը իր գաւաթը լեցնել տալով , վեր բարձրացուց զայն ըսելով .

— Այս անգամնոր ամուսնացողներուն երջանկութեանը , անոնց ճոխութեան ու ապագայ սերունդին համար կը խմեմ որովհետեւ վստահ եմ որ սերունդին բարգաւաճման մէջ պակասութիւն մը չպիտի ընեն . . . դարձեալ մէկ շունչէն պարոններ :

Այս երրորդ բաժակը յիմարական հրճուանք պատճառեց : Ամենքն ալ գինովցած էին : Իրենց այս սքանչացումը արտայատելու համար դժոխային ժխոր մը յարուցանելէ զատ ուրիշ միջոց չգտնալով , կը ծափահարէին և սեղանները կը բաղխէին այնչափ որ պարողները յաւաքելով պատճառը կը հարցնեն . ապուշ երիտասարդ մը պարողներուն երթալով ,

— Ո՛հ , սարսափելի խմող մը եկեր կը մրցի , և ամենքը կը յաղթէ . . . երեք գաւաթ իրարու վրայ մէկ շունչէն կ'լլեց , ամենքը պիտի գինովցնէ :

— Շատ մեծ նեղութիւնն չունի կրելիք, ըսաւ գերուկ մարդ մը, արդէն երեք չորորդ աստիճանին հասեր են անոնք:

Բժիշկը իր երրորդ բաժակէն վերջ կանգ առաւ: Պ. Մէուրիւշէ, որ վերջապէս գտած էր իր ճառին յառաջաբանը, ոտքի ելլելով պօռաց:

— Պարոններ, ահաւասիկ հիւր մը որ մեզի ապացոյցը կուտայ և կը յայտնէ թէ՛ մարդուս մեծութիւնը կրնայ բարձրանալ մինչեւ... մինչեւ ամենածաւալ երկրագունտը... չեմ հաւատար, չեմ կարծեր որ զիս սուտ հանեն երբ ըսեմ թէ ես իր բարեկամն եմ մինչեւ կեանքիս վերջը... և աւելին ալ պիտի ըսեմ... նաեւ... ինչ կ'ըսէի...

Բժիշկը տեսնելով որ աները իր ճառը չպիտի կրնայ վերջացնել, զայն շփոթութենէ ազատելու համար՝ կրցածին չափ բարձր ձայնով պօռաց:

— «Կեցցէ՛ պարոն Մէուրիւշէ»:

Բոլոր գինովներն ալ միաձայնութեամբ մասնակցեցան. իսկ որմնադիր վարպետը կարծեց թէ իր ճառին ազդեցութեան շնորհիւ էր այս արդիւնքը, յարմար դատեց բժիշկին բազուկներուն մէջ նետուիլ և զայն իր սրտին վրայ սեղմել՝ այն աստիճան խանդաղատանքով որ լալու կ'ստիպէր զինքը: Բարեբաղդաբար պարահանդէսին կողմէն կուրծն է բրդաւ և Պ. Մէուրիւշէի աչքերէն ցայտելիք արցունքը արգիլեց:

Պ. Կռանսէնֆի խիստ յամառ մարդ, զայրացած ըլլալով, որ հարսը այնպիսի վայելուչ երիտասարդ պարոնի մը հետ կը պարէ, զօր չճանչնար, մինչդեռ ինքը հայր Մէուրիւշէի մտերիմ բարեկամներէն միւ-

էր եթէ ոտքի պատր չըլլար, պատուոյ երիտասարդ պիտի ըլլար. քառեակ մը անգամ չէր կրցած պարել հարսին հետ. վերջապէս Պ. Կռանսէնֆի գոնէ կը յուսար որ լա բըթիթ լէթիէնի ատեն դեղեցիկ Լօռէթը համբուրելով ըրած կորուստը պիտի վատարկէր: Բայց արդէն Բանքայօլի, Էթէ, Բուլ և Բասթուռէլ պարերը խաղացին, առանց բըթիթ լէթիէնի. վերջապէս այս պարոնը կը յուսար որ ամենէն վերջը պիտի խաղացուի, նուագածուները կալօփ մը վերսկսելուն, Կռանսէնֆի կատղելով պօռաց:

— Նուագածուներ մենք կ'ալօփ չենք ուղեր, բըթիթ լէթիէն կ'ուղենք. ատիկայն նուագեցէ՛ք:

Իսկ հարսն իր կողմէն պօռաց:

— Այո՛, այո՛, կալօփ, ես կալօփ կ'ուղեմ:

Բնականաբար մէլիքս՝ իր ընկերոջ ձայնակցիլ ուղեւով պօռաց:

— Այո՛, այո՛, կալօփ, լէթիէն չուղեր, շատ անպիտան է:

Պարող երիտասարդները հարսին հաճոյալի երեւնալու համար ամենքն ալ պօռացին:

— Այո՛, այո՛, կալօփ, լէթիէն չենք ուղեր, ատանկ անպիտան բան չուղեր, մէկդի՛ անպիտանները:

Պարոն Կռանսէնֆի ետեւը դեղնեցաւ, ինքնիշխան կարծեց թէ՛ իրեն անպիտան կ'ըսեն և երբ մէլիքս գեղեցիկ Լօռէթի հետ պարել սկսած էր, անոնց վրայ նետուելով կեցնել կ'ուղէ: Իսկ մէլիքս և ընկերուհին զօրաւոր ըլլալուն շարունակեցին իրենց պարը: Պ. Կռանսէնֆի ալ չգիտնալով թէ՛ ի՞նչպէս արգիլէ զանոնք, երիտասարդին զգեստին

քղանցքէն կախուեցաւ : Յէլիքս շարունակ կը պարէր, պօռալով այս պարոնին :

— Պիտի թողու՞նք զիս... ձգէ՛ զգեստս... բայց տակաինւ չլմնա՞ւ :

Իսկ Կռանսէնֆ, որ զգեստին քղանցքի բռնած ըլլալուն համար ինքն ալ վազելու պարտաւոր էր, շունչը արգիլելով և ցատկելով կը պատասխանէր :

— Պիտի հատուցանե՞ս ինձ, իրաւունք կը պահանջեմ... քանի որ անպիտան զիս... ես անանկ բան չեմ ուզեր. չը գիտեմ ուսկից ելար... բայց այս ասանկ չը պիտի վերջանայ :

— Հիմայ թող զգեստս, վերջն իրար կը հասկընանք :

— Ո՛չ. չպիտի թողու՞մ : Ես անդիտան եմ հա՞... դուն ես անպիտանը :

— Ձեմ կարծեր... բայց եթէ զգեստս պատուէք, պիտի վճարէք վերջը :

— Անհոգ եղի՛ր, բռնակալ :

— Բայց կատղեր է այս ծերը, սատանան փորն է մտեր :

— Պ. Կռանսէնֆն է, ըսաւ հարսը, ինձ պատուոյ երիտասարդ չկրնալ ըլլալուն գայրացած է :

— Հա՛, սա պալարաւոր պարոնը,

— Այո՛, ինքն իսկ :

— Բայց կը պարէր :

— Կ'երեւայ թէ պալարը ծակած ըլլալու է :

— Ի՛նչ աղւոր բան :

Եւ Յէլիքս ետին դառնալով ըսաւ.

— Պ. Կռանսէնֆ՝ այսօրուան ձեր արկածէն

վերջ հիմայ գալ ատանկ ցատկելը ձեզի աղէկ չէ, ետքը ուրիշ պալար մըն ալ կը հանէք :

— Ո՛չ, ո՛չ, ես չեմ կաղար, բռնակուեցայ, և քեզի կը ցուցնեմ :

— Ձէ՛, չէ՛, ես անանկ բան տեսնալ չեմ ուզեր, շնորհակալ եմ, ձգէ՛ քղանցքս :

Ծերունին պատուոյ երիտասարդը չձգելէն զատ, միւս քղանցքն ալ բռնել կը փորձէր, բայց այս շարժման ատեն՝ չտեսաւ այն երկու պատանիները, որոնք հարսին ընկերոջը ետեւէն իյնող այս պարոնը պառկեցնելու դիտումով մէկտեղ ցատկելու սկսած էին. արդարեւ այս երկու երիտասարդները անանկ ուժով մը Պ. Կռանսէնֆի վրայ ինկան որ ասիկայ հարուածէն սարսափած՝ բռնածը թողուց և պարին մէջտեղն ինկաւ, ամեն կողմէ ոտնահար ըլլալով տոնոցմէ, որ պարելով ցատկած ատեննին կ'անցնէին : Այն ատեն Պ. Կռանսէնֆ պարասրահը կը զոռացմէր իր աղաղակներովը :

— Հասէ՛ք օգնութեան հասէ՛ք, վրաս կը կոխկուտեն ու կը հարուածեն. օգնութիւն... խտրի պէս կը թնդեն զիս :

Ահաւասիկ այս աղաղակներն էին որ գինովներուն հառան այն վայրկեանին երբ Պ. Մէնլիւշէ խանդաղատանքով իր բազուկներուն մէջ կը եղումներ բռնէր :

Բժիշկը որմնադիր պարպետին բազուկներուն մէջէն ազատելով ամեն մարդ պարասրահը վաղեց պարողները պարտաւորուեցան կենալ : Պ. Կռանսէնֆ ոտքի վրայ չորս ոտքի վրայ կեցած դիւա, հարի մը պէս կը հայհոյէր : Ոտքի վրայ հանեցին

դայն. վրան գլուխը աղտոտած էր, սակայն մէկ տեղը վիրաւորուած չէր. միայն ականջը ճմուռած էր: Բայց կը պնդէր որ չորս կողմը վիրաւորուած էր:

Բժիշկը երակը զննելով, զարնելով քննեց զայն և ըսաւ.

— Բան մը չունիք, գուցէ մէկ տեղերնիդ ճմուռած է, ականջնիդ քիչ մը ճեղքուեր, բայց ուրիշ բան չկայ:

— Այո՛, պարոն, այո՛, ուրիշ կողմս վիրաւորուած է, ոսկորներս ջախջախուած:

— Ուրեմն հանուեցէք, պարոն, մերկ զննելու եմ: Բժիշկին այս առաջարկութեանը վրայ կիները փախան. քանի որ Պ. Կռանսէնֆ Սդամ Եւայի կերպարանքով տեսնել չէին ուզեր. և Տիւֆիլէ ըսաւ այս պարոնին.

— Ի՞նչ աղէկ բան պիտի ըլլայ, եթէ վիրաւորուած ըլլաք, քանի որ պատրաստ բժիշկ ալ կայ, ի՞նչ ալ աղէկ գտնուեցաւ. հո՞տ առիք, ի՞նչ ըրիք: Սակայն Պ. Կռանսէնֆ հանուել չէր ուզեր, բաւական համարեց որ ականջը լուան:

— Բայց ի՞նչ գործ ունէիք որ գացիք պարողներուն ոտքին տակ մտաք, հարցուց Պ. Մէուրիչէ: Հոտ քեզի յարմար տեղ մը չէր, աւելի աղէկ կ'ըլլար որ գայիր մեզի հետ գաւաթ բաղխէիր... և այս սիրելի պարոնը... ահաւասիկ մարդ մը... և որ անանկ բաներ... անանկ բաներ կ'ընէ որ մարդ կը դարմանայ:

— Գեղեցիկ Լօռէթը, որ Պ. Կռանսէնֆ հան.

ւեցնելու խօսքը եղած ատեն միւս կիներուն պէս փախած չէր, մտածելով հաւանաբար թէ իր նորհարսնութեան մէջ գուցէ ուրիշ շատ բաներ ալ տեսնել պարտի. բերանը բացաւ, և գործին ի՞նչպէս ըլլալը մէկիկ մէկիկ պատմեց:

Երբ Պ. Կռանսէնֆ յամառիլն իմացան, որ հարսիդ օրինաւոր բաղձանքներուն հակառակ բռն թիթ լէթիէռ պարել կ'ուզէր, երբ հասկցան թէ Ֆիլիքսի պարելն արգիլելու համար անոր զգեստին քղանցքէն կախուեր է, և երբ Ֆիլիքս իր զգեստը ցուցուց, որուն կարը բաւական քակուեր էր, Պ. Կռանսէնֆի հուռուայի աղաղակ մը ձգեցին, երբ տասարդները վրան խնդացին, տարիքոտները այս պանեցին և կիները ծաղրեցին. այն ատեն՝ Կռանսէնֆ ոսկորներս ջախջախուած են ըսած ըլլալը մոռնալով. մէկէն ցաթկեց, զլխարկը գլխուն անցուց և ամենքը մօրժեց, ըսելով.

— Ա՛հ, միթէ ա՛յդպէս վարուելու էիք իմ հետս. ա՛յդպէս ընդունելու էիք հին բարեկամ մը. մնաք բարով, ալ պէտք չէ ինծի ձեր նարսնիքը, ամենքնիդ ալ ապուշ էք:

Այս ըսելով Պ. Կռանսէնֆ հեռացաւ, ամբողջ հարսնեւորները ետեւէն աղաղակելով և նոր հարսը ուրախութենէն ցատկելով կը պոռար:

— Ա՛հ, ի՞նչ երջանկութիւն. օ՛ֆ, ազատեցանք. միշդ կռիւ կը փնտռէր այդ ծերուկը. իրեն հետ պարելու ձանձրոյր ա՛լ չպիտի ունենամ:

է.

Պարոն Տառտառի մէկ խարդախութիւնը

Պ. Կռանսէնֆերթալուն պէս, քաղքին տընտեսը՝ Պ. Տառտառ հասաւ։ Սա միշտ զուարթ, վառվռուն, շատախօս, ճակտին քրտինքը սրբելով եկաւ և բոլորին ալ ձեռքը սեղմելով՝ կ'ըսէր։

— Ահաւասիկ եկայ. կը յուսամ թէ պարահանդէսնիդ չի լմնցաւ. այսօր երեք հարսնիքի գտնուեցայ. հիմայ ժիկօթօյի հարսնիքէն կուգամ. շատ սքանչելի էր. շատ զուարթ էր. վառած օղի կը խմէին. գիշերն ալ ի՞նչ աղւոր կը տեսնուի չարը, պարողներուն հոգի կուտար. բայց ի՞նչ եղաւ Պ. Կռանսէնֆին, հիմայ ճամբան տեսայ, սայլապանի մը պէս հայհոյելով կ'երթար. հայհոյելուն պատճառը հարցուցի թէ ինչո՞ւ այսչափ շուտով ձեր հարսնիքէն ետ կը դառնար, բառ մը միայն բերնէն հանեց, ազդու բառ մը. չեմ ուզեր կրկնել, թէեւ հրապարակային է։ Յետոյ կատաղի ցուլի մը պէս հեռացաւ, ես ալ զինքը կեցնել յարմար չը դատեցի։

— Շատ աղէկ ըրիք, մենք ալ չափէն աւելի ձանձրացած էինք այդ պարոնէն. ամեն տեղ կը կռուի, ըսաւ Տիւֆիլէ։ Ի՞նչպէս, ժիկօթօյի հարսնիքը լմնցա՞ւ։

— Օ՛, ո՛չ, դեռ չլմնցաւ. շատ ուշ պարել կ'ուզեն. բայց ես ալ աղւոր խաղ մը խաղացի

ժրենց, փեսին հետ համաձայնելով. հա՛, հա՛, հա՛, հիմայ որչափ պիտի բարկանան, գիտէ՞ք։

— Էյ, մտի՛կ ընենք ատ խաղը. պատմէ՛ ուրեմն Պ. Տառտառ, ըսին բոլորը միաբերան։

— Շատ աղէկ. մտիկ ըրէ՛ք։ Երբ ըսեմ թէ՛ Պ. Ժիկօթօ՝ փեսան զիս մէկ կողմ քաշելով ըսաւ, «Պ. Տառտառ, մեզի ասանկ ուշ խաղցնելնուն ա՛լ կը ձանձրանամ. սիրտս յուզման մէջ է, կը բորբոքի, քանի որ վերջապէս՝ կը հասկնաք. կնոջս հետ խօսելուս պէս, կուգան մեզ կը շրջապատեն, վախնալով որ չփախցնեմ զինքը. բոլոր ասոնք կնոջս ալ ձանձրալի են. հարկաւ կը հասկնաք թէ՛ կինս ալ ինծի համամիտ է, սիրոյս պատասխանել կ'ուզէ. ահա ինչ որ մտածեցի, թեւեռնիդ կ'առնէք կինս, պարահանդէսին մէջ իրեն հետ կը շրջապայրք. ձեզմէ չեն տարակուսիր, ձեր ետեւէն չեն գար. յետոյ պիւֆէ երթալու պէս ցուցնելով, շուտով սանդուխէն վար կ'իջնէք, իրեն հետ կը մեկնիք և տունս կը տանիք. կինս իմ բնակարանս չգիտէ, յատկապէս երկուքնուս համար վարձած եմ, Ռիկօլ փողոց թիւ 18. երկրորդ յարկ. դիմամբ բանալին դրան վրայ ձգած եմ, մինակ կինս դռնէն կը ձգէք. ինքը առանձին վեր կ'ելլէ. կ'ընդունի՞ք, կը հաւանի՞ք այս ծառայութիւնն ընել ինծի» — Սիրով և հաճութեամբ պատասխանեցի ժիկօթօյին, որ ըսաւ. «Ես քիչ մը ատեն դեռ հոս կը կենամ, որպէս զի զիս ալ մասնակից չը կարծեն, աղէկ միտքս եկաւ, կ'աղաչեմ հաճեցէք նաեւ սա փոքրիկ մուռնիքէն ալ իր տունը տանիլ. ճիշտ երկու ժամ է, խեղճին փորը կը ցաւի և տուն երթալ կ'ուզէ, բայց խեղճ

տղան հազիւ վեց տարեկան է, գիշեր ատեն մինակ չի ձգուիր. իր եղբայրը չուզեցի հարսնիքիս հրաւիրել՝ որովհետեւ հրէջջ է և սրիկային մէկն ըլլալով՝ ամուսնացողները կը ծաղրէ. կը հասկնա՞ք հիմայ, ես ալ ամուսնացածներու դասը մտնելու չուզեցի որ գէշ խօսի վրանիս») — Շատ աղէկ, ըսի իրեն, բայց ո՞ւր կը բնակի այդ փոռնիքէն:

— Եղբորը քով. միեւնոյն փողոցը, բնակարանէս երկու դուռ անդին, ձեզի ձանձրութիւն մը չէ կարծեմ:

Սրտանց ընդունեցի այս առաջարկը: Ժիկօթօ վազեց կնոջը իմացուց. յետոյ ես ալ գացի թեւս ներկայացուցի իրեն, իբր թէ պարահանդէսի սրահին մէջ պտոյտ մը լնելու պատրուակով: Կինը ժպտելով ընդունեց. քիչ մը պտտեցանք. ես քթիս տակէն կը խնդայի խաղալիք խաղերնուս համար. գիտէք որ ես ասանկ զաւեշտները կը սիրեմ: Վերջապէս յարմար առիթ մը գտնելով՝ սրահէն դուրս ելանք, սանդուխէն վար իջանք, վարը խեղճ փոռնիքէն տեսանք, որ փորը բռնած մեզի կ'ըստատէր. անմիջապէս կամացուկ մը փախանք: Տըրւած հրահանգին համեմատ պէտք եղածը կատարեցի և հարսին ըսի. «հաւատարմալ այս տան մէջ կը բնակի ամուսինդ, երկրորդ յարկը ելէք, բանալին դրան վրայ է. պառկեցէք, ինքն ալ հիմայ կուգայ ձեզ կը գտնէ». յետոյ փոռնիքէն ալ իր դուռը ձգելով ըսի. «դուն բնակարանդ գիտես, գնա՛ պառկէ». ես ալ ուղղակի հոս եկայ. հա՛, հա՛, հա՛, հիմայ պարահանդէսին մէջ հարսը պիտի փնտռեն. պիտի կարծեն թէ՛ իմ անձիս համար փախցուցի զինքը:

հա՛, հա՛, հա՛. կը յուսամ թէ աղէկ աշխատեցայ. քոյ մը զովանալու եմ:

Ամենքը Պ. Տառտառը ծափահարեցին, իսկ գեղեցիկ Լօռէթ ըսաւ.

— Ես ժիկօթօյի հարսին պէս չէի ըներ, ես չեմ ուզեր որ զիս փախցունեն, ես չատ ուշ պարել կ'ուզեմ. գիտեմ, ասիկայ հաճելի չէ Տիւֆիլէին. սակայն ինչո՞ւս պէտք:

— Զարմանալի է բոսածդ, ինչո՞ւ անհաճոյ պիտի ըլլայ, ընդհակառակը ես կնոջս զգացումներուն մասնակից եմ:

Դարձեալ ծափահարեցին, յետոյ ամեն մարդ պարել կը խորհէր, որովհետեւ զանազան դէպքեր միշտ պարահանդէսը կ'ընդամիջէին. տիկիները ըրած կորուստին լեցնել կ'ուզէին:

Բժիշկը զինք շրջապատող խաժամուծին մէջ, կլորիկ խարտեաչ կին մը տեսաւ, հաստաբազուկ, բայց խիստ սպիտակ մարմին մը, պղտիկ ոտքեր, ամենագեղեցիկ սրունքներ և թամբերը լեցուն, չէր պահեր և ընդհակառակը պարած ատեն շրջագգեստը անանկ մը վեր կը ժողվէր, կտրծես թէ վտակէ մը պիտի ցատկէ, Բժիշկներն ընդհանրապէս գեղեցիկ սրունքի սիրահար են, իրաւունք ունին. ուրիշ կարգ մը հրապոյրներէ մարդ կ'ընայ խաբուիլ, բայց ասկից՝ ո՛չ այնչափ: Ուստի այս գիրուկ կոբիկը պարի հրաւիրեց, տիկինն ալ սիրով ընդունեց զայն՝ ըսելով.

Իրա՛ւ, սա երիտասարդ Պլէզէն հրաւիրուած էի թէեւ, սակայն ինչո՞ւս պէտք, ձեզի հետ պարելէն աւելի հաճոյք պիտի զգամ, որովհետեւ

անոր ստեղծողը կը քրտնին. կը հասկնա՞ք, քանի՛ պարէ, այնչափ ոտքին հոտը կը սաստկանայ:

— Ես ձեզի կը վստահացնեմ տիկի՛ն, որ ինծի հետ պարելով՝ ատանկ անհաճոյ բան մը չպիտի դգաք:

— Կը հաւատամ, ասկէ զատ յայտնի է. ընդհակառակը շատ աղէկ կը հոտիք, միթէ անուշ հոտ կը գործածէ՞ք:

— Ո՛հ, միայն թաշկինակիս վրայ քանի մը կաթիլ փորթուգալի ջուր սրսկած եմ:

— Բայց վերջապէս երիտպարզ Պլէզի ոտքերէն աղէկ կը հոտի. ահաւասիկ ինքն ալ: Կը ցաւիմ, Պլէզ, բայց պարոնը հրաւիրեց:

Երիտասարդը, Պլէզ, բարի տղայ մըն էր, առանց սրբողելու հեռացաւ:

Գատուիլ մը սկսաւ. Տօքթօրը պարած ատեն ընկերոջը հետ շատ խօսեցաւ, որուն հաճոյ էր: Առաջին ձեւէն ետքը Տիկին Թռիքու կոչուիլը, ամուսինը արջառի վաճառական ըլլալը, գրեթէ չարունակ իր առեւտուրին համար ձանապարհօրդելը, և այս բանը իրեն ձանձրոյթ պատճառելն իմացած էր. քանի որ այս առանձնութիւնը անջըպետ մը կը բանար իր գոյութեանը մէջ:

— Եւ միթէ պարոն Թռիքու այս հարսնիքին ներկայ չէ՞, հարցուց Տօքթօրը:

— Ո՛հ, գարձեալ Նորմանտիա դնաց եղջիւրաւոր անասուններու համար. իր խօսքին նայելով, կարծես թէ այդ տեսակները միայն այդ երկիրը կը գտնուի, սակայն ինծի անանկ կուգայ թէ այնչափ հազուագիւտ բան մը չէ:

— Գիտէք որ այդ խօսքին մէջ մասնաւոր նշանակութիւն մը կայ:

— Հա՛, հա, հա. չար, ողոքել կ'ուզէք զիս:

— Կը խոստովանիմ որ ատկից աւելի չէի ուզեր. այնպէս գեղեցիկ սրունքներ ունիք, որուն նմանը չկայ պարահանդէսին մէջ:

— Իրա՞ւ. բայց ճշմարիտ է, իմ ոտքերս հարսին ոտքերէն մանր են, և կը պարծիմ. սրունք, սերս գիտեցի՞ք:

— Եկածէս ի վեր աչքս հոն էր:

— Ա՛յ նենգաւիր. բոլոր այս կիները կը պընդեն թէ պարած ատենս շատ կը սոթտուիմ:

— Ը՛շմարիտ նախանձութենէ կ'ըսեն, քանի որ ձեզի չափ հազուագիւտ ու գեղեցիկ լեցուն թափեր չունին:

— Ա՛հ, թամբերս ալ տեսեր է. ասոր հետ մէկտեղ մարդ իր գեղեցկութիւնը պատիւ համարելու է իրեն:

Բժիշկը կը մտածէր թէ այս անվրէպ սկզբունքով կրնար ըլլալ որ մինչեւ եղեռնական ատեանը հրաւիրուի մարդ, բաց ինչո՞ւն պէտք որ Տիկին Թռիքուին ըսէ. այնպէս մը հետը կը պարէ, որ կարծես կեանքիս մէջ այսպիսի բան մը պատահած չէր: Ընդհանուր ոգեւորութիւն մը տիրեց, պարը չափազանց գրեթէ մը ստացաւ, և ասիկայ դերեւոյ կրկնապատկելու համար՝ նուագածունները փեսին հրահանգին համեմատ՝ չեն վերջացներ քառեակը, որ արդէն կէս ժամէ ի վեր կը շարունակէր: Մէկ քանի պարողներ չկրնալով այլեւս շարունակել, մէկդի քաշուած էին, սակայն ուրիշներ ամիջապէս

կը յաջորդէին անոնց Տիկին Թուրքու ոտքը ետ չէր առներ, և ընկերոջը կ'ըսէր միշտ թէ կ'ուզէր առանց կենալու մինչեւ առտու պարել, սակայն բժիշկը որ ալ չէր կրնար, հաւատալ որ այդ գիրուկ թամբերը շատ ջղուտ էին: Յանկարծ տեսաւ որ դէմքնին ուր'չ զոյգ մը եկաւ էր, ինքնիրեն կը մտածէր թէ ո՛ր տեսած էր այս նորեկ պատանին որ պարած ատեն կարծես շնորհ կը խնդրէ, և չէր կրնար յիշել, սակայն քովէն անցած ատեն ժպտելով մը ըսաւ սա.

— Ես եմ պարոն, ձեր կառապանք. եկան զիս պարի հրաւիրեցին, ես ալ ի՞նչ ընեմ, ընդունեցի. խիտ ալլազան հարսնիք մըն է այս:

— Հա՛, դժուր էք՝ կառապանս. ես ալ՝ սա մարդը ճանչնալու եմ կ'ըսէի ինքնիրենս. շատ աղէկ տղաս. պարէ, ուզածդ ըրէ. միայն թէ մեղք որ երիվարդ ալ պարել չգիտէ, վստահ եմ որ եթէ ան ալ գիտնար, պիտի հրաւիրուէր:

— Ա՛հ, այդ հողս չէ, աղէկ կը խնամեն, աղէկ կ'ուտէ:

— Աղէկ որ սա Մէռլիւշէի հարսնիքին եկեր ենք: Բայց թշուառական, սա գատուիւն ալ չլմնացաւ քնաց. ակռաներս իրար կը զարնեն. ընկերս բոլոր զօրութեամբը կը շարունակէ. կարծեմ այս կինը վերջը չպիտի բերէ, զիս պիտի հիւանդացնէ: Իրաւ այնչափ աղէկ չը խօսիր, սակայն ինքը աղէկ է: Ամուսինը եղջիւրաւոր անառուներու հետ ժամանակ անցընելու համար ծնած ըլլալու է, կ'ըսէր ինքնիրեն բժիշկը:

Յանկարծ աղմուկ մը լսուելով այս մշտնջենական գատուիւր վերջացաւ:

Այս անգամ աղմուկը գինովներուն կողմէն լսուեցաւ: Տօքթօր պատահարը առիթ համարելով ըսաւ Տիկին Թուրքուն.

— Սա տեղ կուլ կայ, եկուր նայինք ի՞նչ է:

Գեղեցիկ կինը, պարը շարունակելը նախամեծար պիտի համարէր, սակայն բժիշկը առանց անոր պատասխանին ժամանակ ձգելու, քաշելով տարաւ զայն:

Բարձրահասակ երիտասարդ մը կատղած կ'երեւար Պ. Տառտառին դէմ, որ հայր Մէռլիւշէի սեղանը նստած միշտ կը խմէր:

— Վա՛յ, Ժիկօթօն է, պօռացին պարողները՝ անոր մօտենալով:

— Բայց իր հարսնիքը թողլով հոս ի՞նչ գործ ունի:

Ժիկօթօ իր այցելութեան պատճառը յայտնեց անմիջապէս գիւհարի մը պէս պօռալով:

— Բայց ամենը այս չէ... թշուառական... իմ կինս պէտք է ինծի... ես կինս կ'ուզեմ... ես ձեզի յանձնեցի զինքը, Պ. Տառտառ, ի՞նչ ըրիք զայն:

— Ձեր ըսածին պէս ըրի, ի՞նչպէս որ մէջերս նիս համաձայնած էինք. չեմ հասկնար ձեր բարկութիւնը. արդեօք կը կարծէք որ ինծի համար պահեցի ձեր կինը, ըսել է թէ դուք տակաւին ինծի չէք ճանչնար. Աստուած չընէ, ես անանկ բաներու անկարող եմ:

— Բայց վերջապէս ո՛ր տարիք, ո՞ր սատանային ծախը խօթեցիք կինս, մենք մէջերնիս այնպէս որոշած էինք, որ զինքը իմ բնակարանս պիտի տա-

նէիք, Ռիկօլ փողոցը. հիմայ հոն գացի. բանալին դրան վրայ էր, սակայն սենեակս մէջ լոյս չկար. ըսի ինքնիրենս. «կարելի է ամընալէն՝ մուծը պառկար է կիսս. արդարեւ անկողինս մէջ մէկը կը քնանար, առանց ճրագ վառելու հանուեցայ, միշտ կնոջս ամօթխածութիւնը չը վիրաւորելու համար. պառկեցայ անկողինս. բայց հոն ի՞նչ գտնեմ աղէկ. պզտիկ տղայ մը, Ծուռնիքէն. որ անկողինս անհաճոյ բաներ ըրեր էր: «Տղայ, ի՞նչ բան ունիս հոս» ըսի. «Ե՛մ կարծեծի որ մեր տունն եմ. Պ. Տառտառը բերաւ զիս հոս, վարէն ձգեց, գնա՛, վեր ե՛լ, բանալին դրան վրայ է, ըսաւ, ես ալ գիտէի ասիկայ, որովհետեւ եղբայրս բանալին միշտ վրան կը ձգէ» պատասխանեց, բայց կի՞նս, ըսի իրեն, հոս պիտի գար ինչո՞ւ չկայ, ասոր վրայ «ես անանկ բան չը տեսայ ըսելով տղան քնացաւ: Օ՛ն, Պ. Տառտառ, ի՞նչ ըրիք կիսս. ես իմ կիսս կ'ուզեմ. քաղաքապետին հրամանովը իմս է ան. կը հրամայեմ որ հիմա ինծի յանձնես:

Տեղին գործակատարը ճակատը կը քերէր, և սխալած կը կարծէր, յանկարծ ձեռքերը ծունկին զարնելով պօռաց.

— Այո՛, հիմայ միտքս եկաւ. այո՛, անպատճառ այսպէս ըլլալու է: Է՛յ անհոգ եղեք Ժիկօթօ, հասկցայ հիմայ կընոջդ ո՞րը ըլլալը. կորսուած չէ. միայն սխալմունք մը ըրած ըլլալու ենք, ուղղակի Ծուռնիքէի եղբօր տունը տարած ըլլալու եմ. ուրիշ բան չէ:

— Հրէջին տո՞ւնը. իմ կիսս հրէջին տունը պառկելու տարեր էք. ա՛յ թշուառութեանս. և

կ'ըսես որ անհոգ ըլլամ. բայց կիսս վտանգի են. թարկեցիք պարոն:

— Չէ՛, մի խռովիք, հրէջը տեսնելով որ իր եղբայրը չէ քովը պառկողը, ձեր կնոջը ըսելու է «մի խըլրտիք. սխալութիւն կայ.» և անտարակոյս քովէն ելած ըլլալու է:

— Որչափ որ ալ մի խըլրտիք ըսած ըլլայ իմ կնոջս. ասոր հետ մէկտեղ՝ այդ հրէջը սրիկային մէկն է: Ա՛հ, խեղճ Թօանօն եթէ անվթար ձեռքս անցնի շատ բաղդաւեր պիտի համարեմ ինքզինքս. չուտ հետս եկէք և եթէ կիսս վտանգուած ըլլայ քեզի... .

— Ի՞նչպէս, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք. արդեօք գիտնալով, դիտմամբ ըրի. արդեօք ամեն օր մարդ չը՞ սխալիր:

— Ո՛չ պարոն, երբ խնդիրը հարսի մը համար է՝ քիչ մը ուշադրութիւն. օ՛ն չուտ երթանք:

Պ. Տառտառ խոթողադէմ և բարձրահասակ Ժիկօթի հետ գնաց. իսկ Ժիկօթօ թեւն առնելով զայն կ'ստիպէր. հարսնեւորներէն մէկ քանի երիտասարդ այս պատահարին վախճանը հասկնալու համար՝ միատեղ գացին, և մնացողներն ալ կը պօռային.

— Խեղճ Ժիկօթօ. դիտէ գլխուն եկածը որովհետեւ այն հրէջ Ծուռնիքէն վերջին ծայր խորամանկ, հրապուրիչ մըն է:

— Հարսնիքին հրաւիրած չըլլալուն համար՝ Ժիկօթօյի ո՞րս պահած էր:

— Ա՛յ չար սատանայ, ըսաւ Տիւֆիլէ. եթէ ասանկ բան մը ինծի պատահեր. ի՞նչ պիտի ընէի:

— Իրաւունք ալ ունիք, փեսայ, մրմռաց որ-

մնադիր վարպետը, որ խմելով ա՛լ չէր կրնար աթոռէն ելնել. մարդ մը, եթէ մարդ է, ահա այսպէս վարուելու է:

— Եւ սակայն, ըսաւ փեսան, ես վախնալու չէի. քանի որ կինս քաջասիրտ է, կրնայ հրէջ մը յաղթել:

— Ես անանկ բաներէ չեմ վախնար, ըսաւ Լօռէթ, բայց վերջապէս յանցանքը ժիկօթօյին է, թող ձգեք որ պարասրահին մէջ պարեր, վերջն ալ միասին հանգիստ տուն կ'երթային:

Իրաւունք ունի հարսը ըսաւ տիկին Թաթու, ասկից զատ աղէկ նկատած եմ, որ երբ մարդիկ նենգութիւն մըն ալ ընել ուզեն՝ մտքերնուն անցածը իրենց գլուխը կուգայ:

Արշալոյսը ծագելու վրայ էր, և անվերջանալի քատուիլը կիները բորբոքած ըլլալուն, հոն գտնուած փոքրիկ նաւակներով լծին մէջ չրջադալիլ ուղեցին, երիտասարդները անոնց ձայնին հաւանիլ փութալով, գեղեցիկ Լօռէթ ուղեց որ ֆէլիքս իր մակոյ՝ քին թիավարը ըլլայ, վասն զի ցերեկը Տիւֆիլէ մակոյկավար ըլլալով, մազ մնացեր էր որ նաւակը չըջէր:

Կիները անմիջապէս նաւակները մտան, սակայն շատ մեծ չլլալով, հետերնին շատ, մարդ կար: Տիւֆիլէ որ նաւակի մը մէջ տեղ բռնելու համար շատ ուշ հասած էր, ջրին եղերքը մնաց, բայց բոլոր անցնողներուն կը պօռար:

— Քիչ մը տեղ բացէք ինձի. զրաւ կը դնեմ որ նաւակնիդ կը յատկեմ:

— Ես զրաւ կը դնեմ որ չես կրնար պատաս-

խանեց հարսին եղբայրը, որ հաստաբազուկ ապուշին մէկն էր, եւ հօրը պէս խմել ուղեւուն քիչ մը գինովցած էր. եթէ կարողանաս, առաւօտուն ձկնապուր մը կը կերցնեմ:

— Լաւ:

Տիւֆիլէ ամիջապէս իր աներձագին վարած նաւակը յատկեց, ուր չորս կին և Տիւֆիլէի ծերուկ հօրեղբայրը կար: Իրաւ փեսան նաւակը մտաւ, սակայն ծերունիին ուսերուն վրայ ինկաւ և զայն չընդունելուն համար ետեւի վրայ ծռեցաւ. սակայն այս շարժումն ըրած ատեն հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելուն լիճը ինկաւ:

— Ահ, Աստուած իմ, Միռօ հօրեղբայրս խեղդեցի, պօռաց Տիւֆիլէ, լողալ չգիտէ, ջուրէն հանելու եմ զինքը:

Փեսան անմիջապէս, միայն իր բարեսրտութենէն զատ ուրիշները մտիկ չընելով, անոր ետեւէն ջուրը նետուեցաւ և ձուկերուն մէջ հօրեղբայրը կը փրնտուէր: Բայց չփոթութիւնը ամենուն վրայ տիրեց և օգնելու համար՝ նաւակներուն ամենքն ալ հոն հասան. Պ. Մէուլիչէ, որ ձեռքը հաստ ցող մը բռնած ջուրին եղերքը կեցած էր, ու զայն անոր երկնցնել ղնդելով՝ արդէն երկու անգամ եղբայր Միռօն ջուրին տակը հրեր էր:

Բարեբաղդաբար ուրիշ աւելի ճարպիկներ ձեռք երկնցուցած էին Տիւֆիլէի, որ հօրեղբօրն հետ ջուրին երեսը տեսնուեցաւ, որուն անդրավարտիկին յատակէն բռնած էր: Ջուրին եղերքը նետեցին զայն, որ հօրեղբօրն զգեստը չէր թողուր. հայր Միռօ ինքզինքին գալով օղի խնդրեց, և Տիւֆիլէ պօռաց:

— Հոգ չէ, ձկնապուրը ես վաստկեցայ, որովհետեւ նաւակը ցատկեցի:

— Այո՛, բայց հօրեղբայրդ ջուրը նետեցիր:

— Ի՞նչ վնաս ունի, ծովու բաղնիք մը ըրած եղաւ:

Այս դէպքը պարահանդէսը վերջացուց, բայց փեսան ջուրէ ելած մուկ դարձած ըլլալուն, ղգեստը չօրցնելու էր:

— Զարմանալի է, ըսաւ գեղեցիկ Լօռէթ իր ամուսինին, այսօր էշութիւնէ զատ ուրիշ բան ըրած չունիս. եթէ այսպէս շարունակէ, վերջերսն ի՞նչ պիտի ըլլայ:

Տիւֆիլէ իր կաթ եղբոր ձեռքը սեղմեց ըսելով:

— Յուսամ թէ Փարիզի մէջ մտլի կուգաս կը գտնես, ութը օրէն խանութն ենք:

— Պարոնը խօստացաւ ինձ, ըսաւ հարսը ժըպտելով:

— Ահ, ուրեմն Լօռէթ, կը տեսնա՞ս, շատ ուրախացայ:

Ֆէլիքս խօստումը կրկնեց և Տօքթօռ Ժիւպէռը կը փնտռէր՝ հետը մեկնելու համար: Բայց արդէն ան Տիկին Թռիքունին հետ մեկնած էր և երբ երիտասարդը կառքը, ուղեց իրեն իմացուցին թէ կառապանը այնչափ գինովցեր է որ ճաշարանի սենեակներէն մէկուն մէջ պառկեցնել պէտք է եղեր:

Ը.

Երեւ Մօրեղբորսրդիները

Տիւֆիլէ գեղեցիկ Լօռէթի հետ ամուսնանալէն ի վեր մէկ քանի օր անցեր էր, Ֆէլիքս մօրեղբոր գացած չէր. սակայն անոր օգնութեան պէտք ղգաց. պարտքեր ունէր և իր վաճառականին քով վաստըկած 1500 Քրանքով չէր կրնար դանոնք վճարել: Բայց չէր համարձակեր իր տագնապը մօրեղբրը խօստովանելու, որ իրեն հետ այնչափ խիստ կը վարուէր, և ամէն տեսնելուն երկաս բարակ քարոզ կը խօսէր:

Սակայն առտու մը դերձակը, ճերմակավաճառը և կօշկակարը այնչափ թշնամացան, որ Ֆէլիքս պարտաւորուեցաւ Պ. Մօլլօռանի տունը երթալու ճամբան իրեն հանդիպեցաւ Տօքթօռ Ժիւպէռը որ Մէուլիւշէի հարսնիքէն ի վեր տեսած չէր: Այս պարոնները իրարու ձեռք երկնցնելով մօտեցան:

— Բարի լոյս, Տօքթօռ, շատ ուրախ եմ ձեզ տեսնելուս:

— Ես ալ նոյնպէս, սիրելի Ֆէլիքս, որովհետեւ քեզի տեսած ատենս մեծ հաճոյք կ'ղգամ, կերորդ՝ կ'ուզէի չնորհակալուիմ իւններս յայտնել ձեր կաթեղբոր հարսնիքին տանելնուդ որ մեծ հաճոյք պատճառեց ինձ:

— Իրա՞ւ, աղէ՞կ էր ձեր այդ զբօսոնքը:

— Կարծես թէ անանկ բան մը բնաւ տեսած չըլլայի... ճշմարիտ խնդարէն ճաթելու բան էր. սա գիրուկ կ'որիկին հետ դիւահարի մը պէս պարեցի, ջուրին վրայ շրջագայեցի, իրաւ փեսին պէս ջուրը չինկայ, բայց անոր տեղ սիրոյ յատարարութիւն մը վտանգեցի որ գէշ ընդունելութիւն չգտաւ... վերջապէս կառապանին հետ դէմ դէմի պարեցի որ իրաւ ամենեւին ըրած բանս չէր... Կարծեմ թէ մարդ շատ տհաճ ըլլալու է՝ այդ երեւոյթէն գոհ մարդ համար... հա՛, միայն սա հասկնալ կ'ուզէի թէ ի՞նչ եղաւ խեղճ ժիկօթի արկածին վախճանը, որ կինը չէր գտած:

— Գտաւ... արտաքին երեւոյթէն խարուելով հրէջին տունը մտած էր, բայց մարդը թուրին վրայ երդուընցաւ որ արթնցած չէր. Աղէկ միտքս եկաւ, ի՞նչպէս տուն դարձաք, մեր կառքը չգտայ ես:

— Անտարակոյս կառապանը վերջին ծայր գինով էր, կառքը ես վարեցի՝ Տիկին Թռիքու, յաղթական իր տունը տանելու համար, բայց պանդոկապետին ալ ըսի որ կառապանը գայ այսինչ տեղը գտնէ: Դուք ի՞նչպէս տուն գացիք:

— Այո՛, հարսնիքին մէջ գտնուող կարգ մը երիտասարդներու հետ, բայց որովհետեւ այս պարոնները ճամբուն վրայ հանգիպած տուներուն դռները բաղխելով, խանութներու փեղկերուն զարնելով, վերջապէս դժսխային ժխոր մը հանելով կ'զրօսնէին, իրենց ընկերութիւնը գէշ ազդեց վրաս և անոնց քովէն հեռացայ:

— Հիմայ ձեր մօրեղբոր աճունը կ'երթաք:

— Այո՛, հոն կ'երթայի:

— Իս ալ հոն կ'երթամ, եկէ՛ք միասին երթանք:

Ձեռքս փոխանակ բժիշկին մատուցած թելը ընդունելու՝ հառաչեց և տեղէն չշարժեցաւ:

— Բայց ի՞նչ կայ, պօռաց բժիշկը. տխուր կ'երեւաք, դուք այսպէս չէիք: Անանկ կ'զգամ որ առանց պատճառի մարդ չկրնար փոխուիլ, ըսէ՛ք ինծի, ի՞նչ եղաւ ձեզի և ի՞նչ է ձեր չփոթուած թեան պատճառը:

— Է՛հ, սիրելի՛ Տօքթօր, նոր բան մը չէ:

— Վերջապէս բան մը ունենալու էք, պատմեցէք ինծի, եթէ անձնական հիւանդութիւն մըն է, կը բժշկեմ և եթէ բարոյական բան մը ըլլայ, դարձեալ կը յուսամ մխիթարել ձեզ:

— Ուրեմն, Տօքթօր, պարտքեր ունիմ և դրամ չկայ որ վճարեմ:

— Հասկցայ, ձեր մօրեղբոր այձեւութեան պատճառը ամենապարզ բան մըն է, ինքը միլիոնատէր է, պարտքերնիդ տալու է: Գիտեմ, նախ՝ կը յանդիմանէ, բայց վերջապէս պիտի վճարէ, որովհետեւ միշտ անով կրնայ վերջանալ:

— Ահա հոս է իմ տարակոյսս ալ: Մօրեղբայրս զիս չը սիրեր... պատճառը՝ անարատ գինի կը խմեմ, երբեմն դնդամուղ կը խաղամ և թէ ամեն գիշեր ժամը տասնին չեմ պառկիր. բայց չիտակը, Տօքթօր՝ անկարելի է ինձ մօրեղբորորդիներուս պէս խելօք ըլլալ:

— Կը հաւատամ, ինծի ալ անկարելի է, և քիչ մըն ալ բացայայտ ըսե՛մ, ես անանկ խելօքն ալ չեմ սիրեր:

Մօրեղբայրս արդէն անգամ մը պարտքերս վճարեց, բայց երգուընցնելով զիս, որ անգամ մըն ալ պարտք չընեմ,

— Եւ միթէ երիտառարդները երգուընցնելո՞ւ է, երբ խելահաս մարդիկն անգամ երգման մէջ յաճախ կը սխալին:

— Մօրեղբայրս՝ որ տարօրինակ մէկն է, միշտ իր խօստուովը կատարած է. այսպէս՝ ուրիշներէն ալ նոյն հաւատարմութիւնը կը պահանջէ:

— Եթէ մենք առաքինութիւններ ունենալնուս համար, մեր բարեկամներէն ամենուն վրայ ալ նոյն առաքինութիւնները պահանջել պէտք ըլլար, շատ քիչ բարեկամ ու ծանօթ պիտի ունենայիր:

— Վերջապէս ես կը վախնամ որ մօրեղբայրս զիս կը յանդիմանէ և պարտքերս ալ չի վճարէ:

— Արդեօք մեծկա՞կ դումար մըն է պարտքերնիդ:

— Հազար չորս հարիւր ֆռանք պարտք ունիմ:

— Հազար չորս հարիւր ֆռանք... բայց ատիկա ձեր մօրեղբոր համար ջնջին բան մըն է... անմիջապէս տալու է:

— Չեմ կարծեր որ անմիջապէս տայ:

— Ինչո՞ւ ձեր մօրեղբորօրդիններուն չէք դիմեր ուրեմն: Երիտասարդներուն համար մեծ հաճոյք է իրարու երախտապարտ մնալ: Բայց կարելի է որ անոնք ալ դրամ չունենան:

— Ո՛հ, ունին. հայրերնին կուտայ, բայց կ'արգիլէ ծախսել. այս կերպով՝ ունեցեր են կամ չեն ունեցած՝ միեւնոյն բանն է:

— Զարմանալի ընտանիք... վերջապէս այդ պարտքերը այսօր վաղը վճարելի՞ են... եթէ ոչ տակաւին ժամանակ ունիք:

— Եթէ միայն դերձակն ու միւս վաճառականները ըլլային, կարելի էր քիչ մը առեն ալ սպասէին. դժբաղդաբար հազար ֆռանքի տոմսակ մը տուած եմ ձեր հրեայի մը, որ եօթը հարիւր ֆռանքի և չեմ գիտեր քանի տուփ սիկառի փոխարէն էր, որուն ծխախոտը շատ դէշ տեսակէն էր... պարտամուրհակիս վճարու՞մը պահանջեց, կառավարութեան միջոցով վճագիր մըն ալ առաւ. վերջապէս կրնայ զիս ձերբակալել տալ... եթէ երեք օրէն չվճարեմ, սպառնացաւ զիս բանտարկել տալ:

— Վա՛յ, ուրեմն ստիպողական է: Զիս մտիկ ըրէք սիրելի ֆէլիքս, երթամ նայիմ մօրեղբայրնիդ ի՞նչպէս է: Կ'ուզէ՞ք որ ձեր կողմէն խօսիմ իրեն:

— Ահ, չէի համարձակեր ձեզի աղաչել, բայց մեծ ծառայութիւն մը ըրած պիտի ըլլաք:

— Ինչո՞ւ քիչ մը առաջ չըսիք. ես չեմ վախնար իրեն խօսելու, անանկ կատարեալ մէկու մը. որ կը պահանջէ թէ ուրիշներն ալ իրեն նման ըլլան: Հոգ մի՛ ընէք, ես ձեր դատը կը պաշտպանեմ և վստահ եմ որ յաջողիմ: Եկէք, Պ. Մօնլոռանի տան գրեթէ դէմը գտնուած սրճարանը զիս սպասեցէք, այս կերպով անմիջապէս իր պատառխանին կը տեղեկանաք:

— Այսպէս երկուքն ալ ձամբանին չարունակեցին: Միլիօնատէրին տան քանի՞մը քայլ մնացած՝

Ֆէլիքս տանը դէմի սրճարանը մտաւ և Տօքթօրնալ Պ. Մօնլօռանի տունը գնաց :

Ֆէլիքս յրազիր մը կարդալ փորձեց , բայց շատ անհամբեր և կարդացածին ուշադրութիւն ընելու մտազբաղ ըլլալուն , ամեն վայրկեան աչքը փողոցն էր : Յանկարծ Ֆէլիքսին տեսաւ , որ տուն կ'երթար : Ֆէլիքս անմիջապէս Տօքթօրնալ ըսածն յիշելով , « փորձենք անգամ մը , ասկէ զատ , մարդ իր տագնապը իրեն պէս երիտասարդի մը յայտնելէն վախճալու չէ » ըսելով ինքնիրեն , սրճարանէն դուրս ելաւ և փողոցին մէջ երկայնահասակ խարտեաշին ետեւէն վազեց ու կեցուց զայն ,

— Բարեւ Ֆէլիքսին :

— Վա՛յ , դո՛ւն ես Ֆէլիքս , պատասխանեց երիտասարդ Մօնլօռան՝ բաւական ցուրտ կերպով : Փոխանակ հիմա վաճառատունը դառնելու , հոս ի՞նչ կ'ընես :

— Հաւանականաբար գործ ունենալուս համար եկեր եմ : Միթէ դո՛ւն ալ մօրեղբորս պէս քարոզ պիտի խօսիս :

— Ո՛չ , ո՛չ , ասկից զատ , ինչուս պէտք , կ'ուզես աշխատէ , կ'ուզես մ'աշխատիր :

— Շնորհակալ եմ , բայց խնդիրը հոն չէ : Ինծի նայէ , կարողութիւն ունի՞ս

— Ի՞նչ կարողութիւն :

— Ստակ ունի՞ս ըսել կ'ուզեմ :

— Ստակ , անտարակոյս , ես միշտ ստակ ունիմ վասն զի հայրս շատ անգամ կուտայ . գիտէ որ գէշի չեմ գործածեր և քեզի պէս յիմարութիւն չեմ ընէր :

— Ճշմարիտ է , կը խոստովանիմ որ քեզի պէս խելօք չեմ , Բայց ո՞րչափ բան ունիս :

— Ի՞նչ հետաքրքիր ես : Բայց չուրջ , . . . այո՛ , գոնէ կրկու հազար հինք հարիւր ֆռանք մը ունիմ . երբ մարդ չը մոխէ , կրնայ ժողովել :

— Շիտակ է : Օ՛ն , Ֆէլիքսին , կրնա՞ս ինծի մեծ հաճոյք մը ընել , բարեկամական ճշմարիտ ծառայութիւն մը մատուցանել , մեծապէս երախտապարտ պիտի ըլլամ քեզի :

— Ի՞նչ ծառայութիւն , նախ այդ ըսէ :

— Ստիպողական պարտք մը վճարելու համար հազար չորս հարիւր ֆռանք փոխ տուր ինձ . . . քիչ քիչ կը վճարեմ : Ճշմարիտ , մեծ տագնապէ մը մը պիտի ազատես զիս :

Ֆէլիքսին հեգնական նայուածքով մը հօրաքեռորդւոյն երեսը նայեցաւ , յետոյ խնդալով ըսաւ .

— Հի՛ , հի՛ , հի՛ . . . ճշմարիտ ատօր չէի սպասեր . զարմանալի բան , հա՛ , հա՛ , հա՛ :

— Երբ խնդալդ լմննայ , պիտի պատասխանես ինձ , այնպէս չէ՞ :

— Պատասխանը շատ դժուար բան չէ : Քեզի ստակ փոխ տալու համար նախ ես խենթ մը ըլլալու եմ : Արդէն հօրս տուածը չուտով կը մոխես , ուրեմն չարժեք որ իմինիս համար ալ միեւնոյն ճամբան ընես :

— Բայց նախ՝ մօրեղբայրս շատ ժամանակէ ի վեր ինծի ստակ չտար , և եթէ անգամ մը պարտքերս վճարած է , քեզի չվայլէր որ հիմայ երեսիս տաս : Ռւրեմն կը մերժեմ :

— Այո՛, դրապէս :

— Շատ լաւ, ես ալ քեզմէ ասկէ պակասը
չէի սպասեր :

— Ուրեմն ի՞նչ հարկ կար որ զիս ճամբէս վար
դրիր՝ ատանկ խօսք մը ընելու համար : Մնաս բարով
Ֆէլիքս, ճաշի երթամ :

Երկայնահասակ խարտեաչը հեռացաւ . Ֆէլիքս
ետեւէն նայելով ինքնիրեն կ'ըսէր .

— Այո՛, կը կասկածէի մերժելը . հիմայ վստահ
եմ : Բայց այդպէս, զիս ծաղրել... երբ իրեն
կ'ըսեմ թէ նեղութեան մէջ եմ... ա՛հ խիստ է,
բարեսրտութիւն մը չը յայտնէր այս... : Ահաւասիկ
գիրուկ Ատօլֆը, որ հօրը տունը նախաճաշի կուգայ
ինքը բարեգոյն սիրտ մը ունի... օ՛ն, թերեւս
ասոր հետ յաջողիմ :

Ֆէլիքս Ատօլֆին ճամբան կտրեց : Սա ձեռքը
երկնցուց Ֆէլիքսին և բարեկամաբար սեղմելով
զայն, ըսաւ .

— Ա՛, դուն ես Ֆէլիքս, երջանիկ Ֆէլիքս...
դուն քու ուղածդ կ'ընես, առտունէ մինչեւ իրի-
կուն կ'զբօսնուս... շատ անգամ քու բաղդաւորու-
թեանդ կը նախանձիմ :

— Սիրելի Ատօլֆ, պէտք եղածին չափ կը
զուարճանամ, ճշմարիտ է : Բայց այնչափ նախան-
ձելի վիճակ մը չունիմ : Օրինակի համար հիմայ
վրաս մէկ կուտ մը չկայ և կարծեմ թէ առանց
ստակի ալ մարդ չկրնար զբօսնուլ : Ասկից զատ
պարտքեր ալ ունիմ, հաղար չորս հարիւր ֆռանք
պարտիմ, որուն համար կը հալածեն զիս, կրնա՞ս
փոխ տալ, ինձ մեծ ծառայութիւն մը պիտի ընես :

Ատօլֆ թոթովեց անոր ձեռքը և հառաչելով
պատասխանեց .

— Նախ՝ այդ գումարը քեզի փոխ տալու
համար՝ պէտք է որ ես ունենամ զայն, և ես հա-
զիւ հազ երեք հարիւր ֆռանք ունիմ . հայրս ինձի
Ֆէլիքսիէնի պէս ստակ չտար, անոր վստայութիւն
ունի, զանի կը սիրէ և ամենեւին հաշիւ չը պա-
հանջէր անկից : Մինչդեռ ինձի հետ շատ տարբեր
կը վարուի, սնտուկս գտնուածը իրեն ցուցնելու
եմ : Երբեմն մէկ քանի հատ հինգ ֆռանքնոց կը
պակսի վասն զի կ'օգուտ մը խմելու կ'երթամ :
Կ'օրիան շատ կը սիրեմ . քիւռասօ... չառթաէօզն
ալ շատ կը սիրեմ... Ա՛հ, չառթաէօզ սքանչելի
բան է : Բայց ստակս պակսած ատեն խել մը սուտեր
չինելու եմ . սա ալ կայ որ հնարելու մէջ վարպետ
չեմ : Ասոր համար ուղած գումարդ ունենամ ալ,
չպիտի կրնամ փոխ տալ, վասն զի երբ հաղար
չորս հարիւր ֆռանքս պակսի, այնչափ զօրաւոր
սուտ մը չպիտի կրնամ չինել : Կ'աղաչեմ Ֆէլիքս
չը նեղանաս, կը տեսնաս որ չուզելուս համար չէ :

— Չէ՛ բարեկամ, չէ՛, չեմ նեղանար որով-
հետեւ դուն ալ ինձի պէս համարձակախօս ես :

— Եկուր միատեղ ճաշենք մեր տունը .

— Ո՛չ, հոն չեմ կրնար գալ :

— Ուրեմն մնաս բարով, գիտես ա՛, ուշա-
նալու չգար :

Գիրուկն Ատօլֆ բաժնուեցաւ Ֆէլիքսին, որ
ինքնիրեն կ'ըսէր .

— Ասիկա ամենն աւելի սիրելի է ինձ...
կարող ըլլա ինձ ծառայութիւն մը ընել, վստահ

եմ որ կ'ընէր: Ահաւասիկ Վիքթօռէն ալ կ'ուզայ՝ արդեօք իրեն ալ առաջարկե՛մ... Ինչո՞ւ է: Մէկ մը որ սկսանք, պէտք է որ մօրեղբօրորդիներուս ինծի նկատմամբ ունեցած բարեկամութիւնն հասկընամ:

Վիքթօռէն արագ կը քալէր և միշտ մտադրաւ կ'երեւար, երբ սա ալ ըսաւ:

— Ի՞նչ, չճանչցա՞ր զիս:

— Ա՛, դո՛ւն ես, Ֆելիքս, ներէ՛, չէի տեսնար կը մտածէի... որովհետեւ պօռսան բարձրացաւ այս առտու... այսինքն երէկ... բայց ասկից եթէ ութը օր առաջ մարդ գնած ըլլար, ի՞նչ աղւոր շահ պիտի ընէր:

— Ճշմարիտ ես ատոնցմէ բան չեմ հասկնար: Կը խոստովանիմ որ պօռսայի գիները շատ քիչ կ'ըզբաղեցնեն զիս, վասն զի գործ մը ընելու կացութեան մէջ չեմ:

— Բայց ասիկա արգելք մը չըլլար որ գիներու ընթացքը հասկնաս, զննես, հաշուես, և վերջապէս օր մը մեծ հարստութիւն վաստկելու միջոցը գտնել աշխատիս:

— Կարծեմ թէ՛ որ և է մէկը չկրնար մէկէն ի մէկ և վստահ կերպով հասկնալ այդ: Միթէ խաղի վերաբերեալ գործողութիւններէն ամենքն ալ դիպւած է կախում չունին:

— Բայց ո՛չ, անվրէպ կէտեր կան:

— Ես քեզի կը խոստանամ որ այդ անվրէպ կէտերէն մին գտնալ կ'ուզէի հազար չորս հարիւր ֆոանք պարտքս վճարելու համար: Օ՛ն, դուն որ աղէկ կը հաշուես, եթէ իմ տեղս ըլլայիր և այդ

գումարը վճարելու համար տասը կուտ չունենայիր ի՞նչ կ'ընէիր:

— Ո՛հ, չար խորհուրդ մը, նախ՝ խաղը դժնալակ ապաւէն մըն է, խաղը շատ անգամ անոնց յաջող է որոնք պէտք չունին անոր:

— Մէկդի ձգէ, Աստուածդ սիրես... երբ մարդ յաջողիլը հաշուել գիտնայ կրնայ զանոնք յաջողցնել:

— Երկրորդ՝ որ ես խաղի մէջ հարիւր ֆոանք չեմ կրնար վտանգել, որովհետեւ կուտ մը առգամ չունիմ:

— Հա՛, ճշմարիտ է: Ուրեմն մարդ մինակ կրնայ վաստկիլ:

— Դուն ունենալու ես Վիքթօռէն, ուրեմն պարտքս վճարելու համար փոխ տուր ինձ. ետքը ես ձեզի կը վճարեմ:

Վիքթօռէն մէկ քանի վայրկեան խորհելէն ետքը պատասխանեց:

— Ոչ, փոխ չեմ տար... եթէ պօռսայի գործողութեան մը համար ըլլար թերեւս վտանգէի... բայց եթէ հիմայ պարտքդ վճարես՝ ձեռքդ լան չը մնար, և չես կրնար վերջն ալ ինծի վճարել. ուստի աւելի աղէկ էր ստակս ինձ պահեմ. մնաս բարով Ֆելիք ստիպողական գործ մը ունիմ:

Երրորդն ալ միւսներուն պէս հեռացաւ և Ֆէլիքս սրճարան դարձաւ ինքնիրեն ըսելով:

— Հիմայ փորձը կատարուեցաւ, երեք մօրեղբօրորդիքս հասկցուեցան: Հիմա գիտեմ թէ որչափ կրնամ վստահիլ իրենց բարեկամութեանը, եթէ Տօքթօռն ալ մօրեղբօրս քով չյաջողի, ուղղակի Քրիշէի ճանքան բռնելու ենք:

թ .

Փոքրիկ Մօրեղբորաղջիկը

Երբ Տօքթօր Շուպէն Պ . Մօնլօռանը իր սեն-
եակը գտաւ , որ՝ փոքրին , սրունքներուն , գլխուն
և ստամոքսին վրայ կը դանգատէր :

— Տօքթօր , աղէկ չեմ , դիմ չէք բժշկեր ,
ըսաւ միլիօնատէրը , բժիշկին ներս մտնելը տես-
նելով :

— Զեղի չեմ բժշկեր . . . նախ ի՞նչ է այդ ,
հարցուց բժիշկը՝ դաւաթ մը և թէյի անօթ մը
զննելով :

— Կտաւատի օշարակ է , շատ թեթեւ , կակ-
ղեցուցիչ և միանգամայն շատ դժբարար է :

— Բայց , սիրելի՛ պարոնս , ի՞նչպէս կ'ուզէք
որ շօշկեմ ձեզի , երբ բոլոր հրահանգներուս հա-
կառակ կը վարուիք . . . միթէ ես ձեզի կտաւա՞տ
պատուիրեցի . . . ես ձեզի բօի որ , օրը երկու խո-
շոր դգալ քինքրնայի գինի խմէք , մատէ՛րի գինիով
չինուած . ատիկա ձեզի ոյժ կուտար , ստամոքս-
նիդ պիտի կ'ազդուրէր . հիմայ ձեզի ստամոքսի
զօրութիւն պէտք է , Ասոր տեղ դուք կտաւատի
հաւատ կը գործածէք . . . եթէ այդպէս շարունակե-
լու ըլլաք . ես հիմակուրէն կ'ըսեմ թէ՛ ձեզի չը
պիտի կրնամ դարմանել :

— Տօքթօր , ես շատ կը վախնամ որ՝ այդ

քինքրնայի գինին ի՛մ տկար ստամոքսիս համար
շատ զօրաւոր չըլլայ :

— Ինչպէս որ ձեզի պատուիրեցի , հաւանա-
կանաբար աղէկ ըլլալուն համար էր . միթէ վտա՞ն-
էք ինձ , այո կամ ոչ :

— Պ . Մօնլօռան խիստ տարակուսական այո՝
մը թոթովեց և քթին տակէն .

— Կը խմեմ քինքրնայի գինին , ըսաւ :

— Պիտի տեսնաք թէ որչափ օգտակար պիտի
ըլլայ Հիմայ սիրելիս Պ . Մօնլօռան , յանձնարա-
րութիւն մը ունիմ կատարելիք : Զեր քեռորդին
Պ . Ֆէլիքս՝ որ շատ ազնիւ տղայ մըն է , քանի մը
վայրկեան առաջ տեսայ զինքը :

— Ֆէլիքս քեռորդի՞ս : Ո՛հ սրիկային մէկը :
Իրեն վրայօք աղւոր լուրեր առի : Մտածեցէք ան-
գամ մը Տօքթօր թէ իր կաթեղնօր ամուսնութեանը
որուն իբրեւ վկայ գացած էր , մինչեւ անգամ հա-
մարձակեր է փեսին մէկ ոտքը բոպիկ մէկ ոտքը
կօշիկով քաղաքապետին առջեւ տանիլ :

— Դիտեմ ես այդ պատմութիւնը . պատմեց
ինձ :

— Եւ միթէ անպատեհ բան մը չէ՞ այս , իշ-
խանութեան առջեւ անպատկառութիւնը . . .

— Բայց իշխանութիւնը չէ տեսեր , Իսկ եթէ
այդպէս վարուած չըլլար , ամուսնութիւնն ալ չը
պիտի կատարուեր :

— Ես ձեր կարծիքէն չեմ Պ . բժիշկ , ես
այդպիսի անպատեհութիւն մը չեմ կրնար ներել :
Տեսնենք ի՞նչ յանձնարարութիւն ըրաւ այդ սրիկան :

— Աստուած իմ , բայց իրեն նկատմամբ բա-
րեյօժար չէք երեւար . կը վախնամ . . .

— Ես իմ քեռորդիկս համար կարծիքս չեմ կրնար փոխել... ամեն ատեն ասանկ եմ... ուրիշ օր մըն ալ այդպէս պիտի գտնէք զիս :

Ուրեմն վերջապէս լմնցնելու ենք... քանի որ ստիպողական ալ է : Ձեր քեռորդին հազար չորս հարիւր ֆռանք պարտք մը ունի, ասոր համար կը հալածեն զինքը, նաեւ պիտի բռնեն... ուստի կը յուսայ որ պիտի բարեհաճիք այս անգամ ալ իրեն օգնութեան հասնիլ և...

— Պարտքեր... դարձեալ պարտքեր... և ասոր համար երդում ընելէն ետքը կը համարձակի ինձ դիմել, որովհետեւ մէկ մըն ալ չընելու համար երդուընցաւ. պարոն, երբ անցեալ տարի ուրիշ պարտքերը վճարեցի : Թշուառական և միթէ համեստ մարդ մը իր երդումին դէմ գործելով է :

— Բայց ձեր քեռորդին խիստ նորատի է :

— Ա՛լ ասոր խօսքը պէտք չէ :

— Բայց վերջապէս Պարոն, հազար չորս հարիւր ֆռանքի ջնջին գումար մը. ձեզի համար խօսքը չըլլար :

— Անտարակոյս, այդպիսի գումար մը առանց ինձ նեղութիւն պատճառելու՝ կրնամ ուղածիս պէս գործածել բայց ես յոռի վարմունքը խրախուսել չեմ ուզեր... աղայ մը որ կը սիրէ գինի, խաղ և կին... ա՛հ, ի՜նչ գարշանք :

— Բայց Պարոն, հիմայ բոլորովին սրբանալ պէտք չէ, ամենքնիս ալ ունինք այդ ճաշակները :

— Ո՛չ Պարոն, ոչ, ես բնաւ ատանկ ճաշակ ունեցած չեմ և կը պարծիմ ալ :

— Բայց ինձ այնպէս կը թուի որ՝ ատոր համար աղէկ չէք :

— Յօդուածացաւ չունիմ ես, պարոն :

— Հիմա ձեր քեռորդիկն գանք. գիտեմ որ ձեր քեռորդիկն բանտարկութեանը չէք հաւանիր :

— Այո՛, պարոն, թող երթայ, աղէկ դաս մըն է իրեն համար :

Այս միջոցին ծաղկահասակ էմման իր հօրը նսնեակը մտաւ, որովհետեւ անոր պօռալու ձայնը լսեց, և Տօքթօռին բարեւելէն ետքը մրմնեց :

— Ի՜նչ կայ, հայր իմ, որչափ խռոված կ'երեւաք, միթէ բարկացած էք :

Պ. Մօնթօռն քրթմնջելով գլուխը կախեց. իսկ Տօքթօռն անապարանօք ըսաւ.

— Օրիորդ, շատ յարմար ատենին հասաք, ձեր ֆէլիքս հօրաքեռորդիկն ի նպաստ բարեխօսելուն համար :

— Հօրաքեռորդի՛ս, բայց ի՜նչ է եղեր, պարոն :

— Ի՜նչ ըսեմ, օրիորդ, երիտասարդական անմտութիւն մը որ առանց հաշուելու կը մոխնեն... կարճ խօսքով, պարտք է բեր... պզտիկ գումարի մը համար զինքը կը հալածեն... չը համարձակեկեցաւ գալ իր մօրեղբօրը, ուստի ես յանձն առի իր դատը պաշտպանելու... սակայն ձեր հայրը աստիկ խստասիրտ կ'երեւայ... կը ժխտէ իր քեռորդին այսպիսի տագնապէ մը ազատելու :

— Ա՛հ, հայրիկ, վստահ եմ, ըսաւ գեղեցիկ օրիորդը հօրը մօտենալով՝ ձիր քեռորդին պիտի ուղղուի և դուք ալ իրեն պէտք եղած գումարը պիտի տաք :

— Ո՛չ, աղջիկս ան նպատի ուղղուի, ինքը երդում ըրած էր, խոստումը գրեց, ես բան մըն ալ չեմ ուզեր ընել :

Լիւն, Լաղ, Գիւնի

— Ուրեմն խեղճ տղան բա՛նտ պիտի երթայ՝
ըսաւ Տօքթօռը :

— Բա՛նտ, ֆէլիքս բա՛նտ պիտի դըռուի, պօ-
ռաց իմմա . — Ո՛հ, սոսկալի է այդ, ո՛չ հայր իմ,
չէք կրնար հանդուրժել ատոր... կ'աղաչեմ անողոք
մի՛ր ըլլաք :

— Բաւական է, ազջիկս, բաւական է, ըսաւ
սեղանաւորը հրամայական ձայնով մը, գ'արգիլեմ
որ այլեւս այդ նիւթին վրայ չը խօսիս: Կ'աղաչեմ
նաեւ Տօքթօռին որ այնպէս ընէ :

Օրիորդը գլուխը ծռեց, սկսաւ դողալ: Բժիշկը
Պ. Մօնլօռանի արտասանութեան կերպէն սաստիկ
զայրացած, առաւ գլխարկը, գլուխը դրաւ ու
պօռալով .

— Շատ լաւ, պարոն, դուք այն կարծի ու
ցամքած սիրտերէն ունիք, որոնց զովացուցիչ
դեղեր պէտք են, խմեցէ՛ք ձեր կտաւատի հունտը,
խմեցէ՛ք ձեր բուսաջուրերը . իսկ ես ձեր առողջու-
թեան հետ գործ չունիմ:

— Ի՞մ ալ ուզածս այդ է, միմռաց Պ. Մօն-
լօռան:

Բժիշկը արդէն սանդուխին վարի ծայրը իջած
էր, երբ փոքրիկ ձեռք մը կամաց մը ուսին զար-
կաւ: Ետին դարձաւ և երիտասարդ իմման տեսաւ
ու իրեն թղթապանակ մը ներկայացնելով յուզուած
ձեւով ըսաւ .

— Առէ՛ք այս, Պ. Տօքթօռ, հօրաքեռորդիիս
տուէք, բոլոր ունեցածս այս է, սակայն կը յուսամ
թէ ալ քիչ մը տագնապէն կ'ազատի. մանաւանդ
մի՛ր ըսէք ինձմէ առած ըլլալնիդ . թող ինքն այն-

պէս գիտնայ, որ հայրս տուած է. մնաք բարով,
երթամ.

Իմմա, առանց սպասելու որ Տօքթօռը անոր
բարեգործութեան համար զգացածը յայտնէ, արդէն
սանդուխին վերի ծայրը հասաւ շուտով: Բժիշկը
ձեռքի թղթապանակը բանալով հազար ֆռանքի մօտ
գտաւ:

— Սիրուն աղջիկ, ըսաւ ինքնիրեն, բոլոր
ունեցածը հօրաքեռորդիին կուտայ, և իր հօր բար-
կութենէն ալ չվախնար: Ա՛հ, խիստ աղէկ դատած
էի ես զինքն, աղէկ տեսած էի որ իր եղբայրներուն
չը նմանիր և ոչ ալ իր հօրը . եթէ մայրը ողջ ըլ-
լար, իրեն պիտի բարեմաղդէի. հազար ֆռանք,
բաւական մեծկակ գումար մըն է. բայց մեր երի-
տասարդը ազատելու չի բաւեր: Ինչո՞ւ չէ, ես ալ
մասնակից ըլլալ կ'ուզեմ օրիորդին բարեգործու-
թեանը. այս առտու ապաքինած հիւանդներուս
մէկէն հինգ հարիւր ֆռանք առի. որմէ ստակ մը
առնելու յոյս չունէի: Այս հազարին վրայ կ'ա-
ւելցնեմ և բարեկամս կ'ազատի:

Ֆէլիքս սրճարանը կ'ըսպասէր, սակայն չէր
յուսար, բայց տեսաւ որ բժիշկը զուարդ դէմքով
իրեն մօտենալով ձեռքը թղթապանակ մը տուաւ
և ըսաւ .

— Ա՛ռ, սիրուն երիտասարդ, շատ յաջող էի
պատգամաւորութեանս մէջ. ա՛ռ, ահաւասիկ,
պարտքերդ վճարէ:

— Միթէ կարելի՞ է: Ա՛հ, սիրելի Տօքթօռ,
բնաւ չէի յուսար: Ի՛նչպէս, միթէ մօրեղբայրս
խանդաղատեցա՛ւ:

— Մօրեղբայրդ, երբէք, ինքը հնօրեայ քաւ-
րասիրտ շանաձուկ մըն է պարզապէս մերժեց ան։

— Բայց ուրեմն ի՞նչպէս...

— Ա՛հ, Դեռատի աղջկան դէմքով հրեշտակ
մը կար, վերջապէս մօրեղբօր աղջիկդ, ետեւէս
սանդուխէն վար վազեց և իր բոլոր խնայողու-
թիւնը ձեզի տուաւ։

— Մօրեղբօր աղջիկ՞ս, միթէ կարելի՞ է։

Այո՛, պարոն, և արգիլած էր որ ինքը տուած
ըլլալը չըսեմ, բայց ես չեմ համարձակիր գեղեցիկ
գործ մը այնպիսի մէկու մը մասնաւորել՝ որ ձեզ
համար անգութ գտնուեցաւ, և որ յոռի կը դատէ
կիները սիրելը... անպիտան ծերունի։

— Էմմա՛. սիրուն էմմա՛ն էր։

— Այո՛, այո՛, չկրնար մոռցուիլ։ Մն պարոն,
գացէք շուտ պարտքերնիդ տուէ՛ք, ես ալ իմ հի-
ւանդներուս երթամ, ամեն մարդ իր գործին։

ժ .

Թատերական արկած մը

Ֆէլիքս կ'ուզէր որ երթար իր մօրեղբօր աղջը-
կան յայտնէր իր չնորհակալութիւնները, սակայն
նեղութիւն կը համարէր իրեն երթալ մօրեղբօրն ու
անոր զաւակներուն երեսը տեսլ. ի՞նչպէս ընելը
չգիտնալով, յարմար առիթի մը կ'ըսպասէր որ՝

դիպուածով տեսնայ զայն և երախտագիտութիւնը
յայտնէ։

Այս միջոցին երիտասարդն աւելի աշխատասէր
և աւելի փութկոտ եղաւ իր վաճառականին գոր-
ծերուն մէջ և շատ անգամ ինքնիրենը կ'ըսէր .

— Էմմայէն ընդունած այս հազար հինգ հարիւր
ֆռանքս, անպատճառ պէտք է որ օր մը վճարեմ։

Ինչպէս յայտնի էր՝ Ֆէլիքսի տարիքը չարգելէր
որ բարի դիտաւորութիւններով մէկտեղ երիտասար-
դական անմտութիւններ ալ չընէ, Ֆէլիքս Անիթա
անունով գեղեցիկ դերասանուհին մոռցած չէր, և
որուն նկատմամբ առտու մը իր դրացունիին հետ
ըրած տեսակցութիւնը լսեցինք։ Այս Անիթան Տէյա-
սըմանի թատրոնը պաշտօն ունենալուն երբեմն
պէտք եղած առեւտրերը կը պարէր։ Դերասանուհի՞
էր, պարուհի՞ էր. հաւանական էր որ երկու պաշտօն
ունեցած ըլլայ, կ'արծեմ ոչ դերասանուհի էր և ոչ
պարուհի, վերջապէս թատրոնին մէջ պաշտօն մը
ունէր, և գեղեցիկ կնոջ մը համար բաւական փա-
փաքելի կացութիւն մըն է։

Ինչպէս որ դրացունին ալ ըսած էր, Ֆէլիքս
միայն յաջող պատահարով մը կրցած էր թատերա-
բեմի ազատ մուտք ունենալ, քանի որ ո՛չ խաղ
կը գրէր, ո՛չ երաժշտութիւն, ո՛չ վարագոյր նկա-
րել գիտէր և ոչ ալ զգեստ գծագրել. գոնէ բաժա-
նորդ ըլլար. ասիկա թէև միայն տիտղոս մըն է,
բայց թատերաբեմը մոնալու իրաւունք կուտայ և
շատ անգամ ալ ուրիշ բանի համար բապանորդ չեն
ըլլար, եթէ ոչ գուլիսները երթալով, սրահէն այն-
չափ սքանչելի երեւցած կիները մօտէն տեսնելու և

սքանչանալու համար: Բայց ապուհ, հեռուէն այն-
չափ հիանալի տեսնուած կարմիրը, ճերմակը, կա-
պոյտը, ծիրանին, սեւը մօտէն տեսնելու չգար:

Բայց հոս քիչ մը անսթաղառնանք ֆիլիքսին.
ասիկա երիտասարդի մը բարեկամ եղած էր՝ որուն
եղբայրը թատերախաղեր կը գրէր և այս համբա-
ւով շատ անգամ իր բարեկամին հետ թատերաբեմ
ալ ելած էր. յետոյ առանձին երթալ սկսած և հոն
օրիորդ Հէռմանսի Աղեքսանդրը գտած էր, որ
արդէն բաժանորդ էր. ասոր հետ տօմինոյի մէջ
յաճախ կորսնցուցած և այսպէս գուլիսներու մէջ
կենալու պաշտպանութիւնը ստացած էր: Գիշեր մը
սիրոյ դիցուհիներով և սատանաներով պարախառն
դիւթական խաղ մը կը ներկայացուէր: Գիտէք որ
թատերաբեմի վրայ սատանաներն ու դիցուհիները
խիստ գեղեցիկ կ'երեւան իրենց հագած թեթեւ ու
բարակ զգեստներուն շնորհիւ: Դուրսը թէեւ հա-
գուտներն կը փոխեն, բայց ասիկա արգելք մը չը
համարուիր միեւնոյն գործը հոն ալ կատարելու:
Օրիորդ Անիթա սիրոյ դիցուհի մը դերը կը ներ-
կայացնէր և որովհետեւ շատ գեղեցիկ մարմին մը
ունէր, որուն ստորին մասէն հագած ու փակած
մետաքսեայ ֆանէլան աղւսը վայելած ըլլալով,
մեծ յաղթանակներ կ'ընէր. այն կիներ որ փողոցը
պարզ գիւղացիի մը հագուստով տեսած ատենդ,
երեսը չես նայիր, թատերաբեմին վրայ օդային
ողջներու և սիրոյ դիցուհիի զգեստով տեսնուած
ատեն՝ ծաղկեփունջերով և կեցցէներով կ'ընդունիր
զայն:

Ֆելիքս կ'ուզէր որ այս հագուստով տեսնայ

Անիթան, որ առանձին չէր. ուղղակի տեսարանին
վրայ երթալով, սպասեց որ յարմար ատեն մը
գտնէր անոր հետ խօսակցելու:

Այդ պահուն իր էրմանս դրացուհին որ զինքը
տեսած էր և տեսարանին վրայ զբաղած չէր, եկաւ
և ականջին հսաւ:

— Դրացի, զգուշացի՛ր, Թապուքօս կը
պարէ այս գիշեր:

— Այդ Թապուքօսը ո՞վ է:

— Պարոզ մը... սատանայի զղեստ է հագեր,
տաղանդաւոր է:

— Ինչու՞ս պէտք եթէ այդ Թապուքօսը կը
պարէ:

— Չե՞ս գիտեր ուրեմն որ Անիթայի տարփա-
ծուն է և ինքզինք սիրցնել կ'ուզէ: Վագրի մը
պէս նախանձոտ է... խիստ ալ չար և եթէ ձեր
խօսակցիլը տեսնայ Անիթայի հետ, անպատճառ
կռիւ մը կ'սկսի հետերնիդ:

— Այդ նախանձոտը թող իր սատանայի դերը
կատարէ՛ և եթէ կրնայ ուզածին չափ արգելէ
ինծի Անիթայի հետ խօսիլ:

— Ինչպէս ըսի, տաղանդաւոր մէկն է, կրնայ
Պ. Տնօրէնին բողոքել՝ ձեր հոս մտնելը արգելելու
համար:

— Թող ընէ և ինչ տեսակ մարդ ըլլալս լաւ
մը հասկնայ:

— Վերջապէս ես ձեզի կ'իմացնեմ, գոնէ խո-
հեմութեամբ վարուեցէք:

— Ծնորհակալ եմ, սիրելի դրացուհիս. սատա-
նային ընելիքներուն աչքս պիտի բանամ:

— Աղեքսանդրը չտեսա՞ք :

— Սրճի սրճարանը տօմինօ կը խաղայ :

Օրիորդ էրմանս թատերաբեմը գնաց : Պարը սկսաւ անմիջապէս : Անիթա իր դերը կատարելուն պէս, Ֆելիքսի գտնուած գուլիսին մէջ եկաւ և բաւական տաք խօսակցութիւն մը սկսաւ սիրոյ դիցուհիին ու երիտասարդ գործակատարին միջեւ :

Յանկարծ մէկը Ֆելիքսի ուսին զարկաւ, ետին դարձաւ, բայց մէկը չտեսնելով խօսակցութիւնը շարունակեց : Սակայն երկու վոյրկեանէն նոյնը կրկնուեցաւ :

— Ի՞նչ է այն որ ուսիս զարնելով կ'ղրօնու և աներեւոյթ կ'ըլլայ, պօռաց Ֆելիքս :

Թռապուքօսն է, պատասխանեց Անիթա ժրպտելով : Կամաց մը մօտենալը ու զարնելէն յետոյ փախչիլը տեսայ :

— Հա՛, սա ձեզի սիրահար պարո՞նն է որ սատանայի դերը կը կատարէ... միթէ ձեր տարփաւո՞րն է :

— Ըսած խօսքդ ականջդ կը լսէ՞, ես անանկ մարդիկը չեմ կրնար հանդուրժել, ընդհակառակը տաղտկալի է ինծի : Արդէն խել մը անհաճոյ դէպքեր պատահած է մէջերնիս :

— Ուրեմն թող հանգիստ կենայ... մօտենալը տեսնելնուդ պէս, նշան ըրէք ինձ :

— Ահաւասիկ կուգայ :

— Լա՛ւ այս անգամ կը տեսնայ :

Սատանայի դերը կատարող ա՛ն ձը կարճահասակ դիւրուկ, բայց յաղդանդամ մէկն է : Դէմքը շատ ագեղ ըլլալով՝ սատանայի դերը կատարելու աղէկ

յարմարութիւն ունէր : Բայց որովհետեւ գեղեցիկ կը կարծէր ինքզինքը, աղէկ ծպտիլ կ'աշխատէր. եղջիւրաւոր, կարմիր կեղծ մազեր դրած, շիշերու այրած խիցերով հաստ յօնքեր շինած էր, որ Թափառական Հրեայի յօնքերուն պէս իրար կցուած էին, վերջապէս կեղծ քիթ մը դրած էր, որ մեծ փողի մը ձեւը ունէր, իր կարմիր ֆանէլային վրայ օձերվ ու ջղջիկներով բանուած՝ բոլոր ասոց ահռելի տեսքը զինքը ահարկու սատանայ մը կը դարձնէին :

Պ. Թառապուքօս Անիթայի այս պատանիին հետ ունեցած փութաջանութենէն բոլորովին դժկամակած՝ երիտասարդին ուսին զարնելու պատրաստ դիրքով կամաց կամաց կը մօտենար, սակայն այս անգամ Ֆելիքս անանկ դիրք մը ըռնած էր, որ սատանան իր ուսին զարնելու վարկեանին անանկ բռնեցքի հարուած մը տուաւ երեսին, որ անոր կեղծ քիթը կէս մը ճգմուելով տեղը փոխեց և դնաց աջ աչքին վրայ փակաւ : Պ. Թառապուքօս Ֆելիքսի վրայ ցատկել կ'ուզէր, սակայն նոյն ատեն վերատեսուչին ձայնը լսուեցաւ որ կը պօռար :

— Օ՛ն, Թառապուքօս, կարգդ եկաւ... օ՛ն, չուտ տեսարանը մօտիւ... հիմայ մուտքէդ պիտի վրիպիս :

Մէկ կողմէ պարտականութիւնը միւս կողմէ բարկութիւնը, Թառապուքօս այս երկու կրքերուն մէջ մնալով վերջապէս վերատեսուչին ձայնին հնազանդելու էր, կատղածի մը պէս տեսարան մտաւ. բնականաբար իր ղգացած յսկմունքէն իր պարն ալ կը սաստկանար, ընաւ այսչափ բարձր ցատկած և

այսչափ անշնորհ շարժումներ ըրած չունէր։ Բայց ասոնք հրաշալի արդիւնք մը ընելով հասարակութիւնը կը ծափահարէր, վերնատունը կարծես կը փլցնէին, մինչդեռ գուլիսին մէջէն անգուլթ վերատեսուէր։

— Ինթի, Թռապուքոս, տեղը դիր քիթդ, աչքիդ վրայ գացեր է, կը պոռար, սակայն Թռապուքոս քիթը չէր մատածէր, պարած ատեն աչքը Ֆէլիքսին գտնուած գուլիսին տնկած էր, որ ատեն դէմքը կը թթուեցնէր, սոսկալի նայուածքներ կ'ընէր, բռունցք կը ցուցնէր և շարժումները կը կրկնապատկէր։ Հասարակութիւնը կարծելով որ սատանայի բոլոր այս ըրածները աւելի արդիւնք մը ցուցնելու համար է, կը կրկնէր իր կեցցէները և զարմանալի կը դատէր թէ ինչ նպատակով արդեօք այս դերակատարը քիթը աչքին վրայ դրեր է։ Ֆէլիքս սատանայի այս սպառնալիքները կը ծաղրէր։ Ի զուր Անիթա կ'ըսէր։

— Գնա՛ բարեկամ, Թռապուքոսին անանկ բռունցքի հարուած մը տուիր որ կապղեր է, վրեժ լուծելու կը նայի... չնորհ կ'աղաչեմ, գնա՛։

Սակայն երիտասարդը կը կենար, վասն զի չէր ուզեր այս պարոնին՝ սպառնալիքներէն փախչիլ ցուցնել, և միայն կը պատասխանէր։

— Ո՛հ, ո՛հ, չեմ ուզեր եթեալ։ Շատ զուարճալի է ինձ այս սատանան... պարելը տեսնել կ'ուզեմ։

Պարը լմնցնելուն պէս, Պ. Թռապուքոս, մրրկի պէս գուլիսի մէջ վազելով Ֆէլիքսի վրայ յարձակեցաւ և սկսաւ զարնել, իսկ սա, որ այս յարձա-

կումը կը նախատեսէր, պատրաստի սպասեց իր հակառակորդին, և ընդունածներուն դէմ աւելի ուժգին հարուածներով կը պատասխանէր։ Կռուողները բաժնել ուղեցին, անկարելի եղաւ։ Իրարու փաթտուած, զիրար բռնած, իրար կը հրէին, կը զարնէին և վերջապէս իրենց գուլիսին և մարմնին կէսը գուլիսներէն դուրս՝ միատեղ թատերաբեմին վրայ գլորուեցան։ Հասարակութիւնը մէկէն ի մէկ զարմացաւ այս չեղձակոյտը տեսնելուն, որ արքային պալատը ինկաւ, և գետնի վրայ իրարու բռունցքի հարուածներ կուտային։

Սակայն վերատեսուէրն ու բաղմութիւնը ձեւացնող դերակատարները այս պարոններուց ոտքէն քոշկոտելով հանդիսատէսներուն աչքէն հեռացուցին, սակայն զանոնք տեսնելու և վրանի խընդալու չափ ժամանակ կար։ Եւ կարծես դիտմամբ տեղի ունեցած արկած մը. Պ. Մօնլօռան, որ գրեթէ թատրոն չէր երթար, նոյն գիշերը Էմմայի և Տ. Սառժէի հետ սրահն էին։

Երկար ատենէ ի վեր Էմմա կ'աղաչէր հօրը, զինքը թատրոն տանիլ։ Վերջապէս հաւանութիւն տուած էր այս հաճոյքն աղջկան ընելու, և տիկին Սառժէ ալ միատեղ տարած էին։ Վասն զի Պ. Մօնլօռան, որ ամէն բան կը նկատէր, ինքնիրեն ըսած էր թէ «Եթէ թատրոնը զիս գէշ ընէ, եթէ հիւանդանամ, աղջիկս բնաւ պէտք չէ եղած, օգնութիւն ընելու համար»։ Պ. Մօնլօռան թատրոններու մէջ խաղացուած խաղերուն համար ինքն ըսած էր իր աղջկան։

— Ո՛ր թատրոնը երթալ կը փափաքի՞ս, դուն ընտրէ, ինձ համար հոգ չէ։

Էմմա ալ պատասխանած էր :

Ինծի համար ալ հոգ չէ, հայր իմ, միայն թէ դիւթական խաղ մը կ'ուզեմ տեսնել :

Թատրոններու յայտագրին մէջ նայեցան թէ այն գիշեր ո՞ր թատրոնը դիւթական խաղ կայ : Այն միջոցին միայն Տէլսուրմանի թատրոնը կը խաղային, ուստի յարմար դատեցին հոն երթալ : Պ. Մօնլօռան, իր աղջկան և տիկին Սառժէի հետ առաջին յարկի օթեակներէն մէկը նստած էին, որ թատերաբեմին խիստ մօտ էր և երբ Ֆէլիքս ու սատանան կուուելով գուլիսներէն դուրս գլտորեցան, զանոնք լաւ մը տեսնելու դիրքին մէջ կը գտնուէին :

Միթէ կարելի՞ է, պօռաց Պ. Մօնլօռան, թատերաբեմին վրայ գլտորող այս երիտասարդը... նայեցէք, տիկին Սառժէ, միթէ Ֆէլիքս քեռորս դիւ չէ՞ :

— Աստուած իմ, այո՛, ինքն է սատանան ծեծողը... ինչ կը նշանակէ այս :

— Հօրաքեռորդիս... կը հաւատա՞ք թէ ինքն է, արդեօք դերասան եղտու :

— Մինակ այդ պակաս էր... ծեծկուիլ... հասարակութեան առջեւ բռունցքի հարուածներ տալ : Թշուառականք... բայց սոսկալի է այս...

— Հոն չեն, հայր իմ, տարեր են...

— Ո՛հ, ես աղէկ գիտեմ որ խաղին մէջ այդ տեսարանը չկար... բայց անպատճառ կը հասկընամ ես այս գէպքին պատճառը... վարագոյրը գոցուելուն պէս դուրս կ'ելլեմ և տեղեկութիւն կ'առնեմ :

Գրեթէ ամեն հանդիսատէս ալ Պ. Մօնլօռանի չափ հետաքրքիր էր հասկնալու համար թէ ինչ դիպուածով տեղի ունեցած էր այդ բռունցքի կռիւը : Ասոր համար ամեն մարդ վարագոյրի գոցուելուն կ'ուպատէր անհամբերութեամբ. երբ գոցուեցաւ, ոմանք սրճարան վաղեցին, ուրիշներ ալ թատերաբեմի ծառաներուն դիմեցին. անոնք որ ազատութիւն ունէին թատերաբեմը ելլելու, խուռն բազմութեամբ հոն խոնուեցան. յետոյ ամեն մարդ թատերասրահը մտաւ նոր լուրեր իմացած ըլլալով, կը վիճաբանէին այս նիւթին վրայ :

Պ. Մօնլօռան, աճապարանքով վազողներուն տեղ կուտար. յետոյ բազմութեան մէջ օդեկապահոհի մը մօտենալով, ինքն ալ հարցուց պատճառը, գիտնալով որ սա ամենէն աւելի իրազէկ ըլլալու էր խնդրին :

— Տիկին, կրնա՞ք ինձ ըսել թէ՞ ինչ է այս դէպքին պատճառը և Պ. Մօնլօռան իր հարցումին հետ միեւնոյն ատեն ճերմակ դրամ մը թխմեց անոր ձեռքը. ասիկա ալ ի տես դրամին՝ բարձր ձայնով մը ըսաւ.

— Անտարակոյս, պարո՛ն, ես ուրիշներէն աւելի աղէկ տեղեկութիւն կրնամ տալ : Արդէն կը գուշակէի և մտքովս ըսի «այս կռիւը անպատճառ Անիթայի համար է». այս աղջիկը շատ ատեն ասանկ կռիւներու պատճառ եղած է և չեմ սխալած, քանի որ Անիթայի համար էր :

— Ո՞վ է այդ Անիթան, տիկին :

— Սա սիրոյ դիցուհի ներկայացնողներէն առաջին պարուհին... պզտիկ թխագոյն մը...

գեղեցիկ սրունքներով. որոնք մեծ յառաջդիմութիւններ ըրած են:

— Կը հասկնամ, ուրեմն անո՞ր համար էր:

— Այո՛, հակցաք. Թռապուքօս կը խենթեանայ այդ աղջկան համար... ըսած է թէ իր կահ կարասին պիտի ծախէ... որովհետեւ սիրահարած է անոր...:

— Թռապուքօսը ո՞վ է:

— Ստտանայ ներկայացնող պարողը. տաղանդաւոր երիտասարդ մը... անսաք թէ՛ պարած ատեն ի՞նչ արուեստ կը յայտնէր... չիտակը ըսեմ, չափէն աւելի սիրելի է հասարակութեան... բայց Անիթա չսիրեր զայն և աւելի համակրանք կը տածէ այն երիտասարդին՝ որ թաւալզիւր տեսաք. կ'երեւայ թէ ան ալ անպիտանին... անկուտիւն մէկն է... որ իր հայելիին դրամն իսկ չէ վճարած. բայց այս կիներն ալ ո՞րչափ յիմար են... կ'երթան կուգան, ասանկ անպիտաններուն կը սիրահարին և մէկդի կը թողուն հասուն մարդիկը, որոնք կրնան զիրենք հարստացնել... Ահ, եթէ ես ըլլայի, ասանկ խրատ մը չէի տար անոնց:

— Վերջապէս, Տիկինն:

— Պ. Թռապուքօս նկատած ըլլալով որ՝ այս երիտասարդը Անիթայի հետ կը սիրաբանէ գուլիսներուն մէջ, ըսած է ինքնիրեն. «ասիկա հակառակորդ մըն է, պէտք է որ իր չափը հասկցնեմ իրեն». այդ Թռապուքօս ըստած մարդը չափ զօրաւոր մէկն է, ջգային բնաւորութիւն մը ունի: Նախ Անիթայի ըսած է. «եթէ անգամ մըն ալ այդ մարդուն հետ տեսնուիս, զինքը կտոր կտոր կ'ընեմ»

և Անիթա պատասխաներ էր թէ՛ «այո՛, ձիւն կեր»:

— Զիւն կեր ի՞նչ ըսել է:

— Բողկ ըսել կ'ուզէ: Այս տեսակ խօսուածքները կը սիրէ. սակայն և այնպէս ըսածին պէս ալ ըրաւ: Երբ Անիթա իր սիրահարին հետ կը խօսակցէր, Թռապուքօս պարած ատեն զանոնք տեսնելով, կատղեր էր. պարը լմնցնելուն պէս երիտասարդին վրայ վազելով ըսեր էր թէ, «կը հրամայեմ որ օրիորդին հետ չխօսակցիս, և ի հարկին կ'արգիլեմ»: Կ'երեւայ թէ միւսն ալ ծաղրեր է զայն: Այն ատեն ինչպէս որ տեսաք, երկու կատղած արագադններու պէս րիֆ բաֆ բուֆ գնդակները անձրեւի պէս տեղացին. ուղեր են զանոնք իրարմէ՛ զատել, բայց անկարելի է եղեր, և այն ատեն իրար փաթտուելով ինկեր և մինչեւ հասարակութեան առջեւ գըլտորեր են... և զիտէ՞ք ինչ կ'ընէ եղեր Անիթա. դիւահարի պէս կը խնդայ եղեր. անսիրտ աղջիկ. իրեն համար կռուելին տեսնելով կը զուարճանայ. կը պնդէ թէ իրեն համար պատիւ մըն է այս:

— Բայց վերջը ի՞նչ եղեր է:

— Բնականաբար երիտասարդը տեսարանէն վռնուած ըլլալու է, ուր ոտք կոխելու իրաւունք չունէր: Սակայն այս տեսակ բռնի մոտողներուն համար այնչափ խստասիրտ չեն. դռնապանը աչք կը գոցէ, վերատեսուէն ալ աղէկ տղայ է: Իսկ այս անգամ հասկցուեցաւ, ալ չեն թողուր զենքը տեսարանին վրայ՝ այն գեղեցիկ Ֆելիքը. Ֆելիքս էր անունը որովհետեւ չափ անգամ Անիթա կ'ըսէր թէ. «ա՛հ այս գիշեր Ֆելիքս չեկաւ, սիրտս կը նեղաւայ»:

Պ. Մօնթօնան բաւական տեղեկութիւններ քաղելով իր օթեակը դարձաւ և ըսաւ Էմման.

— Աղջիկս, անանկ բաներ իմացայ որ քու հօրաքեռորդիդ նկատմամբ ունեցած կարծիքս կը հաստատեն, շատ սրիկայ արայ մըն է, որուն վրայ ալ յոյս չկայ: Միշտ կը գովէիր գինքը, բայց կը սխալէիր: Եղբայրներդ աւելի աղէկ դատած են զինքը, քանկ որ ի նպաստ բառ մը չեն խօսիր ինծի: Գիտեմ, ապագային մէջ ալ այդ պարոնին նկատմամբ բան մը չպիտի խօսիս ինձ, որուն վարքը կ'ամօքնէ, և զոր ալ չեմ ուզեր ընդունիլ:

Նորատի Էմմա գլուխը ծռելով՝ արտուր մը թոթվեց.

— Պիտի հնազանդիմ ձեզ, հայր իմ:

Եւ Տիկին Սառժէ ալ արտայայտեց իր սէրը.

— Երբ մարդ կ'ինքերը կը ծաղրէ, կարող է ամեն բան ընել:

Այս պատահարին հետեւեալ օրը՝ Փէրիքս իր մօրեղբորմէն նամակ մը ստացաւ, որ սա բառերը կը պարունակէր.

«Երէկ աղջկանս հետ թատրոնն էի, ուր հասարակութեան առջեւ դայթակղելի տեսարան մը ներկայացուցիք՝ սատանայի կերպարանքով դերասանի մը հետ ծեծկռելով և գլտորելով: Այսօրուքէ կ'արգելեմ ձեզ, այլեւս տունս ոտք չի կոխել, ուր պատուիրած եմ նաեւ որ եկած ատեննիդ չընդունին:»

Փէրիքս տոմսակը ճառակեց ձեռքին մէջ եւ ինքնիրեն ըսաւ.

— Ի՜նչ դժբաղդութիւն... մօրեղբայրս որ

ընաւ թատրոն չերթար... այս գիշեր հոն գտնուէր և Թոմպուքսին հետ ծեծկռելու տեսներ է... անպատճառ մօրեղբորաղջիկս ալ տեսաւ... այլ եւս չուզէր զիս ընդունիլ... ոչ երախտապարտութիւնս և ո՛չ իր մասին զգացած ցաւս չպիտի կրնամ յայտնել Տօքթօնին միջոցաւ... քանի որ Պ. Ժիւլէն ալ եւս մօրեղբօրս բժիշկը չէ: Եւ բոլոր ասոնք Անիթայի համար... զոր առտուն դրամափոխի մը ընկերոջն հետ կառքով անցնիլը տեսայ...: Ա՜հ, յանցաւոր էի, սակայն և այնպէս չէի կրնար այդ պարոնին հարուածները ընդունիլ առանց հատուցանելու:

ԺԱ.

Կառակը

Փէրիքս երբեմն կը տեսնէր բժիշկը, Պուլլառի թատրոնին մէջ պատահած դէպքը պատմած էր անոր: Տօքթօն Ժիւլէն խենդի մը պէս խնդաց սատանայի հետ տեղի ունեցած այս կոիւրն պատմութեանը վրայ, որ հասարակութեան առջեւ ներկայացած էր... և պօռաց.

— Ա՜հ, ճշմարիտն շատ կ'ուզէի տեսնալ այդ զաւեշտը... կ'ազաչեմ այդ տեսարանը երկրորդ անգամ ներկայացուցէք, ճիշտ յառաջակողմեան օթեակներէն հատ մը կը վարձեմ:

Կիճ, Խաղ, Գիճի

— Ո՛չ, անգամ մը միայն բաւական էր... նաեւ շատ ալ է, մօրեղբօրս հետ աւրուելուս պատճառ եղաւ, որ ալ չուզէր զիս ընդունիլ:

— Բարեկամ, խօսքը մէջերնիս, այդ արգելքով մեծ բանէ մը զրկուած չեղաք, ձեր մօրեղբօր տունն ամենեւին զուտրոճալի տեղ մը չէ, մարդ կը ձանձրանայ հոն:

— Բայց մօրեղբօրդուստրս կը տեսնէի, այն բարի էմման, որ մեծ նեղութեան մը մէջ օգնեց ինձ, և որուն տակաւին չեմ կրցած շնորհակալ ըլլալ այս ծառայութեանը համար:

— Եթէ շնորհակալ ըլլաք իրեն, ան պիտի տեսնայ որ իր գաղտնիքը մատներ եմ, այն ատեն ինծի ի՞նչ կ'ըսէ:

— Տօքթօռ, անհաւատարմութիւններ կան որոնք միշտ ներելի են: Սակայն ես լռելու պարտաւորուած եմ քանի որ չեմ կրնար մօրեղբոր աղջիկս տեսնել: Եւ դուք ալ Տօքթօռ բնաւ մօրեղբօրս տունը չէ՞ք երթար:

— Ո՛չ, գիտէք, ինծի ունեցած պարտքը ղրկած է, ըսելով միանգամայն որ զինքը դարմանելու եղանակս իրեն կազմութեանը չէր հարմարեր: Ըսել է կեմպով մը զիս կը ձամբէր: Խեղճ մարդ, որ բժիշկներէն աւելի աղէկ հասկնալ կ'ուզէր... Իմ արուեստակիցներէս շատեր կան որ թէեւ արծիւի պէս կորովամիտ չեմ, բայց ձեր մօրեղբայրը դարմանել գիտնալու համար, անգամ մը երեսը նայիլ, հետը խօսիլ և ապրելակերպին եղանակը գիտնալ բաւական է: Ծշմարիտ, տակաւին գոնէ տասը տարի աւելի կ'ապրեցնէի զինքը, բայց հիմակուան

իրեն բռնած ընթացքով՝ շատ պիտի դարմանամ եթէ այս տարի ալ անցնէ:

— Իրա՛ւ կ'ըսէք, շատ ինկա՛ծ է:

— Այո՛, սիրելի բարեկամս... բայց ի՞նչ լուր կայ նոր ամուսնացողներէն: Ի՞նչպէս են կաթ եղբայրդ և իր կիներ:

— Հիմայ Փարիզ հաստատեր են բնակութիւնս նին և գործերնին աղէկ կարգի է:

— Գեղեցիկ լուէթ սքանչելի մտավաճառ մը եղած ըլլալուէ... բայց ես աւելի աղէկ կ'ուզէի որ ծխաղոտ ծախէր, քան թէ միւսը, քանի որ այն ատեն կարելի էր երթալ հետը խօսակցիլ:

— Յայտնի է որ մտաւաճառի մը խանութն երթալ աղնիւ դարցուածքներ ընել չըլլար, Տիւֆիլէ շատ անգամ կ'ստիպէ զիս որ երթամ իրեն հետ ճաշեմ, բայց ես աւելի կ'ուզեմ որ կնոջը հետ ճաշեմ:

— Տիկին Թռիքուն ի՞նչպէս է:

— Քիչ մը շատ պարել կ'ուզէ, ու կը յոգնեցնէ: Աշխարհիս մէջ այս տեսակ կիներ շատ կան, որոնց հետը պարողին մէջքը կը կոտրէն, բաւական է որ իրենք հաճոյք զգան, փոյթ չէ իրինց որ ասով ուրիշի մը առողջութիւնը կը վտանգեն: Զգուշացէք այդ տեսակ կիներէն, սիրելիս, և հաւատացէք ինձ, անձնասիրութեան մի՛ հաւատաք անոնց հետ պարելու, ասոր համար ո՛չ աւելի կը սիրեն և ո՛չ աւելի հաւատարիմ կ'ըլլան, և երբ ձեր շունչը հատնի, կը փութան անմիջապէս ձեզի յաջորդ գըտնալ: Բայց ինչ որ է, հոգ չէ, Երբ ուրիշ Մէդիլը չէի հարսնիքի մը պատահի, կ'աղաչեմ զիս մի մոռնաք, եկէք զիս գտէք, բնակարանս ալ գի-

տէք: Ձեզի ըսած եմ որ ձեր բարեկամն եմ, թե-
րեւս ես ձեզմէ տասնըննգ տարու մեծ եմ, բայց
հոգ չէ, ընդհակառակը սա աղէկութիւնը կայ որ
երկուքնուս մին փորձառութիւն ունի, և կրնայ
միւսին ալ օրինակ տալ: Իրաւ, ես այսչափ խելօք
չեմ երեւնար: Ես իփօկրատի հրահանգին կը հետե-
ւիմ, որ ըսած է թէ գէթ ամիս մը անգամ զուար-
ճանալու է: Բայց բոլոր ասոնք արդեւք չեն ձեզի
աղէկ խրատներ տալու:

— Ծնորհակալ եմ Տօքթօռ շնորհակալ եմ, կը
հաւատամ ձեր այն յօժարակամ բարեկամութեանը,
զոր մեր առաջին տեսակցութեան օրէն յայտնեցիք,
կը հաւատամ ես համակրութեան, որ մեզ դէպի
այն անձերը կը մղէ որոնք նաեւ դէպի մեզ համա-
կրութիւն կ'ազդեն. միթէ այնպէս չէ:

— Այո՛, սիրելի բարեկամս: Նախ պատճառ մը
կայ բանի մը հաւատալու... դիւրահաւատները
աւելի երջանիկ են անոնցմէ, որոնք ամեն բանի կը
տարակուսին: Կը յիշեմ Վօլթէռի Կոմս Տը Քանտիտը
և վերջը իմ արուեստակից Տօքթօռ Բանկլօսի
ըսածը. «Ամուսնացայ և վտահեցայ կնոջս, և
տեսայ որ երկրիս ամենէն երջանիկ վիճակն է»
ուստի մարդուս համար ամենէն երջանիկ վիճակը
իր առաքինութեան հաւատալն է: Հիւանդ մը
դարմանած ատենս, միթէ միշտ իրեն չեմ ըսեր թէ՛
պիտի բժշկուի, երբ ես բոլորովին հակառակը գի-
տեմ, և միթէ հիւանդս կատարելապէս իրաւունք
չունի՞ ինձ հաւատալուն: Երբ կնոջ մը յաճախես,
միթէ չե՞ս ըսեր իրեն որ կեանքիդ մէջ պիտի սիրես
շինքը... և վերջապէս կը յաջողի՝ կը կրկնեմ ձեզ,

կասկած՝ անհանգստութիւն ըսել է, հաւատալ
ապահովութիւն և հետեւաբար երջանկութիւն է:

Տօքթօռը անոր ձեռքը սեղմելէն ետքը մեկնե-
ցաւ: Երիտասարդն իր բնակարանը մտաւ, ըսելով
ինքնիրեն

«Այն անտարակուսելի է ինձ թէ՛ օրիորդ
Անիթան Պօնվալէի պանդոկը ճաշի չը հրաւիրելէս
ի վեր զիս բոլորովին մոռցած է, քանի որ կինե-
րուն հաճոյանալու համար մարդ իր գրպանը լեցուն
ոսկի ունենալու է. ընծաներով, շաքարեղէններով
խեղդելու է, բայց և այնպէս ասոր հետ մէկտեղ
մեզ ծաղրելէ ետ չեն կենար... ահաւասիկ ասկից
բնաւ չեմ կասկածիր: Իսկ մօրեղբօրս աղջիկը այդ
բարի էմման... որ չորս ամիսէ ի վեր տեսած չեմ.
որ բանտարկութիւնս արգիլեց... և որուն չը կըր-
ցայ շնորհակալ ըլլալ իր ծառայութեանը համար:
Արդեօք ի՞նչ կը խորհի ինձ նկատմամբ, մանաւանդ
սատանային հետ կռուելով բեմին վրայ գլխորիւս
տեսնալէն ի վեր:

Ֆէլիքս շատ անգամ Տօքթօռ Ժիւպէռին տունը
դնաց բայց ամեն անգամուն ալ չգտաւ զայն: Օր
մը դարձեալ փողոցն իրարու հանդիպեցան և Տօք-
թօռը իր երիտասարդ բարեկամին ուսին զարնելով
ըսաւ:

- Ի՞նչպէս, ես ձեզի չէի՞ ըսեր:
- Ինձի ըսած էիք, բայց ի՞նչ նիւթի վրայօք,
Տէր ողորմեա՛, մօրեղբօրդ նկատմամբ:
- Մօրեղբա՛յրս... բայց ի՞նչ ըրած էիք,
կ'աղաչեմ, չեմ յիշեր:
- Ձեզի ըսած էի որ այս տարի չի հանէր:

— Տէր Աստուած... ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, Տօքթօն.

— Միթէ չգիտէ՞ք որ մեռաւ:

— Մեռա՛ւ, Աստուած իմ... մօրեղբայրս մեռա՛ւ:

Ֆէլիքս դեղնեցաւ, բժիշկը բռնեց զայն ու թեւը մտնաւ ըսելով.

— Ներեցէք բարեկամ, ներեցէ՛ք ասանկ յանկարծակի ըսելու... բայց ես կը կարծէի թէ իմացած էք:

— Ո՛չ, չգիտէի... չգիտէի նաեւ խեղճ մօրեղբորս հիւանդութիւնը:

— Հիւանդ, ո՛չ, չէ հիւանդացեր, սե բողկ մը ուտելով վրայէն ալ մոլոշի ջուր խմած ատեն մարեր է... անտարակոյս վերջն այդպէս պիտի ըլլար:

— Եւ ինծի իմաց չը տուին... ա՛հ, մօրեղբայրս զիս չէր սիրեր... սակայն կ'զգամ թէ կը ցաւիմ զինքը, որովհետեւ չեմ կրնար մոռնալ թէ մանկութիւնս խնամած է... թէ իրեն կը պարտիմ ունեցած հմտութիւնս ալ... եւ այս տխուր դէպքը ե՞րբ եղեր է արդեօք...:

— Երէկ գիշեր... բայց կարելի է թէ տուն գացած ատեննիդ յուղարկաւորութեան նամակը ստանաք որ վաղը պիտի կատարուի:

— Կը հաճի՞ք հետս գալ, Տօքթօնի:

— Եթէ մօրեղբայրնիդ տակաւին յաճախորդս ըլլար կը մերժէի, քանի որ սովորութիւն չունինք մեր հիւանդներուն թաղումին գտնուելու, քիչ մը ծանր է մեզի այս, բայց որովհետեւ ես չէի դար-

մաներ, կուգամ մէկտեղ հասկնալու համար թէ զաւակներն ի՞նչ ջուրի վրայ են:

Ֆէլիքս տուն դարձած ատեն արդարեւ նամակ մը գտաւ որ յուղարկաւորութեանը տխուր հանդէսին կը հրաւիրէր: Հրաւիրեալները սովորապէսին պէս ննջեցելոյն տունը պիտի հաւաքուէին: Ֆէլիքսի սիրտը սաստիկ կերպով սեղմուեցաւ այս տունը մտած ատեն, ուր վեց ամիւէ ի վեր գացած չէր: Սպասաւորէ մը տեղեկութիւն հարցուց իր մօրեղբորդստեր նկատմամբ, և իմացաւ թէ սգալի պատահարէն ի վեր Տիկին Սառժէի հետ գիւղ տաւեր են:

— Իսկ մօրեղբորորդիքս, որչափ վշտացած են են արդեօք, հայրենին այնչափ կը սիրէր զիրենք. թերեւս իրենք ալ այս տխուր հանդիսին մասնակցելու չպիտի ունենան:

— Ներեցէք, Պարոն, պատասխանեց սպասաւորը: Այդ պարոնները սրահն են, և Ֆէլիքսին հոյակապ պարահանդէս մը տուաւ Պէռթուանին, քանի որ տակաւին ամենուն գլխարկին վրայ սե չղարչ անցած չէր...: Զարմանալի է, տեսանք ի՞նչպէս փոխուած է Ֆէլիքսին ձայնը իր հօրը մահուանէն ի վեր... առաջ փոքր սրինգի մը պէս քաղցր կը հնչէր. իսկ հիմայ փողի նման ձայն մը ունի:

Ֆէլիքս առանց սպասաւորին ըրած խորհրդածութեանը ուշ դնելու, սրահը ելաւ, ուր չատ բազմութիւն կար: Մօրեղբորորդիքը տեսաւ, որոնք բիրտ և կեղծուած համեստ կերպարանքով մը հազիւ հազ ձեռք երկնցուցին: Միայն գերուկ Ատօլֆ էր որ հառաչելով մը ըսաւ Ֆէլիքսին:

— Հէ՛, ո՛վ կրնար հաւատալ ասոր, այսպէս յանկարծ շուտով մեռնիլ... բայց... անարատ գինի չէր ուզեր խմել, թէեւ այնչափ կը պարտաւորէին իրեն։

— Ես գիտեմ թէ ո՛վ պիտի խմէ հիմայ, մերմուաց Տօթթօռ Ժիւպէս, որ նոր ներս մտնելով կամաց մը րսաւ Ֆէլիքսին. «Ես միթէ ձեզի չէի ըսեր, որ հիմայ մօրեղբորդիքդ տեսնելու է... արդէն նոյնը չեն, որ էին, երբ դարձանած ատենս՝ կը ճաչէի իրենց հետ։ Տես սա պարոնը, որ ժամը տասնին կը պառկէր, որ միշտ գլուխը խոնարհած և այնչափ քաղցրաձայն կը խօսէր... Ինչ փոփոխութիւն, տես հիմայ ի՞նչպէս գլուխը բարձր նայուածքը գոռոզ, ու արհամարհոտ է, ի՞նչպէս ձայնը կսկծեցուցիչ ու որոշ կ'ելլայ... կրտսերը Պ. Վիքթօռէն, շատ սւրիշ բաներու կը խորհի, քան թէ հիմակուան ըրած կորստեանը վրայ, տեղ մը չը կրնար կենալ, կ'երթայ կ'ուգայ, կը շարժի և շուրջը գտնուած մարդիկը բնաւ հոգ չընէր...։ Անտարակոյս ապագային համար մտադրութիւններ ունի, և գրաւ կը դնեմ որ հիմայ իր մտածմունքը ասկից շատ հեռի է։ Գալով Ատօլֆին, նուազ փոխուած է, և սակայն իր կերպարանքին վրայ աւելի հանդարտ և աւելի ազատ բան մը կայ։ Չեմ ըսեր թէ ճաչի ատեն ինչ ուտելը կը խորհի, բայց վստահ եմ որ վիշտն ախորժակը դոցած չէ։ Ո՛վ դուք, որ ձեր զաւակները ձեզմէ վախնալու, ձեր առջին դողալու համար կը կրթէք, եթէ կարող ըլլայիք տեսնել թէ որչափ նուազ կը ձաւին ձեր մահուանը, անտարակոյս պիտի ցաւէիք կըրթութեան այդ կերպը գործածելնուդ համար։»

Յուդարկաւորութեան հանդէ՛րը այնչափ փառաւոր կատարուեցաւ, որչափ որ վճարելու կարողութիւն ունեցող անձեր կ'ուզեն։ Գերեզմանատունէն դատուելնուն պէս՝ Ֆէլիքս փնտռեց իր մօրեղբորդիքը, անոնց քանի մը մխիթարական խօսքեր ընելու համար։ Իսկ անդրանիկը Ֆէլիսիէն կառք մը հեծնելուն պէս, առանց իր հօրաքեռորդուոյն պատասխանելու՝ կառքին դռնակը երեսին դոցեց։ Գիրուկ Ատօլֆը անեւեւոյթ եղաւ և Վիքթօռէն Ֆէլիքսի ըսածներուն կցկտուր պատասխաններ կուտար, այնչափ որ Ֆէլիքս տեսնելով թէ զինքը մտիկ չեն ըներ, բժիշկին թեւը մտաւ ըսելով։

— Եթէ մօրաքեռորդիքս այսպէս պիտի ընդունին զիս, կրնան վրտահ ըլլար որ իմ այցելութիւններս չպիտի տեսնեն։

— Ի՞նչպէս, սիրելի Ֆէլիքս. միթէ կը դարմանամ ասոր։ Մտածէ անդամ մը թէ այս երիտասարդներն այսօր հարուստ են, և թէ ինքզինքնին կարեւոր անձեր կը դատեն։ Մինչդեռ դուք... ստակ մը չունիք... և ասոր հետ մէկտեղ ազգական էք իրենց, ուրեմն այս կրկին պատճառ մըն է որ երես դարձնեն ձեզմէ... քանի որ ալքատ ազգական մը... շատ տաժանելի է... միշտ կը վախնան որ փոխառութիւն չընեն անոնց։

— Բայց շատ կը սխալին ատանկ վախ մը ունենանուն։ Ծշմարիտ ամենաթեթեւ ծառայութեան մը համար իրենց դիմելու կը նեղանամ... իմ միակ բաղձանքս էմմայի ունեցած պարտքս հատուցանել է։

— Եւ միթէ հիմայ իրեն ատանկ ջնջին գու-
մար մը աչքին կ'երեւնայ, մտածեցէք անգամ մը,
որ այսօր հարուստ ժառանգորդ մըն է:

— Է՛հ, ի՞նչ կ'լլըլայ... Ես իմ պարտքս վճա-
րել կ'ուզեմ... սիրելի էմմա... շատ ատեն է որ
զի՛նքը տեսած չեմ... նայէ, անոր վստահ եմ, որ
իր հօրը մահը կ'արտասուէ... եղբայրներուն չը
նմանիր:

— Ուրեմն երանի իրեն: Գալով ինձ կը խոս-
տովանիմ որ շատ հետաքրքիր եմ թէ արդեօք սա
պարոնները ի՞նչպէս պիտի գործածեն իրենց հարս-
տութիւնը:

Պ. Մօնյօռանի թաղումէն ութ օր վերջը,
Ֆէլիքս նամակ մը ստացաւ նոտարէ մը, որ իր մօտ
կը հրաւիրէր հետեւեալ օրը կտակի ընդերցումին
ներկայ գտնուելու:

— Վա՛յ, մօրեղբայրս կտակ է ըրեր, ըսաւ
Ֆէլիքս... Եւ ես ալ ընդերցման ներկայ գտնուելու
հրաւիրուած եմ. զարմանալի բան... այդ կտակն
ինծի ի՞նչ վերաբերութիւն ունի... մօրեղբայրս, որ
չէր ուզեր զիս տեսնել, թերեւս իր մահուընէն վերջ
ալ զիս յանդիմանել և կամ զիս խելացի ընելու
համար ապաշխարանք մը դնել կ'ուզէ... ինչ որ է
հրաւէրին կը գտնուիմ: Իրաւ ախորժալի չէ ինձ
մօրեղբորօրդուոցս երեսը տեսնել, բայց այս անգամ
գուցէ էմման տեսնեմ և ասով կրած տագնապս
անցնի:

Իրեն իմաց տուած օրը և ժամուն Ֆէլիքս իր
մօրեղբոր տունը գնաց: Սրահին մէջ գտաւ իր մօր-
եղբօրօրդիքը, անոնց քոյրը, Տիկին Սառժէն, և

ան ուցելոյն մէկ քանի վաղեմի սպասաւորները,
նաեւ վերջին բժիշկը, որոնք կտակին ընթերցմանը
ներկայ գտնուելու համար հրաւիրուած էին:

Այս անգամ Ֆէլիքս խիստ պաղ կերպով բա-
րեւեց երեք եղբայրները, որոնք ընդհակառակը
աւելի գեղեցիկ դէմք մը ցուցուցին, բայց անհան-
գիստ կ'երեւային այնպիսի մարդոց պէս, որոնք կը
վախնան թէ հայրերնին կարեւոր նուիրատուութիւն
մը ըրած չլլայ իր քեռորդուոյն: Խեղճ էմմա խիստ
տխուր կ'երեւնար և Ֆէլիքսին բաւական մեծարելի
յարգանք մը ըրաւ. իսկ սա չէր կրնար զանի դի-
տելէ ետ կենալ վեց ամիսէ ի վեր տեսած չէր.
զգալի փոփոխութիւն, կատարելապէս իր զարգաց-
ման մէջ էր: Այլեւս ան մանուկ չէր, որ փոքրիկ
դպրոցականի մը կը նմանի: Հիմայ գեղակազմ,
հանճարեղ, ծաղկահասակ անձ մըն էր, որուն հա-
սակը այնչափ բարդաւածմամբ զարգացած էր,
որ իրական տարիքէն շատ աւելի մեծ կ'երեւնար:
Յետոյ իր հօրը մահուանը համար զգացած վիշտը
իր կերպարանքին տեսակ մը մեղամաղձութեան
նկարագիր մը տուած էր. որ զինքը աւելի հրա-
պուրիչ կը ցուցնէր:

— Խիստ երջանիկ եմ վերջապէս ձեզ տեսնե-
լուս, երկար ատեն է որ կը փափաքէի, ձեր ինձ
մատուցած ծառայութեանը շնորհակալութիւնս
յայտնել... Թերեւս ապերախտ կարծեցիք զիս,
բայց կ'երդնում որ ապերախտ չեմ:

Էմմա յուզուած, սակայն զգացածը կեղծել ջա-
նալով՝ պաղ կերպով մը պատասխանեց.

— Ձեմ գիտեր ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, ինծի երբէք
շնորհակալութիւն չէք պարտիր:

— Ահ, մի՛ փորձէ՛ք ինքզինքնիդ արդարացնել... ես պարտքեր ունէի, եթէ դուք չըլլայիք, պիտի բանտարկէին զիս, վեհանձնաբար օգնեցիք ինձ:

— Ե՛ս, բայց ո՛չ, կը հաւատացնեմ ձեզ... թէ ես չէի... իմ հայրս տալ տուաւ այդ ստակը...

— Թերեւս մօրեղբօրս յիշատակին յարգանք պարտիմ, բայց չեմ կրնար իրեն պարտական ըլլալ այդ ծառայութիւնը: Տօքթօր ժուպէն իմացուց ինծի, որ դրապէս մերժեք է ինձ օգնելու... մինչդեռ դուք բժիշկին ետեւէն էք վազեր, և իրեն տուեր էք հազար հիւղ հարիւր ֆռանքը, որուն անհրաժեշտ պէտք ունէի:

— Ո՛հ, ո՛չ ի՛նչ կ'ըսէք, թղթապանակին մէջ հազար ֆռանք կ'ար:

— Հազար ֆռանք... լաւ... ըսել է կը հաւանիք հիմա, որ ինծի համար այդ գումարը տուած էք:

Էմմա սաստիկ կարմրեցաւ և ա՛լ ըսելիք չը գտնելուն, ֆէլիքս յարեց.

— Կը հասկնամ հիմայ թէ ինծի պէտք եղած գումարը ո՞վ լրացուց... Տօքթօրը մասնակից է այդ բարեգործութեան... ուրեմն մէկի տեղ երկու բարեբար ունիմ... հազար անգամ շնորհակալ եմ, բայց գուցէ օր մը պիտի վճարեմ...:

Տիկին Սառժէ, որ իր քիթը Էմմայի ու ֆէլիքսի մէջ տեղը խօթեց, արգիլեց խօսակցութեան շարունակուիլը, Պառաւ կինը կծու կերպով մը ըսաւ երիտասարդին.

— Պարոն, հայրը կորսնցնող նորատի անձի մը հետ այսպէս չեն խօսիր. անպատեհ է:

— Բայց Տիկին, ես իրեն հետ խիստ լուրջ խնդիրներու վրայ խօսեցայ և...

— Պարոն ֆէլիքս, Էմմա իմ հսկողութեանս յանձնուած է հիմայ և չեմ թողուր որ հետը խօսակցիք: Ասկէ դատ, պարոն, կտակի մը ընթերցումը խելու համար հաւաքուած ենք և ո՛չ թէ խօսելու... ջանացէ՛ք ձեր մօրեղբօր յիշատակը յարգել, հոս թատրոն չէ որ գլտորիք...

— Ահ, Տիկին, ըսածնիդ շատ գէշ է... երիտասարդական խենդութեան մը համար այսչափ խիստ վարուիլ չէր արժեք:

— Այո՛, պարոն, արժանի էք: Մնաց որ ես հիմայ խեղճ Մօնլօռանի վերջին կամքին հնազանդելէ ուրիշ բան չեմ կրնար ընել, որ ինձ յանձնած է իր աղջկան հսկողութիւնը՝ մանաւանդ պատուիրեց որ երբէք չը թողում ձեզ՝ գալ իրեն հետ տեսնուիլ:

Ֆէլիքս պիտի պատասխանէր, բայց նօտարը գալով, խոհեմութիւն համարեց լուել:

Օրէնքին մարդը ամենուն աչքին մէջ կարգաց այն անհամբերութիւնը՝ որ մեռած մէկուն կտակը իմանալու առիթով տեղի կ'ունենայ. սեղանի մը առջեւ անցաւ և անմիջապէս ընթերցումի սկսաւ:

Պ. Մօնլօռան շուրջ մէկ միլիոն հարիւր հազար ֆռանքի հարստութիւն մը կը ձգէր: Մէկ միլիոնը իր չորս զաւակներուն մէջ հաւասարապէս բաժնուեցաւ: Մնացեալ հարիւր հազար ֆռանքէն շատ մը գումարներ իր վաւերի սպասաւորներուն, քսան հազար ֆռանքը իր վերջին բժիշկին կը կտակէր, որմէ խիստ գոհ էր, (թողած ըլլալուն համար որ

մեռնի), վերջապէս կարգը սա յօդուածին եկաւ :
«Քեռորդիս՝ Ֆէլիքս Ալպուէօն, խիստ ցոփակ-
եաց մէկն է . սակայն իր մօրը յիշատակին՝ որ իմ
քոյրս էր, կ'ուզեմ գումար մըն ալ անոր տալ,
որպէս զի իր պարտքերը վճարէ : Ուստի ութը հա-
զար ֆռանքի գումար մը կը ձգեմ, որ անմիջապէս
իրեն պիտի յանձնուի, և զաւակներուս կ'արգիլեմ
որ երբէք փոխ դրամ չտան անոր :

Ֆէլիքս այս յօդուածին ընթերցումը լսելով
սաստիկ վշտացաւ, քանի որ իր մօրեղբայրը
կտակին մէջ անգամ կը նուաստացնէր զինքը :
Գալով երեք եղբայրներուն՝ թեթեւ ժպիտ մը
տեսնուեցաւ անոնց շրթունքին վրայ, ինքնիրենին
կ'ըսէին թէ՛ պէտք չկար որ հայրերնին այս վեր-
ջին յանձնարարութիւնը ընէր :

Կտակուած նուէրը վճարելէն ետքը, նոյն
հարիւր հազար ֆռանքէն մնացած քառասուն
հազարն ալ Տիկին Սառժէի յատկացուած էր կտա-
կագրին վերջը . Պ. Մօնյօուան իրեն աղջկանը
խնամակալ կ'անուանէր այս կինը :

Կտակին ընդերցումը լմնալէն վերջը, նոտարը
թղթապանակի մը մէջէն քսան հատ հազարական
ֆռանքնոց թղթադրամ հանեց և բժիշկին տալով
զայն, հեգնական կերպով մը ըսաւ .

— Պարոն, ահաւասիկ հանգուցեալ Պ. Մօն-
յօուանի կողմէ տրուած նուէրը, որ խիստ էր
ձեռ խնամքին համար :

Բժիշկը յաջապէս քաղաքավարական կերպով
մը քսան հազար ֆռանքն առնելով, բար ներ-
կաները ու հեռացաւ, ինքնիրեն մտածելով :

— Ահ, եթէ բոլոր դարմանածներս և բոլոր
մեռնողներն ինծի այսչափ ձգած ըլլային, ինչ կ'ը-
րիկ հարստութիւն մը կ'ունենայի այսօր :

Յետոյ նոտարը ութ հազար ֆռանք ալ Ֆէլիք-
սին ներկայելով՝ ըսաւ .

— Ահաւասիկ ձեր մօրեղբօր նուէրը :

Ֆէլիքս յառաջացաւ, վարանեցաւ, կարմրեցաւ
և վերջապէս հաստատ ձայնով մը ըսաւ .

— Եթէ մօրեղբօրս յիշատակին հանդէպ յար-
գանք չունենայի, պիտի մերժէի այս նուէրը, որ
այնչափ կծու խօսքերով միացած է . իսկ ես միայն
ինձ նկատմամբ խորհուած բարիքը կը յիշեմ՝ մօր-
եղբայրս իր վերջին կայանէն պիտի տեսնայ թեր-
եւս թէ սխալ էր իր դատողութիւնը :

Ֆէլիքս դրամատոմսերը ընդունելով, անոնց
մէջէն հազարնոց մը հանեց, աճապարանքով ան-
ցաւ սրահէն և այնպէս մը կարողացաւ իր մօրեղ-
բօրաղջկան քովէն սպրդիլ, որ էմմայի ծունկերուն
վրայ նետեց հազարնոց տոմսակը, յետոյ մեծ քայ-
լերով հեռացաւ առանց իսկ մօրեղբօրորդիներուն
երեսը նայելու :

Ֆէլիքսի առաջին հոգն եղաւ ժուպէտ բարե-
կամին տունը երթալ, որուն հինգ հարիւր ֆռանք-
նոց դրամատոմս մը տալով ըսաւ .

— Առէ՛ք, ահաւասիկ ինչ որ պարտէի ձեզ
առանց գիտնալու, հազուադիւրս բարեկամ :

— Ո՛ր կը մնար ասոր արժանիքը, միմնջեց
բժիշկը, եթէ ամեն մարդ ալ նոյնպէս ընէր . ես
կ'ուզեմ որ իմ օրինակս չգտնուի, և անգուգական
ըլլամ :

ԺԲ .

Սէրը երբեմն իմաստուն կրնէ

Պ. Մօնլօռանի կտակագրին ընթերցումէն ի վեր ութը ամիս անցած էր : Յէլիքս խիստ աղէկ գործածեր էր այս ժամանակը : Մօրեղբօրը կտակի նուէրէն իրեն մնացած վեց հազար հինգ հարիւր ֆռանքով զինքը ձանձրացնող խել մը մանր մօռնր պարտքերը վճարեց , այնպիսի պարտքեր , որ երիտասարդ մը առանց ուզելու կը դիզէ :

Յետոյ բոլորովին անցեալ ընթացքը մէկդի թողնով , մանր թատրոններու քուլիսներէն հրաժարելով , երիտասարդը մեծ եռանդով ինքզինքը աշխատութեան տուաւ :

Հիմայ զգաց թէ ո՛րչափ դժնդակ բան էր երբեմն բարեկամաց մէկուն քսակին դիմել , յոյս մը որուն վստահիր մեծ անխոհեմութիւն է . ուստի այլ եւս այս կացութեան մէջ գտնուիլ չուզեց : Ամենէն առաջ մարդու մը փափաքելի բանը անկախ ըլլալն է , և ասոր համար պէտք եղած պաշարը ունենալու է . Յէլիքս դեռ միտքը բերած չէր հարուստ ըլլալ , և սակայն աշխարհիլ երջանիկներուն հետ համընթաց քալել կարողանալու այնչափ բնական տենչը կը զգար երբեմն իր սրտին մէջ : Իր մօրեղբօրորդիներուն գոռոզ կերպարանքը և գրեթէ արհամարհոտ արտասանութիւնը կը յիշէր , կ'ըզգար թէ շատ քաղցր պիտի ըլլան իրեն , այլ եւս անոնց պէտք

չունենալը ապացուցանելու կարող ըլլայ , և թէ ցուցնէ անոնց որ ինքը կարող եղած է ինքնիրեն վաստկիլ այն հարստութիւնը որ իրենք միայն իրենց հօրը կը պարտին :

Ասկից զատ ուրիշ զգացում մը , ուրիշ յիշատակ մըն ալ ունէր , որ գուցէ ամեն բանէ աւելի կերպարանափոխ ըրած էր երիտասարդը , իր մօրեղբօր աղջկան պատկերը իր երեւակայութեան կը ներկայանար անդադար , քանի որ էմման մեծցած , լրջացած , գեղեցիկ տեսաւ , քանի որ անոր վրայ դիւթիչ օրիորդի մը բարեմասնութիւնը գտաւ և թէ անոր համար ունեցած բարեկամութիւնը սաստիկ սիրոյ փոխուած էր օրիորդին համար , կը սիրէր զայն , սակայն զինքը վշտացնողն այն էր թէ իրեն նկատմամբ խիստ յոռի գաղափար մը կազմած էր : Ասոր հետ կտակագրին ընթերցումին գտնուածատեն , խիստ պաղ կերպով տեսակցեր էր և անկից ի վեր չէր տեսած . գիտէր որ Տիկին Սառժէ չպիտի ընդուէր իր այցելութիւնները . քանի որ կը պնդէր թէ Պ. Մօնլօռանի վերջին կամքին հպատակելու համար կ'ընէ :

Բոլոր ասոնք կը յուսահատեցնէին Յէլիքսը , սակայն այնչափ որչափ կը յուսահատի երիտասարդ և գեղեցիկ տղայ մը , որ վիպական յատկութիւն մը չունի և չի բաղձար բնաւ Վէռթէռի և Անթօնի նմանիլ , իսկ այս կիրքերը չունենալով մէկտեղ , որոնք ուղեղը կը խանգարեն և անմտութիւններ գործել կը պարտաւորեն մեղի կարելի է սաստիկ սիրել և անկեղծութեամբ սիրել : Այն կրակները՝ որոնք նուազ փայլ ունին , աւելի երկար ժամանակ կը տեւեն :

Լիւն , Խաղ , Գիւնի

Եթէ էմման չէր կրնար տեսնել, գէթ իրաւունք ունէր անով զբաղիլ: Գիտէր որ Մալէուպ Պուլը-վառին վրայ վարձուած խիստ գեղեցիկ տուն մը կը բնակի Տիկին Սառժէի հետ, թէ աղւսր պարտէզ մը ունի որուն շատ կ'զբաղի իր մօրեղբոր դուստը, գրեթէ դուրս չեն ելներ, որ Պ. Մօնլօռանի սուգին առաջին տարւոյն մէջ բնական է: Վերջապէս՝ Ֆէլիքս կ'ըսէր ինքնիրեն թէ գեղեցիկ էմման չուրջ տասներկու հազար ֆռանքի եկամուտ մը ունեւնալուն զինքը շատ մը ուղողներ պիտի գտնուին, ու ինքը աղքատ ըլլալուն, առնց դասակարգը չպիտի կրնայ մտնել, և թէ՛ հարստութիւն ալ վաստակելու ըլլայ, իր մօրեղբոր դուստրը չը պիտի ուզէր զինքը, քանի որ այնպէս կը հաւատար թէ ցոփակեաց մէկն է:

— Սակայն ի՞նչ բանի մէջ ցոփ եմ, կ'ըսէր ինքնիրեն երիտասարդ սիրահարը: Կը սիրեմ հաճոյքը... միթէ բնական չէ իմ հասակիս... սակայն այս հաճոյքն հայթայթելու համար երբէք այնպիսի գործ մը ըրած չեմ, որով կարմիրմ, ... Թռալուքօսց հետ ունեցած կռիւս կրնան երեսիս տալ... բայի և այնպէս ան ալ կատակերգութեան տեսարան մըն է: Դժբաղդաբար գեղեցիկ էմման այդ թատերական արկածներուս վրայ աղէկ տեղեկութիւն չունի, դժկամակեր էր և չուրջը գտնուողները այդ երիտասարդական խենդութեան մէկ գործը իբրեւ հրէշային աղէտ մը նկատել տուած էին: Այն անգութ Տիկին Սառժէն, որ էմման քովն է, ուրիշ բան չընէր եթէ ոչ զիս մրտալ ահաբեկելու... Ահ, ինչո՞ւ ծաղրեցի անոր քիթը... բայց նաեւ ի՞նչ

կ'ըլլայ եղեր կնոջ մը քիթը ծաղրելէն... երիտասարդութիւնն ալ որչափ անխնամ է:

Գալով մօրեղբոր որդիներուն, Ֆէլիքս ամենեւեւ չէր մտածեր. իրեն ի՞նչուն պէտք այդ երեք չնաշխարհիկներուն վարքը, որոնց նմանիլ ալ չէր փափաքիր:

Հաւանականաբար հիմայ ուրիշ բան չեն մտածեր, եթէ ոչ հարստութիւն աւելցունել, և այս ալ իրենց համար երջանկութիւն է, Աստուած տայ որ աւելի աղէկ ըլլան... զնթախաղ կամ թուղթ մը չխաղա՛լ, միթէ կեանք է այս, միայն սաչափ կը սիրեմ որ չափը չանցնի... իրաւ գեղեցիկ ու քաղցր կ'երեւայ մարդուն, բայց վտանգաւոր է: Եւ որովհետեւ հասակիս հաճոյքները կը սիրէի, մօրեղբոր դուստրս այնպէս հաւատացած է թէ բոլոր այս պակասութիւններն ունիմ: Իրեն ըսած ընելու են որ սրիկայ մը, գինեմոլ մը, խաղամոլ մըն եմ... ա՛հ, ես հիմայ խելացի եմ, կեանքս բարեկարգ՝ ու աշխատող եմ... բայց ինքը չգիտէր այս... եթէ ես անձամբ կարող ըլլայի իրեն ըսել, չպիտի հաւատար խօսքիս... ասկից զատ ի՞նչպէս ըլլալու է, որ իր խնամածուն Տիկին Սառժէ՝ չուզէր զիս ընդունիլ... վերջապէս եթէ պատահմամբ տեսնայի էմման, գէթ այս մեծ քիթը չպիտի կրնար արդիւր ինձ զայն բարեւելու և բարի լոյս մը ըսելու:

Էմմային հանդիպելու յօւսով՝ Ֆէլիքս յաճախակի Մալէուպի Պուլըվառը, Մօնսոյի պարտէզը չըջադայելու կ'երթար, ու անկից մինչեւ Պուլօնեի անտառը կը յառաջանար, որ մօտ էր:

Գեղեցիկ կիներ կը տեսնար, որ զարդարանքի և վայելչութեան մասին մէկզմէկու հետ կը մրցէին սակայն էմման չէր տեսնար, և բոլորովին տխուր ետ կը դառնար, ըսելով ինքնիրեն:

— Իր պարտէզը կը շրջագայի... ա՛հ ինչո՞ւ չեմ կրնար իրեն հետ շրջագայիլ... իսկ անշուշտ ինքը ընաւ ինձնէ չախորժիւր, սակայն բարեկամ էր ինձ... այն հազար ֆուանքը, զոր պարաքերս վճարելու մասին ինձ օգնելու համար տուած էր... միթէ ապացոյց մը չէ այս... այո՛, բարեսիրտ էր: Թերեւս բանտարկութիւն սպառնացող ամեն անձերու համար միեւնոյն բանը ընէր:

Ֆելիքս պտըտած ատեն կընէր այս մըտած մունքը, որով շատ անգամ դէմն ելլող անձերուն վրայ ինչալաւ կ'ենթարկէր զինքը, ուստի և կը պօռային:

— Զգուշացի՛ր:

— Միթէ այս պարոնին աչքը չը՞տեսնար:

— Առջեւնիդ չէ՞ք կրնար նայիլ:

Նւ այս տեսակ ուրիշ խել մը պարբերութիւններ, որոնց չի պատասխանելը նախամեծար կը համարէր:

Սակայն ասոնցմէ մին ալ սովորական բողոքներէն քիչ մը աւելի դուրս ելնելով՝ հաստ ձայնով պօռաց:

— Անպիտան անասուն, կնոջս շրջագոյնս վրայ կոխեցիր... եթէ զիտնայի թէ դիտմամբ ըրած է...

Ֆելիքս կեցաւ այս պարոնին պատասխանելու համար, որ զինքը անասուն կ'անուանէր և քիչ

մըն ալ աւելի չափն անցուցած էր, բայց գրեթէ անմիջապէս երկու ճիչ լսուեցան, մին այր մարդու և միւսը կնոջ:

— Ա՛հ, Աստուած իմ... կաթեղբայրս:

— Ա՛հ, պարոն Ֆելիքս...

Ֆելիքս աչքերը վերցուց և կեցող այս ամուլը ճանչցաւ, որ Տիւֆիլէն և անոր կինը գեղեցիկ Լօռէթն էր:

Նրիտասարդ մտավճառը յուստհատութենէն ճակտին զարնելով պօռաց:

— Կաթեղբայրս անասուն կոչեցի... բայց որչափ անպիտան եմ... ինչ էլ եմ. Պ. Ֆելիքս ապտակ մը զարկէք ինձ, արժանի եմ:

— Բայց ո՛չ, Տիւֆիլէ, արժանի չէք:

— Այո՛, կաղաչեմ ապտակ մը զարկէ՛ք, շատ գոհ կ'ըլլամ... անպիտան անասուն կոչեցի ձեզ... մինչդեռ ես եմ անասունը:

— Եթէ օտար մը ըլլար կը բարկանայի, բայց քեզի երբէ՛ք, ասկէ զատ կնոջդ շրջագոյնս վրայ կոխեցի, արժանի եմ յանդիմանութեան:

— Ո՛հ, պարոն, բան մը չէ... վրայի ժապաւէնը քակուեր է, նորէն կը կարուի, հոգ չէ:

— Նորէն կը կարուի... բան մը ըսել չէ... եթէ կողզէք դարձեալ կոխեցէք կաթեղբայր:

— Միթէ կը կարծես թէ զուարճանալու համար կոխեցի կնոջդ շրջագոյնս վրայ... մտադրաւ եմ... աջ ու ձախ կը դիտէի... ձեզ չի տեսայ... ահա ասոր համար եղաւ այդ անպատեհութիւնը... բայց հիմայ թողունք ասոնք: Նեղու-թեան մէջ չէք կարծեմ. չարթու մէջ ասանկ Պուս-

ըծների անտառը չըջագայելու կուգաք, խանութը որո՞ւ կը ձգէք:

— Խանութը... մենք ազնուականներու կարգէն ենք, ժամը չորս ու կէսին կը գոցենք... այն ատեն վրան բաց կառք մը կը վարձենք ու հոս կուգանք... հոս ալ ոտքով կը չըջագայինք, որովհետեւ Լօռէթ կը պնդէ թէ կառքով պտտելու համար իրեն սեփական կառքը ըլլալու է:

— Սո՛ւտ է Պ. Ֆէլիքս, այնչափ գեղեցիկ ու ծանր ձիասպասներու մէջ կառքով պտոյտ ընել աղւոր բան մը չըլլար:

— Անշնչատ, բայց ստ ալ գիտցած ըլլաք տիկին որ շատ ընտիր վարձու կառքեր ալ կան և այդ չքեղօրէն զարդարուած կառքերը նստողներէն շատերը՝ ձեզի չափ ալ հարուստ չեն: Հոս՝ Փարիզի մէջ ամեն բան կը վարձուի, մինչեւ իսկ համբաւն ալ:

— Կը հասկնա՞ս Լօռէթ, ամեն բան կը վարձուի. շատ ուրախ եմ որ իմացար ատիկա... մինչեւ իսկ համբաւ. ըսել է, սիրելի կաթեղբայր, եթէ հանձարեղ մէկու մը հաւաքաւը ունենալ ուղեմ, կրնամ վարձել:

— Բայց շատ սուղի կ'ըլլայ ատիկա, օրինակի համար, պէտք է լրագիրներու մէջ յօդուածներ, յայտարարութիւններ դնել տալ և պէտք է ըսես. «Պ. Տիւֆիլէ՛՝ Փարիզի հռչակաւոր մասվաճառը, առաջնակարգ տեսակէն թարմ միս միշտ պատրաստ ունի»:

— Իրա՛ւ որ, շատ աղւոր կ'ըլլայ... Լօռէթ կ'ուզէ՞ս որ Փարիզի հռչակաւոր մասվաճառը ըլլամ:

— Ատանկ բան մը ընելու ելիր, ես ալ չիտակ Պէլվիլ հօրս տունը կը դառնամ:

— Կը տեսնէ՞ք, կինս չուղեր որ հռչակաւոր երեւամ: Բայց չիտակը, խնդալու համար կ'ըսէի. սիրելի՛ կաթեղբայր, եթէ համարձակէի առաջարկել ձեզ, որ կնոջս թեւը մտնել ընդունիք, շատ ուրախ պիտի ըլլանք:

— Տիւֆիլէ, իրաւունք չունիս ատանկ առաջարկ մը ընելու, որովհետեւ Պ. Ֆէլիքս ուրիշ ճամբայէ կ'երթար:

Ֆէլիքս թէեւ կը փափսքէր Փարիզ դառնալ, բայց չուզեց վշտացնել իր կաթեղբայրը՝ անոր կնոջ թեւ տալը մերժելով: Մանկամարդ մասվաճառու հին րաւական գեղեցիկ էր, խոշոր աչքերով, մարգարտաշար ակօսանքով պղտիկ բերան մը, որ միշտ ամեն մարդու հաճելի էր:

Եւ Ֆէլիքս ժպտուն դէմքով թեւը գեղեցիկ Լօռէթին մատոյց, ըսելով.

— Երջանիկ կ'ըզգամ ինքզինքս ձեզի հետ քիչ մը չըջագայելով:

Ծաղկահասակ կինը ուրախութենէն մանիշակագոյն եղաւ և իրեն երկարած թեւը մտաւ. Տիւֆիլէ ալ ուրախ էր և ուրախութենէն իր կնոջը ետին անցաւ, ինքն ալ իր կարգին անոր չըջագոցս տին վրայ կոխեց: Ֆէլիքս ալ իր կարգին բարկացաւ իր կաթեղբօրը և ստիպեց զայն, որ գայ իրենց քովէն քալէ:

Քիչ մը կը չըջագայէին, յետոյ ճամբուն եզերքը կը կայնէին՝ շթեղ կառքերու մէջ բազմած գեղեցկութիւնները դիտելու:

Գեղեցիկ զարդարանքներն ու կիներու գլխարկները դիտելով չէր յագենար գեղեցիկ Լուսինյան մինչդեռ Տիւֆիլէի կ'ըսէր :

— Ի՞նչ հրաշալի գեղեցկութիւն... Լուսինյան, դուն որ ընտիր բաները կը սիրես, գոհ ըլլալու ես. կինս միշտ Պուլսոնի անտառը գալ պտըտիլ կ'ուզէ, գեղեցիկ բաներ տեսնելու համար... Լուսինյան, երբ որը երկու եղ ծախելու ըլլամ, ք.դի աղւոր հագուստներ կը շինեմ... ատոնց պէս ալ գլխարկ կ'առնեմ :

— Կը լռե՞ս Տիւֆիլէ, եղ ծախելդ միթէ ամեն մարդ գիտնալո՞ւ է :

— Բայց բոլոր աշխարհի կերածն ալ այն է, ըսել է թէ անարգուելիք գործ մը չէ ըրածնիս : Նայէ՛, ո՛հ, ի՞նչ գեղեցիկ կիներ. ասոնք բոլորը, կոմսուհի կամ մարքիզուհիներ են, այնպէս չէ՞, կաթեղբայր :

— Բարեկամ ասոնցմէ չատերը կը տեսնեմ, թատերաբեմին վրայ մարքիզուհի կամ կոմսուհի են, բայց չեմ կրնար որոշ ըսել... չըսի՞... տե՛ս սա գեղանի կինը, որ այնչափ փայլուն զարդարած է և իր կառքը դէպի մեր կողմը կուգայ... Տէլապրման թատրոնի դերասանուհիներէն մին է, կամ գէթ էր... Անիթա... պզտիկ Անիթան...

— Ի՞նչ, այդ կինը իշխանուհի չէ՞ :

— Այո՛, թատրոնի իշխանուհի կ'ըսենք մենք ասոնց... ա՛հ, Աստուած իմ :

— Ի՞նչ եղաք Պ. Ֆէլիքս :

— Կառքին մէջ Անիթային քով գտնուող պարոնը Ֆէլիքսէնն է, մօրեղբօրս անդրանիկը :

Այդ վայրկեանին՝ կառքը, որ այնչափ շուտ չէր երթար, եկաւ Ֆէլիքսի քովէն անցաւ. Անիթա տեսաւ զայն, որ գեղեցիկ Լուսինյան թեւը առած էր, դիտելով սկսաւ խնդալ և գլխովը անոր նշան մը ըրաւ :

— Այս տիկինը ձեզի բարեւեց, սիրելի՛ կաթեղբայրս, պօռաց Տիւֆիլէ, մինչդեռ Ֆէլիքս միշտ կառքը կը դիտէր, որ հեռացաւ : Միթէ այս տեսակ հրաշալի կիները ճանչնալնուդ ինքզինքնիդ երջանիկ կ'ըզգա՞ք :

— Ի՞նչ, դո՛ւն ալ զանոնք ճանչնալ կ'ուզէիր, հարցուց գեղեցիկ Լուսինյան, աչքերը կատաղութեամբ ամուսնոյն դարձնելով :

— Ահաւասիկ մեր նախանձոտը բարկանալ սկսաւ : Այսպէս ալ ամեն առաւոտ՝ երբ սպասուհի կնոջ մը առած միսը իրեն տալով, զուարճանալու համար երեսին խնդամ, կինս ալ անդիէն կ'ըսկսի իր տեսարանները :

— Լուսինյան Տիւֆիլէ, դարձեալ յիմարութիւններո՞ւ սկսար :

— Ի՞նչ ըսի որ, նախանձոտ է ըսի :

Ֆէլիքս թողուց իր կաթեղբայրը, որ իր կնոջ հետ վիճաբանութիւնը շարունակէ. մնաք բարով ըսաւ ու Փարիզ վերադարձաւ : Ծամբան տեսածին վրայ խորհելով՝ ինքնիրեն կ'ըսէր :

— Ֆէլիքսէն Անիթայի հետ : Անկարելի է, սխալած ըլլալու եմ...

ժ.Գ.

Արևիկ

Յէլիքս տակաւին Պուլօնի անտարը պատա-
հածին վրայ կը խորհէր, երբ՝ հետեւեալ առա-
ւօտուն քաղցրաբոյր, բայց դէշ գրուած տոմսակ մը
ստացաւ։ Կնոջմէ մը եկած ըլլալը գուշակեց և
զարմացման ճիշ մը արձակեց, տեսնելով որ Անի-
թայէն է։ Անապարեց տոմսակը կարդալու։

Ճիւղ փոքրիկ բարի Յէլիքսս. երէկ մտել կնոջ
մը հետ էիր։ Ի՞նչ շեղջակոյտ. իրաւ դէմքը գէշ
էր, բայց ամբողջութիւնը մէկտեղ առնելով վա-
յելուց բան մը չէր։ Եկուր ինծի ըսէ՝ թէ ուսկից
որսացիր այդ կէտը. եկուր գտիր զիս. շատ շատ
զարմանալի բաներ ունիմ քեզի պատմելիք՝ այն-
պիսի մէկու մը վրայօք, զոր խիստ աղէկ կը
ճանչնաս... Ծօսէ տ'Անթէն թիւ 24 տունը կը բը-
նակիմ։ Աղէկ միտքս եկաւ, Անիթա մի հարցնէր,
ըսածդ չը պիտի հասկնան։ Ես հիմայ Տիկին Միռա-
պէլի կը կոչուիմ, Իտալական ցեղէ յառաջացած։
Հիմայ կիթառ նուագել կը սորվիմ. իսկ քեզի
համար միշտ անձնուէր.

Անիթա.

Յէլիքս կրկին կարդաց տոմսակը և հետաքր-
քիւր ըլլալով հասկնալու թէ՝ արդեօք առջի իրիկուն
Յէլիսիէնը վատահամբաւ կնոջ մը հետ տեսած ըլ-
լալուն խաբուած չէ՞. ուստի կ'ըսէր ինքնին, «ըն-
դունելու եմ հրաւերը, ո՛չ թէ վերստին Անիթայի

հետ առնչութիւն ունալու համար, այլ կ'ուզեմ
հասկնալ թէ արդարեւ Յէլիսիէն իր հե՛տն էր։

Եւ ժամը երկուքին ատենները Յէլիքս որոշ-
եալ տեղը գնաց, խիստ գեղեցիկ տուն մը մտաւ,
դռնապան մը գտաւ, որուն խցիկը սրահ մըն էր,
ուր դաշնակ մըն ալ կար։ Տիկին Միռապէլի հար-
ցուց պարոնի մը, որ լրագիր կարդալու զբաղած էր
և որ առանց գլուխը դարձնելու պատասխանեց։

— Առաջին յարկ... աջ կողմի դուռը։

Յէլիքս՝ զայն ընթերցումէն արգիլելուն համար
գրեթէ ներողութիւն խնդրել պիտի փորձէր, սա-
կայն վեր ելլել փութաց, ինքնիրեն ըսելով։

— Ի՞նչպէս ալ ամեն բան կը կատարեալագործուի
Փարիզի մէջ... կամաց կամաց իրենց դուռը Զուի-
ցերիացի մը պիտի դնեն, նախ Զուիցերիացիին
դիմելու է հասկնալու համար թէ արդեօք պարոն
դռնապանը հո՞ն է, թէ արդեօք կրնայ զինքն ըն-
դունիլ։ Ի՞նչպէս ալ կ'այլափոխի Փարիզ, ամեն
կողմ մեծ վայելչութիւն. սակայն սա ալ խօստո-
վանելու է թէ տակաւին Անգլիացոց աստիճանին
չկրցինք հասնիլ, որոնց ծխան մաքրողներն ալ կառք
ունին և այրերն ալ միշտ սև զգեստ և ճերմակ
փողկապ կը դնեն։ Արդեօք մենք ալ այն աստիճա-
նին պիտի հասնի՞նք. յուսալու է թէ ո՛չ։ Ըշմարիտ
գեղեցիկ զարդարուած մուրացկանէ մը ա՛լ աւելի
տղեղ բան չկայ։

Յէլիքս դրան զանգալը զարկաւ։ Պզտիկ մը
եկաւ դուռը բացաւ։ Խիստ չքեղ զարդարուած
սրահ մը մտաւ, յետոյ բաւական տղեղ սենեկա-
պանուհի մը (թերեւս այցելուներուն միտքը չը ցըր-

ւելու համար) եկաւ հասկնալու թէ ո՞վ է ներկայացողը: Երիտասարդը անունն ըսաւ, անմիջապէս սենեկապանունին առաջնորդեց զայն պօռալով:

— Ահ, դուք կրնաք մտնել պարոն, Տիկինը ձեզի կ'ըստասէ:

Պերճութեամբ զարդարուած սրահէ մը անցնելէն ետքը, հեշտական փոքրիկ խցիկ մը առաջնորդուեցաւ, ուր չորս կողմը հայելիներով, թաւիշով և սնդուսով զարդարուած էր, տեսածներովն այնչափ շլացան աչքերը որ սենեակին մէջ տեղը կենալով պօռաց:

— Բայց ուր եմ ես, բոլոր տեսածներս կը յափշտակեն միտքս: Ուրեմն պահիկ մը կամ գէթ դիցունի մըն է հոս բնակողը:

— Այո՛ սիրելիս... և դիցունին ես եմ: Այս ըսելով Անիթա, որ բազմոցի մը վրայ պառկած կամ գրեթէ ընկողմանած էր. մէկէն ոտքի ելաւ և վիզը ցատկելով համբուրեց Ֆելիքսը:

Երիտասարդը թողուց... մարդ միշտ այնպէս կ'ուզէ, Յովսէփ գեղեցիկին նմանիլ բաղձալով, և այս ալ քիչ մը փորձիչ չէ: Յետոյ Անիթայի քով նստելով ըսաւ անոր.

— Կը բարեմաղթեմ... ուրեմն հարստացար:

Այո՛ սիրելիս... խիստ գովելի վիշակի մը մէջ եմ... վերջապէս նորաձեւութեան գեղեցիկներէն կը համարուիմ:

— Եւ ի՞նչու համար է այդ Միոսպէլի անունը:

— Անիթա անունը խիստ ծանօթացած էր Պոլս լըվաօին վրայ

— Եւ հիմայ կիթա՞ն կը զարնես:

— Դեռ ուրիշ շատ բաներ ալ... հիմայ Պատալացի եղայ. միայն ձայնս պակաս է:

— Շատ սքանչելի է բնակարանդ... ոսկեզօծ կարասիներ, հայելիներ, ամենէն հազուագիւտ ծաղիկները... ուրեմն բան մը պակաս չէ:

— Լաւ, ըսէ՛ թէ բան մը պակաս չեն ըներ... մօրեղբորորդիդ շատ աղէկ կը վարուի, այնպէս չէ՞:

— Ի՞նչ, իրա՞ն: Ուրեմն չէի սխալեր... երէկ կառքիդ մէջ հետդ գտնուողը Ֆելիքսին Մօնլօռա՞նն էր:

— Ինքն իսկ:

— Սիրահարդ է:

— Սիրահարս, ո՞հ, ոչ... որչափ ալ առաջ կ'երթաս: Իմ մատակարարս է, որ նոյն բանն ըսել չէ: Բայց շատ անպիտան է. շատ ապուշ, անբարտաւանին մէկը, որուն երբեք չեմ կրնար սէր տալ. մօրեղբորորդիդ ճշմարիտ ոստիկ մը, խեցեմորթ մըն է:

— Ա՞յդպէս կը վարուիս միշտ: Այնպիսի մէկը որ զքեզ պալատի մը մէջ կամ անոր նման տեղ մը կը դնէ:

— Միթէ՞ չգիտեր որ՝ վճարողները չեն սրտի բարեկամը, թերեւս երբեմն բացառութիւն ըլլայ, բայց այնպիսիներ ալ հազուագիւտ են:

— Վերջապէս չեմ հասկնար: Ֆելիքսին՝ այն խելօք տղան, որ չէր համարձակէր աչքը վերցնել կնոջ մը դէմ:

— Ֆելիքսին... սակայն կը պաշտէ կիները...

ուղաձնին ընել պիտի տային... արդէն Գառուիւնայի
և փոքրիկ Թանթինէթի հետ բաւական ժամանակ
անցուց... իսկ զիս տեսած ատենը՝ մէկ նայուածք
մը ըրի, և ամիջապէս գերիս եղաւ... իսկ որով-
հետեւ կը սիրեմ պարը, գրեթէ ամեն գիշեր պա-
րահանդէս կը տանի զիս:

— Հօրը կենդանութեանը ատեն՝ ամեն գիշեր
ժամը տասնին կը պառկեր:

— Աղէկ որ դուք կ'ըսէք, անոր մըսը
լեցնել կ'օղէ: Դպրոցականի պէս է, կաթերնին
առանց շաքարի կուտան, բայց ասոնք վերջը օշա-
բակ կը շինեն:

— Բայց ձեզմէ առաջ արդէն ուրիշ սիրուհի
ունէ՞ր:

— Անտարակոյս... կը կրկնեմ դարձեալ այդ
պարոնը կը պաշտէ մեր սեսը: Եթէ ես չի հսկէի,
Անթօնիա անունով կին մը կար, որուն աչքը
պակաս չէ վրայէն, ձեռքէս յափշտակել պիտի
ուզէր... իսկ ես աղէկ բռնած եմ զինքը, եթէ
թողուի, փետտուած հաւ պիտի դարձնեն զայն:

— Բայց Անիթա, շատ գէշ կը խօսիս...
Ի՞նչպէս բողբոջին փետտել կ'ուզես մօրեղբորդիս:

— Ինչո՞ւ չէ... ես կամ ուրիշ մը... եթէ ես
չըլլամ անպատճառ ուրիշ մը պիտի կողոպտէ...
Ա՛, ես աղէկ կը ճանչնամ հիմայ Յէլիսիէնը՝ իր
թէ ես մեղրամոմէ շինած ըլլալի զինքը... ճշմարիտ
հացի խմոր է: Աղէկ մտքս եկաւ, Յէլիքս, ո՞վ է
այն կինը, ծպտուած թնդանթաձիգ զինուորի կը
նմանէր, որ երէկ անտառին մէջ թեւդ առած էիր:

— Կաթեղբորս կինն է... մաւաճառ է:

— Հա՛, ատանկ ըլլալու է, «ինչ գիտեր
կ'ըսէի ինքնիրենս»... ուրեմն հիմայ մաւաճառ-
ներու հետ է գործդ:

— Ես հիմայ մէկու մը հետ գործ չունիմ...
ալ խելօքայ: Կարգի մտայ:

— Ի՞նչ, հիւանդ ես:

— Ամենեւին, եթէ կործանել ուղղոյներ կան,
եւ ալ ընդհակառակը հարստանալ կը փափաքիմ:

— Էյ բարեկամ, ուրեմն դուն ուրիշներէն
նուազ անմիտ ես:

Դրան զանգակը զարնուեցաւ, սենեկապանու-
հին եկաւ ազդարարեց.

— Պ. Յէլիսիէն:

— Լաւ... թող սպասէ սրահը... դեռ չեմ
կրնար երևնալ հիմայ... ես զանգակը կը զարնեմ:
Սենեկապանուհին դուրս ելաւ:

— Չար սատանայ, բայց ի՞նչ պիտի խորհի
արդեօք Յէլիսիէն զիս հոս գտնելով, ըսաւ Յէ-
լիքս:

— Ա՛հ, ամենեւին փոյթս չէ, միթէ ինծի հա-
մար պատճառաբանութիւն պակաս է... բայց ես
աւելի կ'ուզեմ որ առանց զքեզ տեսնելու, մօրեղ-
բօր որդիիդ հետ ունենալիք խօսակցութիւնս լսես,
որպէս զի հասկնաս ու դատես իրեն վրայ ունեցած
իշխանութիւնս... սա սենեակը մտի՛ր, ուրկէ շատ
աղէկ կը լսես... և եթէ վարագոյրը մէկդի ընես
կրնաս տեսնել ալ:

— Բայց ես ձեր խօսակցութիւնները մտիկ ընել
չեմ ուզեր:

— Այո՛, այո՛, կ'ուզեմ որ ճանչնաս մօրեղբօր
որդիդ, որ կատու մը կը կարծես... մտի՛ր...

— Բայց դոնէ ուրիշ բաներ չի տեսնեմ...

— Այ անիրաւ... հոգ մի ընեք

Անիթա քովի խցիկը հրեց փէլիքսը և դուռը գոցեց: Յետոյ զանգակը զարնելով սենեկապանու հին տեսնուեցաւ, որուն հրամայեց որ ֆէլիսիէնը մտցնէ:

Խստասիրտ Պ. Մօնլուանի անդրանիկ որդին Անիթայի սենեակը մտաւ: Ուր էր առջի երիտասարդ ֆէլիսիէնը: Ութ տմսուան մէջ կարծես տասը տարուան ծերացած էր, իր թարմ ու վարդադոյն դէմքին տեղ՝ դեղնած երկնցած ու խոնջած երես մը, թարչամած գծեր, կերպարանքին վրայ տարտամ տպաւորութիւն մը կը տեսնաք. վերջապէս այնպիսի մէկը, որ հաճոյքը չարաչար վայելած և որ բժիշկը տեսած ատեն՝ անպատճառ ետ կենալու ես այդ ընթացքէն, պիտի ըսէր:

Ֆէլիսիէն բաւական ցասկոտ սենեակը մտաւ, ու բազմոցի մը վրայ իյնալով, ըսաւ:

— Այ զիս միջնասենեակը սպասել կուտաք. բայց ի՞նչ պատճառով ուրեմն անմիջապէս չէք թողուր որ ձեր գտնուած սենեակը մտնեմ:

— Քանի որ կարծեմ այնպէս ուղեցի: Նախ՝ միջնասենեակը չի կեցաք, սրահն էիք:

— Չեմ հասկնար թէ ի՞նչ գաղափարով, կ'արգիլէք իմ մտնալս:

— Բայց դուք բան մը չէք հասկնար: Նո՛ր կը հագուէի:

— Ի՞նչ կ'ըլլար, միթէ առաջին անգամն է որ ձեզ չապիքով կը տեսնամ:

— Ի՞նչ աղւոր կը խօսիք, թմբուկ զարնել տալու էիք այդ ըսածնուդ:

— Հարկ չկայ թմբուկ զարնել: Միթէ ամեն մարդ չգիտէ՞ իմ սիրունիս ըլլալնիդ:

— Ուրեմն գլխարկնուդ վրայ դրել տայիք, աւելի աղէկ կը հասկցուէր:

— Կարծեմ այսօր ջիղերնուդ դպած է, ըսածներս գէշ կը մեկնէք:

— Այո՛, ջիղերուս դպած է, և դուք էք պատճառը. կատաղիի մը պէս կը մտնաք հոս, ձեզի անմիջապէս քովս չձգելնուն համար, կ'սկսի տեսարանները կատարել. և այս ալ՝ որովհետեւ ոտքերս ջուրը դրեր էի:

— Օ՛ն, յանցանքն իմա է. է՛յ, ալ բաւական է սիրելիս, մի՛ բարկանաք:

Ու ֆէլիսիէն ծաղկահասակ կնոջ մօտենալով ձեռքը բռնեց ու չրթունքին տարաւ, իսկ Անիթա ուժգին քաշելով ձեռքը՝ ըսաւ.

— Թողէ՛ք. զիս սիրել կը կեղծէք, սակայն կը տեսնեմ որ ստոյգ չէ. ինծի համար չէ հառաչքներնիդ:

— Ահ, իմ գեղեցիկս. արժանի չեմ այդ նախատինքներուդ. ես կ'ուզեմ.

— Թողէ՛ք զիս, կ'ըսեմ ձեզի. երբ մէկը կին մը կը սիրէ, կը փութայ ամեն բաղձանքը կատարել, անոր ամենափոքր յօժարութիւնները յազեցնել:

— Բայց կարծեմ թէ իմ ըսածս ալ այդ է:

— Իսկ ես բնաւ այդպէս չեմ տեսներ, ասկի երկու օր առաջ՝ գոհարավաճառի մը խանութը ադամանդեայ ու վարդակնեայ (ոօզա) փոքրիկ պուօշ մը ցուցուցի ձեզի, որ խիստ ախորժելի

Պիե, Խաղ, Գիւնի

երեւաց ինձ. ես կարծեցի որ պարոնը պիտի փռւ-
թայ, ամիջնապէս բերել զայն. ջնջին դումար մը
աղէկ գիտեմ որ առ առաւելն չորս, հինգ հազար
փռանքի բան մըն է, սակայն մտքերնուդ անգամ
չանցաւ այդպիսի ընծայ մը ընել ինձ:

Ֆէլիսիէն քիչ լ'ը երեսը կախեց, սակայն խօսք
մնտուելով պատասխանեց:

— Ա՛հ, այդ դոնարը. այո՛, պոռչ մըն էր
գիտեմ. բայց շատ որոշ չէի գիտեր. և ահա այդ
պատճառով. տարակուսելով թէ.

— Կը ստէք. դուք շատ աղէկ գիտէք ինձ
հաճելի երեւցածը. ա՛հ, եթէ Քօրիորդ Անթօնիա
միեւնոյն բաղձանքը յայտնէր ձեզ, արդէն շատոնց
գո՛հ կ'ընէիք զինքը:

— Ա՛հ, ի՛նչ գաղափար. բայց ի՛նչ է այդ
Անթօնիայի խօսքը, որ մտքէս անգամ չանցնիր,
մինչդեռ միայն ձեզի կը պաշտեմ. օ՛հ սիրելիս
գրկախառնութիւն մը. և...

Անթիա խստիւ հրեց իր երկրպագուն ու մէկէն
ոտքի ելնելով պօռաց:

— Ա՛հ, հրէ՛շը, մատնիլդ՝ դեռ ի՛նձ մօտենայ.
բարբիօն կը հոտի. ես չեմ կրնար այդպիսի հոտի
մը հանդուրժել: Օրիորդ Անթօնիայի սիրած հոտն
է, անտարակոյս իր տունէն կուգաք, որ ձեզի
այդպէս քաղցրաբուրբ է:

— Կ'երդնում որ այդպէս բան չկայ... զար-
դարանքի սեղանիս վրայ սրուակներ կային, որը որ
ձեռքս եկաւ, թաշկինակիս կաթեցուցի և այս ալ
առանց ուշադրութեան:

— Կը ստէք... Անթօնիայի հաճելի ըլլալու

համար է. լաւ պարոն, ես ալ Պուռսիքօֆ իշխա-
նին հետ պիտի սկսիմ. հարուստ Ռուս իշխան մըն
է, որ իր ծաղկեփունջերովն ու սիրատոմսերով կը
նեղէ եիս: Ա՛հ, ան ինձ պոռչներ ալ կուտայ, գի-
տեմ, և բրաբրոնի հոտ չունի վրան:

Ֆէլիսիէն սենեկին մէջ Անթիային ետեւէն վա-
զեց, ըսելով.

— Ա՛հ, սիրելիս բարեկամուհիս, չպիտի ընէք
ատիկա. այդ Ռուս իշխանը չպիտի լսէք, այնպէս
չէ՞. զիս վշտացնելու համար միայն այդպէս կ'ըսէք՝

— Այո՛, այո՛, պիտի լսեմ Պուռսիքօֆը.
Անթօնիայի համար քաղցրաբուրբ հոտեր գործածե-
ցէք. գացէք իրեն աղամանդ առէք:

— Բայց երբէք: Միայն ձեզ կը պաշտեմ...
ահաւաստիկ երթամ, առնեմ ու ձեր ծուկերուն
վրայ դնեմ. նախ տուն երթամ ու փոխեմ ճերմա-
կեղեկներս, որուն հոտը անախորժ է ձեզի. այն
տոտն ա՛լ չպիտի մերժէք զիս, այնպէս չէ՞:

— Այն ատեն. այն ատեն գուցէ սիրտս իջնայ
և ներեմ ձեզի:

— Ահաւաստիկ կը վազեմ, կը թռիմ ու կը
վերադառնամ:

Ֆէլիսիէն գնաց. Ֆէլիքս խցիկէն դուրս ելաւ:
Անթիա իր բաղձոցին վրայ ինկաւ, ուր խնդալէն
կը ճաթէր: Ետոյ Ֆէլիքսի երեսը նայելով.

— Ահաւաստիկ այսպէս կը խաղան, սիրելի
բարեկամ. հիմայ ի՛նչպէս, տակաւին անմեղ թռչ-
նի՛կ մը կը կարծես զինքը:

— Ըշմարիտ ըսելով աչքերուս հաւատալ չեմ
ուզեր. բայց որչափ փոխուած է, Աստուած իմ.

Մօրերայրբայր... եթէ հիմայ տեսնայիր քու
ամենասիրեցեալ... բայց ո՛չ, աւելի տղեկ է
որ այսպէս չտեսնար զայն... հիմայ աղամանդ
բերելու գնաց:

— Անտարակոյս, Աստուած տայ որ մէկտեղ
չի բերէ:

— Մնաս բարով Անիթա:

— Յոռամ թէ դարձեալ զիս տեսնելու կու-
գաս երբեմն:

— Այո... աղէկ միտքս եկաւ, Թռապուքօս
ի՞նչպէս է:

— Հա, հա, հա... հիմայ ասկից երեք յարկ
տակն է անիկա:

Յէլիքս հեռացաւ, ինքնին մտածելով՝ որ եթէ
մօրեղբօր որդին այսպէս խաղալիք ըլլայ կ'ինքրուն,
և հօրմէն ժառանգ մնացած մէկ չորրորդ միլիոնը
շատ չի պիտի տեւէ, կը հատնի:

ժ.Գ.

Մօնսօյի պարտէզը. Փոքրիկ մուրացկանուհին

Անշուշտ Մօնսօյի պարտէզը գիտէք: Սքան-
չելի տեղ մը, գեղեցիկ ծառուղիներ, անձաւ մը,
գեղատեսիլ մարգագետիններ, ընտիր ծաղիկներ:
Պտըտողները հրապուրելու համար պէտք եղածէն
աւելի են ասոնք, և սակայն զքօսալայրին
սքանչելիքներէն մին՝ հոն շատ մարդ չգտնուիլն
է: Ի՞նչ է ասոր պատճառը: Թաղն է, վր տա-
կաւին հեռու է Փարիզի կեդրոնի շարժումէն:

Յէլիքս թէեւ հեռուն կը բնակէր, սակայն
գործէն քիչ մը ազատելուն պէս Մօնսօյի պար-
տէզը շրջադայելու կ'երթար, թէեւ խիստ քիչ
անգամ կրնար գործէ ազատ մնալ, ժամանակէ մը
ի վեր աշխատութեան այնչափ փափաք տուած
էր, որ վաճառատան տնօրէնը զինքը կարեւոր
պաշտօնի մը բարձրացուց և իմացուց իրեն որ վա-
ճառատան մէջ բաժին պիտի ունենայ շահէն:
Յէլիքս կը գոռոզնար իր այս նոր կացութեանը
վրայ և կ'ըսէր ինքնիրեն:

«Եթէ է՛մա գիտնար որ ինձմէ գո՛հ են, ինձ նկատմամբ ունեցած կարծիքը պիտի փոխէր... եթէ ես անձամբ ըսէի իրեն թերեւս չպիտի հաւատար... ասկից զատ չեն ուզեր ընդունիլ զիս: Ա՛հ, Տիկին Սառժէ, ռուսկից էր որ միտքս եկաւ քիթիդ համար պատեան նուիրելը»:

Մօնսոյի պարտէզին մէջ պտըտած ատեն այս մտածութիւնները կ'ընէր: Դեռ նոր նստած էր ծառուղիներէն մէկուն մէջ, երբ 8-10 տարեկան պզտիկ աղջիկ մը առջին ելնելով ժպտեցաւ երեսին, բայց առանց ողորմութիւն ուղեւու համար ձեռքը երկնցնելու: Դեղնած՝ վտիտ մանուկ մըն էր, որուն քաղցր ու կարեկից դէմքը կեղծ տպաւորութիւն մը, արտասուադէմ ու արուեստական տխրութիւն մը չէր յայտնէր, որոնք չատ անգամ կը տեսնուէին այն տղոց վրայ, որոնց մուրացկանութեան դաս տրուած է: Այս պզտիկ մանուկը աղքատիկ հագուած, սակայն պատուած չէր: Երեսը մաքուր, վրան չէր տեսնուէր այն տեսակ մը թշուառութիւնը, որ աւելի կարեկից ընել տալու համար՝ կարծես թէ զարչելի ցուցնել հարկ է:

Յէլիքս՝ որ միշտ կուգար Մօնսոյի պարտէզը՝ առաջին շրջագայութեանը ատեն տեսած էր այս պզտիկ աղջիկը, որ կոյր աղքատ կնոջ մը ետեւէն կ'երթար: Մանուկը անձորղներուն երեսը կը նայէր առանց ողորմութիւն ուղեւու և այնչափ սրտաշարժ էր՝ որ խօսքէ աւելի կը բացատրէր: Յէլիքս փոքրիկ աղջկան ձեռքը արծառ դրամ մը դնելով, առանց շնորհակալութիւնները մտիկ ընելու հեռացած էր:

Բայց ամեն անգամ պարտէզը գալուն, խեղճ մոյրն ու աղջիկը տեսած էր հոն: Ամսն ատեն երիտասարդը աղջկան մօտենալով իր նուէրը կուտար: Ասիկա իրեն համար հաճոյք մը և դրեթէ պարտականութիւն մը եղած էր, առանց փոքրիկ մուրացկանուհին տեսնելու շրջագայած ատեն՝ անհանդիստ կ'ըլլար:

Փոքրիկ աղջիկն ալ իր կողմէն, մեծ ուրախութիւն կ'ըզգար այս պարոնը տեսած ատեն, որ իր ու մօրը համար այնչափ առատաձեռն էր: Եւ զայն տեսած ատեն կը պօռար. «Ահաւասիկ ինքը» և կոյր մայրը ձգելով, Պ. Յէլիքսի առջեւ կը վազէր ժպտելով և սրտառուչ ձայնով մը կ'ըսէր.

— Ահ պարոն, ձեզմէ ողորմութիւն խնդրելու չեմ վազեր, այլ մօրս կողմէ շնորհակալ ըլլալու համար:

Այս անգամ Յէլիքս քաղցրութեամբ՝ փոքրիկին ձեռքը սեղմելով ըսաւ.

— Բարեւ սիրուն պզտիկս, ո՞ւր է մայրդ:

Հոն նստարանին վրայ է. անհանդիստ չէ, ըսի իրեն թէ ձեզի տեսայ և բարեւելու պիտի երթամ:

— Լա՛ւ, զաւակս, ես ալ կ'ուզեմ որ իմ բաղդիս փոփոխութեանը դուք ալ մասնակից ըլլաք: Առաջուրնէ աւելի պիտի չահիմ: Քասկէ վերջ աւելի առատաձեռն պիտի ըլլամ, անաւասիկ ա՛ռ ասիկա և մայրիկիդ տար:

Այս ըսելով Յէլիքս փոքրիկ աղջկան ձեռքը քսան ֆռանքնոց մը տուաւ:

Աղջիկը զարմացման ձիւ մը արձակեց և յետոյ մրմնջեց:

— Քսան ֆռանք, ա՛հ, պարոն շատ էր մայրս պիտի յանդիմանէ զիս այսչափ մեծ գումար մը առնելուս... ինչո՞ւ համար այսչափ մեծ գումար կուտար ինձ, պարոն:

— Կը կրկնեմ դարձեալ, հիմայ աւելի հարուստ եմ, յետոյ իմ նոր պաշտօնս ասկից վերջը ալ այնչափ յաճախ հոս գալու չպիտի ներէ, ուստի կը տեսնաս որ աւելի առատաձեռն գտնուելու եմ: Շուտ, մայրիկիդ տար այս քսան ֆռանքը և ըսէ իրեն թէ՝ իրեն համար տակաւին երջանկութիւն կայ երկրիս վրայ: Քանի որ քեզի պէս գեղեցիկ ու անձնուէր աղջիկ մը ունի:

Աղջնակին աչքերը արցունքով լեցուեցան, յայտնի կ'երեւար թէ կ'ուզէ բայց չը համարձակիր այսչափ բարեբար ձեռք մը համբուրել... առաւ քսան ֆռանքնոցը՝ պօռալով:

— Ա՛հ, երջանէկ պիտի ընեմ մայրս: Յետոյ դէպի կոյրին նստարանը գնաց:

Ֆէլիքս չըջագայութիւնը շարունակեց, Բաւական ատեն անցած էր, երբ հեռուէն երկու սգաւոր կիներ տեսաւ, որոնք դէպի իր կողմը կուգային: Սիրաբ բարախել սկսաւ. կեցաւ և ուշադրութեամբ դիտեց... յետոյ տեսաւ որ այս երկու կիներէն մէկը իր մօրեղբոր դուստրը՝ Էմման էր...

— Ի՛նքն է... ո՛հ, այո՛ ինքն է, ըսաւ ինքնիրեն. վերջապէս տեսայ. ի՛նչ երջանկութիւն՝ որ այսօր հոս եմ եկեր. ա՛լ պիտի կրնամ քիչ մը հետը խօսակցիլ. կը յուսամ թէ խնամակալն ալ չպիտի արգիլէ ինձ զայն բարեւել:

Արդարեւ Էմման և Տիկին Սառօէն էին, որոնք

դիպուածով մը Մօնսօյի պարտէզը շրջագայելու եկած էին: Կիները դէպի Ֆէլիքսին կողմը կը յառաջանային և որովհետեւ երկուքն ալ քօղարկուած էին, չորոշեցին երիտասարդը, որ ծառի մը կրթնած կ'ըսպասէր: Մէկէն դէմերնին ելաւ ու բարեւելով կեցուց զանոնք:

Էմմա իր հօրաքեռորդին ճանչնալով յուզուեցաւ, իսկ Տիկին Սառօէ կծու ձայնով մը Ֆէլիքսի երեսին ճչաց:

— Պարոն Ֆէլիքս... ա՛հ, ի՛նչ պատահ մունք:

— Դիպուածին շնորհակալ եմ, որ ձեզի հոս գտնելու առիթ տուաւ, օիրելի՛ մօրեղբորդուստրս, շատ երկար ատենէ ի վեր ձեզի տեսնելու և լուր մը առնելու համար ձեր վրայ, տեսչանքով կ'ըսպասէի:

— Շնորհակալ եմ, դո՞ւք ինչպէս էք:

— Ես շատ աղէկ եմ... Ա՛հ, աւելի գեղեցկացած էք և սակայն ինձ դժուար էր...

— Այո՛, այո՛, աղէկ ենք, և շատ աղէկ ենք, ըսաւ Տիկին Սառօէ ցասկոտ կերպով մը և հիմայ, որ լաւ գիտցաք բոլոր ասոնք... եկէ՛ք Էմմա, մնաք բոլոր Պ. Ֆէլիքս:

Սակայն Ֆէլիքս պառաւ կնոջ դէմը անցնելով, հաստատ ձայնով մը ըսաւ:

— Վայրկեան մըն ալ Տիկին, կը յուսամ թէ պիտի ներէք ինձ, որպէս զի մօրեղբորս աղջկան հետ քանի մը բառ խօսիմ, ճիշտ տասնըմէկ ամիսէն աւելի է որ չեմ տեսած և միթէ այնչափ անարկու մէ՞կն եմ որ ներկայութիւնս երկուդ

ազդէ... և յետոյ, ի՞նչ ըրած եմ ես այսպէս մեր-
ժուելու համար... երիտասարդական մէկ քանի
անմտութիւններու համար, պէտք է որ վայրենիի
մը պէ՞ս ընդունուիմ: Գիտցէ՛ք Տիկին, ես գէշ
ճամբան չի յարատեւեցի: Աշխատելու եռանդս
և վարքիս բարեկարգութեան շնորհիւ, վաճառա-
տանս տնօրէնը որուն քով պարզ պաշտօնեայ մըն
էի, զիս առաջին գործակատարի աստիճանին
բարձրացուց և խոստացաւ շահաբաժին մըն ալ
տալ ինձ:

— Կարելի է պարոն, աւելի ազէկ ըլլաք,
եթէ իրաւ էք: Բայց քանի որ հիմայ այդչափ
աղէկ կ'աշխատիք, ցերեկ ատեն ի՞նչ գործ ունիք
Մօնսոյի պարտէզին մէջ, միթէ հոս շրջագայելով
կը գրէք ձեր գրերը:

— Տիկին, ամեն գործի մէջ հանգիստի պա-
հեր ալ կը գտնուին կարծեմ. ես իմ հանգիստի
ժամերս հոս կուգամ անցնելու. բայց ինչո՞ւ հա-
մար չի խոստովանիմ, միշտ կը յուսայի որ՝ հոս
պիտի հանդիպիմ մօրեղբօրս աղջկան, արդէն զի-
տէի թէ հոս մօտերը կը բնակի. ահա միայն այսօր
կըցայ այդ երջանկութեան արժանանալ:

— Պարոն, մենք մեր ժամանակը շրջագայու-
թեամբ չենք անցներ և կարծեմ թէ Վիքթօռէնին
բնա՛ւ հանդիպած չունիք հոս, որովհետեւ ան
կ'աշխատի և հարստանալ կ'ուզէ. պիտի յաջողի՝
ալ. ամեն օր պօռսան է:

— Եւ հարստանալու համար կարծէք թէ բա-
ւակա՞ն է այդ:

— Կը հաւատամ պարոն, որ մարդ հոն կրնայ

իր գործը տեսնել, քան թէ Մօնսոյի պարտէզը:

— Ֆելիսիէն մօրեղբօրորդիս ի՞նչպէս է, ան
ալ կը հարստանա՞յ արդեօք, տի՛կին:

— Ֆելիսիէն... երկար ատեն է որ զինքը
տեսած չենք, ինք քիչ մը զանց կ'առնէ մեզի
բայց հաւանականաբար իր գործերուն, աշխատու-
թեանը պատճառաւ... ան այնչափ խելացի երի-
տասարդ մըն է, որ անոր օրինակին հետեւեց'էք
պարոն, և անպատճառ կ'ուզէք ինքզինքնիդ:

— Այդ չէ իմ դիտաւորութիւնս տիկին: Վեր-
ջապէս օրիորդ, միթէ միշտ ռիսկա՞ւ էք ինձ, և
զիտի զրկէ՞ք զիս ձեր տեսակցութենէն... երբ
ինձ այնչափ բաղձալի է:

Էմմա շփոթեցաւ ու թոթովեց.

— Պարոն Ֆելիքս. եթէ իմ կամքէս կախում
ունենար ես ձեր այցելութիւնները չէի արգիլեր.
բայց...

— Սակայն ես պիտի արգիլէի, պօռաց
Տիկին Սառժէ, նախ՝ իբրեւ ձեր խնամածուհին,
երկրորդ՝ ձեր հօր վերջին կամքին հնազանդելու
համար. և կը դարմանամ Էմմա, որ այսչափ
շուտ մոռցած ըլլաք:

— Չեմ մոռնար Տիկին, կը հնազանդիմ:

— Բայց օրիորդ եթէ մօրեղբայրս դեռ
ապրէր, ինքն այլեւս չպիտի մերժէր զիս իր տու-
նէն. գիտնալով հիմակուան վարքս. առաջինը
ինք պիտի ընդուներ զիս իր բազուկներուն մէջ:

— Թա, թա, թա, հիմայ որ մօրեղբայրդ
մեռաւ, դիւրին է բոլոր ասոնք ըսել... Պարոն
Ֆելիքս, մենք ալ ձեզի չափ նրբամիտ ենք...

և մեր մեծ քիթը չարգիլեր յայտնի տեսնալ... կ'ուզէք գալ էմման տեսնալ ինքզինքնիդ իրեն սիրցնելու համար, քանի որ գիտէք թէ բաւական հարուստ կտոր մըն է, տասներկու հազար ֆուանք եկամուտ ունի, առանց հաշուելու իմ անոր ձգելիքս... վասն զի իմ միակ ժառանգորդս պիտի ըլլայ և առանց հաշուելու այն հարստուն թիւնը, զոր Վիթթօնէն՝ իր եղբայրը՝ իրեն համար վաստկիլ կ'ուզէ... Իր քրոջ ունեցածը պիտի եռապատկէ. ուրեմն Պ. Ֆէլիքս, ցաւով կը յայտնեմ, որ բոլոր ասոնք ձեզի համար չպիտի ըլլան:

Ֆէլիքս չկրնալով իր բարկութեան շարժումը բռնել և դէպի ետ քայլ մը առնելով պօռաց.

— Բաւական է տիկին, դուք կը նախատէք զիս հիմայ. ենթադրելով թէ իմ մօրեղբորդստերս համար զգացածս շահախնդրութեան ոգևով է... Ա՛հ, եթէ էմմա աղքատ ըլլար, ևս աւելի երջանիկ պիտի ըլլայի իրմէն ընդունուելուս համար, սակայն ինք հարուստ է, իրաւունք ունիք, ես չեմ կրնար զինքը սիրել և յաճախել. բայց բան մը կայ, որ չէք կրնար արգիլել, այն է թէ ես կը սիրեմ զինքը, և ալ ասկից ետքը ուրիշ կին չեմ սիրեր. սիրելիս է ան, ներեցէք ձեզի սիրելուս, և թողէք ինձ ձեր երջանկութիւնը ուխտել:

Երիտասարդը հեռացաւ: Գեղեցիկ էմման շատ խռոված էր և լսածներէն յուզուած: Տիկին Սառ-ժէ ուսերը թօթուելով ըսաւ.

— Ուրիշ կին չպիտի սիրէ՞. մենք գիտենք այդ պատմութիւնները. գրաւ կը դնեմ որ առնուազն տասը սիրահար ունի. երբ մարդ քուլիս-

ները կը յաճախէ, որ դերասաններու հետ կը կուռի. ալ ամեն բան լինցուցած է, ալ անկից ետքը մարդ չը ըսարեքիր: Կը մտածեմ՝ սիրելի էմմա որ հօրաքեռորդուդ խօսքին մէկ բառին ալ չեմ հաւատար. այս պարոնները խաբելու համար կը բանան բերանին: Կ'աշխատի. առաջին գործակատար եղեր է: Բոլոր ասոնցմէ մէկ բառին ալ չեմ հաւատար: Օն էմմա շուտ տուն դառնանք:

Սակայն էմմա իր հօրաքեռորդուդն նկատմամբ անդադար գէշ խօսելուն կը զայրանար, և զայրոյթով մը ըսաւ.

— Տիկին, շատ յոգնած եմ. քիչ մը հանգստանալ կ'ուզեմ:

— Ա՛հ, յոգնած էք, շատ զարմանալի բան, սակայն շատ չը պտրտեցանք. վրրջապէս ի՛նչպէս որ կ'ուզէք, հանգստանանք, հոս նստարաններ շատ կան, ճիշդ ահաւորիկ:

Նոյն ատեն անձաւին մօտ էին, նստարանի մը վրայ նստեցան, որուն միւս ծայրը մեր ճանչացծ աղքատ կոյրն ու աղջիկը նստած էին: Միթէ այդչափ յոգնած էր էմմա, և կամ պարտիզին մէջ կենալ կը բաղձար: Թերեւս աներեւոյդ էակ մը իրեն ըսած էր թէ հօրաքեռորդին տակաւին հոն է: Սիրահար մը այնպէս մէկէն չը կրնար իր սիրելիին մօտէն հեռանալ, մանաւանդ երբ շատ հազուադիւրս պատահութիւն ունենայ զայն տեսնելու: Ահա այդ էր Ֆէլիքսի ալ մտածմունքը. այս տիկինները ձգելէն ետքը՝ ուրիշ ճամբէ մը ետեւնուն եկած էր ինքնիրեն ըսելով.

— Եթէ մօրեղբորս աղջկան հետ չը խօսիմ

ալ, գէթ քանի որ հոս է, տեսնեմ զինքը: Եւ երբ Տիկին Սառժէ կատգի ալ, Էմման բնաւ աչքէս չի պիտի հեռացնեմ:

Երբ տեսաւ Էմմային ու խոտադէմ խնամա-կալուհիին նստարանի մը վրայ նստելին, նախ և առաջ ինք երթալ նստիլ ուզեց, սակայն կրնար ըլլալ որ Տիկին Սառժէ բարկանար և Էմմային հետ մեկնէր. ուստի բաւ համարեց անոնց առջեւ, ծառուղիին մէջ պտրտիլ: Էմմա խիստ աղէկ կը տեսնար զայն, բայց բան մը չէր ըսեր. Տիկին Սառժէ ալ տեսաւ զայն և մրմռաց:

— Դիտմամբ կ'ընէ այս պարոնը, զիս զայրացնելու համար է. լաւ, ես ալ միշտ միտքս պիտի պահեմ այս ըրածը:

Բայց յանկարծ փոքրիկ մուրացկանսնին տեսաւ Ֆելիքսը, որ առջեւնուն կ'անցնէր, անմիջապէս ուրախութենէն պուռաց, հրելով իր մայրը.

— Ահաւասիկ ինքը, մայր իմ, ահաւասիկ մեր առջեւէն կ'անցնի:

Եւ անմիջապէս ոտքի ելլելով ու ժպտելով, քանի մը անգամ բարեւեց երիտասարդը և իր քաղցրիկ ձայնով ըսելով:

— Բարեւ, աղնիւ պարան, մայրս չափազանց երախտագիտութեամբ լեչուած է ձեր վեհանձն ժեստին և իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ձեզ:

Ֆելիքս ժպտեցաւ մանկան երեսին ու անցաւ: Տիկին Սառժէ հեգնական եղանակով մը ըսաւ Էմմային:

— Ի՞նչ աղւոր ծանօթներ ունի հօրեղբորոր-

դիդ, տեսա՞ք սա նստարանին ծայրը նստող կինը և քովի ցնցոտիներով պղտիկը. բարեւեց զանոնք. անկասկած իր բարեկամներն են:

Էմմա չի պատասխանեց և պղտիկին մօտենալով, որ իր ձախ կողմը նստած էր, ըսաւ անոր:

— Հոսկից անցնող պարոնը կը ճանչնամ, փոքրիկ աղջիկս:

— Ո՛հ, այո՛ տիկին, շատ երջանիկ ենք զինքը ճանչնալնուս. ես ու մայրս շատ կը սիրենք զայն. մայրս կոյր է, բայց իրեն ըսած եմ ինչպէս մարդ ըլլալը:

— Մայրդ կօյր է, խեղճ աղջիկս, ներէ, չէի գիտեր, բայց ուրկէ՞ կը ճանչնաք իմ հօրաքեռորդիս:

— Ձեր հօրաքեռորդին, այս պարոնը ձեռն հօրաքեռորդին է... ա՛հ, ի՛նչ մեծ փառք է ձեզի ասանկ բարեսիրտ և առատաձեռն հօրաքեռորդի մը ունենալնիդ. մտածեցէք օրիորդ, որ մէկ տարիէ ի վեր մայրս և ես ամեն օր այս զրօսաւմայր կուգանք. շատ աղքատ ենք, սակայն չեմ համարձակիր խնդրել, սիրտս կը նեղուի... սակայն այն վայրկեանէն, որ ձեր հօրաքեռորդին մեզ տեսաւ, իրմէ բան մը չի խնդրեցի, մեզի մօտեցաւ ու ձեռքս արծաթ դրամ մը տուաւ. անկից ետքը յաճախ կուգար այս պարտէզը և ամեն անգամուն առանց ողորմութիւն տալու չանցնիր. ասիկայ մեր երջանկութեանը պատճառ եղաւ. այդ վարկեանէն ուրիշներ ալ սկսան տալ. թէև ո՛չ իրեն չափ, բայց հոգ չէ, մեզի համար դարձեալ շատ է: Վերջապէս՝ այսօր մեր բարի երիտա-

տասարդին գալը տեսայ. այսպէս կը կոչենք զինքը ես և մայրս. իր տռչել վազեցի և գիտէ՞ք ի՞նչ տուաւ օրիորդ. քսան ֆռանքնոց ոսկի դրամ մը. չէի ուզեր այսչափն ընդունիլ, բայց անիկայ ըսաւ «ալ հիմայ աւելի կը վաստիմ և կ'ուզեմ որ բաղդի փոփոխութեանս մասնակցիք...» ա՛հ, օրիորդ կը տեսնա՞ք, իրաւունք ունիմ ըսելու որ մեծ փառք է ձեզի այս հօրաքեռորինդ:

Էմմա աչքերը արցունքով տիկին Սառօէի դառնալով՝ որ խիստ աղէկ լսած էր պղտիկ աղջկան խօսքերը, պօռաց.

— Կը տեսնա՞ք տիկին, միթէ միշտ չա՞ր պիտի խորհիք դարձեալ հօրաքեռորդուոյս նկատմամբ... երբ մարդ դժբաղդներու համար այդչափ բարի ըլլայ, միթէ ցոփակեաց կըրնա՞յ ըլլալ:

Պառաւ կինը շրթունքները կամտտելով՝ պատասխանեց.

— Այդչափ բարի... այդչափ բարի, յոռի գլուխ բարեսիրտ, այո՛ կը տեսնուի, բայց ես կ'ըսեմ թէ մուրացկանուհի մը քսան ֆռանք տալն ալ չուայուլթիւն է. ուստի խելացիութիւն չէ և մարդ ստակին արժէքը գիտնալու է:

Էմմա չի պատասխանեց, պղտիկ աղջկան դառնալով ու ֆռանք մը դնելով ձեռքը, ըսաւ.

— Ա՛ռ խեղճ պղտիկ, քիչ մըն ալ աւելի տալ կ'ուզէի, բայց վրաս ասկից աւելի չունիմ:

— Ա՛հ, տիկին շատ բարի էք... այս ալ շատ է... ա՛հ մայրիկ ի՞նչ գեղեցիկ օր է այսօր մեզի համար... եկո՛ւր, թեւդ ինձի տուր, ալ հիմայ կրնանք տուն դառնալ:

Աղջիկը Էմմային շնորհակալ ըլլալէն ու բարեւելէն ետքը մօրը հետ հեռացաւ: Փէլիքս հեռուէն տեսաւ՝ Էմմայի փոքրիկ մուրացկանուհիին հետ խօսիլը, չէր կասկածիր անոր խօսածին վրայ, միայն սա կ'ենթադրէր թէ արդեօք պղտիկին աղնուութիւնը միայն սիրեց: Իսկ երբ որոշեց որ նորէն նստարանին առջեւէն անցնի, ո՛րչափ զարմացաւ, տեսնելով որ Էմմա աչքը չէր հեռացնէր իրմէն և քաղցր ու գորովական դէմք մը յայտնելով՝ խանդաղատանքի ժպիտ մը ուղղեց, շնորհալի ու բարեկամական գլուխ շարժումով մը:

— Անտուած իմ, ի՞նչ կը նշանակէ այս, կը հարցնէր ինքներեն Փէլիքս, մօրեղբօրս աղջիկը հիմայ նոյն չէ ինձ հետ... կը ժպտէր ինձ, ինչպէս երբեմն... արդեօք փոքրիկ մուրացկանուհին պատմեց իրեն... ա՛հ եթէ այս է անոր բարեկամութիւնը վաստկցնողը, ուրեմն իրաւունք ունին եղեր ըսելու թէ՛ բարեգործութիւն մը չկորսուիր:

ARMENIAN LIBRARY
401 SHAWMUT AVE.

ԺԵՑ.

Աղէկ նաշող պարոն մը

Աղէկ գիտնալու է որ Ֆէլիքս շատ չուշացաւ Մօնսօյի պատէզը վերադառնալու։ Ազատութեան վայրկեան մը գտնալուն՝ կառք մը վարձելով հոն կ'եթար. բայց քանի մը օրէ ի վեր թէ առտուն և թէ կէս օրէն վերջը ի զուր կ'եթար և մօրեղբօրը աղջիկը չէր տեսնար հոն։

Կոյրին զաւկին հարցուց, աղջիկէն իմացաւ թէ մօրեղբօր աղջիկը խիստ յուզուած էր՝ թշուառներուն համար ունեցած բարեարտութիւնը լսելով, մինչդեռ ընդհակառակը Տիկին Սառժէ պոռացեր էր թէ՝ խելացիութիւն չէ մուրացիկներու քսան ֆռանք տալ։ Փոքրիկ աղջիկը իմացած էր բոլոր ասոնք. աղաք սքանչելի յիշողութիւն ունին։

— Զեր մօրեղբօր աղջիկը շատ գեղեցիկ, շատ բարի է, ըսաւ փոքրիկ աղջիկը, ֆռանք մը տուաւ ինծի ըսելով թէ վրան աւելի դրամ չունենալուն համար կը ցաւի... բայց մէկ ֆռանքն ալ արդէն մեծ բան է... սովորաբար մէկ կամ երկու տասնոց կուտան մեզի, ամեն մարդ ձեզի չի նմանիր, պարոն։

— Եւ միթէ այդ օրէն ի վեր մօրեղբօր աղջիկը չտեսար այս պարտէզին մէջ։

— Ո՛չ, պարոն։

— Եթէ տեսնաս կը ճանչնաս։

— Կը ճանչնաս ալ խօսք է... այո՛ պարոն, իր դէմքը մտքին մէջ տպաւորուած է, ասկից զատ շատ գեղեցիկ է, այնչափ աղւոր շատ չենք տեսնար... զարմանալի է։ Հոսկից անցնող բազմութեան մէջ հարիւր տգեղէն հազիւ մէկ գեղեցիկ մը կը տեսնանք։

— Բայց ալ չգար... ա՛հ, տարակոյս չունիմ որ այն չար տիկին Սառժէն չուզեր ալ այս պարտէզը շրջագայիլ, վախնալով որ ինձ չի պատահին, և արդեօք ալ չը պիտի տեսնամ։

Ֆէլիքս տխրագին հեռացաւ. իսկ իր զրաղած վիճակը զինքը կ'սփոփէին, քանի որ ձանձրոյթն ու վիշտն վանելու համար աշխատութենէն լաւագոյն դարման չկար։ Ամիս մը անցաւ. ջանադիր ըլլալով որ իր տիրոջ արժանի ցուցնէ ինքզինքը, Ֆէլիքս գրեթէ գրասենեակէն հեռացած և Մօնսօյի պարտէզը եկած չէր. սակայն առտուն մը երբ զրաղած չէր ըսաւ ինքնիրեն։

— Խեղճ կոյրն ու աղջիկը հիմայ պիտի մասնեն թէ բոլորովին զիրենք մոռցած եմ, իրաւ չպիտի նպատահիմ մօրեղբօր աղջկան, բայց ասի պատճառ մը չէ որ իմ փոքրիկ պաշտպանեալս երեսէ ձգեմ։

Ֆէլիքս պարտէզը գնաց։ Հոն մտած ատեն անմիջապէս կոյրին և աղջկան գտնուած կողմը գնաց չուտով։ Հազիւ յիսուն քայլ առած էր ծառուղիին մէջ, ուրախութեան ճիչ մը հասաւ ականջին։ Յետոյ մուրացկանուհին դէպի իր կողմը վազելով հը պօռար։

— Ահաւասիկ ինքը, մայրիկ, մեռած չէ, հիւանդ ալ չէ, ահաւասիկ մեր բարի երիտասարդը ա՛հ, ի՛նչ երջանկութիւն, ինքն է ։

Աղջնակը ուրախութենէն կը ցատկէր, Ֆէլիքսին դէմ վաեցելով ձեռքը բռնեց և իր փոքրիկ ձեռքերուն մէջ կը սեղմէր, նայուածքները անոր նայուածքներուն այնպիսի ճշմարիտ ուրախութեան մը հրճուանքով կը խառնուէին որ բոլորովին խանդաղատելով մըմնջեց ։

— Այո՛, պզտիկս, այո՛, ես եմ... երկարատեն եղաւ որ հոս եկած չեմ, այնպէս չէ՛ ։

— Ա՛հ, այո՛ պարոն, դուք որ վերջերը գրեթէ ամէն օր կուգայիք... մայրս խիստ շատ անգամ կ'ըսէր. «Քառօլին՝ ալ չե՞ս տեսնար այն պարոնը, որ մեզի համար այնչափ բարի էր, աղէկ չես նայիր ուրեմն» ։ Ես ալ կը պատասխանէի, ա՛հ մայրիկ, աղէկ գիտես որ առանց մեզ տեսնելու չէր երթար ։

— Իրաւունք ունէիք սիրուն աղջիկս, սալային մոռցած չէի ձեզ, շատ զբաղած էի, ասկից շատ հեռու կը բնակիմ, առ Քառօլէն ։ ա՛ռ սա, շատոնց է որ ձեզի բան մը տուած չեմ ։

— Ա՛հ պարոն, դարձեալ այնչափ դրամ... բայց կը վշտացնէ զիս այս ։ Եւ փոքրիկ աղջիկը կուլար ։

— Ինչո՞ւ համար կուլաւ Քառօլին ։

— Քանի որ կը վախնամ, չի կարծէք թէ... մեզի ստակ տալերնուդ համար միայն ձեզի տեսնելուս կ'ուրախանամ, ասոր համար չէ՛ որ կը ձեզի ։

— Ո՛չ զաւակս, ո՛չ դիւրին է տեսնել աչ-

քերուդ մէջ որ հոգիդ երախտապարտ է, ո՛հ, մի լար, եթէ ո՛չ կը յանդիմանամ քեզ ։

— Ալ լինցաւ պարոն, չեմ լար ։

— Հիմայ ըսէ ինձ, անտարակոյս մօրեղբօրս աղջիկը չտեսաք հոս ։

— Ո՛հ, բայց այո՛ պարոն, ընդհակառակը և ձեզի պիտի ըսէի. քանի մը օրէ ի վեր մէկ երկու անգամ տեսանք ։

— Երկո՞ւ անգամ... ի՞նչպէս եղաւ որ ես հոս չէի. բայց ի՞նքն էր ։

— Ո՛հ, այո՛ պարոն, ճանչցայ զինքը, թէպէտ սգաւոր չէր ։

— Իրաւ է. արդէն ամիսէն աւելի է որ սուգէն ելած ըլլալու են. խօսեցա՛ւ հետդ ։

— Այո՛ պարոն, սակայն շատ տխուր կ'երեւար, այն պառաւ կնոջմէն զատ հետը ուրիշ մարդ մըն ալ կար ։

— Մա՞րդ մըն ալ... ո՞վ էր արդեօք ։

— Երիտասարդ մը... գեղեցիկ և հպարտ պարոն մը ։

— Երիտասարդ մը. անշուշտ իր եղբայրնե՛րէն մէկն էր ։

— Չեմ գիտիր... բայց չեմ կարծեր որ այդ պարոնը իր եղբայրն էր. պառաւ կինը անգամ մը ձեր մօրեղբօր աղջկան ըսաւ թէ «Ինչո՞ւ համար Պ. տը Սէնթ Էսթէվի թեւը չէք մտնէր էմմա» ։ օրիորդն ալ պատասխանեց. «առանձին քալել կ'ուզեմ» ։

Ֆէլիքս դեղնեցաւ, սրտին խռովին զգաց. հանդարտիլ փորձեց և թոթովեց ։

— Սէնթ Էսթէվ... ո՛հ, ո՛հ, իր եղբայրը չէ ան. վերջին անգամ տեսած ատենդ մէկտե՛ղ էր:

— Այո՛ւ պարոն, երկու անգամուն ալ այդ պարոնը մէկտեղ էր:

— Երկու անգամո՞ւն ալ. . հիմալ լաւ կը հասկնամ:

— Պարոն, կը վախնամ որ ըսածներս կը վշտացնեն ձեզ. Աստուած իմ, եթէ գիտնայի, չէի ըսէր:

— Ո՛հ, զաւակս, մի՛ տրամիր. պէտք էր որ, ուշ կամ կանուխ գիտնայի... այդ պարոնը գեղեցիկ էր:

— Է՛հ, այո՛ւ, պարոն, բաւական գեղեցիկ էր... սակայն գոռոզ, արհամարհոտ ձեւ մը ունի. երբ ձեր օրիորդ մօրեղբորդուստրը քովս մօտեցաւ ողորմութիւն տալու համար, պարոնը անանկ արհամարհոտ նայուածք մը նետեց մօրս ու իմ վրայ որ... ո՛հ, ձեր և անոր մէջ մեծ տարբերութիւն կայ:

— Մնաս բարով, զաւակս:

— Կը մեկնի՞ք, պարոն:

— Այո, ստիպուած եմ, գործ ունիմ:

— Արդեօք դարձեալ այսպէս պիտի ուշտանաք:

— Չեմ գիտեր. ո՛հ, բայց ինչ որ ալ ըլլայ, հաւատացէք որ ձեզի երեսէ չպիտի ձգեմ. մնաս բարով:

Ֆէլիքս լաւ հասկցաւ որ այդ Պ. Սէնթ Էսթէվը իր մօրեղբոր աղջկան ձեռքը ուղող մըն է. թէեւ ինքը Էմմայի հետ ամուսնանալու բնաւ յոյս

չունէր, սակայն չափէն աւելի ցաւ զգաց, մտածելով որ թերեւս հեռու չէ այն վայրկեանը, որ իր մօրեղբոր աղջիկը ամուսինի մը բազուկներուն մէջ պիտի սեղմուի. որովհետեւ ամեն բանի մէջ, Ֆէլիքս կը խորհէր թէ բնաւ տարակոյսի մէջ չը մնալու համար ուղղակի Էմմայի բնակարանը գնաց, ինքնիրեն ըսելով:

— Դռնապանը կը խօսեցնեմ. այս տեսակ մարդիկներէն տեղեկութիւն առնելու գիւրին միջոցներ չառ կան: Երկու օրուան մէջ երկու անգամ այդ պարոնին հետ չըջագայելու գացեր են: Ահ, Տիկին Սառօէ, գիտեմ, դարձեալ քու քթիդ ոխը կայ այս գործին մէջ: Ինքնիրենը ըսած ըլլալու է «Եթէ Ֆէլիքսին պատահելու ըլլանք, պիտի տեսնայ որ՝ իր մօրեղբոր աղջիկը ասպետ մը ունի և ինքը աղէկ գիտէ զիս, թէ միայն ապագայ ամուսինի մը կը թոյլատրեմ յաճախ գալ ընկերանալ մեզի»: Ֆէլիքս արդէն Էմմայի տան մօտեցած էր: Չէր ուզեր որ Էմմա և Տիկին Սառօէ զինքը տեսնեն. իրաւ ալ, դռնապանը դուրսը աւելու ըզբաղած էր. նշան մը ըրաւ անոր. դռնապանը աւելը ձեռքը քովը եկաւ: Ֆէլիքս զայն քիչ մը հեռացուց և ձեռքը հինգ ֆունտնոց մը դնելով, սրտին յուզմունքէն և զինքը գրգռող խռովմունքէն ճնշուած ձայնով մը մրմնջեց:

— Մօրեղբորս աղջկան տունը Պ. Սէնթ Էսթէվ մը կուգա՞յ արդեօք. ես օրիորդ Մօնլօտանի քեռորդին եմ:

— Ո՛հ, արդէն գիտեմ պարոն, անգամ մը ինծի ըսած էք, երբ տեղեկութիւն առնելու եկաք

թէ՝ տիկինները յաճախ դուրս կ'ելլէն. գրեթէ տարի մը առաջ...

— Ուրեմն տեղեկացուցէք ինձ... այդ Պ. Սէնթ Էսթէվը որչափ ատեն է որ կուգայ:

— Գրեթէ վեց ամիսէ ի վեր. բայց սկիզբները յաճախ չէր գար: Տիկինները սուգէն ելլելուն ի վեր է որ այդ պարոնը յաճախ կուգայ. սպասուհիներէն կնոջս լսածին նայելով, կ'երեւայ թէ օրիորդ Մօնթօնի ձեռքն ուզող մը ըլլալու է, թէ Տիկին Սառօն կը պաշտպանէ զայն, թէ հարուստ է եղբոր այդ պարոնը, և թէ ձեր մօրեղբոր աղջկան շատ յարմար է. սակայն կ'երեւայ թէ օրիորդն այնչափ ամուսնանալու փափաք չունի:

— Լաւ, լաւ... բաւական է այդչափ գիտցածս. մանաւանդ բան մի ըսիք թէ ես եկայ այս հարցումները ըրի:

— Անհոգ եղիր Պարոն... կինս որչափ որ շատախօս է, ես ալ անոր հակառակ խորհրդապահ եմ, որչափ որ եթէ այդ հինգ ֆռանքը տուած չըլլայիք ձեզի ալ բան մը չէի խօսէր:

Փէլիքս խիստ տխուր և վշտացած հեռացաւ, ինքնիքէն ըսելով.

— Էմմա այնչափ փոյթ չցուցնէր ամուսնանալու: Սակայն աղաչելով թախանձելով վերջապէս կը հաճեցնեն. Ասկէ զատ միթէ վերջն ալ այսպէս չպիտի ըլլայ... Սէնթ Էսթէվ կամ ուրիշ մէկը սակայն եթէ մօրեղբորս աղջիկը չափահաս ըլլալուն սպասել ուզէր, այն ատեն իր կամքին համեմատ վարուելու ազատ կ'ըլլար, բայց պիտի ամուսնացնեն իրեն հետ այդ Սէնթ Էսթէվը, որ տարակոյս չունիմ ինծի չափ չսիրէր:

Երիտասարդը դիպուածով կը շրջադայէր, այս խորհրդածութիւններուն մէջ խորասուզուած. թեւ մը իր թեւը մտաւ և ծանօթ ձայն մը ժպտելով ըսաւ իրեն.

— Ողբերգութիւն կը խաղաք, որուն վերջը դժուար կրնամ գուշակել:

— Ա՛հ, դո՛ւք էք, սիրելի Տօքթօրս. բան մըն ալ չեմ խաղար. խիստ ընկճուած եմ այսօր:

— Օ՛ն, պատմէ նայիմ. ցաւերը պատմուելով՝ միշտ մէկ մասը կը կորսուի:

Փէլիքս Տօքթօր Ժուլէտին պատմեց Մօնթօնի մէջ տեղի ունեցած դէպքը, նոյնպէս այն օրը լսածներն ալ:

Բայց սիրելի բարեկամս, ես հոս այսչափ յուսահատական բան մը չեմ տեսներ. Ձեր մօրեղբոր աղջկան կը յաճախեն, շատ պարզ բան մըն է ատիկայ, քանի որ թէ՛ գեղեցիկ և թէ՛ հարուստ է. սակայն այս ամուսնութիւնը կատարուած չէ. ի՞նչ ըսաւ փոքրիկ մուրացկանուհին, չըսա՞ւ որ Էմմա իր թեւը տալ չէր ուզած այդ պարոնին, պատասխանելով թէ՝ առանձին պտըտիլ կ'ուզէ: Եթէ Էմմա այդ Սէնթ Էսթէվի համար ամենափոքր համակրանք մը տածէր, միթէ պիտի ուզէ՞ր առանձին շրջադայիլ և թեւը չտալ այդ պարոնին: Ասոր ըսելիք չկայ. մօրեղբորդ աղջիկը չսիրեր այդ պարոնը. հիմայ դուք կը խոստովանիք թէ գեղեցիկ Էմման մուրացկանուհին հետ խօսելէն ետքը քաղցր նայուածք մը, սիրուն ժպիտ մը ըրաւ ձեզի. ըսել է թէ ձեր բարեսրտութենէն սաստիկ յուզուած էր, որովհետեւ միշտ ձեզի հանդէպ հա-

մակրանք ունեցած է. ըսել է թէ արդէն ապացոյցն յայտնեմ է... իր լսած խօսքերը հոգւոյն խորը, զգացումները զարթուցներ են, ձեր սիրոյ յայտարարութիւնները, լուսաւորեմ են զինքը, և գրաւ կը դնեմ որ ինքը Սէնթ Էսթէվի հետ չպիտի ամուսնանայ:

— Ահ, սիրելի Տօթօն, յոյս կուտաք ինձ, երջանկութիւն, կեանք կը շնորհէք:

— Ուրեմն եկուր միատեղ երթանք ճաշենք, պիտի աշխատեմ նաեւ ախորժակդ բանալ:

Այս պարոնները Բալէ Ռօայալ գացին. մարդ ախորժակով կը ճաշէ, երբ տեղը աղէկ ընտրել գիտնայ: Ֆէլիքս իր գուարթութիւնը գտաւ, քանի որ տխուր բնաւորութիւն մը չունենալով՝ քիչ մը զուարթացայ: Նոյն գօշերը երկու բարեկամները միատեղ թատրոն գացին, որ շատ ուշ լմնեցաւ, վերջն ալ երկարատեան Պուլըվառը պտրտեցան քանի որ հոծոյք կ'զգային միատեղ գտնուելու, Ֆէլիքս պատմեց Անիթայի տունը ըրած այցելութիւնը, և հոն իր մօրեղբօր տղուն նկատմամբ ստացած տեղեկութիւնները:

Սիրահարը՝ վերջը իր սիրուհիին խօսքն ըրաւ, և Տօթօնը դայն լսած ատեն՝ խիստ յաճախ կը յայտնէր թէ մօրեղբօր աղջիկը իրեն հանդէպ սէր ունէր:

Յանկարծ բժիշկը ժամացոյցը հանելով ըսաւ.

— Կէս գիշերը ժամ մըն է անցեր, ալ տուն երթալու եմ, յղի յաճախորդ մը ունիմ. թերեւս հիմայ եկած զիս փնտռած են:

— Այ սատանայ, իսկ եթէ ծնած է:

— Եթէ ես չըլլամ անկարելի է... ո՛չ, ո՛չ, վաղուան չմնար. ձկնավաճառներու թաղը երթալու եմ, ուր Մօնթոլօն փողոցը պիտի գտնամ:

— Մէկտեղ կուգամ բարեկամ, ես այնչափ քուն չունիմ... շատ խռոված եմ, քունս չպիտի տանի:

— Լաւ, մեկտեղ եկուր:

Փողոցները շատ քիչ մարդ մնացեր էր, սակայն դիտարանի մօտերը մարդ մը առջեւնին տեսան, որ գրեթէ պատին փակած թատրոնին ազդարարութիւնները անպատճառ կարկալ կ'ուզէր, թէ և մեծ մասով քաշուած ու պատուած էին:

— Եթէ այս պարոնն այս գիշեր թատրոն երթալ կ'ուզէ, կարծեմ քիչ մը ուշ մնացած է ըսաւ Ֆէլիքս:

— Սակայն առանձին կը խօսի, կարծեմ դինով է:

— Այդչափ շնորհքով հագուած մէկը. կը կարծէք...

— Միթէ պատճառ մըն է այդ... քիչ մը զինքը մտիկ ընենք շատ զուարճալի բան է գինով մտիկ ընելը... անանկ բաներ կ'ըսեն որ, միայն անոնց բերնէն կը լսուի, երբեմն ճշմարտութիւններ ալ կ'ըսեն, որոնք հորէն ելած են:

Առջեւնին կեցող մարդը նորէն քիթը պատին քսեց մրմալով:

— Ի՛նչպէս ալ կազը գէշ կը լուսաւորէ հոս ես մարմարեայ աղջիկները տեսնալ կ'ուզէի... ինքը, ըսաւ թէ այս գիշեր կը խաղան. չեմ կրնար գտնել. հա՛ կարծեմ սա է. ոտք. մնացեալը չկայ

կարծեմ աչքերուս առջին մառախուղ իջած է...

— Զարմանալի բան. կարծեմ թէ ճանչնալու եմ այս ձայնը, ըսաւ Ֆէլիքս:

— Ես ալ. կեցիր: Ա՛հ, այո՛. ձեր Ատօլֆ մօրեղբորորդին է:

— Միթէ կարելի՞ է. և այս վիճակի մէջ. խեղճը չկրնար ինքզինքը բռնել. հիմայ եթէ չի բռնենք պիտի իյնայ:

— Ո՛վ է ան, հարցուց գինով երիտասարդը շտկուելով, և քանի մը քայլ առնել փորձելով, դողալէն պիտի իյնար: Անունս ըսին. Ատօլֆ կոչեցին զիս. Ատօլֆ Մօնլօռան. ես եմ. եթէ բարեկամ են, թող ըսեն:

— Է՛հ, այո, բարեկամ են, պօռաց Ֆէլիքս իր մօրեղբորորդին թեւէն բռնելով: Ես եմ Ֆէլիքս Ալպոնս հօրաքեռորդիդ և Տօքթօռ ժուսպէսը որ հօրդ բժիշկն էր:

— Թէեւ ոչ այնչափ երկար ատեն, բայց ձեր տունը ճաշած ատենս գինի տալու համար բաւական երկար ժամանակ ունեցայ. աղէկ գուշակած էի որ դուք չէք գարշիր անարատ գինիէն:

— Տօքթօռ ժուսպէս. Ֆէլիքս. վայ, վայ. վայ... ի՞նչպէս ալ աղէկ պատահեցանք. շատ ուրախ եմ ձեզ գտնելուս. դուք ալ ինծի հետ մարմարեայ աղջիկները տեսնալու պիտի գայիք:

— Բայց շատ ուշ է. արդէն հիմայ թատրոններէն ելած են. ամեն մարդ պառկելու կ'երթայ. մենք ալ այնպէս ընելու ենք:

— Իրա՞նք...

— Օն սիրելիս Պ. Մօնլօռան, ըսել է թէ պան-

դուրը ճաշած և քիչ մը աւելի փախցուցեր էք...

— Սատանայ Տօքթօռ. ի՞նչպէս ալ շուտով կը հասկնայ անանկ բաները որ: Ա՛հ, որչափ ալ սահուն է սա գետիմները:

— Ինծի կըրթնէ մօրեղբորորդի՛:

— Ինծի ալ, ըսաւ Տօքթօռը Ատօլֆի միւս թեւը մտնելով, այսպէս հանգիստ կը քալենք: Ո՛ւր կը բնակիք:

— Միշտ նոյն տեղը:

— Շատ աղէկ, բայց ո՛ւր է այդ նոյն տեղը:

— Փոխած չեմ. միեւնոյն տունն է:

— Հասկցայ, բայց տունդ ո՛ւր է:

— Միեւնոյն փողոցին մէջ. ես մէկ տունէ միւսը փոխել չեմ սիրեր: Իսկ դո՞ւք Ֆէլիքս, տակաւին Մազակոան փողոցը կը բնակիք:

— Ո՛չ հիմայ Սանթիլէ փողոցը կը բնակիմ:

— Իսկ դո՞ւք Տօքթօռ:

— Ես Մօնթօլէն փողոցը. իսկ դուք Ատօլֆ, դեռ չըսիք թէ ուր կը բնակիս:

— Ես. միշտ միեւնոյն տեղը:

— Բայց անտանելի է այս, ըսաւ Տօքթօռը Ֆէլիքսին ծոկով. ի՞նչ պիտի ընենք այս մարդը:

— Կեցի՛ք, միտքս ուրիշ բան եկաւ, մօրեղբորորդի, հիմայ զիս ձեր տունը պիտի տանիք, այնպէս չէ՞, և մեզի ձեր օղիէն խմցունէք. ի հարկ է ընտիր տեսակէն ունիք:

— Հա. ապրիս. տեսար՞. օղի ունի՞մ մի կ'ըսէք, չաքարեղէն, ընտիր շամբաներ, Հնդկաստանի:

— Լաւ, օղին մատէնի հետ կը խառնէ.

— Ուրեմն մեզի միատեղ տար, ո՛ւսկից պիտի երթանք:

— Ո՛ւսկից. ուսկից. ասկից երկու քայլ հեռէ է. որովհետեւ Ռօպինառի պանդոկը ճաշեցի. էշիքիէ փողոց թիւ 7, Ֆլանքէթ ալ ճաշին մէկտեղ էր, միշտ ինծի կ'ըսէր «մի՛ երթար, տանդ մօտ ես, քեզի կը տանիմ» բայց ես մարմարեայ աղջիկները տեսնալ կ'ուզէի յետոյ անոնք Լանսիէ խաղալ սկսեցան. ես խաղը չեմ սիրեր:

— Ուրեմն, տունիդ մօտերն ենք. լաւ, ո՛ր կողմը պիտի դառնանք:

— Ինչո՞ւ դառնանք. մարդուս սիրտը կը խառնուի. արդէն քիչ մը գլուխս դարձեր է. Ֆլանքէթ անանկ գինիներ ունի որ իմիններուս քով բան մը չեն արժեր. ես անանկ մառան մը, անանկ գինիներ ունիմ որ՝ նմանը տեղ մըն ալ չի գտնուիր:

— Երբ ձեր տունը ճաշենք, այն ատեն է որ պիտի հասկնանք:

— Վաղը, այո՛ վաղը անպայման կ'ըսպասեմ, կ'ըլլայ:

— Ինչո՞ւ չէ, ես ալ մէկտեղ կը գտնուիմ վաղը. ուրեմն որոշուած է, վաղը ձեր տունը պիտի ճաշենք, այնպէս չէ՞ Պ. Ֆէլիքս:

— Շատ աղէկ, բայց հիմակ փողոցը պառկելու չենք. ո՛ր կողմը պիտի դառնանք, շուտ ըսէք, ա՛ջ թէ ձախ կողմը:

— Տօ՛քթօր. Փառատի փողոցը չէ՞ք կրնար գտնել:

— Փառատի՞ փողոց, ո՛հ, վերջապէս, օ՛ն,

առա՛ջ, կը յուսամ թէ՛ ա՛լ մեր գինովը իր տունը կրնայ գտնել:

Սկսան քալել. Ատօլֆ քայլ մը առնելուն՝ կը կենար թոթովելով.

— Բայց ես մարմարեայ աղջիկները տեսնել կ'ուզէի:

— Վաղը կամ միւս օր կրնաք տեսնել, շատ դիւրին է, ամեն տեղ ալ կը գտնուի. բայց ձեր բարեկամը գլխու զարնող գինի կը խմցնէ ձեզի, աղէկ բան չէ՛:

— Իրաւունք ունիք Տօքթօր, Ռօպինառ բարեկամիս գինիները գլուխ կը զարնեն... գլուխս շատ կը ցաւի:

— Անմիջապէս որ տուն մտնէք, սպասաւորներդ թէյ մը թող պատրաստէ:

— Թէ՛յ, ամեն գիշեր կը չինէ:

— Ըսել է թէ ամեն գիշեր պէտք ունիք, շատ չըջահայեաց է եղեր:

— Այո, բայց մեղք որ գող է:

— Ինչէ՞ն գիտէք որ կը գողնայ:

— Ֆլանքէթը ըսաւ և խրատեց զիս որ ճամբու դնեմ:

— Բայց այդ Պ. Ֆլանքէթը ո՞վ է, ի՞նչ գործ կ'ընէ:

— Գո՛րծ, միջնորդ է, ամեն բանի, վաղը մէկտեղ պիտին ճաշեք:

— Ա՛, վաղը ձեզի հե՛տ պիտի ճաշէ:

— Գրեթէ ամեն օր, առանց քաշուելու և հրաւէրի սպասելու կուգայ:

— Շատ հետաքրքիր եմ այդ պարոնը տեսնելու, ահա՛ Փառատի փողոցը եկանք. մեր ձախ կողմն է եղեր:

Բարեբաղդաբար Պ. Ատուլֆ փողոցին ծայրը կը բնակէր, տանը առջեւ կեցաւ: Երկու բարեկամները դուռը դարկին: Սպասաւորը դռնապանին սենեակը կ'ըսպասէր արդէն իր տիրոջ, եկաւ և մեր գինովը բռնեց, որ ըսաւ.

— Ահաւասիկ ժանը, որ միշտ վարը ինծի կ'ըսպասէ. անկասկած թէյ ալ պատրաստած է, վստահ եմ:

— Տէրդ աղէկ վիճակի մէջ չէ, մըմնջեց Ֆէլիքս սպասաւորին, որ պատասխանեց:

— Ահ, պարո՛ն, ես վարժուած եմ, գրեթէ ամեն գիշեր այսպէս տուն կուգայ:

— Ի՞նչ դժբաղդութիւն:

— Վեր չէ՞ք գար գաւաթ մը խմելու, թոթովեց Ատուլֆ սպասաւորին ետեւէն:

— Ո՛չ, այս գիշեր դուն մինակդ թէյ խմէ:

— Ուրեմն վաղը անպայման, գիտէ՛ք ա, հոս պիտի ճաշենք:

— Ժամը քանիի՞ն:

— Ժա՛ն, ժամը քանիի՞ն օեղանը պատրաստած կ'ըլլաս:

— Սովորաբար կէս օրին:

— Ուրեմն վաղը կէս օրին:

Երկու բարեկամները փախան: Ֆէլիքս տեսածին վրայ ամենեւին մեկնութիւն մը չէր կրնար տալ, ու Տօթքօսին ըսաւ.

— Ահաւասիկ վաղը ասոր համար իրեն տունը ճաշի երթալու է... ասով կը հասկնանք թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է:

ԺՋ.

ԳԻՆԻ

Հետեւեալ օրը ժամ տասնը մէկ ու կէսին Ֆէլիքս և Բօրիզը առջի գիշեր գրեթէ կռնակովին տուն տարած մարդուն տունը գացին: Ծաշի ժամը տակաւին հասած չէր, բայց այս պարոնները անոնցմէ չէին, որ տեղ մը հրաւիրուած ատեննին ճիշտ սեղան նստելու ժամանակ երթալու է, որ տան տիրոջն ըսելու մը պէս կ'ըլլայ թէ «ուտելու համար կուգանք ձեր տունը, և ո՛չ թէ ուրիշ բանի համար»: Եթէ աղէկ կերպ մըն էր այս, սակայն հաճելի ալ չէ: Սպասաւորը սրահը չփելու զբաղած էր, իր տէրը շատ ուշ ելած էր անկողնէն:

Ատուլֆ գիշերազգեստովն եկաւ. գինովութիւնն անցած էր, և Ֆէլիքս կրնար զայն ուղածին պէս զննել, որ չափէն աւելի գիրցած էր, երեսը գրեթէ ուռեցած, և քիթը մանիշակի զարնող կարմիր գոյն մը առած էր որ, ոչ մէկուն կը վայլէ, մանաւանդ երիտասարդի մը համար, շատ տգեղ բան է, բոլոր ասոնցմով կը հասկցուէր թէ իր մօրեղբորդւոյն վրայ եղած փոփոխութիւնները իրեն յարմար չէին, թէև ինքը գոհ, երջանիկ կ'երեւար, որ կերպարանքը կը կենդանացնէր:

ինքալուով մը հրաւիրեալներն ընդունեց և ըսաւ անոնց .

— Է՛հ պարոններ, հիմայ ծունկերս քիչ մը երէկ գիշերընէ աւելի հաստատ են, այնպէս չէ՞ . հէ՛, հէ՛, երէկ շատ աղէկ ճաշած էի, ճշմարիտը ի՞նչ պահեմ, ուտելը շատ կը սիրեմ :

— Մանաւանդ աղէկ ալ խմեր էիք . ես ալ աղէկ գինին կը սիրեմ, բայց մինչեւ հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելու չափ խմելու չէ :

— Ա՛հ, սիրելի Տօքթօռ, ես հիմայ ձեզի ամենաընտիր ճերմակ գինի մը խմցնեմ որ . կրկին եռացած, ճերմակ գինի խմած ունի՞ք :

— Այո՛ ճերմակ, ընտրեալագոյն ճերմակ գինի մըն է, բայց շատ գլխու կը զարնէ :

— Ի՞նչ փնաս ունի, հապա վօզնի գինին կը ճանչնա՞ք Տօքթօռ :

— Ե՛ս, ո՛չ, Պօնի գինին կը ճանչնամ միայն, որ խիստ աղէկ գինի մըն է :

— Վօզնը ասկից աղէկ է... Պուռկօնեին աղէկը :

— Հապա Ռօմանէ՛ն :

— Ա՛հ այդ գինին կը ճանչնամ :

— Հիմայ կը խմցնեմ ձեզի, էյ, հապա Լէօն . վի՛րը, ասիկայ Պօռտօյի տեսակէն է :

— Այդ ալ աղէկ կը ճանչնամ, շատ կը սիրեմ :

— Հապա՞... :

Ֆելիքս ընդմիջեց այս անուանակարգութիւնները :

— Բայց մօրեղբորորդի, միթէ մինակ գինիի խօսք պիտի ընենք :

— Գոի՛ր ուրեմն խօսակցութեան աւելի աղէկ նիւթ մը :

— Բայց իրաւ, դուն պիտի հաւատացնես թէ ճշմարիտ գինեմով մըն ես եղեր կը յուսամ թէ այնպէս չէ :

— Բայց եթէ այնպէս ալ ըլլայ ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր, հօրս կենդանութեան ժամանակ միայն գետի ջուր կը խմէի, այսօր ալ անոնց փնասը կը հանեմ, միթէ իրաւունք չունի՞մ, միթէ առաջուրէն գեղեցիկ դէմք մը չունի՞մ, տեսէք որչափ գիրցեր եմ . իսկ դուն ֆելիքս, դուն միշտ նոյնն ես, չես գիրցեր :

— Գոհ եմ, ես գիրնալ չեմ սիրեր : Օ՛հ, Ատօլֆ, մօրեղբորս մեռնելէն ի վեր ի՞նչ գործ կ'ընես, միթէ միշտ միեւնոյն վաճառատունն ես :

— Տէր ողորմեա՛, զիս ո՞վ կարծեցիր, մէկ քառորդ միլիոն հարստութեամբ վաճառատունի սպասաւոր ըլլալ . գրագրութիւն ընել, ես այնչափ էչ չեմ, իրաւ է որ արդէն այդ քառորդ միլիոնին մեծ մասը սպառեցաւ . բայց տակաւին հարուստ եմք, և ֆլանքէթ՝ որուն հետ օղիի վրայ կարեւոր գործ մը սկսանք, ինծի ըսաւ որ մեծ շահ պիտի բերէ մեզի :

— Այս առտու մեզի հետ ճաշելու պիտի գար, այն պարոնն է, հարցուց Տօքթօռը :

— Այո՛, այո՛, պիտի գայ, իրաւ իրեն բան չըսի, բայց պիտի գայ :

— Բէ՛հ, ամեն օր հոս է ան մրմռաց ժան, որ սրահը կը շփէր, և ֆելիքսի ականջէն ըսաւ, ճշմարիտ հացկատակ մըն է այդ Պ . ֆլանքէթը :

— Վերջապէս Ատուլֆ, ցորեկը ինչո՞վ կ'ըրա-
ղիք:

— Յերեկը, ա՛, շուտ կ'անցնի, նախ առտու-
ները ուշ կ'ելլեմ, որովհետեւ շատ անգամ ուշ կը
պառկիմ, կը ճաշեմ, ամեն օր հետո մէկտեղ ճա-
շող բարեկամներ կ'ունենամ, գիտէ՞ք առանձին
ճաշելը աղւոր չէ. չես կրնար գաւաթ բաղխել,
նախաճաշը մինչեւ ժամը երեքը կը տեւէ:

— Կէս օրէ՞ն սկսելով, ի՞նչ նախաճաշ:

— Մարդ ճաշելու ատեն խօսակցելու է,
Յետոյ դուրս կ'ելլանք, կը պտըտինք, մէկ քանի
մաս գնդախաղ կը խաղանք, ահաւասիկ միայն այս
գնդախաղը կը սիրեմ, վասն զի մարմնամարզու-
թեամբ ախորժակը կը բացուի, յետոյ ժամը վեցին
եօթնին կ'ընթերնք, այս մինչեւ ժամը տասը կը
տեւէ, յետոյ՝ սրճարան կ'երթանք բօնճ կամ պիս-
քօֆ մը խմելու, կը տեսնաք որ ինչպէս ժամը
կ'անցնի և զրօսանքով կը քաղցրանայ:

— Բայց ետոյ ատեն մէջ, աւելցուց Յէլիքս
ժպտելով, սիրելի Ատուլֆ քառորդ մը չե՞ս նուիրեր
սիրոյ, անկարելի է որ քու տարիքիդ մէկը սրտին
մէջ գորովալի զգացում մը չունենայ:

— Զգացում, ո՛չ, ո՛չ, կը տեսնա՞ք. կի՛ն.
այդ մասին բնաւ բաղձանք չունիմ, չեմ ըսեր որ
ժամանակ ժամանակ ախորժակի չէ, ինչպէս որ
կերակուրին վրայէն օչարոկ մը. բայց համարձակ
խօսելով, ես գետնառունկով պատրաստուած հնդ.
կահաւի մը և խորտիկի մը փոխարէն ամենէն գե-
ղեցիկ կիներն ալ կուտամ:

— Ուրեմն ձեր Յէլիսիէն եղբօրը չէ՞ք նմանի
դուք:

Յէլիսիէն, ա՛, տես ա՛նոր գործը գէշ է,
խեղճ տղայ. ծամած թուղթի գոյն է դարձեւ
երեսը, դեղնած, հիւժած, ի՛նչ մեծ տարբերու-
թիւն կայ մեր մէջը:

— Այն ալ ուրիշ տեսակ մը:

— Վերջին անգամ տամը հինգ հազար ֆռանք
փոխ առնելու եկած ատեն ճշմարիտ վախցայ:

— Ինչպէ՞ս, Յէլիսիէն եղբայրդ փոխառու-
թեան պէտք ունի:

— Այո՛, չեմ գիտեր, ինչո՞ւ համար ըսաւ որ
ստակ չունի, հա. այո երկաթուղիները ծախել
չէր եւզեր, վասն զի ինկած են... տուած ստակս
ուրիշ օրէն պիտի վճարէր, բայց ահա երեք չարաթ
է երեսը չտեսայ. բայց անհանդիստ չեմ... ան
Վիքտուանին չի նմանիր. իրաւ է թէ Վիքթուանի
տուածս մեծ գումար մըն էր:

— Ի՞նչ, Վիքթուանն ալ փոխառութիւն
ըրաւ:

— Քառասուն հազար ֆռանք, միայն այս-
չափ:

— Քառասուն հազար ֆռանք... բայց ան
ալ քեզի չափ հարստութիւն ունէր, իր ունեցած
ստակները ի՞նչ ըրաւ:

— Պօսայի մէջ գործ է ըրեր... մեծ շահ-
դիտումներ, որոնք զինքը միլիոնատէ պիտի ընեն
եղեր... ասոր հետ մէկտեղ փոխ տուած գումարս
15 օրէն պիտի վճարէր, փոխանակ վճարելու ուրիշ
քառասուն հազար մըն ալ ուզեց ես ալ ինչ մեղքս
պահեմ, մերժեցի... Յիւլիանի խրատելով ըսաւ
ինձ «զքեզ կաթ տուող կովու տեղ դրեր են,

մարդ իր ազգականին փոխ տուած ստակը չկրնար ետ առնել, ալ մի' տար»:

— Չեմ հասկնար, ըսաւ Յէլիքս, Տօքթօռին դառնալով:

— Ինչու համար, ընդհակառակը բնական է. ձեր մօրեղբորորդիներուն իւրաքանչիւրը, սիրելի Յէլիքս, իւրաքանչիւրը իր ցանկութիւնը ունին... ասոնք իրենց հօրը ատեն մոխրի տակ ծածկուած էին, կրակն արծարծեց:

— Իսկ քոյրդ, կարծեմ երբեմն կ'երթաս զինքը տեսնալու:

— Ո՛չ, միայն մէկ անգամ մը գացի: Շիտակը հոն սիրտս նեղուեցաւ: Տիկին Սառժէ շաքարաջուր մը հրամցուց... չնորհակալ եմ... և ըսի ինքնիւրենս, «դուն զիս մէկ մըն ալ չպիտի կրնաս ըն դունիլ»:

— Բայց գիտնալու ես որ քոյրդ Սէնթ Էսթէվ անուն մէկու մը կուտան:

— Ինչո՞ւս պէտք, որու որ կ'ուզեն թող տան, աղէկ գիտեմ որ հարսնիք չպիտի ընեն, ապրիլ չեն գիտեր:

Երկու հոգի եկան և խօսակցութիւնը վերջացաւ: Մէկը՝ Յլանքէթն էր, սովորական հիւրը, քառասուն տարեկան մարդ մը, որ կարմիր մօրուք մը ունէր. երկայն, վտիտ ու ծաղկաւէր երես մը, թխագոյն, այտերն ու կզակը ցցուած, նայուածքը աղուէօի ու կատուի. ձայնը գեղգեղ և միշտ ինչ ըսելը փնտռելով, ինքն ալ շատ անգամ իր ըսածին զարմանալով երեսդ կը նայի հասկնալու համար՝ թէ հաւատացած էք իր խօսքին:

Յլանքէթի հետ եկող հիւրը աւելի տարիքոտ, տգեղ, քիթը շաքանակի մը պէս, որուն բռունցքի հարուած մը տալդ կուգայ. բերնին ակռաները թափած և ասոր հակառակ շարունակ կը ժպտէր. մազերը բուրդի պէս, այնչափ անկարգ՝ որ զուլը ուսերէն աւելի լայն կ'երեւար: Խօսուածքը գերմանական, աղէկ հագուած, սակայն ձեռքերը աղտոտ, կօշիկներն ալ ցեխոտ էին:

— Կէս օր չեղա՞ւ դեռ, ըսաւ Պ. Յլանքէթ սրահը մտնելով և հոն գտնուողները բարեւելով: Եթէ երբէք վայրկեան մ'իսկ ուշացայ ճաշէն՝ հազար ֆռանք տուգանք տալու պատրաստ եմ. սիրելի Պ. Մօլոռան, ներեցէք որ ձեզ ներկայացնեմ Պ. Կուտման, իմ ազնիւ բարեկամներէս մին. որ դիտակի վաճառական է, նախաճաշի եկած էր ինծի: Ես ալ ըսի իրեն. «ընկերացէ՛ք ինծի բարեկամի մը տունը, ուր պիտի ճաշեմ. այս կերպով իքձ հղտ ճաշած կ'ըլլաք»: Միթէ կը ներէ՞ք ինծի, իմ այս մեծ ու պզտիկ ազատութեանս:

— Շատ աղէկ ըրեր էք սիրելի բարեկամ, և եթէ պարոնը կը սիրէ ազնիւ գինիները:

— Օհ, եա՞նչ շատ կը սիրեմ լաւ գինին և աղէկ կը ճանչնամ:

— Պ. Կուտման կը սիրէ գինին և աղէկ կը ճանչնայ, կրկնեց Յլանքէթ:

Տօքթօռը կամաց մը Յէլիքսին ըսաւ.

— Կարծեմ այս դիտակի վաճառականը Յլանքէթի մէկ առնելիքներն է, որուն ըսած է ինք. «ես ձեզի չեմ կրնար վճարել, բայց եկէք, բարեկամիս տունը ճաշի տանիմ ձեզի»:

— Սա յայտնի է որ օղիի միջնորդը անպիտան խաբեբային մէկը կ'երեւայ ինծի. կը վախճամ որ այս բարեկամները մօրեղբորորդիս չխաբեն:

— Հաւանական է, բայց ինչ ի՞նչ ընենք: Ձեր մօրեղբորորդին աւելի այդ պարոններուն խօսքը մտիկ պիտի ընէ, քան թէ մերը:

Պոհարար կիներ ժանը կանչեց, քիչ վերջը ժան եկաւ իմացուց թէ ճաշը պատրաստ է:

— Ահ, այդ աղէկ լուր, ըսաւ Ատօլֆ. օն, բարեկամներ, սեղանատուն իջնենք: Պիտի ներէք անշուշտ որ գիշերազգեստով ճաշեմ:

— Ինչո՞ւ չէ:

— Գիշերազգեստով աւելի հանգիստ կը ճաշէք, ըսաւ Ֆլանքէթ. ուրիշ կերպ ճաշելը աւելի աղէկ չպիտի ըլլար. սիրելի Ատօլֆ, տունը հին անձեռոց մը ունիմ, հոս պիտի բերեմ, ճաշի ատեն գործածելու համար:

— Չարժեք Ֆլանքէթ, հոն, սեղանին տակը հատ մը ունիմ, չեմ գործածեր, որովհետեւ ինծի շատ նեղ կուգայ, դուք գործածեցէք:

— Կարծեմ կամաց կամաց անկողին մըն ալ պիտի ուղէ՝ ցերեկները քնանալու համար, ըսաւ Տօթթօրը կամաց մը Ֆէլիքսին:

Սեղան նստեցան: Պ. Կուտման չէր խօսէր, միայն ուտել և խմել կը խորհէր: Իսկ Պ. Ֆլանքէթ ուտելով մէկտեղ, խօսակցութիւնը չէր ընդհատէր:

Սքանչելի մատեն մըն է, այնպէս չէ՞, պարոններ:

— Այո՛, հրաշալի է:

— Հնդկաստանէն կուգայ, ըսաւ Ատօլֆ, քիչ

քիչ իր գինին խմելով: Հէ՞ Պ. Կուտման, դուք որ աղէկ կը ճանչնաք, ի՞նչ կըսէք ասոր:

Դիտակի վաճառականին բերանը այնչափ լեցուն էր, որ չկրցաւ պատասխանել և բաւական համարեց միայն պարպած գաւաթը ներկայացնել:

— Դարձեալ կ'ուզէ, ըսել է թէ այս ալ ամենամեծ գովեստ մըն է:

— Հիմակ ալ համեմուած երիկամունքով ճերմակ գինիին անցնինք պարոններ:

— Կը տեսնէ՞ք սա ճերմակ գինին, ըսաւ բժիշկը, չիտակը շատ ընտիր է կ'ըսեն:

Քանի մը անգամ իրարու վրայ խմեցին այդ ճերմակ գինիէն, սակայն Ֆէլիքս միշտ կը խուսափէր ամբողջ գաւաթը պարպելէ: Ատօլֆ երջանիկ էր իր գինիներուն գովեստը լսելով, դարձաւ և Պ. Կուտմանին ըսաւ:

— Իսկ դուք ի՞նչ կ'ըսէք պարոն, դուք որ աղէկ կը ճանչնաք:

Այն ատեն, դիտակի վաճառականը, որուն բերանը շարունակ լեցուն էր, նորէն կրկնեց իր մունջ կատակը՝ գաւաթը երկնցնելով. իր Ֆլանքէթ բարեկամն ալ նոյն ձեւով կրկնեց:

Երբ ամենքն ալ կը խմէին՝ Ֆէլիքս յարմար առիթ համարելով, ըսաւ.

— Սիրելի մօրեղբորորդիս, քանի որ այդչափ աղէկ կը հիւրասիրէք, ինչո՞ւ համար չէք ամուսնանար: Եթէ կին մը ունենայիք, ձեզի պիտի օգնէր հրաւիրեալները ընդունելու, տնական շատ մը մանրամասնութիւններ կան, որոնք դուք առանձին չէիք կրնար զբաղիլ:

Պ. Ֆլանքէթ երեսը ծռուկեց, Պ. Կուտման պատառաքաղը քիթը խօթեց, բժիշկն ալ խնդաց. իսկ Ատօլֆ պռնաց:

— Ամուսնանալ, ես ամուսնանամ, աղատութիւնս կորսնցնեմ, ես այնչափ էջ չեմ:

— Ասկից զատ, ըսաւ Պ. Ֆլանքէթ, ճաշակները միեւնոյնը չեն. անանկ կիներ կան, որոնք չեն սիրեր այնչափ երկար ատեն սեղան նստիլ:

— Իսկ ես, կեանքս սեղանի վրայ անցնել կ'ուզեմ, կիները միշտ սիրուն չեն:

— Ընդհանրապէս ինչպէս վարժեցնէք, այնպէս կ'ըլլան, ես ամուսնութեան պաշտպան եմ. ընկերութիւն մը, բարեկամութիւն մը, գոյութեան կցորդ երկբորդ ինքնութիւն մըն է:

Պ. Կուտման, որ մինչեւ նոյն վայրկեանը չէր բացած բերանը՝ յանկած խօսեցաւ:

— Ես անդգայ կին մը ունիմ:

— Պարոն, ըսաւ Տօքթօը, Անգլիացի գրագէտին մէկը ըսած է, «անդգայ կնոջ մը հետ ամուսնանալ՝ առանց խաղէն չահ սպասելու թուղթ խաղալ ըսել է, թէեւ հաճոյք մը չկայ, բայց վերջապէս ժամանակ անցնել ըսել է»:

— Ալ բաւական խօսեցանք ամուսնութեան վրայ, ըսաւ Ատօլֆ, սա Վօդնէն խմեցէ՛ք, Պ. Կուտման և ձեր դիտողութիւնը ընելու էք:

Բայց դիտակի վաճառականը խօսելու անկարարելիութեան մէջ գտնուելով, Ֆլանքէթ անոր տեղը պատասխանեց.

Վօդնը շատ քաղցր գտան, յետոյ անցան անցան Լէսվիլի, յետոյ Շամբաների: Ֆէլիքս չարու-

նակ կը պահպանէր ինքզինքը. իսկ բժիշկը այնպէս չէր ըներ, միւս հիւրերուն պէս գինովցաւ:

— Ահաւասիկ այսպէս խելացի էք, ըսաւ Ֆէլիքս իր բարեկամին:

— Ծշմարիտն ըսելով բարեկամ, բոլոր այս գիւնները ամենաընտիր տեսակէն են: Ասկից զատ մէկ հատը միայն սովորական չէ, Իփօկրատ ալ կը ներէ...

— Իսկ ծննդաբերութեան վրայ գտնուող կինը եթէ պէտք ունենայ ձեզ:

— Չէ՛, չէ՛, տակաւին ժամանակ ունիմ, գիշերն է անոր ատենը:

Երբ Ֆէլիքս տեսաւ թէ՛ իր մօրեղբորորդին բաւական մը գինովցած է, թէ՛ բժիշկը առանց բարձրաձայն խնդալու չէր կրնար բռն մը ըսել, թէ Պ. Ֆլանքէթ կը շփոթէր և պարբորութիւնները չէր կրնար լմնցնել: Վերջապէս՝ թէ դիտակի վաճառականին աչքերն գլխէն դուրս ցցուած էին, կամաց մը սեղանը ձգելով առաւ գլխարկն ու դուրս ելաւ:

ԺԷ

Անշահախնդիր Սիրահար մը

Հիմայ էմմայի և անոր երկայնքիթ խնամա-
կալուհիին Պուլըվառ Մալէնպի հոյակապ ու գեղե-
ցիկ տունը մտնանք :

Օրիորդն իր հօրաքեռորդին Մօնսօյի պարտէ-
զին մէջ պատահելէն ի վեր, ուր Ֆէլիքս համար-
ձակ խոստովանած էր թէ զինքը կը սիրէ, էմմա
նոյնը չէր, խոհուն եղեր էր. առանձնութիւնը կը
սիրէր, ասոր մէջ իր սիրտը քննելու համար միշտ
գաղտնի միտում մը կ'զգար իր հօրաքեռորդին
համար, բայց իրեն այնչափ գէշ կը խօսէին անոր
նկատմամբ, որ զայն իր մտածութենէն վանել
կ'ուզէր, երբ դարձեալ հոն ներկայանալ կը յա-
մառէր :

Ասկից զատ՝ Ֆէլիքս տակաւին ըսած չէր որ
կը սիրէ. ընդհակառակը օրիորդը կը կարծէր թէ
անդարդ թատրոնի կիներուն հետ զբաղած է, այն
ատեն ամենեւին պատճառ մը չէր գտնար իր
սրտին խորը այնպիսի քաղցր զգացում մը սնու-
ցանելու, որ ի նպաստ իր հօրաքեռորդին խօսէր
Ֆէլիքսը Մօնսօյի պարտէզը տեսնելէն ի վեր՝ բոլոր-
ովին տարբեր էր : Ամեն բան փոխուած էր իրեն
համար, հիմայ գիտէր որ սիրելի էր, կը պաշտուէր

այնպիսի մէկէ մը. ինքն ալ կը խորհէր թէ փոք-
րիկ մուրացկանուհիին կ'իրականացնէր ըսածը այն
միտումը՝ որ որ հօրաքեռորդին նկատմամբ կը
տածէր : Այլեւս չէր կրնար հաւատալ այնչափ
պակասութիւններուն անձի մը՝ որ թշուառներու
համար այնչափ բարութիւն կը յայտնէ : Ասկից
զատ եթէ Ֆէլիքս ընդարմացած, նաեւ անառակ
ցոփ մը եղած ըլլար, չըսա՞ւ միթէ որ ուղղած է
իր վարքը և թէ հիմայ միայն աշխատիլ կը խոր-
հէր :

Ահաւասիկ այսպէս կըսէր խիստ շատ անգամ
Օրիորդ էմմա Տիկին Սառփէին, երբ սա կը մերժէր
Մօնսօյի պարտէզը չըջագայութեան երթալ և կը
պօռար :

— Կրնայ ըլլալ որ դարձեալ Ֆէլիքս հօրա-
քեռորդիդ տեսնանք հոն, անշարակոյս պիտի գայ
խօսի և ես չեմ ուզեր որ այդ պարոնին ըսած
անանկ խայտառակ խօսքեր ու անմտութիւնները
մտիկ ընես :

— Տիկին, իմ հօրաքեռորդիս խայտառակ
խօսքեր չը խօսիր... և միթէ անմտութիւն, ան-
պատեհութիւն է զիս սիրելը, քանի որ ահաւա-
սիկ ասոնք են իրեն ըսածները :

— Սիրե՛լ ձեզի, միթէ կը հաւատաք այս,
սիրելի զաւակս, կը հաւատաք այդ սրկային
խօսած պարբերութիւններուն : Բայց ինքը ձեր
անձը չէ որ կը սիրէ, ձեր հարստութիւնն է և ոչ
այլ ինչ :

— Եւ ինչո՞ւ չէք ուզեր ու ստուգիլ զիս
սիրէ :

— Բանի՝ որ այն մարդիկը, որոնք ամեն կիններու ետեւէն կը վազեն, չեն կրնար մէկը ճշմարտապէս սիրել:

— Բայց հօրաքեռորդիս ուղղած է իր վարքը միայն աշխատիլ կը մտածէ...

— Միթէ կը հաւատա՞ք, այսպէս ըրած ըլլալուն համար զարմանալի պատասխան, խմորը միշտ կը խմէ... վանէ՛ ընականը, սրարչաւ ետ պիտի դառնայ... գիտէ՞ք որ առածները աղգերու իմաստաստութիւններն են:

— Ո՛չ Տիկին չէի գիտէր:

— Մտիկ ըրէ՞ք էմմա, ձեր հայեացքը ընդունելու արժանի երիտասարդ մը կայ, ան ալ Պ. Սէնթ Էսթէվէն է: Տե՛ս անոր վարմունքին ըսելիք մը չունիմ... սիրուն է, դերասաններու հետ գուլիսներու մէջ չը գլտորի, հարուստ է անաձեզի արժանի մէկը որ հոգիովը կը սիրէ ձեզ: Ձեր հարստութեան համար չի որ ինքզինքը սիրցնել կ'ուզէ:

— Ինչէ՞ն գիտէք, Տիկին:

— Բանի որ այդ պարոնը 15,000 ֆռանք եկամուտ ունենալով, արդէն հարուստ է և իր ամուսնանալիք անձին վրայ հարստութիւն գտնել չի նայիր, ինքն իսկ շատ անգամ ըսած է:

— Բայց ես չեմ սիրեր այդ Պ. Սէնթ Էսթէվը, անձնագով կերպարանք մը ունի:

— Ո՛չ օրիորդ, պէտք եղածին պէս կերպարանք մը ունի, ճշմարիտ է որ գինետունները յաճախողներու յայտնի անպատեհութիւններ չունի... բայց ծխախոտ չհոտիր: և այս ալ մեծ գովեստ մըն է իրեն:

Իր սէրը յայտնելու համար բարեպատեհ առիթներ չէր պակսէր Պ. Սէնթ Էսթէվին, որ շատ անգամ էմման պարտէզը կը գտնար, մինչդեռ երկայնքիմ կինը սրահը կը մնար:

Այս պարոնը Տիկին Սառթէի հրամանովը օրիորդին քով դացած էր, որ իր ծաղիկները խնամելու զբաղած ըլլալով այդչափ քաղցր զբաղումի մը մէջ գինքը խռովող երիտասարդը տեսնելով՝ յայտնի տհաճութեան նշան մը ըրաւ:

Պ. Սէնթ Էսթէվ, որ էմմայի ծաղկեփունջ մը չինելը տեսած էր, մօտեցած ատեն ձայնը լսելի ըլլալու շափ պօռաց:

Մարդ իր ընտանիքին ծոցէն զատ ուրիշ ո՞ր տեղ կրնայ երջանիկ ըլլալ...

Օրիորդը գուլիսը վեր վերցուց և գրեթէ խիստ կերպով մը այս պարոնին երեսը նայելով պատասխանեց:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ պարոն:

— Ի՞նչպէս օրիորդ, միթէ կը հարցնէ՞ք նշանակութիւնը... կարծեմ մեկնութեան կարօտ չէ ըսածս:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Այս վկայութիւնը, որ կարծեմ հանրածանօթ երաժշտութեան կտոր մը ըլլալով՝ շատ յարմար պարագան է հոս կրկնելու:

— Եւ Պ. Սէնթ Էսթէվ սկսաւ երգել:

Մարդ իր ընտանիքին ծոցէն զատ ուրիշ ո՞ր տեղ կրնայ երջանիկ ըլլալ:

Մհ, շոնրհակալ եմ պարոն, բայց չէր արժեք երգել:

— Արդ՝ օրիորդ ձեզի ծաղիկներու մէջ կը տեսնեմ, որոնց մէջ դուք ալ ծաղիկ մըն էք, հետեւաբար ձեր ընտանիքի ծոցն էք... յայտնի է սա :

— Այո՛ մեկնութեամբ վերջապէս կրցի հաս-կընալ :

— Գանի որ ձեր պարկեշտութիւնը չարգիլեր ձեզի ծաղիկներուն մէջ դասել սակայն դուք ամե-նէն գեղեցիկն էք :

— Ո՛հ պարոն, եթէ դիտնայիք թէ այդ տեսակ մեծարանքները ո՞րչափ կը ձանձրացնեն զիս, անտարակոյս զանց պիտի առնէիք :

— Իսկ ես իբրեւ մեծարանք չեմ խօսիր ասոնք, ճշմարտութիւնը կը խօսիմ :

— Իմ հօրաքեռորդիս Պ. Ֆէլիքսը մեծարանքով չխօսիր ինձ... սակայն կը սիրեմ իր խօսակ-ցութիւնը :

— Պ. Սէնթ Էսթէլ բարկութեամբ շրթունք-ները կը խածնէր, երբ Էմմա իր Ֆէլիքս հօրաքե-ռորդիին վրայ կը խօսէր : Վերջապէս պօռաց :

Օրիորդ, ես ինքզինքս երբեք այդ պա-րոնին հետ և ոչ մէկ կերպով չեմ բաղդատեր... անշուշտ ինձմէ աւելի հանճար ունի անիկա :

— Իմ հօրաքեռորդիս ինքզինքը հանճարեղ ցուցնել չուզէր պարոն...

— Բայց իմ աղէկ գիտցածս սա է որ, ինք չսիրիր ձեզի այն անկեղծութեամբ... այն անշա-հասիրութեամբ՝ դուք ուրիշ կիներէ աւելի նախա-պատիւ կ'երեւաք ինծի եթէ աղքատ իսկ ըլլայիք, եթէ ձեր աշխատութեամբ ապրելու ստիպուած պարկեշտ գործաւորուհի մըն ալ ըլլայիք...

— Եթէ ես խեղճ գործաւորուհի մը ըլլայի, պիտի ամուսնանայի՞ք ինծի հետ. Բայց ո՛չ, ես չեմ հաւատար պարոն :

— Ա՛հ չքնաղ Էմմա, ընդհակառակը աւելի երջանիկ պիտի ըլլայի, որովհետեւ այն ատեն պիտի տեսնայիք թէ միայն ձեզի կը սիրեմ, ասկից զատ՝ ես հարստութիւն ունենալով կրնայի ձեզի հարըս-տացնել. մասնակից ընել... Ա՛հա կը կրկնեմ, եթէ բան մըն ալ չուենայիք, ուխտս պիտի կա-տարուէր :

— Ուրեմն ստակի աչք չ'ունի՞ք :

— Ո՛հ, ի՞նչ է դրամը սիրոյ քով... անարգ-մետաղ մը՝ որ խիստ շատ անգամ մոլութիւնները՝ յոռի կիրքերը յագեցնելու կը ծառայեն... սիրե-լիի մը մէկ նայուածքը միակ գանձն է :

Տիկին Սառէ է որ անոնց քովը երթալու համար սրահէն ելնելով պարտէզ իջած էր, Սէնթ Էսթէլի արտասանած վերջին խօսքերը լսելով պօռաց :

— Տեսա՞ք սիրահարի մը ճշմարիտ զգացում-ները, անտարակոյս չեմ ըսեր որ պաշտելու է դրամը, բայց վերջապէս չ'իշխէր. երջանկութիւնը ընդհակառակը կը նպաստէ... սէր, այո՛ շատ ընտիր է, բայց, բաւական չէ, միայն սիրով ան-կարելի է քաջմիրի շալեր և ուրիշ նուէրներ առնել կնոջը...

Փառք Աստուծոյ Տիկին, օրիորդին պէս բարե-կիրդ անձի մը ճաշակը գոհացնելու համար ես բաւական հարուստ եմ. և եթէ ինքն աղքատ ալ ըլլար, աւելի երջանիկ պիտի ըլլայի, ամեն բան ինծի պիտի պարտէր :

— Բոլոր ասոնք ձեր անշահասիրութեան ապացոյցն է երիտասարդ, երբէք տարակոյս չունիմ, էմման իր անձին համար կը սիրէք, բայց ցաւ կ'ըզգամ ըսելու, որ զինքը հարուստ պիտի գտնաք, խիստ հարուստ... չի կարծածներնուդ չափ...

— Ի՜նչ, տիկին

— Այո՛, այո՛, ասիկայ ապագայ ամուսնոյն համար մեր պահեստի մէկ զարմացումն է, այնպէս ըրէք որ օրիորդը վերջապէս ձեր ձեռքն ընդունիլ հաւանի, պիտի տեսնաք...

— Կ'իմանա՞ք օրիորդ, միթէ դարձեալ այն չափ անգո՞ւթ պիտի ըլլաք:

— Պարոն, արդէն ձեզի ըսի որ խիստ դեռաւոր եմ, և չեմ ուզեր տակաւին ամուսնանալ:

Սէնթ Էսթէվ առանց իր յուզմունքը յայտնելու թատերական ժեստ մը ընելով հեռացաւ... Տիկին Սառժէ ետեւէն գնաց, ըսելով.

— Համբերութիւն, համբերութիւն, ասանկեաները օր մը կը մերժեն և հետեւեալ օրը կ'ընդունին:

ԺԸ.

Խ Ա Ղ.

Պ. Սէնթ Էսթէվի հետ տեղի ունեցած այս խօսակցութեան հետեւեալ օրը, էմմա Տիկին Սառժէին հետ ճաշած ատեն՝ ըսաւ անոր.

— Տիկին, ինչո՞ւ համար երէկ իմացուցիք այդ պարոն Սէնթ Էսթէվի թէ կարծուածէն աւելի հարուստ պիտի ըլլամ:

— Բայց սիրելիս, քանի որ անպատճառ այնպէս պիտի ըլլայ, ուրեմն մոռցա՞ք ասկից երեք ամիս առաջ Վիքթօռէնին հոս գալը և ըրածը:

— Եկաւ ինձ աղաչեց որ իրեն համար խիստ արդիւնաւոր ըլլալիք վաճառականական գործի մը մը համար, հարիւր երեսուն հազար ֆռանք փոխ տամ: Դուք ինձ ըսիք թէ եղբօրս վրայ վստահութիւն ունինալ պարտ էի, ես ալ նոտորին ուղղած մուրհակ մը տուի, որ անպատճառ այս գումարը տուած ըլլալու է իրեն:

— Եւ շատ աղէկ ըրիք, Վիքթօռէն խելացի տղայ է, որ միայն մէկ խորհուրդ ունի, այն է մեծ հարստութիւն վաստկիլ... և պիտի վաստկի, դուք գիտէք որ ձեր անձին համար ալ կ'աշխատի, ինքն ըսած է ինձ «քրոջս դրամագլուխը կրկնա-

պատկել կ'ուզես...» և բարի խորհուրդ մըն է այս :

— Բայց իր ունեցածն ի՞նչ ըրեր է :

— Գործի մը դրած է, չէր կրնար այն ատեն այս գործէն հանել, կը հասկնա՞ք :

— Ո՛չ այնչափ, ես գործէ այնչափ աղէկ չեմ հասկնար, սակայն եղբօրս վրայ կատարեալ վստահութիւն ունիմ, միայն թէ աւելի հարուստ ըլլալ չէի փափաքէր... :

— Կը սխալիք, ես չէի սրդողեր որ հարստութիւնս ապահով վիճակի մէջ կրկնապատկուի Վիքթօռէնն ալ զիս հաւատած է որ վտանգաւոր գործերու չի ձեռնարկէր. ես իմ ունեցածս ալ տուէի, իմ կալուածներս և հօրդ ինձ ձգած գումարը :

— Ի՞նչ, Տիկին, բոլոր ունեցածնիդ եղբօրս տուիք :

— Այո՛, դաւակոս : Մտիք ըրէ՛ք, իմ հասակիս մէջ ստակն անարգելի չէ հազար ու մէկ մանր փաղաքշանք լսել, զըզւանք տեսնալ սիրելի է մեզի, անհոգ կ'ըլլանք և կամ այլ եւս այն ոյժը, այն ժրութիւնը չմնար մարդ ինքզինքին ծառայէ և ամեն վայրկեան ուրիշին ծառայութեանը պէտք չը զգայ :

Վիքթօռէնի գալուն ընդմիջուեցաւ խօսակցութիւնը : Այս երիտասարդը իր եղբայրներուն պէս եղած էր, հօրը մահուանէն՝ այսինքն չուրջ տասներեքը ամիսէ ի վեր ծերացած էր : Բայց ասոր վրայ իր գիծերուն մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնը հաճելի չէր. տենդային յայտարարութիւն մը անգաղար զբաղած մտքի մը փութալանքով շանութիւնն է, որ իր երեսին վրայ, իր աչքերուն

մէջ կը կարդացուի, կը տեսնուի իր բոլոր շարժումներուն մէջ, սրտնք մտազբաղ մարդու մը կերպերն են, մարդու մը որ հազիւ մտիկ կ'ընէ իրեն խօսած ատենդ, քանի որ ջիղերը միշտ գրգռուած յուզուած, զոր պահելու պարտաւորուած է :

— Պառաւ տիկինն ու օրիորդը Վիքթօռէնին գալը տեսնելով, հրճուանքի ճիշ մը արձակեցին :

— Ահաւասիկ եղբայրս :

— Ահաւասիկ սիրելի Վիքթօռէնը, հիմայ բարեկամ, ձեր խօսքը կ'ընէինք :

— Բարեւ Տիկին Սառժէի, բարեւ Էմմա :

— Բարի եկաք եղբայր իմ, կը տեսնա՞ք, մըտքէս անգամ չէր անցներ...

— Մեզի հետ ճաշելո՞ւ եկաք Վիքթօռէն, շատ ազնիւ էք :

— Ո՛չ, ո՛չ, Տիկին. արդէն ճաշած եմ : Օ՛ր. ես այնչափ ուշ չեմ կրնար ուտել ձեզի պէս :

— Ո՛չ, եղբայր իմ, մեք ծոյլ ենք... աճապարելու պատճառ մը չունէինք :

— Իրաւ է, մինչդեռ ես, այնչափ գործ ունրմ այնչափ գրելիք նամակներ, որ առտուն շատ կանուխ կ'ելլեմ...

— Սիրելի Վիքթօռէն շատ լաւ է աշխատութիւնը սիրել... բայց շատ ալ յոգնելու չէ՛... դեղնած կը տեսնեմ ձեզի, կերպարանքնիդ փոխուած է :

— Աչքերնիդ ալ կապուտցած է... ինչո՞ւ համար :

— Ինչո՞ւ համար, զարմանալի խօսք. պատճառը գիշերները գիր գրելով անցունելս է :

— Կը տեսնէ՞ք բարեկամս, իրաւունք ունիմ եղեր ըսելու թէ՛ չատ կ'աշխատիք... առողջու-
թիւննիդ պիտի վտանգէք:

Վիքթօռէն խռոված կը պտըտէր սենեկին մէջ մրմնջելով:

— Առողջութիւնս... լաւ վիճակի մէջ է և այս չէ զիս անհանգիստ ընողը:

— Անհանգիստ ես, եղբայր:

— Ե՛ս... ո՛չ... բան մը չունիմ, ընդհակառակը...

— Այս քանի մը օրուան մէջ եղբայրներէս մէկը տեսա՞ր:

— Ե՛ս. ո՛չ, ժամանակ չունեցայ:

— Այս օր մեզի դրամ բերելու եկաք, այնպէս չէ՞:

Երիտասարդը դէմքը ծամածռեց, չրթունքը խածաւ և պատասխանեց:

— Ո՛չ, Տիկին Սառօէ, ո՛չ, ձեզի դրամ չի բերի... գործերը այնչափ շուտ չեն լինար: Բայց անհոգ եղիք, ձեզի համար դրամ պակաս չէ:

— Օ՛, ես չատ հանգիստ եմ, բարեկամ... Գմտեմ որ դուք խելացի, խոհեմ տղայ մըն էք... դուք ձեր հարստութիւնը սակարանին մէջ չէք վտանգէր:

Աստուած չընէ... ես միշտ լաւ գործողութիւնները կը դիտեմ, կ'սպասեմ և երբ առիթը ներկայանայ, կը բռնեմ... ինչպէս այս վայրկեանիս, գործ մը կայ, որուն մէջ առնուազն երեսուն հազար ֆռանք չա՛հ կայ... կարելի է աւելի ալ ըլլայ. սակայն անոր ձեռնարկելու համար անմի-

ջական հարիւր հազար ֆռանք պէտք է, ուստի քրօջմէս ուղեւու եկայ:

— Էմմա իր խոշոր աչքերը բանալով՝ պօռաց.

— Հարիւր հազար ֆռանք, բայց արդէն հարիւր երեսուն հազար տուի, անոնք ի՞նչ գործի յատկացուցիր:

— Ի՞նչ ըրի, ամենալաւ գործի մը կապած եմ զայն, որ մեծ շահ պիտի բերէ քեզի... սակայն հիմայ այդ գումարէն չեմ կրնար առնել... անաւա-
սիկ ասոր համար այսօր դարձեալ կ'ուղեմ, խիստ շահաւոր գործի մը ձեռնարկելու. կը յուսամ թէ՛ Տիկին, դուք ալ իրաւունք կուտաք, փախցնելը չատ գէշ պիտի ըլլայ:

— Անտարակոյս սիրելիս, ես գործերու ընթացքը Էմմայէն չատ աւել աղէկ կը հասկնամ:

— Ուրեմն Տիկին, կը կարծէք որ եղբօրս նորէն հարիւր հազար ֆռանք փոխ տամ, աւելի աղէկ պիտի ըլլայ:

— Անտարակոյս սիրելի՛ս, մանաւանդ երբ խնդիրը շահաւոր գործի մը վրայ է, պէտք չէ փախցնել:

— Բայց ինծի բան մը չպիտի մնայ... արդէն գիտէք որ ժառանգութեան ծախքերը ինծի վճարել տուիս... թէեւ, վերջը մենք կուտանք ըսին եղբայրներս:

— Անհոգ եղիք, ձեր ըրած բոլոր ծախքերը ես պիտի վճարեմ... ձեր հարիւր հազար ֆռանքը սեղանաւորի մը քով են կարծեմ:

— Այո՛, որ ինծի հարիւրին հինգ տոկոս կը վճարէ:

— Հարիւրին հինգ, ամսոս. ես կուզեմ որ այդ հարիւր հազար ֆռանքը հարիւրին տասը, տասներկու չա՛հ բերեն:

— Բայց ի՞մ ստակներս, Վիքթօռէն:

— Ձեր դրամները, սիրելի Տիկին, անոնք ալ քրոջս ունեցածներուն պէս պիտի ըլլան... ահա՛, սիրելի էմմաս, ստորագրէ այս թուղթը, որ նախապէս պատրաստած էի... գրէ՛, «վճարեցէ՛ք իմ հրամանին» ստորագրէ՛:

Օրիորդը պզտիկ վարանումէ մը վերջ թուղթը ստորագրեց և եղբօրը տալով ըսաւ:

— Բայց հիմակ ա՛լ մեզի քիչ դրամ մնաց հոս... այնպէս չէ՞ Տիկին:

— Շիտակ է, գալ ամիս տան վարձքին պայմանաժամը կը լրանայ, եօթը հարիւր ֆռանք պիտի տանք... քիչ ատեն ունինք:

— Ո՛հ, անհոգ եղի՛ք... ես այս ամիս չիլըացած ձեզի դրամ կը բերեմ:

— Մեզի չես մոռնար չէ՞, սիրելի եղբայրս:

— Ո՛չ... առ այժմ մնաք բարով, երթամ սեղանաւորէն դրամները գանձեմ... ատեն կորսնցնելու չի գար, քանի որ իմ նոր գործիս այս օրունէ ձեռնարկել կ'ուզեմ, ցտեսութիւն Տիկին մնաւ բարով էմմա, չեմ ուշանար մօտերս կուգամ

Վիքթօռէն չպատասխանեց, արդէն հեռացած էր. կառքը հեծաւ ու սեղանաւորին գնաց, որուն քովէ էր քրոջը մնացեալ ստակները: Սեղանաւորն զբաղած ըլլալուն, հոն պէտք եղաւ քիչ մը սպասել: Վերջապէս՝ գործը լմնացին դրամատունին վրայ հարիւր հազար ֆռանք վճարուելու հրա-

մանը առին: Հոն ալ դարձեալ բաւական ատեն սպասեց: Երբ վերջապէս դրամները ձեռք անցուց՝ պօռսայի ժամանակը անցած էր, հո՛ն էր որ Պ. Մօնլօռանի կրտսեր որդին իր ապահով կարծած սակարանական խաղերուն նուիրուած էր, ուր արդէն սպառած էր ամբողջ հարստութիւնը, քրոջը ունեցածին մեծ մասը, նոյնպէս իրեն վստահուած փոխ գումարներ:

Վիքթօռէն սաստիկ նեղացաւ և պօռսայի հրապարակին վրայ կը պտտէր: Վայելուչ, նորաձեւութեամբ հագուած երիտասարդ մը մօնօքըլը ակնոցով, դէմը ելաւ:

— Ի՞նչ կ'ընես հոս, սի՛րելիս, ձանձրացած կ'երեւաս:

— Վա՛յ, դո՛ւն ես Ռօզվիլ: Սիրտս չափազանց նեղացած է... հարիւր հազար ֆռանք ունիմ, պօռսան մտնել ուզեցի, ուր մինչեւ այսօր յաջողութիւն մը չեմ ունեցած. այսօր գիները բարձրանալու վրայ են, մանաւանդ արժեթղթերը լաւ բարձրացան, բայց մեզք որ քիչ մը ուշ հասայ...

— Խեղճ բարեկամս, բան մը կայ, որ ես չեմ հասկնար, սա պօռսայի խաղն է, որուն բնաւ իմ խելքս չի համիր. ես իմ բաղդս չուտով հասկնալ կ'ուզեմ... ինծի Լանսքընէի, Պաքառայի, նոյնպէս Էքսթէի խօսք ըրէ, վերջապէս անանկ խաղերու, ուր մարդ մէկ գիշերուան մէջ կրնայ ունեցածը կրկնապատկել, եռապատկել. ահա՛ ասոնք են զօրեցեցի խաղերը. մարդս ամէն վայրկեան երկիւղէն դէպի յոյս կը փոխադրէ...

— Շա՛տ լաւ, բայց ի՞նչ կը վատկիմ քանի

մը հազար ֆուանքով. ես դեռ անանկ յանդուզն խաղացողի մը չեմ հանդիպած, որ խիզախորէն նետուի խաղին մէջ. ի՞նչ մեղքս պահեմ, ես չեմ ուզեր պզտիկ գումարներ չահիլ, կա՛մ վաստակելու, կա՛մ կորսնցնելու է, մե՛ծ գումարներ:

— Այո՛, բայց ի՞նչ կը վաստակուի ալդ. երեկոյթներուն մէջ, մէկ քանի՞ հազար ֆուանքնոց տոմսակ... ես բնաւ անանկ խաղացողներ չեմ գտած, որոնք աւելի վտանգել ուզեն, և ինծի այնչափ պզտիկ շահ պէտք չէ...

— Ճշմարիտ այնպիսի ժողովուրդներ կան, որոնց մէջ ամենամեծ գումարներ ալ կրնայ մարդ կորսնցնել կամ չահիլ... որովհետեւ դուռն անանկ մեծ տուններ ներկայացած չես, հիմայ ես այս գիշեր անանկ հաւաքողի մը պիտի երթամ, ուր արտաքոյ կարգի փայլուն բան մը պիտի ըլլայ...: Մարդոց ամենաընտիրներն՝ թերեւս խառն ըլլան, բայց մեզի ի՞նչ, ընդհակառակն աւելի զբօսալի է: Հետս եկուր, ես քեզ կը ներկայացնեմ:

— Եւ միթէ հոն մեծ խաղեր պիտի խաղացուին:

— Ճշմարիտը ես պատասխանատու չեմ: Հոն չորս կողմերէն ոսկիով լեցուած օտարականներ կուգան, Ռուս իշխաններ, բայց ճշմարիտ Ռուսեր, որոնք առանց երես թթուեցնելու հարիւր, երկու հարիւր հազար ֆուանք կը կորոնցնեն, այնպիսի Ամերիկացիներ որոնք բոլոր գիշերը կը խաղան... Անգլիացիներ, Սպանիացիներ, որոնք Քալիֆօռնիայէն կուգան և չեն գիտեր թէ ի՞նչ ընեն իրենց ոսկիի զանգուածները, մինչեւ իսկ Զինացիներ ալ կուգան, սրոնք մեծահամբաւ խաղացողներ են:

— Յոյները մոռցաք:

— Ո՛հ, չէ՛, քու գիտցածիդ պէս Յոյներ չկայ: Տիկին Տալվիմառ իր հրաւիեալներու ընտրութեանը մասին խիստ անաչառ է, կառկածելի խաղացող մը երկրորդ անգամ չընդունուիր:

— Իրաւ դուռն զիս ներկայացնե՛լ կ'ուզես, բայց անոնք զիս չեն ճանչնար:

— Սակայն զիս կը ճանչնան, և աղէկ զիտեն որ ես անանկ յոռի խաղացողներ չեմ տանիր: Օ՛ն, ըսէ՛, այս գիշեր կուգա՞մ:

— Կուգամ, ի՞նչու չէ, տա՛ր զիս այդ Տիկին Տալվիմառիդ տունը, ես ալ կ'ուզեմ այդ մեծահարուստ մարդոց կարգին մէջ գտնուիլ:

— Ուրեմն միատեղ ճաշենք, վերջը Փօնթիէօ փողոցի գեղեցիկ մէկ պանդոկը կ'երթանք: Պիտի տեսնաս, ամեն կողմ գորգեր, ծաղիկներ և սսկէզօծ հայելիներ... վերջապէս սքանչելի վայելչութիւն մը...

— Երկու երիտասարդները Պլուլվառ Տէզ՝ Ի. Թալիէնի վրայ օրկառ մը ծխելու գացին, և անկից Մէլզօն տ'Օռէն. Վիքթօռէն քիչ բան կերաւ ընդհանրապէս խաղացողները ախորժակ չունին, զիրենք սպառող կիրքերը. բոլոր ուրիշ ցանկութիւնները կը մաշեն, չեն ճանչնար սէր, անդգայ են կնոջ մը ժպտին, սեղանի հաճոյքէն թատրոնի քաղցրութեանց, ամեն օգտակար և առաջին կարգի արուեստագէտներու խաղացած ընտիր մէկ խաղը անտարբեր կը թողու գիրենք, շատ անգամ մտիկ ալ չեն ըներ, վասն զի տէգի(մաչա) մէկնոցովը և սրտի (քուբա) աղջիկովն զբաղած է մտքերնին:

Ռօզվիլ՝ որ Վիքթօռէնի չափ խաղացող չէր, պատմեց իր բարեկամին թէ՛ խարդախութիւնները և թէ՛ հարստութիւնները: Մօնլօռանի կրտսեր որդին, արդէն իր կորսնցուցած դրամը կը խորհէր, սակայն համոզուած էր թէ խաղի ոգին միշտ իրեն հակառակ չէր կրնար լլլալ, և եթէ երջանիկ յաջողութիւն մը պիտի ունենայ: Տիկին Տէլվիմառի տուններթալու անհամբեր ըլլալուն, բարեկամը պարտաւորուեցաւ ըսել.

— Համբերութիւն, սիրելիս, ժամը իննուկէսէն առաջ չենք կրնար երթալ, գիւղէն եկած պիտի կարծեն մեզի... ասիից զատ մեծ խաղացողները ժամը տասնէն առաջ չեն գար:

Վերջապէս Փօնթիէն փողոցն երթալու ժամանակն եկաւ: Երկու րարեկամները կառքով մը գացին. և Վիքթօռէն տեսաւ որ առաջնորդը զինքը խաբած չէր: Տիկին Տալվիմառի տունը ամեն բան փայլուն, վայելուչ, և շքեղ էր. սրահները որոնց կարասիները շատ սուղ տեսակէն էին: Տիկինները պարահանդէս երդալու պէս զարդարուած և գրեթէ ամենքն ալ գեղեցիկ, սիրով կը խօսակցէին ու ախորժալի կերպով կը ժպտէին օտարականներու: Բայց բոլոր ասոնք կը սահէին Վիքթօռէնի սրտէն. ինքն ուրիշ բան չէր նկատեր, ուրիշ բան չէր փնտռէր, եթէ ոչ կանանչ գորգը, հոս ու հոն փոքրիկ խաղեր կը կատարուէր, իսկ մեծամեծ խաղացողները դեռ եկած չէին:

Վիքթօռէն ժամանակ անցնելու համար զնաց սեղան մը նստեցաւ, ուր մէկ քանի տիկիններ երկաթուղի կը խաղային: Միայն մէկ ոսկի կը

դրուէր հոն. բայց մէկ քանի թղթադրամներ կորսնցնելու միջոցը գտաւ. կիներն ալ աղբունայուածքներ կը նետէին, այս ալ իրեն աւելի պչրանք յայտնողներն էին, որ ուսին վրայ կը ծռէին բազկին կը կրթնէին, անանկ կէս բաւեր կ'ուղղէին իրեն, որոնցմէ ամբողջ պարբերութիւններ կը հասկցուի... իր անձնասիրութիւնը կը խայթէին ըսելով:

— Տակաւին պիտի կեննա՞ս հոս:

— Յետոյ սա՞:

— Ես հիմայ ամենքն ալ կը բռնեմ, պատասխանեց Վիքթօռէն, որ բնաւ խաղի դրուած դրամները մեծ չէր գտնար, սակայն տասը հազար ֆրանք թողուց այս կիներուն ձեռքը, որոնք խաղը ձգելով պօռացին.

— Այ հիմայ պարելու երթանք:

— Ոհ, շատ լաւ, կ'ըսէր Վիքթօռէն մտքէն, խաղը կը թողուն անանկ վայրկեանի մը՝ ուր բաղդս պիտի յաջողէր... Բայց ես ա՛լ աւելի յիմար եմ եղեր որ՝ կիներուն հետ կը խաղամ և արդեօք ասոնցմէ կրնա՞յ դրամ առնել... վերջապէս հիմա խաղի սիրահարները կուգան:

Իրաւ ալ, օտար հիւրերը հասան, ու անմիջապէս մեծ խաղերը սկսան... Վիքթօռէն ժամանակ մը խաղի նստողները զննեց. քիչ յետոյ Ռուս իշխանը Լանսքընէ խաղալիք թուղթերը ձեռքը առաւ, խառնեց և երեք հատ հազարնոց տոմսակ նետեց. եկէք խաղացողներն ալ նոյնչափ գումար դրին, բայց խաղին տէրը վաստակած էր, խաղացողներուն ըսաւ.

— Վեց հազար ֆռանք կայ, պարոններ:

— Պանքո, պօռաց Վիքթօռէն գորգին վրայ տոմսեր դնելով:

Ռուս իշխանը երկու միաւոր քաշեց: Դարձեալ նոյն ձայնով ու նոյն ձեւով սկսաւ. բայց այս անգամ միայն թուահամարը փոխուած էր:

— Պարոններ, քսանը չորս հազար ֆռանք...

— Պանքո, պատասխանեց Վիքթօռէն որուն ձայնէն յուզմունքը կ'արտայատուէր թէպէտ կ'աշխատէր որ չափաւորէ զայն:

Այս անգամ խաղը այնչափ հետաքրքրական եղաւ, որ շատերը իրենց տեղը փոխեցին Լանաքընէի սեղանին մօտենալու համար. Ռուսիացին խառնեց թղթերը և նորէն վաստկեցաւ: Տոմսերը առջին դնելով պօռաց:

— Հիմայ քառասունը ութը հազար ֆռանք կայ, իսկ եթէ շատ է կ'առնեմ...

— Ո՛հ, ես կը խաղամ, քառասունը ութը հազարին համար պանքո... ըսաւ Վիքթօռէն դողդոջիւն ձայնով և վրան մնացած գումարը սեղանին վրայ նետեց, ճիշտ քառասուն ութը հազար ֆռանք էր:

— Ա՛հ, պաւլօ՛ պարոն, սքանչելի խաղացող էք եղբեր, ըսաւ Ռուսը իր հակառակորդին երեսին ժպտելով, ես ալ ձեզի պէս համարձակ խաղացողներուն հետ խաղալ կ'ուզեմ:

Վիքթօռէն բառ մը չի պատասխանեց, անձկութեամբ կ'ըսպասէր որ խաղին տէրը թուղթերը դարձնէ. սրահին մէջ գտնուողները կարծես իրենց անհամբերութիւնը կը յայտնէին և կ'ուզէին որ,

խաղը նպստաւոր ըլլար Վիքթօռէնի՝ քանի որ անոր դէմը գտնուող Ռուսը բնաւ պէտք չունէր խաղը վաստկելու:

Խոր լռութիւն մը տիրեց: Խաղին տէրը թուղթերը խառնեց, դարձուց... երկու աղջիկ քաշեց, Վիքթօռէն դարձեալ կորսնցուց:

— Ի՛նչո՞ւնը վեց հազար ֆռանք կայ, ըսաւ Ռուս իշխանը իր սովորական եղած հանդարտութեամբ:

Ոչ ոք պատասխանեց: Վիքթօռէն հեռացաւ սեղանէն. ա՛լ չէր կրնար խաղալ, որովհետեւ իր ամբողջ ունեցածէն տասը հազար ֆռանք այնտեղի կրնորուն հետ երկաթուղի խաղալով կորսնցուցած էր, իսկ ինչո՞ւնը հազար ֆռանքն ալ Լանսքընէի սեղանին շուրջը, որով իր վրայ ունեցած հարիւր հազար ֆռանքը:

Գլուխը կախած, աչքերէն կրակ ցայտելով, սրահէն աներեւոյթացաւ:

Երբ դուրս ելաւ, ինքզինք կատաղութեան տուաւ, մաղերը փետտեց, զինքը հալածող բաղդին դէմ կը հայհոյէր և ամեն վայրկեան յուզումէն կը պօռար:

— «Բա՛ն մըն ալ չի մնաց»:

Եւ մի՛ հաւատաք թէ այդ վայրկեանին իր քոյրը և կամ Տիկին Սառօնէն կը խորհէր, որոնցմէ մին մոխրի վրայ նստեցուցած և միւսն ալ՝ իր քոյրը, թշուառութեան դատապարտած էր. իսկ իր Ատօլֆ եղբայրը բնաւ մտքէն չանցուց, որմէ քառասուն հազար ֆռանք առած էր, ինչպէս նաև մանր մուկն պարտքեր:

Մէկ բան միայն կ'ըզբաղեցնէր իր միտքը, այն էր թէ ինչ կերպով դրամ պիտի կրնար հայթայթել, նորէն խաղի վերսկսելու համար:

ԺԹ.

Խաղողախուրեան մը գաղտնիքը կը յայտնուի

Սմսուան վերջը հասած էր և Վիքթօռէն չտեսնուեցաւ Պուրլովառ Մալէուպի վրայ:

Էմմա անհանգիստ էր բայց չէր համարձակէր իր խնամակալուհիին առջեւ ինքզինքը յայտնել, որ չէր դադրէր ըսելէ.

— Վիքթօռէն այսօր կուգայ, անտարակոյս պիտի գայ... ինքը աղէկ գիտէ որ դրամին հատած է, ա՛հ, իր զբաղումներուն պատճառով չկրնար գալ, վստահ եմ որ տակաւին չգալուն յանձանքը իրը չէ:

— Տիկին աղէկ գիտէք որ գրասեղանիս մէջ հինգ հարիւր ֆռանքէն աւելի չունիմ, տունը վայելուչ կերպով զարդարել տուի բայց չատ սուղի նստեցաւ ինծի:

— Դիտեմ զաւակս հաշուեցոյցը տեսայ, դուք բաւական հարուստ էք ասանկ նորաձեւ կա՛ն կարասիներ մը ունենալու համար... բայց խնդիրը

հոգ չէ... ես ալ սնտուկս չորս հարիւր ֆռանքի մօտ ունիմ...:

— Բայց ամսուն տասնը հինգին եօթը հարիւրը տան վարձու վճարելու ենք... ամեն օր ալ ստակ պէտք է:

— Անտարակոյս... բայց Վիքթօռէն մեզի նեղութեան մէջ չթողուր, կուգայ:

Փոխանակ Վիքթօռէնի՝ Պ. Սէնթ Էսթէվ ներկայացաւ այս տիկիններուն տունը և քանի մը օրէի վեր չգալուն ներողութիւն խնդրելով Տիկին Սառփէի ձեռքը պագաւ, ըսելով թէ հիւանդ պառաւ աղքատներէն մէկուն պատճառով ետ մնացած էր, որմէ պիտի ժառանգէր, թէպէտեւ կ'աւարգէր դրամը սակայն պարտք մը համարած էր իր հօրաքեռորդին քովէն չզատուիլ որ խիստ հարուստ և զինքը շատ կը սիրէր:

Էմմա ամենակատարեալ անտարբերութեամբ մօտիկ կ'ընէր ասոնք, սակայն Տիկին Սառփէ փութաց պատասխանել.

— Շատ աղէկ ըրիք եկաք, սիրելի Պ. Սէնթ Էսթէվ, որովհետեւ մեզի ծառայութիւն մը պիտի ընէք:

— Ծառայութիւն մը տիկին. ա՛հ, շատ երջանիկ եմ, որ ինծի բարեպատեհ առիթ մը կը մատակարարէք ձեզի հաճելի ըլլալու մասին ունեցած եռանդս և Ժրաջանութիւնս յայտնելու համար... մէկ քանի ծառայութիւն պահանջեցէ՛ք ինչ հրամայեցէ՛ք, պատրաստ եմ:

— Սիրելի պարոնս, շարունակեց պառաւ կինը խնդալով, անգամ մը աչքերնուդ առջեւ բերէք

այնպիսի անձեր որոնք դրամ չունին և կամ թէ անոր պէս բան մը, քանի որ հաղիւ հաղ իրենց տան վարձքը վճարելու չափ միայն ունին:

Երիտասարդը բացաւ իր խոշոր աչքերը, յետոյ սկսաւ խնդալ:

— Ա՛հ, ինչ գեղեցիկ կատակ... կը հասկնամ ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, ձեր գրասեղանին կամ սնտուկի բանալին կորսնցուցած էք և կարող չէք գտնելու, կ'ուզէք հասկնալ թէ՛ ես կրնամ գտնել արդեօք:

— Ո՛չ, այդպէս չէ... մենք շատ լաւ կրնանք բանալ մեր գրասեղանը, բայց դրամ չունինք ըսելու ճիշտ է, կատակ չեմ ըներ, բայց հոգ չէ, քանի մը օրուան գործ է... սա ալ ըսեմ թէ՛ մեր բոլոր ունեցածը էմմայի եղբայրներէն մէկուն՝ Վիքթօռէն Մօնլօռանի վստահած ենք, բարի և գործունեայ խելացի երիտասարդ մըն է, որ գիշեր ցերեկ կ'աշխատի, ինքն ալ միլիօնատէր ըլլալ կ'ուզէ... և պիտի ըլլայ... նոյնպէս կրկնապատկելով քրօջը հարստութիւնը, ինչպէս նաեւ իմ փոքրիկ խնայողութիւնս ալ...

Սէնթ Էսթէվ որ սկսած էր գուշակել եղածը, կերպարանքը փոխուեցաւ և ընդմիջելով Տիկին Սառմէն՝ ըսաւ.

— Դիտեմ, այդ պարոնին դրամ տուած էք... սակայն կը մտածեմ թէ՛ օրիորդը իր բոլոր հարստութիւնը եղբորը չէ վստահած:

— Ներեցէ՛ք, ամենքն ալ Վիքթօռէնի յանձնեցինք... էմմա չէր ուզեր և իր ունեցածէն գոչէր... բայց ես ըսի իրեն. զգաւակս, շատ հարստութիւնը վըաս մը չէ և ձեզի հետ ամուսնացողն ալ համամիտ պիտի գտնուի ինծի...

— Ուրեմն օրիորդը կարծեմ նօտարի մը և սեղանաւորի մը քով ունեցած հարստութիւնները քաշեց:

— Այո՛, պարոն, խնամակալունիս խորհուրդ տուաւ... և եղբայրս այնչափ աղաչեց...

— Բայց ի՞նչ գործ կ'ընէ ձեր եղբայրը, ի՞նչ կացութիւն ունի:

— Շիտակը չեմ գիտեր պարոն:

— Վիքթօռէն, ըսաւ Տիկին Սառմէ, շահագրտական գործեր կ'ընէ, վաճառականական գործողութիւններ, ո՛հ, աղէկ զիտցէք որ շատ խելացի տղայ է, իրեն յանձնուած հարստութիւնը չի վտանգէր, միշտ ապահով գործերու կը դիմէ... ինքը այսօր վաղը դրամ պիտի բերէ, բայց մինչեւ որ բերէ կարծեմ հազար ֆռանք փոխ տալը ձեզ այնչափ չի նեղացնէր, և այս ալ քանի մը օրուան համար, թերեւս վաղը վճարուի, ահաւասիկ ասոր համար այսպիսի խնդիր մը ընելու չեմ քաշուիր:

— Սէնթ Էսթէվի կերպարանքը բոլորովին փոխուեցաւ, դէմքը երկարեցաւ, իր սիրուն նայուածքը, վայելուչ ժպիտն անհետացաւ կասկածն ու անհանգստութիւն յաջորդեցին իրեն: Թոթովեց կամ լաւ է ըսել անշնորհ ձայնով մը ըսաւ.

— Ա՛հ, միայն հազար ֆռանքի՞ պէտք ունիք, ասիկայ զիս այնչափ չի նեղացնէր երբէ՛ք, միայն թէ հիմայ քովս չկայ, երթամ բերեմ, կառքս վարն է, չուտով կը վերադառնարմ:

— Եթէ այսօր ժամանակ չունենաք, վաղն եկէք:

— Բայց ո՛ւր կը բնակի ձեր եղբայրը Պ. Վիք-

թօռէնը, հոն ալ կ'երթամ անգամ մը, իրեն յիշեցընելու համար թէ զինքը կ'սպասէք:

— Այո՛, պարոն, ձեր կողմանէ բարութիւն մը ըրած պիտի ըլլաք: Եղբայրս Սէն Ժօռթ թիւ 27 տունը կը բնակի:

— Շատ լաւ, կ'երթամ կը տեսնեմ:

— Եւ եթէ ինքը ժամանակ չունենայ գալու, ըսաւ Տիկին Սառժէ, թող ձեզի յանձնէ մեզի տալիքը, այսպէսով դուք ալ փոխառութեան պէտք չէք ունենար:

Ո՛հ Տիկին, չատ երջանիկ պիտի ըլլամ, բայց չեմ կրնար ժամանակ կորսնցնել, երթամ ձեր յանձնարարութիւնները կատարեմ, ց տեսութիւն Տիկիններ:

— Կարելի եղածին չափ շոտով:

— Այո՛, այո՛, հիմա:

Գեղեցիկ պարոնը, որ չատ աճապարանք կը ցուցնէր մեկնելու, գլխարկը առաւ և այնչափ փութով, որ դուռը շուտ գտնալու համար աթու մը տապալեց որուն էմմա սաստիկ խնդալով ըսաւ.

— Աստուած իմ, Պ. Սէնթ Էսթէլ որչափ կ'աճապարէ երթալու համար, մազ մնաց քօսսօլն ալ տապալէր:

— Մեզ հաճոյանալու համար ունեցած եռանդը կը յայտնէ այս, մենք ալ շնորհակալ ըլլալու ենք իրեն:

— Չեմ գիտեմ այդ եասնդն էր որ բոլորովին իր կերպարանքը փոփոխեց, բայց իմանալով որ իմ ունեցած հարստութիւնս եղբորս յանձնած եմ,

անանկ անճոռնի դէմք մը ըրաւ որ, ա՛հ ես կարծեցի թէ պիտի լար:

— Էմմա՛, դուք չէք սիրեր այդ երիտասարդը ապերախտ էք... ինքը կ'ուզէ որ աղքատ ըլլայիք, որպէս զի ձեզ առնելով հարստացնէ:

— Ո՛վ դիտէ, թերեւս այդ պատեհութիւնն ալ ունենայ:

— Բայց որչափ ծիծաղելի է այդ ըսածնիդ, հիմայ ալ ձեր եղբոր բարի հաւատարմութեանը վրայ կասկածելով կելլաք:

— Աստուած չընէ տիկին, միայն թէ ունեցածովս չատ աղէկ կը գտնայի ինքզինքս, ես այնչափ փառամոլ չեմ:

— Լաւ է օրիորդ, բայց ձեր հասակին մէջ պէտք է որ փորձառու անձերու առաջնորդած շաւիղին հետեւիք:

— Իմ ըսածս ալ այդ է Տիկին:

— Այսպէս օրը իրիկուն կ'ըլլար, և Պ. Սէնթ Էսթէլ չերեւաց: Էմմա բառ մը չըսաւ, բայց սրտին խորէն կը զուարճանար այս պարոնին իրենց օգտակար ըլլալու համար ցոյց տուած նուազ եռանդը:

— Տիկին Սառժէ չէր կրնար ինքզինքը բռնել երբեմն կը մրմնջէր:

— Չարմանալի է որ Պ. Սէնթ Էսթէլ ալ չի չգար, ա՛հ, երիտասարդները, բոբիկամներու հանդիպելով, զինքը ճամբէն դարձուցած են... կամ թերեւս հօրաքորը դարձեալ հիւանդացաւ:

Էմմա չէր պատասխաներ: Գիշերն ալ ցերեկուան պէս անցաւ, առանց Վիքթօռէնի վրայ լուր մը առնելու:

Հետեւեալ օրը տարտամ անհանգստութիւն մը պաշարեց պառաւ տիկինը։ Ամեն վայրկեան ականջ կը դնէր, յուսալով որ դուրսի լանդակը պիտի զարնուի, սակաւ մարդ չեկաւ, և կէս օր զարնեւ լուն է միայն չէր կրնար ինքզինքը բռնել և ըսաւ։

— Ի՞նչ կ'ըսէք Տիկին սա Պ. Սէնթ Էսթէվի մեզի երախտապարտ ըլլալու համար յայտնած փութաջանութեանը, կարծեմ թէ այսչափ անշահաւէր երիտասարդ մը ամենեւին հոգը չըներ մեզի հազար ֆուանք փոխ տալու։

— Չեմ հասկնար, Արկած մը պատահած ըլլալու է, բայց Վիքթօռէն իր վրայ լուր մը չի տար, հիւանդ ըլլալու է։

— Բայց երեք օրէն ամսուն տասնըհինգն է, գիտէք որ վարձքը երկարաձգելու սովորութիւն չունինք։

— Սիրելի զաւակս, երթամ կառք մը բռնեմ ու Վիքթօռէնի տունը երթամ ասոնց նշանակուած թիւնը հասկնալու է։ Լաւ մը յանդիմանելու եմ զինքը, որ այսպէս մեզի մոռնալը հասկնայ։

— Ո՛հ, այո՛, տիկին եղբօրս տունը գացէք, և եթէ չը գտնաք զվնքը, տեսէ՛ք Ֆէլիքսն ու Ատօլֆ միւս եղբայրներս կարծեմ աւելի բնական է իրենցմէ փոխ առնել, քան թէ այդ Պ. Սէնթ Էսթէվէն, որուն երախտապարտ ըլլալը ցաւալի պիտի ըլլար ինձ։

— Այո՛... այդպէս է, քանի որ չեկաւ այդ պարտնը, ո՛հ, բայց ես կը պնդեմ որ բան մը պատահած ըլլալու է։

Տիկին Սառժէ շուտով լմնցուց զարդարանքը,

սպասուհին զրկեց, որ գնաց կառք մը բերաւ, և ճամբայ ելաւ ըսելով Էմմային։

— Եթէ Պ. Սէնթ Էսթէվ բացակայութեանս գայ, աղաչեցէք իրեն որ սպասէ ինձ։

— Ես ալ կը պնդեմ որ այդ նեղութիւնը չպիտի ունենամ։

Ծեր տիկինը կառքը Վիքթօռէնի տունը քաշել տուաւ, ներս մտաւ ու դռնապանին հարցուց։

— Պ. Վիքթօռէն Մօնլօռան իր սենիա՞կն է։

— Է՛հ, այո՛, գտաւ հարցնելիք մարդը... ձմեռ գալով, թռչունները տեղափոխեցին։

— Զիւսեցի՞ք զիս դռնապան։ Կ'ուզեմ հասկնալ թէ Պ. Վիքթօռէն Մօնլօռան իր սենեա՞կն է միթէ հոս չի բնակիր։

— Ծշմարիտ չեմ գիտեր թէ ուր կը բնակի հիմայ, բայց եթէ այն վաղելով երթայ, հիմայ շատ հեռուն ըլլալու է։

— Կը վաղէ ըսիք... միթէ կը ճամբորդէ, բայց աղէկ բացատրեցէք խօսքերնիդ, չեմ հասկնար...

— Սակայն շատ դիւրին է հասկնալը... այդ երիտասարդը անմտութիւններ և ամեն կողմ պարտքեր ըրած էր, որովհետեւ փառք Աստուծոյ, ամեն օր պարտատէրներուն 20ը կ'երթայ 50ը կուգայ, երեք շաբաթ է աներեւոյդ եղաւ, մարդուն մը ստակ չի տալով խօյս տուաւ։

— Անկարելի է այս կը սխալիք, իմ խօսքս Պ. Վիքթօռէն Մօնլօռան ըամար է, ազնուական ընտանիքէ երիտասարդ մը... աշխատող, և հալուստ...

— Շատ հարուստ, այո', հոս բնակելու եկած ատեն այնպէս էր կ'ըսեն, ասոր հետ մէկտեղ մարդու ստակը չէր տար, տակաւին կարասներուն պարտքը դրած է, և տան տիրոջ ալ երկու ամսա կանը առանց բանածոր հաշուելու...

— Բայց միթէ Վիքթօռէն Մօնլօռանի համար է ըսածնիդ:

— Այո' տիկին, բաւական գեղեցիկ տղայ մը, քիչ մը կարճահասակ, քիչ մը վտիտ, քիչ մը դեղնած...

— Չէ՞ք գիտէր հիմայ ուր ըլլալը, միթէ ի՞նչ բնակած տեղը չը յայտնե՞ց:

— Շատ անգամներ, ի՞նչ կ'ըսէք, առանց բան մը ըսելու փախաւ տիկին՝ փախաւ:

— Ա՛հ, Աստուած իմ...

Տիկին Սառժէ մեկնեցաւ մինչդեռ դռնապանը ինքնիրէն կ'ըսէր.

— Կ'երեւայ թէ այս կինը խոշորկեկ առնելիք մը ունի. ահաւասիկ երիտասարդներու փոխ տալու հետեւանքը:

Էմմայի խնամակալուհին տակաւին չէր կրնար համոզուիլ, որ այս դռնապանը չիտակ ըսած ըլլայ. ուստի կառքը Ֆէլիսիէնի տունը քաշել տուաւ, յուսալով որ Վիքթօռէնի վրայ աւելի հաստատ տեղեկուն մը կրնայ առնել անկից, և ու բնակիլը հասկնալ:

— Պ. Ֆէլիսիէն Մօնլօռան, հարցուց պառաւ տիկինը թոնապանուհիի մը.

— Հիմայ հոս չի բնակիր տիկին Տէմաթթա փողոցը կը նստի ահաւասիկ իր հասցէն:

Տիկին Սառժէ հասցէն առաւ, Ֆէլիսիէնի նոր տունը քաշել տուաւ կառքը, մէկէն զարմացաւ աղտոտ, խարխուլ թշուառ տուն մը գտնելուն և իր հարցումը ուղղեց պառաւ դռնապան կնոջ մը որ այդ տան կը նմանէր:

— Պ. Ֆէլիսի Մօնլօռան եթէ կը հաճիք.

— Պ. Ֆէլիսիէն, ա՛հ, շատ աղէկ գտաք հոս է... որովհետեւ սովորաբար այս ատեն տունը չէր գտնուեր, նպարավաճառ տէրոջը տետրակը բռնելու կ'երթար, բայց այսօր չի տեսնուեցաւ, քիչ մը հիւանդ ըլլալուն համար... Ես մատուտակի (միջանօքէօքի) հիւթով մոլոշ մը կ'եփեմ իրեն, հարբուխի համար շատ աղէկ է... և այնչափ սաստիկ կը հազար որ խեղճ պտրոնը:

Տիկին Սառժէ, որ առանց բան մը հասկնալու մտիկ կ'ընէր, ըսաւ.

— Տիկին, կարծեմ կը սխալիք, ձեր վարձակալը իմ փնտռած երիտասարդս չէ. Պ. Ֆէլիսիէն Մօնլօռան շատ հարուստ է անանկ նպարավաճառի տետրակ չի բռնէր:

— Ա՛հ, մտիկ ըրէք: Իմ վարձակալիս խօսքին նայելով, հաճոյքի տուած է եզեր ինքզինք, քանի որ ամբողջ օրը իր հարստութեան վրայ ցաւելով և «ա՛հ, կիներ, կիներ» պօռալով կ'անցնէ... խօսքը մէջերնիս, կերեւայ թէ շատ ճաշակած է, իրաւ թէ ուրիշ է, երիտասարդներուն համար պարտք մըն է այս, մենք ալ արժանի ենք. սակայն բնութեան սահմաններն ալ անցնելու չէ:

— Ի՞նչպէս մարդ է վարձակալը:

— Ննչայնահասակ խարտեաչ մը յաղջապակիէ

աչքերով հիմայ սարսափելի նիհարցած, քսանը եօթ քսանը ինը տարեկան:

— Ի՞նքն է. իր սենեակն է:

— Այո՛, տիկին, գլուխ տանելու չափ կը հաղայ...

— Վեր ելլեմ քանի՞երորդ յարկն է, կ'ախաչեմ, ըսէք:

— Հինգերորդ, ճեմիչներուն քովի դուռը, սակայն անձրեւ եկած ատենը միայն հստը կ'ելլայ:

Տիկին Սառժէ մուտք ու աղտոտ սանդուխէ մը վեր ելաւ, ուր ամեն ոտքը ամեն մէկ քայլը կը սահէր վերջապէս հինգերորդը հասաւ, դուռ մը բացաւ ու դարչելի խցիկ մը մտաւ: Յէլիսիէն թշուառ խշտիակի մը վրայ նստած էր: Այնչափ փոխուած, որ դժուարաւ կրցաւ ճանչնալ: Սակայն երիտասարդը խիստ աղէկ ճանչնալով դայն պօ ռաց:

— Վա՛յ Տիկին Սառժէ, չատ ազնիւ է զիս տեսնելնիդ, եթէ տենդ չունենայի, քրօշ տունը գալով իրմէ փոխ դրամ պիտի առնէի, սակայն դուք տուէք, նոյն բանն է:

Պառաւ տիկինը ափշած մնայ և Յէլիսիէնը կը դիտեր մրմնջելով:

— Ի՞նչպէս, ի՞րաւ, միթէ դուք էք Յէլիսիէն, այս թշուառ սենեակին մէջ, ի՞նչու համար թողուցիք ձեր գեղեցիկ բնակարանը, ի՞նչ կը նշանակէ ասիկայ:

— Կը նշանակէ թէ ալ բան մը չունիմ... Կիսերը փետտեցին զիս... մանաւանդ Անիթան ու Անթօնիան էին որ լմնցուցին... հազիւ թէ կարողութիւն ունիմ ոտքի վրայ կենալու:

— Միթէ կարելի՞ է, դուք Յէլիսիէն, որ աչքերնիդ կը խոնարհէիք դէմս:

— Ո՛հ, այդ բան մը ըսել չէ:

— Իսկ Վիքթօռէն եղբա՛յրդ, կը տեսնէ՞ք զինքը երբեմն, ո՞ւր կը բնակի հիմայ... իր վրայ տեղեկութիւն առնել կ'ուզեմ:

— Վիքթօռէն... միթէ տեղեկութիւն ունիմ, ինչո՞ւս պէտք, ադահ մը, իրմէ քիչ մը փոխ դրամ ուղեցի, մերժեց... սատանան տանի զինքը... բայց քոյրս պիտի գթայ վրաս և մաս մը դրամ փոխ տայ, այնպէս չէ՞, Տիկին Սառժէ:

— Ո՛հ, պարո՞ն, ո՛չ... անո՞ր ալ մի վստահիք... ձեր շռայլութեան նպատեղու համար երբէ՛ք: Ո՛հ, միակ յոյս մը կը մնայ մեզի. մնաս բարով Պ. Յէլիսիէն:

— Ի՞նչ, կը թողո՞ւք զիս այսպէս, Տիկին Սառժէ, գէթ տասը ֆրանք տուէք դռնապանուհիին համար:

— Խեղճ կինը ալ մտիկ չէր ըներ:

Հինգ յարկէն վար իջաւ՝ ամեն մէկ քայլին սայթաքելով, առանց պատասխանելով անցաւ դռնապանուհիին ասջեւէն՝ որ կը պօռար:

— Ի՞նչպէս է պարոնդ:

Եւ կառքը նստեցաւ Ատօլֆ Մօնլօռանի տունը երթալու համար:

Ատօլֆ տունը փոխած չէր. իր հաւատարիմ բարեկամներուն Յլանքէթի և Կուտմանի մէջ տեղը սեղան նստած կը ճաշէին: Երեքն ալ գրեթէ գինովցած էին

Տիկին Սառժէին ներս մտնելը տեսնելով,

Ատօլֆ զարմացուած ճիշ մը արձակեց, որ իր երկու մօտերիմները վախցուց:

— Տիկին Սառժէ... ի՞նչ անակնկալ. մեզի հետ ճաշելու եկեր է. մենք արդէն ճաշած ենք, բայց հոգ չէ, կը շարունակենք, մենք ամբողջ օրը ուտելով կ'անցնենք. ժան, սպաս բեր, գաւաթ մըն ալ:

— Բայց ո՛չ, սիրելիս Պ. Ատօլֆ, ես բնաւ ճաշելու մտքով չեմ եկած. ես անօթի չեմ. արդէն անօթութիւնս ալ անցաւ:

— Ի՞նչ վնաս չունի, քանի մը գաւաթ գինի կը խմէք. կիներուն համար ալ լաւ տեսակ գինի ունիմ. չամբաներ կը սիրէ՞ք:

— Դեղեցիկ սեռին գինին է, մրմռաց պարոն Ֆլանքէթ քաղաքավար ձեւ մը առնել ջանալով:

Տիկին Սառժէ կը մտածէր թէ՛ այս ուռած այտերով, մանիշակագոյն քիթով, գեր պարոնը արդեաք Ատօլֆն էր, որուն աչքերը մանրցած և գինով մարդոց ապուշ ու տարտամ նկարագիրը ունէր: Յետոյ Տիկին Սառժէ դարձաւ նայեցաւ Պ. Ֆլանքէթը, որ ինքզինքը ուղիղ բռնել կը ջանար. իսկ դիտակի վաճառականը՝ որ շարունակ կը ժպտէր և կը բարեւէր զինքը:

Ատօլֆ գաւաթները լեցուց ուրիշ գինիով մը, որ ժան սեղանին վրայ դրած էր. գաւաթին մէկը Տիկին Սառժէին տուաւ և երեքը միասին գաւաթնին ա՛յո գաւաթին բաղխելով թոթովեցին.

— Տիկիններուն առողջութեանը:

— Ահ, սքանչելի է այս գինին, կարմիր շամբաներ ըլլալու է:

— Ո՛հ, ոչ, կըրնաչ է, ի՞նչպէս, Պ. Կուտման, չը ճանչցա՞ք:

— Դանալ... ո՛չ ես ատկից խմած չէի:

— Ինչո՞ւ չխմեցիք մայր Սառժէ, այս անգամ մեզի հետ խմեցէք:

Պառաւ տիկինը մերժելով պատասխանեց.

— Ո՛չ: Դարձեալ կ'ըսեմ Ատօլֆ, ես հոս խմելու համար չեկայ:

— Ուրեմն ի՞նչ բան ունիս հոս:

— Ձեր Վիքթօռէն եղբօր վրայ տեղեկութիւններ առնելու համար. խնդրեմ, իմացուցէք ինձ թէ՛ ի՞նչ կ'ընէ, ի՞նչ եղած է. մինչեւ վաղը անպատճառ պէտք է որ գտնեմ զինքը:

— Վիքթօռէն քսակահատին մէկն է... ինձմէ քառասուն հազար ֆռանք փոխ առաւ... փոխանակ վճարելու, ուրիշ ալ կը խնդրէր... ես քթէս չեմ բռնուիր... անկից ի վեր զինքը տեսած չեմ, Ֆլանքէթ ալ փնտռեց զայն ամեն տեղ, անկարելի եղաւ զայն գտնալ, Ֆէրիէն ալ տանը հինգ հազար պարտք ունի, զոր երբէք տեսնալիք չունիմ... երախտապարտ ընել եղբայրները, ծառայութիւն մը ընել անոնց չնորհակալ եմ... ալ բաւական է, ձեր առողջութեանը:

— Ես ձեզի ազդարարած կանխաւ իմացուցած էի, որ մարդ իր ազգականներուն փոխ տալու չէ երբէք... կորսնուած է... այնպէս չէ՞ Կուտման... Կուտման աչքով գլխով կը պատասխանէր, իր կըրնաչի գինին խմելով:

— Աստուած իմ, միթէ կարելի՞ է, բայց Վիքթօռէն կործանեց քոյրդ, բոլոր մեր ունեցածը առաւ

ըսելով թէ դրամագլուխնիս պիտի եռապատկէ...

— Ձեմ դարմանար, կարող է ատանկ բաներու, ես աւելի կը սիրեմ Շանբաները, բայց ասոր չաքարը քիչ մը շատ է:

— Սիրելիս Ատուր, քոյրդ նեղութեան մէջ է անշուշտ չպիտի մերժէք իրեն երկու երեք հազար ֆռանք փոխ տալու:

Գեր Ատուրի պառաւ կնոջ երեսը նայեցաւ ապուշ կերպով մը, յետոյ իր Գլանքէթ բարեկամին դառնալով թոթովեց.

— Գլանքէթ, միթէ տակաւին հարժուտ ենք, խօսէ ընկեր:

Պ. Գլանքէթ շտկուեցաւ, քիթը սրբեց ու խռպոտ ձայնով մը պատասխանեց.

— Աւա՛ղ, օղիի վրայ ունեցած ձեռնարկութիւննիս մեր յուսացածին պէս չը յաջողելով... դրամի կողմէ մեծ նեղութիւն պատճառեց մեզի, հիմայ ալ բոլոր հարստութիւննիս գարօղիի վրայ կապած ենք, և հասոյթի կ'սպասենք, Կուտման, գարիօղիին գիները բարձրացա՞ն երէկ:

— Ես չորս չիլ առեր էի տունս. միշտ նոյն տեսակէն... սա...

— Բաւական է աւելի խօսք պէտք չէ:

— Ինչպէս Ատուր, միթէ կը մերժէ՞ք ձեր քրոջը օգնելու:

— Սիրելի Տիկին Սառժէ, ես եղբայրներուս օգնեցի, բաւական է, անկէջ ինծի շահ մը չեղաւ ասկից զատ ինչո՞ւ համար քոյրս ալ բոլոր իր հարստութիւնը վիքթօռէնի տուաւ, ահաւաստիկ ձախորթութիւն մըն ալ... և դուք որ իր խնամակալու-

հին էք... դուք ալ ի՞նչպէս հաւատարմութիւն տուիք, ձեր առողջութեանը:

— Ե՛ս... Ե՛ս... թոթովեց խեղճ կինը, որ չէր կրնար այլեւս խօսիլ... Ե՛ս... ա՛հ... այո՛, շատ յանցաւոր եմ:

Եւ յուսահատ դուրս ելլալով այն սրահէն, ուր երեք գինեմոլ բազմած էին, Տիկին Սառժէ կառքը մտաւ. հազիւ հազ կրցաւ կառապանին ըսել որ իրեն տունը տանի: Շփոթած, դողալով և աչքերը արցունքով տուն մտաւ:

Էմմա՝ իր խնամակալուհիին այս վիճակին մէջ տեսնելուն զարհուրած՝ փութաց դէպի անոր երթալ, գրկեց զայն և թիկնաթոռի մը վրայ տանիլ ուղեց, սակայն պառաւ տիկինը դէմ կեցաւ, անպատճառ Էմմայի ոտքն իյնալ կ'ուզէր, և հոն հեծեծանքով ընդմիջուած ձայնով մը ըսաւ.

— Անիծէ՛ դիս զաւակս, քանի Պոր ես եղայ ձեր կորստեանը պատճառ... կործանած էք... Ես ալ բան մը չունիմ, հարստանալու համար ունեցած բաղձանքո թէ՛ իմ և թէ՛ ձեր կորուստը պատճառեց իմս բան մը չէ, բայց դուք, որ երջանիկ ապրելու համար բաւական բան ունէիք, ձեզի թշուառութեան մատնեցի, ա՛հ, սոսկալի է երբէք չպիտի ներեմ ինձ:

Դեռարթիթ օրիորդը պարտաւորուած էր իր խնամակալուհիին միտքարել, ըսաւ որ ինքը՝ կը ներէ, թէ ամենեւին ո՞ր չունի և պիտի կրնայ այս ձախորթութիւններուն տօկալ: Այն առնն Տիկին Սառժէ իր երթեւեկութեան միջոցին տեսած և լսածները պատմելէ վերջ յարեց.

— Եւ... եւ Պ. Սէնթ Էսթէվ եկա՞ւ, հար-
ցուց Տիկին Սառժէ դողդոջուն ձայնով մը:

— Ո՛հ, ո՛հ, չեկաւ. ուրախ եմ չի գալուն:
Մտածեցէ՛ք Տիկին, թէ որչափ-ցաւ պիտի պատճա-
ռեր ինձ այդ պարոնին պարտկան մնալ: Տիկին,
մեր այս թշուառութեանը մէջ ես երջանիկ մէկ
կողմ մը կը տեսեմ, այն է թէ՛ այդ կեղծ անշա-
հասէր պարոնը ճանչցանք, կ'ըսեր թէ միայն զիո
կը սիրէ... ինքն ալ իմ հարստութեանս հետ
անհետացաւ, ինչժէս ծիծեռնակները որոնք ձմեռ
կը փախչին:

— Բայց վերջապէս զաւակս, մենք ալ բան
չունինք: Ի՞նչ պիտի բնենք, ի՞նչ պիտի ըլլանք:

— Տիկին, տակաւին ունինք սա մեծածախս
կարասիները որ գրեթէ տասը հազար ֆռանքի
ապրանք եղաւ ինձի, կը ծախենք յետոյ անմի-
ջապէս կը թողունք այս գեղեցիկ տունը, երկուր
սպասաւորները կը ճամբենք, պատուաւոր թաղի
մը մէջ փոքրիկ բնակարան մը կը վարձենք և ես
ալ կ'աշխատիմ:

— Դուք աշխատի՞ք Էմմա:

— Ինչո՞ւ չէ, Տիկին, իմ Ֆելիքս հօրաքեռոր-
դիկս պէս կ'ընեմ, ինքը կ'աշխատի հիմայ և ընդ-
հակառակը գէշ վիճակի մէջ չէ. դեռ պզտիկ եմ.
քաջասրտութիւն ունիմ, մեր երկուքնուս համար
կ'աշխատիմ, գիտնալով որ իմ գոյութիւնս մէկու
մը օգտակար է պիտի ուրախանամ:

Ի.

Նրջանիկ անկումներ ալ կան

Ձմեռուան ամենախիստ ատենն էր: Ֆելիքս
բոլորովին անտեղեակ էր իր մօրեղբօր աղջկան
կեանքին փոփոխութիւններուն: Պուլը վառ Մալէս-
պի տան դռնապանէն առած տեղեկութիւններէն,
Պ. Սէնթ Էսթէվի իբրեւ ապագայ ամուսին Էմմայէ
ընդունուելը գիտնալէն ի վեր՝ միտքը դրած էր
բնաւ չի հետաքրքրուիլ, քանի որ համոզուած էր
թէ Էմման իր կինը չպիտի կրնար ըլլալ: Սակայն
ամիսը անգամ մը Մօնսօյի պարտէզը կ'երթար,
պզտիկ մուրացկանուհիին քիչ մը դրամ տալու
համար, որ առանց երիտասարդին հարցումին սպա-
սելու՝ տխրութեամբ կ'ըսէր:

— Ձեր գեղեցիկ մօրեղբօր աղջիկը բնաւ չի՛
գար հօս շրջագայելու:

Ֆելիքս իր աշխատութեան մէջ կ'ուզէր մոռ-
նալ այն սէրը, որ պարապ տեղը կ'աշխատէր սրտէն
վանելու. զուարթութիւնը կորսնցուցած էր և իր
բարձկամը Տօքթօռ Ժուպէր պարապ տեղը կը ջանար
զայն վերստին զուարթացնել:

Առաւօտ մը բժիշկը՝ գիրուկ, զուարթերես
պարոնի մը դէմը ելաւ, որ զինքը բարեւելէ վերջ
ըսաւ:

Այի, Խաղ, Գիւնի

— Վա՛յ, իմ կաթ եղբորս բարեկամ բժիշկն է՝ որ հարսնիքիս եկաւ ու գաւաթներ պարպեց:

— Վա՛յ, դո՞ւք էք Պ. Տիւֆիլէ, իրա՛ւ որ մեծ հաճոյք էր ինձ ձեր հարսնիքին մէջ պարելս, Սէն Ֆրանցիսկոյ պարտէզին լճակը:

— Այ՛ո, այո՛, գտաք, շատ աղէկ զուարճացանք, այնպէս չէ՞:

— Շատ: Ինձի համար զուարճալի յիշատակ մըն է. տիկին ամուսիննիդ ի՞նչպէս է:

— Լօռէթը, ա՛հ, շատ աղէկ, ինձի նայեցէք, եղաւ, եղաւ:

— Ի՞նչ եղաւ որ, ես բան մը չեղայ:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ, ինքը հիմայ երկու հոգւով է, կը հասկնա՞ք:

— Հա, թերեւս ըսել կ'ուզէք թէ տիկինը յղի է:

— Թերեւս պէտք չէ հոտ: — Եղաւ, եղի պէս փորը մեծցաւ... ես ալ մանկաբաձ մը ճարելու համար դուրս ելայ, վասն զի մէկ վայրկեանէն միւսը, կը հասկնա՞ք, մէկէն ի մէկ յանկարծակիի գալը աղէկ բան չէ: Պ. Տառտառը կայ որ անպատճառ դայեակ կին մը բերել կ'ուզէ, վասն զի իր պաշտպանածն է եղեր: Բայց իմ կինս Տառտառի վրայ վստահութիւն չունի, Լօռէթ կ'ըսէ թէ «երբ մանկաբարձի մը պէտք ունենամ, կ'երթայ դայեակի տեղ թուղթ քաշող կին մը կը բերէ:

— Հա՛, տա խառնակութեան պատճառ եղող պարո՞նն է:

— Այո գիտէ՞ք ա, ի՞նչ ըրաւ Ժիկօթօյի հարսնիքին մէջ... ինձի պէտք չէ... կարելի է.

փոխանակ երախան ծնելու, ետ կը զրկէ. . .

— Ինձի նայեցէ՛ք, եթէ մտքերնուդ մէջ մէկը որոշած չէք, ես ալ մանկաբարձ եմ:

— Իրա՞ւ: Դուք անանկ բաներ կրնա՞ք ընել:

— Գրեթէ երեք հարիւրէն աւելի տղայ աշխարհ եմ բերեր:

— Այ չարաճճի զուարճախօս, էյ, ուրեմն, եղաւ, եղաւ... եկէք որ ձեզի Լօռէթին ներկայացնեմ, շատ գոհ պիտի ըլլայ ձեզ տեսնելուն:

Տիւֆիլէ խանութ տարաւ բժիշկը: Գեղեցիկ Լօռէթ գրասեղանին առջին էր. անմիջապէս ճանչցաւ բժիշկը և ամենամեծ ուրախութիւն յայտնեց իրեն մանկաբարձն ըլլալուն: Տիւֆիլէ ալ իրեն կողմանէ շատ ուրախ և գոհ էր: Կաթեղբայրը փնտռելու պիտի երթամ անոր իմացնելու համար թէ իր բարեկամը ինքը հայր պիտի ընէր: Բայց բժիշկը ըսաւ անոր:

— Անհանգիստ մի՛ ըլլաք, ես հիմայ ֆէլիքսը կը տեսնամ և անպատճառ կ'ըսեմ իրեն թէ տիկինը բարեհաճեցաւ զիս իրեն մանկաբարձ ընդունելու:

— Ասկից զատ իմա ալ պիտի ըլլաք, այսինքն թէ իմ բժիշկս, երբ հիւանդ ըլլամ... ո՛հ եղաւ, լմնցաւ:

Բժիշկը զատուեցաւ իր նոր յաճախորդներէն, իր գործերը զինքը Սէն Մառթէնի արուարձանին մօտերը տարած էին. երբ ձի մը լսեց իր քովէն, կին մը դետնի սառոյցէն սահելով, ինկած էր: Վաղեցին անմիջապէս վերցնելու, Ժուպէն ալ հասնողներուն առաջինն էր, կնոջը երեսը նայելով,

սաստիկ զարմացաւ Տիկին Սառժէն տեսնելուն, որ այնչափ յաճախ կը տեսնար Պ. Մօնլուանի բժիշկը եղած ատեն:

— Արդարեւ էմմայի խնամակալուհին էր իյնողը: Թէեւ վիրաւորուած չէր, բայց մէկ կողմ ու ծունկը սաստիկ ճմլուած էր: Բժիշկը կառք բերել տալ ուզեց զայն տուն տանելու համար, սակայն կինը դէմ կեցաւ ըսելով թէ տունը մօտ է:

— Ուրեմն թեւս մտէք տիկին պատիւ պիտի ունենամ ձեզ տուներնիդ տանելու, և նաեւ դեղագիր մըն ալ կուտամ քանի որ ասանկ իյնալէն ետքը բան մը խմել պէտք է:

Տիկին Սառժէ տակաւին ճանչցած չէր բժիշկը. թեւը մտնալով զայն տուն տարած ատեն իր անունը տուաւ: և բարեբաղդ համարեց ինքզինքը հոն գտնուելով օգնութեան համանելուն, պառաւ Տիկինն իր անկումէն ընդարմացած ժուպէտին երեսը կը նայէր ու կ'ըսէր.

— Որդարեւ պարոնը կ'սկսիմ ճանչնալ, այո՛, Պ. Մօնլուանի բժիշկն էիք:

— Բայց ոչ այնչափ երկար ատեն: Սակայն ինչ գիպուառով մինակ, հետի, և ձեր թաղէն այնչափ հեռու կը գտնամ ձեզ, վասն զի կարծեմ դուք Պուլըվառ Մալէուպ կը բնակիք:

Տիկին Սառժէ մեծ հառաչանք մը հանեց և Տօքթօռին երեսը նայելով թոթովեց.

— Ա՛հ, պարոն, ուրեմն չէք գիտէր մեր թշուառութիւնները:

— Ձեր թշուառութիւնները, բայց, բնաւ բան մը չեմ գիտեր տիկին, արդեօք օրիորդ էմմա՞

ալ այդպիսի նեղ դրութիւններու մատնուած է...

— Ո՛հ, Պարոն աւելի գէշ է, ամեն բան կորսընցինք... կործանեցանք... Վիքթօռէն, էմմայի եղբայրը, որ իր խօսքին նայելով հարստութիւնը եռապատկել կ'ուզէր, մեր դրամովը մէկտեղ անհետեցաւ:

— Միթէ կարելի՞ է:

— Յանցանքը իմա է պարոն: Ես էի խեղճ աղջիկը խրատողը որ հարստութիւնը եղբորը վստահի, և հիմայ դժբաղդ աղջիկը կ'աշխատի մեզի սնուցանելու համար, եկէք պարոն հոս կը բնակինք, չորրորդ յարկը, եկէք մեր աղքատ բնակարանը տեսէք: Արդէն երկու ամիս եղաւ որ հոս կը բնակինք, և էմմա դեռ մէկ վարկեան չը տրորնշաց:

— Տօքթօռին սիրտը սեղմուեցաւ, լսածին չէր ուզեր հաւատալ: Փոքրիկ, պարկեշտ բայց մաքուր բնակարան մը մտնելով տեսաւ օրիորդը՝ որ կ'ասեղնագործէր վառարանի մը առջեւ, որուն մէջ հաղիւ երկու ձիւղ կը վառէր, ժուպէտ վազեց անոր և աչքերը արցունքոտ ողջադուրեց զայն, յետոյ մրմնջեց.

— Ներեցէք ինձ սիրելի օրիորդս, ներեցէ՛ք ինձ սիրելի զաւակս, եթէ յանդգնութիւն մը ըրի, բայց ձեզի այսպէս տեսնելով... ձեզի որ հարուստ և երջանիկ տեսած էի, շատ գէշ եղայ: Ո՛հ, ներեցէ՛ք որ ինքզինքս քիչ մը մխիթարելու համար անգամ մըն ալ համբուրեմ:

— Ա՛հ, պարոն այս ձախորդութեան մէջ կ'ըզգամ որ երջանիկ եմ մեզի սիրող անձեր տեսնելուս

և մեր թշուառութենէն ի վեր դուք առաջինն էք որ այնչափ կարեկցութիւն և բարեկամութիւն կը յայտնէք մեզի...

— Բայց սիրելի օրիորդս, ինչո՞ւ համար ձեր բարեկամներուն չիմացուցիք այս արկածը, որ ձեր Ֆէլիքս հօրաքեռորդին դեռ իմացած չէ, ինչպէս որ ես ալ չէի գիտեր:

Էմմա աչքերը խոնհարեց ու պատասխանեց.

— Եղբայրներս մերժեցին ինձ օգնել: Տիկին Սառժէ պնդեց թէ անօգուտ է ուրիշներու դիմել: Ասկից զատ՝ պիտի խոստովանիմ, ես կը կարծէի ինքնիրենս «չատ գէշ բան է որ Ֆէլիքս չի գար մեզի մխիթարելու»:

— Կը կրկնեմ ձեզի օրիորդ, թէ Ֆէլիքս տակաւին ձեզի երջանիկ կը կարծէր, և կը հաւատայ թէ պիտի ամուսնանաք գեղեցիկ պարոնի մը հետ, որ պտոյտի ատեն ձեզ կ'ընկերանար Մօնսօյի պարտէզը:

— Ինչպէս, կը հաւատամ:

— Եթէ գիտնար ձեր կացութեան փոփոխութիւնը անտարակոյս պիտի գար:

— Ահ, պարոն, որչափ գոհ եմ, այսպիսի բան մը լսելուս.

— Տիկին Սառժէ միշտ գէշ դատած էր ձեր հօրաքեռորդին, քանի որ անգամ մը միայն անոր քիթը ծաղրելու դժբաղդութիւնը ունեցած էր: Ո՛հ կիները: Վիրաւորեցէք իրենց անձնասիրութիւնը և չպիտի մոռնան երբէք, բայց այդ երիտասարդը որ պիտի ամուսնանար ձեզի հետ և որ հարուստ է, ինքը, այդ Սէնթ Էսթէվը ինչպէս կրնայ

ձեզ այդ կացութեան մէջ ձգել եթէ անշահաւէր մէկը չէր:

Պ. Սէնթ Էսթէվ, մեր կործանումէն ի վեր երկու անգամ փողոցը քովէս անցաւ, ու զիս չի բարեւելու համար՝ գլուխը դարձուց.

— Ի՞նչ տմարդութիւն.

— Ահ, պարոն, դուք ալ համոզուեցէք որ չատ երջանիկ եմ այդ պարոնին հետ չամուսնանալուս համար:

— Այո՛, այդ ալ մեծ մխիթարութիւն մըն է:

— Բայց ի՞նչ դիպուածով հոս եկաք այս առտու Տօքթօռ.

— Արդարեւ դիպուած մըն է, փողոցը Տիկինին ռաքը սահելով ինկաւ, այս ալ պատճառ եղաւ որ ձեզի պատահածները իմացայ:

— Տօքթօռ, ես չեմ կրնար հաւատար, որ Վիքթօռէն մեզի գլխովին կործանած ըլլայ, միմեջեց Տիկին Սառժէ: Միթէ կը բարեհաճի՞ք տեղեթիւն առնել, ի՞նչ ըլլալն իմանալ, որովհետեւ իր երկու եղբայրները զիս մտիկ չըրին.

— Այո՛ տիկին, այո՛, վստահեցէք ինձ, կը հարձնեմ, կը տեղեկանամ... Ես ձեզի որոշ տեղեկութիւններ կը բերեմ. բարեկամ մը ունիմ ոստիկանութեան պաշտօնատունը, անկից կը հասկնամ Վիքթօռէնի ինչ ըլլալը: Վաղը անպայման կուգամ առած տեղեկութիւններս կը հաղորդեմ:

Ու Տօքթօռը Էմմայի ձեռքը սեղմելով կամա մը ըսաւ.

— Այսօրուրնէ Ֆէլիքս պիտի իմանայ թէ դուք հարուստ ժառանգորդ մը չէք ալ, կը հաւաստեմ

ձեզի որ ասիկայ արգելք մը չպիտի ըլլայ ձեզի բարեւելուս :

— Էմմա չի պատասխանեց, բայց ուժով մը բժիշկին ձեռքը սեղմեց...

ԻԱ.

Ամեն բան չափազանցելու չէ

Տօքթօսին այցելութենէն ետքը, որ Էմմայի ուրախութիւն և յոյս տուած էր. գիշերը ելլելու Տիկին Սառժէ հառաչանքներ կ'արձակէր, դռնապանը նամակով մը վեր ելաւ. որ իրեն ուղղուած էր : Սա ալ արցունքոտ աչքերով ըսաւ Էմմային.

— Կարգացէք զաւակս, որովհետեւ աղէկ գիտեմ որ թէ ինձ և թէ ձեզի կը պատկանի : Թերեւս Տօքթօսին է այս նամակը, և բարի լուրեր կ'աւետէ :

Էմմա նամակը բացաւ, որուն մէջէն նախ երկու հատ հազար ֆռանքնոց թղթադրամ ինկաւ :

— Ատուած իմ... թղթադրամ, պօռաց պառաւ կիներ : Ես վստահ էի որ Վիքթօռէն բոլորովին երեսէ ձգած չէ մեզի... նամակը իրմէն է, այնպէս չէ՞ զաւակս :

— Տիկին, նամակը անստորագիր է :

— Բայց վերջապէս դրուած է... Կարգացէք, շուտ կարգացէք :

Գեղեցիկ Էմման յուզուածով կարգաց հետեւեալ տողերը :

«Ձեր դժբաղդութիւնը իմանալով, կը փութամ «անմիջապէս այս թերթեւ ձեռնտուութիւնը ընել : «Մի՛ յուսահատիք ձեր ապագային վրայ. ամեն «վեց ամիս այսչափ մը պիտի ղրկուի ձեզի, մինչեւ «որ կարելի ըլլայ լաւագոյնը ընել» :

— Ահ, ինչ երջանկութիւն... Բայց ձեր Վիքթօռէն եղբոր ձեռագիրը ճանչնալու էք :

— Ո՛չ... եղբորս գիրը չէ, բոլորովին անծանօթ է ինձ այս գիրը : Տիկին, կը կարծէք որ այս օգնութիւնը Վիքթօռէնէն կ'ուգայ :

— Բայց անտարակոյս... անկէ զատ ուրիշ ո՞վ կրնայ այս գումարը ղրկել, ամեն վեց ամիսը այսչափ ղրկել խոստանալով... ասիկայ թերեւս ձեզի պարտական եղած գումարին վրայ տկար թերհաշիւ մըն է, բայց վերջապէս կ'երեւայ որ գոնէ իր ունեցած ամբողջ հարստութիւնը կորսնցուցած չէ, ինչպէս որ կ'ըսէին. ո՞վ գիտէ թէ իր չահադիտապահանքներուն մէջ երջանիկ չպիտի վերադառնայ : Էմմա Տիկին Սառժէի կարծիքէն չէր, միտքը ուրիշ բաներ եկան, որ կ'զգուշանար անոր հաղորդել. իւրաքանչիւրն իր յոյ երուն ու ասպագային մասին անվրդով պառկելու գացին :

Հետեւեալ օրը անհամբերութեամբ Տօքթօսին կ'ըստատէին, կը մտածէին թէ անոր տալիք տեղեկութիւնները այլեւս տարակոյս չպիտի թողուէն անստորագիր նամակի հեղինակին վրայ :

Վերջապէս կէս օրէն ետքը՝ ժամը երկուքին ատենները Տօքթօս ժուպէն եկաւ, կերպարանքը

լուրջ, նաեւ ծանր էր: Տիկին Սառժէ հազիւ բարեկեղու ժամանակ տուաւ, նամակն ու երկու դրամատոմսերը անոր ցոյց տալով, պօռաց:

— Տեսէ՛ք, Տօքթօռ, փառք Աստուծոյ, լուր առինք, և բարի լուրեր: Ահաւասիկ Վիքթօռէնի ղրկածը... երկու հազար ֆռանք և ամեն վեց ամիս այսչափ գումար ղրկել կը խոստանայ: Շատ աղէկ գիտէի ես, որ այդ տղան անհաւատարմութիւն չընէր...:

Բժիշկը յօնքերը պրկեց, նախակին վրայ ահա նարկ մը նետեց և ըսաւ.

— Ինչէ՛ն կ'ենթադրէք Տիկին, որ այս նամակը Վիքթօռէնէն եկած ըլլայ... միթէ ինքն է ըստօրագրողը:

— Ո՛չ, բայց իրմէ զատ ո՞վ պիտի ղրկէր մեզի այս գումարը:

— Ահ, միթէ չի կրցա՞ք գուշակել... գրաւ կը դնեմ որ օրիորդ էմմա ձեզմէ շատ տարբեր կարծիք ունի:

Էմմա Տօքթօռին երեսը նայելով ժպտեցաւ:

— Վերջապէս՝ պարոն, ըսաւ Տիկին Սառժէ, որ իր ունեցած յոյսին վրայ հաստատ կեցած էր. ինչո՞ւ չէք ուղեր որ օգնութիւնը Վիքթօռէնէն եկած ըլլայ մեզի:

— Ինչո՞ւ, ահաւասիկ ըսեմ Տիկին, քանի որ վերջապէս, պէտք է որ գործին էութիւնը գիտնաք, պէտք է որ փարատի այն քօղը, որ ձեզի կը կուրցնէր, և այս սիրուն օրիորդին եղբայրներուն վրայ այնչափ սխալ դատողութիւններ կ'ունենայիք, որոնք այնչափ ծաղրելի կերպով մեծցած

էին, և կրնամ ըսել, այնչափ գէշ կրթութիւն մը առած էին իրենց հօրմէն... Վիքթօռէն չէր կրնար այս նամակը ղրկել, որովհետեւ վեց ամիս առաջ, Մէտտօնի անտառին մէջ իր ուղեղը պայթեցնելով, ինքզինքը սպաննեց է:

Տիկին Սառժէ ճիշ մը արձակեց ու գէմքը ծածկեց, էմմա ալ աթոռի մը վրայ ինկաւ արցունքի հեղեղ թափելով: Բժիշկը բռնելով անոր ձեռքը, ըսաւ.

— Ներեցէ՛ք զաւակս, հազար անգամ ներողութիւն կը խնդրեմ ասանկ աղետալի լուր մը տմարդութեամբ իմացնելուս... Ի՛նչ ընեմ, ինձի սկզբունքը համարած եմ երբէք չի վարանիլ և անհեղձօրէն արտայայտուիլ: Ասկից զատ՝ հաւատացէ՛ք ինձ, մի՛ ցաւիք անոր վրայ, գէշ խաղամու մըն էր... սակարանին մէջ սխալ էր կործանիլ և յետոյ ուրիշներուն իրեն վստահուած դրամը կորսնցնել, ինչպէս ձեր վերջին անգամ տուած հարիւր հազար ֆռանքը, որ մէկ գիշերուան մէջ ամբողջութեամբ Լանսքնէ խաղին մէջ փճացուցած է... Երբ մարդ այդ աստիճանին դայ, գողութեան կը մօտենայ: Վիքթօռէն ինքնասպան եղաւ, այս էր իր ամենալաւ ընելիքը... մի՛ ցաւիք:

«Ձեր Յէլիսիէն եղբայրը իր հարստութիւնը բողբերուն և սիրուհիներուն կերցուց, անանկներու հետ, որոնք կը ծաղրէին ղինքը. բայց գոնէ ի՛ր ունեցածը կորսնցուց և կամ քիչ մը աւելի: Ամռնէն ցաւալին այն է՝ որ իր առողջութիւնը վտանգաւոր վիճակի մէջ է... այս առտու ահսայ ղինքը, վախցայ:

«Կը մնայ ձեր Ատօլֆ եղբայրը. ան ալ իր հարստութեան հետ առողջութիւնը կորսնցնելու ճամբուն մէջ է: Ինքզինքը գինեմոլութեան տուած է... պնակալէզ քսակահատներով պաշարուած է, որոնք իր ունեցածը յափշտակելու համար անոր տկարութենէն օգուտ կը քաղեն, խափելով որ ոգելից ըմպելիի վրայ լաւ ու շահաբեր գործեր ընել կուտան: Երեք տարի չի տեսեր՝ գրպանը բան մը իսկ չպիտի մնայ, ինքն ալ աշխատելու կարող վիճակի մէջ չըլլալով:»

«Ահաւասիկ, Տիկին Սառժէ, այնչափ խիստ և այնչափ լուրջ կրթութեան հետեւեալքը. դոր Պ. Մօնլօտան իր զաւակներուն տուաւ: Փոխանակ Յէլիսիէնը ժամը տասնին պառկեցնելու, փոխանակ ըսելու թէ կին մը տեսած ատեն գետին նայի, փոխանակ պարտաւորելու որ փախչի անոնցմէ, եթէ թողած ըլլար իր որդին հաճօքը ճաշակել, և իր հասակին խենդութիւնները ընէ, այն ատեն սա ազատ տէր ըլլալով իր անձին, այնչափ անկարգ կերպով չպիտի թողուր ինքզինքը այնպիսի կրքի մը, որուն անհաստատութիւնը արդէն գիտցած կ'ըլլար: Գալով Ատօլֆին՝ եթէ շարունակ իր գինիին մէջ ջուր գրած չըլլար, անյադ բաղձանքը չպիտի զգար... որոնց մէջ մոլեգնութեամբ ինկաւ, քանի որ արդիւնուած էր:»

«Գալով Վիքթօրէնի, հայրը չէր թողուր որ ձեռքը խաղի թուղթ իսկ առնէ, կ'արգելէր սրճութան մը մօտելով գնդամուղ խաղալ, սակայն եթէ այդ երիտասարդը մէկ քանի հարիւր ֆռանք խաղի մէջ կորսնցուցած ըլլար, չէր կործաներ իր

հայրը. բայց ասով պիտի հասկնար թէ ինչ խելագարութիւն է խաղի վրայ դնել յոյսը, հարստանալու համար: «Այս երեք երիտասարդներուն քով տեսէ՛ք հիմայ Յէլիքս Ալպէոսը, որուն հետ իր մօրեղբայրն այնչափ խստիւ կը վարուէր. վասն զի կը սիրեր հաճօքը սա երեք հրապուրիչ ձեւերով, այն է կիները, խաղն ու գինին: Այո կը սիրէր բոլոր ասոնք, իրեն տարեկից երեսօտասարդներուն պէս: Բայց ոչ չափազանցօրէն, կ'ըսէ Լատին առակախօսը. իմաստուն է փէտէի սա սկզբունքը... պէտք է ճաշակել՝ իսկ ո'չ զեղծանել: Երբ մարդ ժամանակէ առաջ իմաստուն, խելօք ըլլայ, վերջը բնաւ խելացի չըլլալու կ'ենթարկուի մինչդեռ այն ցոփակեացը... ինչպէս որ Պ. Մօնլօտան կ'անուանէր իր քեռորդին, այն ցոփակեաց Յէլիքսը հիմայ ազնեւ տնորէն մը եղած է և մասնաւոր շահու բաժին ունի իր վաճառատան մէջ. սիրելի, յարգելի է իր մեծերուն և միայն իր գործին կը նայի, ինքը ղրկեց այն երկու հաղարֆռանքը որ, որ իր առաջին խնայողութիւնն էր, շատ երջանիկ է ինք ձեզի ապացուցանելու թէ ձեր թշուառութիւնները չէին կրնար այլայլեր իր առ ձեզ ունեցած բարեկամութիւնը:»

— Միթէ կարելի՞ է, թոթովեց Տիկին Սառժէ որ այս գումարը Յէլիքս ղրկած ըլլայ...

— Այո՛, Տիկին, երէկ իմացուցի իրեն ձեր կացութիւնը և կը տեսնաք որ ամիջապէս լուր ղրկեց ձեզի:

— Ահ, ես աղէկ նախզգացի թէ այդ նամակը Յէլիքսէն է, ըսաւ էմմա արտասուքը սրբելով.

— Բալց իրաւ, խելացի է՝ հիմայ ինքը:

— Անտարակոյս, ինչպէս որ պէտք է, այն-
նպէս, ինչպէս որ Ս. Պօղոս ըսած է, զգաստօրէն
խելացի: Ուրեմն, Տիկին տակաւին պիտի մերժէ՞ք
իմ երիտասարդ բարեկամին այցելութիւնները:

— Ո՛հ, ո՛չ, Տօքթօր, քանի որ կը տեսնամ
թէ անիրաւ էի իրեն նկատմամբ, խեղճ տղայ,
հիմայ ռիս պահած ըլլալու է ինձ:

— Ամեն բան մոռցուած է, սիրելի տիկին,
պօռաց Ֆէլիքս սենեակը վազելով, ողջունեց Տիկին
Սառժէն և էմմայի ձեռքը համբուրեց որ զայն
տեսնելով, մոռցաւ իր բոլոր վիշտերը:

— Ի՞նչպէս, ինքն է... ուրեմն հո՞ս էիք հար-
ցուց պառաւ Տիկինը:

— Այո, հոս էր, ըսաւ Տօքթօր: Ես հիմայ
որովհետեւ չեմ ուզեր որ գործը երկարի, Տիկին
Սառժէն, ձեր գեղադէմ սանին ձեռքը կը խնդրեմ
իր հօրաքեռորդիին Ֆէլիքս Ալպրէօնի համար:

— Ո՛հ, Տօքթօր այլեւս ինսամակալուհի չեմ
ես, էմմայի կ'իյնայ պատասխանել. նախապէս
ըսեմ թէ ընդունելի է ինձի իր ըրածը:

Էմմա կարմրելով ձեռքը իր հօրաքեռորդիին
ներկայացուց, ըսելով.

— Ահաւասիկ իմ պատասխանս, Ֆէլիքս...
բայց հիմայ աղքատ եմ.

— Սիրելիս էմմաս, կը սիրեմ ես աղքատու-
թիւնը քանի որ անով միայն յաջողեցայ ձեր ամու-
սինը ըլլալ:

Վեց շաբաթ ետքը Ֆէլիքս քաղաքապետի
պալատը տարաւ էմման: Տօքթօր փուպէս և
վկաները եկած էին:

Տիւֆիլէ կնոջը հետ արարողութեան հրաւիր-
ւելով, ամենէն առաջ իրենք դացին քաղաքա-
պետի պալատը, երբ ամուսնացողները կանչուե-
ցան, գեղեցիկ Լօռէթ կամաց մը ըսաւ իր ամու-
սինին.

— Կը տեսնա՞ս հիմակ, կաթեղայրդ քեզի
պէս կօշիկները չէ հանած...

— Ա՛յ, չար, բայց չե՞ս տեսնար, երեսը բաց
մուճակներ հագեր է:

Տօքթօրին գուշակութիւնները կատարուեցան
վեց ամիս ետքը Ֆէլիքսին թոքախտէն մեռաւ,
յաջորդ տարին գէր Ատօյֆ, Ֆլանքէթի և Կուտ-
մանի հետ ունեցած շահագիտական գործողու-
թեան պատճառով, հազար հինգ հարիւր ֆռանք
եկամուտով մնաց, և այնչափ անզգայացած էր,
գինի խմելէն:

Ընդհակառակը՝ Ֆէլիքս ընկերութեան մէջ
պատուաւոր տեղ մը բռնելով, իր աշխատութեամբը
բաւական հարստութիւն վաստկեցաւ, ու միան-
գամայն բարի հայր և բարի ամուսին մը եղաւ:

Այո՛, սիրած էր կիները, խաղը ու զինին...
Բայց ո՛չ չափազանցօրէն:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0319356

